

Michael de Molinos.

Et Billede

fra det 17de Aarhundredes Kirkehistorie.

Ved

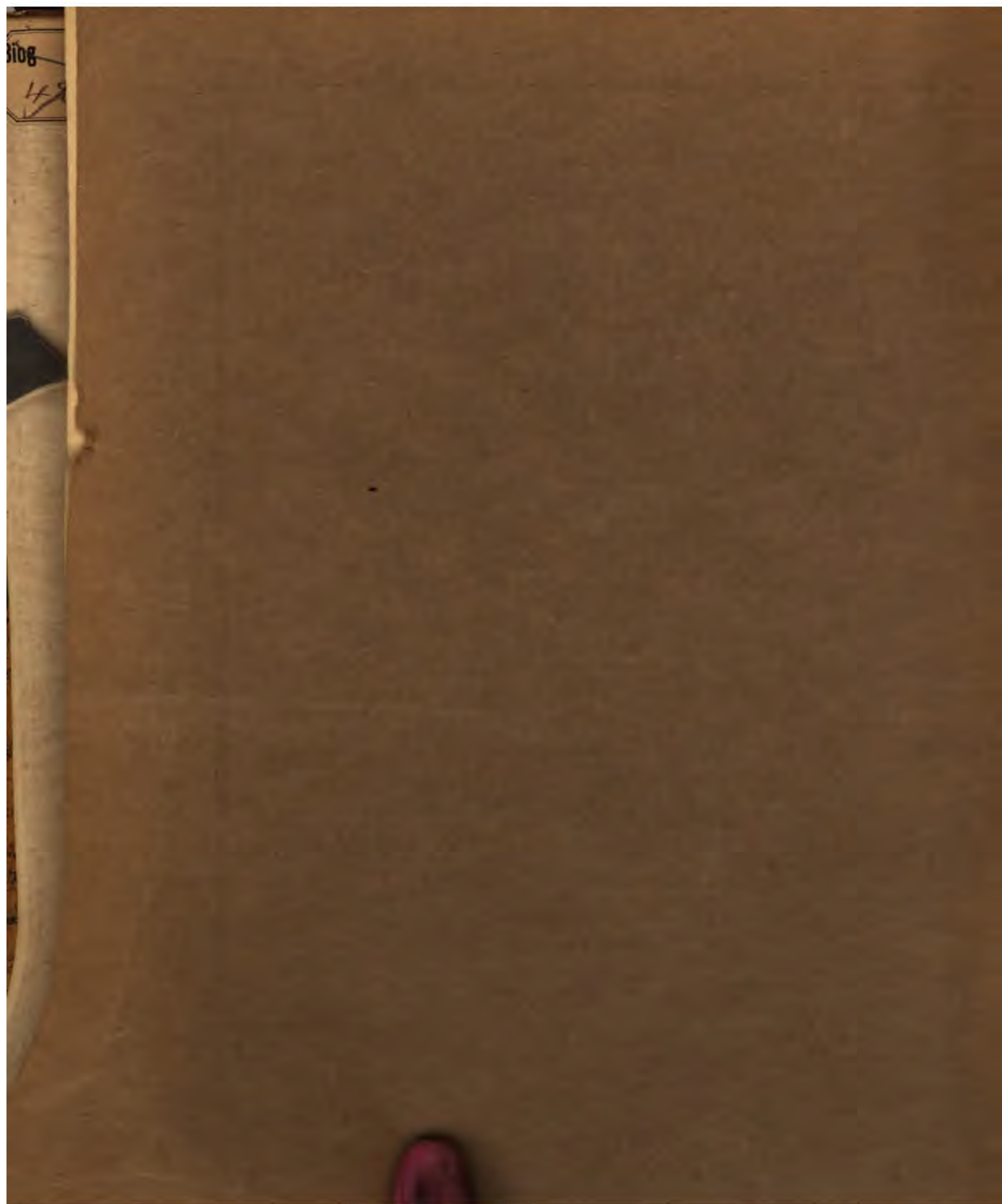
C. E. Scharling,

Dr. Prof. Theol. ved Kjöbenhavns Universitet,
R. af Dbg.

Kjöbenhavn.

Trykt hos Kgl. Hofbogtrykker Bianco Luno.

Sr. Hochwürden Herrn Dr. Theol. Professor F. Lücke
mit Hochachtung

Biog

Mystikeren

Michael Molinos's

Lære og Skjæbne.

Ved

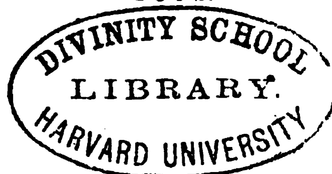
Carl Emil Scharling,
Dr. Prof. Theologiæ.

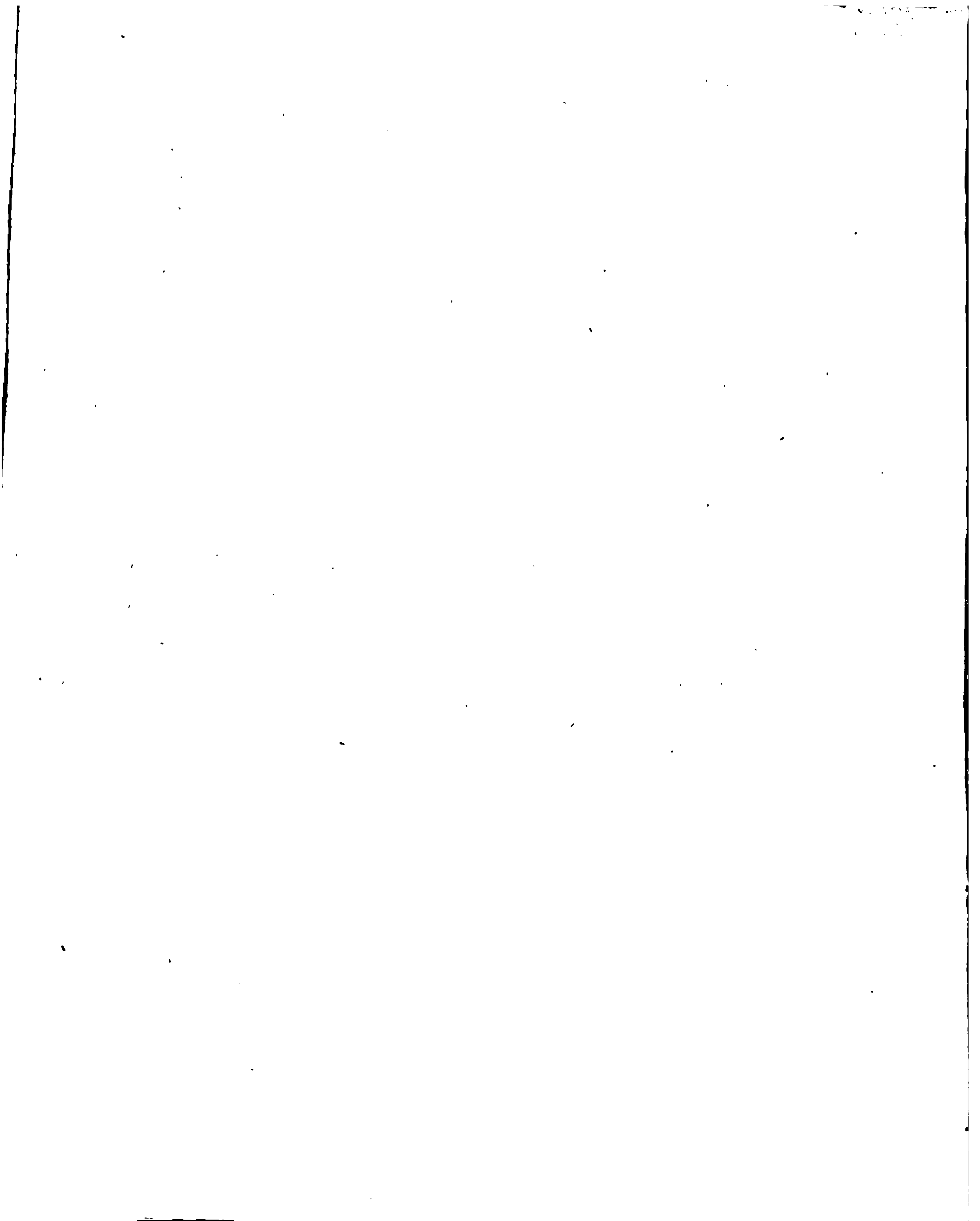
(Særskilt aftrykt af det Kgl. Danske Videnskabernes Selskabs Skrifter, 5te Række, historisk og philosophisk Afdeling, 1ste Bind.)

Kjöbenhavn.

Trykt hos Kgl. Hofbogtrykker Bianco Luno.

1852.

Lösningen af det Problem, som Molinos's Historie frembyder, er forbunden med saa store Vanskeligheder, at jeg i Indledningen til nærværende Fremstilling af hans Lære og Skjæbne har begrændset den Opgave, jeg ved samme havde sat mig, inden saadanne Skranker, hvorved jeg turde haabe at sikkre mit Arbeide noget Værd, omendogsaa det Maal ikke skulde være opnaaet, som dog egentlig foresvævede mig, og som tilskyndede mig til at skjænke dette Æmne en særegen Opmærksomhed. Den samme Interesse, der i sin Tid förte mig til en Undersögelse og Fremstilling af et lignende — skjöndt dog atter væsentligen forskjelligt — Parti af Kirkehistoriens dunklere Gebeter[1]), tillod mig ikke at lösrive mig fra Molinos's i religiös Henseende langt betydningsfuldere Historie, forinden jeg havde vundet en Anskuelse om de didhörende Anliggenders Sammenhæng, som i det Mindste kunde skaffe mig selv — og, som jeg haabede, muligen ogsaa Andre — en relativ Tilfredsstillelse. Det vilde være mig kjært, om et nöiere Bekjendtskab med den foreliggende Afhandling maatte kunne gjöre Læseren denne Fölelse forstaaelig. Hvad den nærværende Monographies Udförlighed angaaer,

---

1) De Stedingis. Commentat. Hafniæ MDCCCXXVIII.

da maa den, i Lighed med den bekjendte Undskyldning for et langt Brev paa Grund af den korte Tid til dets Affattelse, söge sin Retfærdiggjörelse i Hensynet til det ringe Antal og den særegne Beskaffenhed af de Kilder, som her stode til Raadighed, og som derfor maatte fuldstændiggjöres og berigtiges ved at anlægge den hele Fortælling paa et bredere historisk Grundlag, ved at skaffe Oplysninger fra mange og forskjellige Steder, ved at anstille Sammenligninger med beslægtede Phænomener, kort ved en Behandling og Fremstilling, for hvilken den störst mulige Korthed ikke turde gjælde som överste Regel.

Kjöbenhavn, i April 1852.

C. E. Scharling.

Indledning.

Til de Partier af Kirkehistorien, der fortjene en nærmere Betragtning end den, der pleier at skjænkes dem, höre de saakaldte *qvietistiske* Bevægelser, som imod Slutningen af det 17de Aarhundrede vakte ikke blot i den romersk-katholske, men ogsaa i den protestantiske Kirke en Deeltagelse, hvorom man nutildags i Almindelighed ikke har nogen Forestilling, da Erindringen om de didhörende Begivenheder for det Meste indskrænker sig til de korte Notizer, som i de sædvanlige Fremstillinger af den christelige Kirkes Historie knyttes til Navnene *Molinos*, Mdm. *Gujon* og *Fenelon*.

Allerede den Omstændighed, at der i de qvietistiske Stridigheder forhandledes om Spörgsmaal, som langt mere umiddelbart angaae al Religions inderste Væsen end i saamange andre theologiske og kirkelige Tvistigheder, maa vække Interessen for nöiere at kjende dem. Dertil kommer, at de qvietistiske Bevægelser, langtfra at staae isolerede, slutte sig til de mange andre reformatoriske Forsög, hvorpaa den sidste Halvdeel af det syttende Aarhundrede var saa rigt, og hvori der aabenbarer sig den samme Bestræbelse, som kjendes til enhver Tid, hvor de i Kirken overleverede Former for Lære og Cultus, istedetfor at være den religiöse Aands naturlige Udtryk og Understöttelsesmidler, blive fölte som trykkende og hæmmende Baand. Denne Fölelse fremkalder da en Opposition, som söger at oplöse det Faste og Stive ved de engang gjældende Bestemmelser, vender sig med större eller mindre Heftighed, men altid bittert og fjendtligt, imod disse, og söger ligesom at föde Christendommen paa ny af den friske og levende Aand. Disse Perioder höre unægteligen til de mærkeligste i Kirkens Historie. I Qvietismen rörer sig det samme Princip, som egentlig giver *Jansenismen* dens höiere Interesse. *Pietisterne* lagde ingen Skjul paa, at de i Qvietisternes Tænkemaade og Skjæbne saae Billedet af deres eget Forhold til den herskende Kirke; og i England betragtede man Qvietismen som en Green af *Qvækerisme*. Til disse bekjendte Partier knytter sig Erindringen om en Mængde andre Secter af ringere Betydning, men som alle förtes i den samme Retning, hvor forskjellige og uenige de end forresten vare indbyrdes. Som Parti har Qvietismen kun en kort, men

i flere Henseender særdeles mærkelig Historie; som Aandsretning peger den hen til den christelige Mystiks förste Tider, hvorfra den söger sit Udspring, ligesom den vil fortsætte sin Tilværelse, saalænge Kirkens Udvikling foregaaer under menneskelig Indskrænkning. — Til Kundskab om Qvietismen i den Tid, da den var Gjenstand for Begeistring og for Had, besidde vi for endeel saa rige og fortræffelige Kilder, at det ved flere Leiligheder bliver os muligt ikke blot at kjende de didhörende udvortes Begivenheder i deres Forbindelse, men endog ligesom at skue ind i de handlende Personers Sjæl og blive Medvidere i deres inderste Tanker. Medens dette navnlig gjælder om Mdm. Gujons og Fenelons Historie, er imidlertid det Modsatte Tilfældet med Alt, hvad der angaaer Qvietismens egentlige Hoved, Molinos. Det dunkle og tvetydige Lys, der udbreder sig over dette Individuums Virksomhed og Skjæbne, staaer i besynderlig Modsætning til den Opmærksomhed, som begge Dele vakte hos Samtiden. Om det endogsaa ikke kan ventes, at dette Mörke vil fuldkomment opklares, förend hidtil skjulte Oplysninger engang blive bragte for Dagen, har det dog noget særegent Tiltrækkende, at dvæle ved Betragtningen over et saa besynderligt Phænomen og i det Mindste at efterspore de Aarsager, som have foranlediget dets Hemmelighedsfuldhed.

Der var en Tid, da Molinos's Navn ikke blev udtalt uden med Begeistring og Ærefrygt, da det i mange tusende Menneskers Hjerte vakte Haabet om en Fornyelse af det religiöse Liv i den Deel af Christenheden, hvor en mechanisk Ceremonietjeneste havde gjort saamange Mennesker fremmede for Religionens sande Kraft og Tröst; — men inden et Decennium var det samme Navn en Gjenstand for Afsky og Bespottelse. Molinos, der i tyve Aar blev betragtet som en Helgen, hvis Venskab sögtes af de forstandigste og ædleste Personer ikke mindre end af Verdens Store; hvem den katholske Kirkes Overhoved skjænkede sin særegne Yndest; hvis Skrifter udbredtes i den ene Oversættelse efter den anden til alle Lande, og som af höitstaaende Geistlige, endog af selve Inqvisitionens Medlemmer, vare blevne anbefalede de Troende til Lære og Veiledning i christelig Fuldkommenhed; — den samme Molinos blev anklaget for at udbrede de ugudeligste Vildfarelser, beskyldt for de skjændigste Forbrydelser, hans Böger brændte, hans Tilhængere forfulgte, og han selv dömt til et eensomt Fængsel, hvor han opgav sin Aand, uden at Verden med Sikkerhed erfarede, naar og hvorledes han döde. Hvad der bevirkede en saadan Forandring, er forblevet en Gaade, hvis Lösning kun synes at frembyde Valget mellem to lige nedslaaende Formodninger, nemlig enten, at her er atter et ædelt og uskyldigt Menneske blevet et Offer for et hierarchisk Parties egennyttige Planer, og et heldigt begyndt Forsög paa at lösrive Millioner Mennesker fra Aarhundreders aandelige Trældom blevet undertrykt ved oprörende Vold og trædsk Ondskab; — eller, hvad der ikke er mindre sörgeligt, at Religion og Fromhed i den tilsyneladende reneste Skikkelse kun har været Masken for den skjændigste Ryggeslöshed, og en Mængde Mennesker, under Paaskud af at veiledes til

Sandhed og Fuldkommenhed, er bleven indviet i moralske Afskyeligheder, der allerede af almindelige Politihensyn fordrede Hemmelighedens Slör draget over Forbrydelsens Omfang og Beskaffenhed. Under det ene eller det andet af disse Synspunkter er Molinos's Person og Skjæbne bleven fremstillet indtil denne Dag, og de faa, men modsigende Kjendsgjerninger og Beretninger, hvilke det her gjælder om at bringe i Sammenhæng, synes i lige Grad at understötte og bestride Sandheden af enhver af disse afvigende Fremstillinger. Foruden enkelte af Molinos's Tilhængere blandt Katholikerne, hvis Röst dog snart forstummede, var det især det Parti blandt Protestanterne, hvis Aandsretning og Forfölgelser i flere Henseender maatte vække Sympathie for Molinos, nemlig *Pietisterne*, som antog sig hans Forsvar. De oversatte hans Skrifter, commenterede dem og oplyste den sande Mening af hvad der kunde findes overdrevent eller anstödeligt deri; de samlede alle Vidnesbyrd, som talede til Gunst for Molinos's Uskyldighed og henviste til den romerske Kirkes og navnlig Jesuiternes sædvanlige Forfölgelse og Grusomhed mod Alle, som gjorde Evangeliets Sandhed gjældende mod den Overtro, Hierarchiet udbredte i egennyttig Hensigt. Men naar vi indrömme, at Mænd som *Spener*, *Francke*, *Arnold* og andre Lignende forstode bedre, end den störste Deel af Datidens sædvanlige Theologer baade blandt Katholiker og Protestanter at fatte og vurdere Anskuelser og Lærdomme af den Aand og Retning, hvortil Molinos, efter hans egen Paastand i sine Skrifter, bekjendte sig, kunne vi dog ikke oversee, at disse hans Apologeter befandt sig langt fjernede fra den Skueplads, hvor de Begivenheder forefaldt, som her kom i Betragtning, levede under Forhold, som ingenlunde vare gunstige for en aldeles upartisk[1] Opfattelse af Molinos's og hans Tilhængeres Sag, og endelig nærmest vare indskrænkede til de samme Kundskabskilder, hvortil vi endnu i vore Dage ere henviste, nemlig deels til Beretninger, der, om de end hidröre fra Samtidige og Folk, som til hiin Tid opholdt sig i Italien, dog ved flere af de vigtigste Omstændigheder selv erklære, kun at have deres Hjemmel i det almindelige

1) Saaledes finder man fölgende Yttringer af *Spener* fremhævede med Roes af Arnold i dennes Anleitung des Molinos's Buch *Geistlicher Wegweiser* zu lesen: „Wir dürfen dem Molinos kaum ohne Ungerechtigkeit etwas anders zuschreiben, als er aus seinen eignen Schriften könne überführt werden, dass es seine Meinung gewesen sey .... *Auch sey unserer Kirche dran gelegen*, *dass in Babel Unruhe sey* .... also dass wir wider die Qvietisten nichts thun sollen, noch sie mit unserm Vorurtheil graviren. *Ja es sey viel rathsamer, dass, wo es seyn könne, man auf alle zulässige Weise ihrer Sache wider die Jesuiten, als ihre gemeine Feinde, beystehe, zum wenigstens doch verhüte, damit es nicht heisse, sie wäre auch durch unsere Beystimmung gefallen.*" Derfor erklærer ogsaa Spener, „es gefalle ihm gar nicht, dass Molinos von einen und andern Lutheranern mit Mund und Feder angegriffen worden;" og han bekjender: *„dass sey bey ihm ein grosses præjudicium, das diejenige Sache der Wahrheit gemäss sey, welche die geschwornen Feinde (die Inquisitores) verdammen, und dass der unschuldig sey, den diese verwerfen."*

Rygte, deels til et Par trykte Smaaskrifter af Molinos, hvoriblandt rigtignok hans Hovedskrift; men hvis Beskaffenhed maaskee snarere kunde fordre Kundskab om Forfatterens Liv og Sæder til exegetisk Nögle, end tillade, at man omvendt fra deres Indhold uddrog Slutninger om Forfatterens Levnet.

Imod de Grunde, der saaledes nærmest kun ad middelbar Vei gjöres gjældende for Molinos's Uskyldighed, vilde alligevel den almindelige Afsky og Foragt, hvormed hans Navn findes ledsaget lige ned til vore Dage hos katholske Skribenter, neppe veie stort hos os Protestanter, da hiin Vanære jo kunde ansees for en naturlig Virkning af den pavelige Banstraale, der eengang for alle havde brændemærket den Ulykkelige i det katholske Samfunds Öine. Men större Indtryk gjör et fra katholsk Side aflagt Vidnesbyrd, der hidrörer fra Mænd, som stötte deres Dom over Molinos ikke blot paa den pavelige Bulle, hvorved hans *Lære* blev fordömt, men paa Indsigt i de Actstykker, som ere blevne fremlagde i hans Proces og angaae hans *Sæder* og *Opförsel*. Man finder i den berömte franske Biskop *Bossuets* Brevvexling en Skrivelse, dateret Paris 13de Oct. 1687 — altsaa noget over en Maaned efter Molinos's Domfældelse —, hvori Abbed *Renaudot* yttrer for Bossuet, i Anledning af Molinos, om hvem formodentlig Bossuet har anmodet Brevskriveren at meddele sig Efterretninger, at den pavelige Bulle, som fordömte 68 af Molinos's Sætninger, var udkommen i Tryk, hvilken han derfor meente, at Bossuet vel allerede havde seet. „Men desforuden er der" — vedbliver Renaudot — „den hele Proces, der dog er for vidtlöftig til at jeg har turdet bede mine Venner i Italien om at forskaffe mig en Copie deraf. Men jeg har et Udtog af denne lange Proces, skrevet med Mesterhaand, tilligemed forskjellige Breve, — Alt til Deres Tjeneste. Man behöver nogle Dage for at afskrive det Hele. Jeg har ogsaa i Udtog to af hans Disciples Proces; disses Vildfarelser vare endnu större. Jeg venter Deres Befaling angaaende alt dette. — Molinos var en af de störste Skurke, man kan forestille sig. Der gives ikke nogen saa afskyelig Uteerlighed, som han jo har begaaet i en Tid af 22 Aar, uden at aflægge Skriftemaal[1]). Af Processen synes det, at han har tilstaaet alle Ting. Man bemærker der imidlertid nogle, hvilke han har nægtet. Jeg skal have den Ære at meddele Dem flere Nyheder desangaaende om nogle Dage."

Bossuet har ved flere end een Leilighed yttret sig om Molinos og den Fremgangsmaade, der var anvendt mod denne. Han erklærer, at Rom har i denne Sag gaaet frem

---

(1 Molinos était un des plus grands scélérats, qu'on puisse s'imaginer. Il n'y a ordures execrables qu'il n'ait commises durant 22 ans, sans se confesser. (s. Oeuvres de Bossuet, Paris, chez Boudet 1778, 4 T.) Det er vel egentlig disse *Renaudots* Ord, som have foresvævet *Nisard*, naar det i dennes Artikel: *Bossuet & Fenelon* i Revue des deux Mondes 1845 Juill. p. 306 hedder: „Le fameux Molinos, si long temps vanté comme un prêtre consommé dans la direction, avait vécu vingt-deux ans dans toutes les ordures, dit *Bossuet*, et sans se confesser."

med megen Værdighed og Klogskab, et Vidnesbyrd, der vel ikke tör ansees for aldeles upartisk, naar man betænker den fjendtlige Stilling, som Bossuet indtog til Qvietismen i et sildigere Stadium af dens Udvikling. Men det maa dog bemærkes, at han i sin Polemik mod denne religiöse Retning udtrykkeligen gjör opmærksom paa, hvorledes Qvietismen som Anskuelse og Tænkemaade kan skjelnes fra den Anvendelse, der er bleven gjort deraf, og hvorledes han er langt fra at tillægge Qvietismens Venner og Forsvarere i Almindelighed saadanne Afskyeligheder, som dem, hvori Enkelte af dette Parti, og navnlig den ulykkelige Molinos, have gjort sig skyldige[1]). Han omtaler oftere de Skjændigheder (infamies), de afskyelige Udsvævelser (abominables excés), de forskjellige Forbrydelser (plusieurs crimes), som have fremkaldt Molinos's Fordömmelse. Man har ifölge det ovenfor Anförte Grund til at betragte disse Yttringer stöttede blandt Andet til de omtalte Procesacter, af hvilke Renaudot tilböd at skaffe Afskrifter. Saameget större Haab vækkes der derfor om at faae et Lys over denne dunkle Sag, naar man træffer paa det Löfte i et af Bossuets antiqvietistiske Skrifter, den berómte *Instruction sur les états d'Oraison*, at han vil til yderligere Oplysning om Qvietismens fordömmelige Vildfarelser i et Anhang meddele de Acter, som angaae Molinos's Proces, og som ere faldne ham i Hænderne[2]). Man söger imidlertid dette Anhang nu tildags forgjæves i forskjellige Udgaver af Bossuets Samlede Værker, formodentlig af den samme Grund, som angives for dette Anhangs Udelukkelse i Qvartudgaven, Paris 1744 S. VII: „fordi dets Indhold ikke hörer til *Bossuets* Arbeider.“ Det findes alligevel i den förste Udgave af Instruction sur les

[1]) J'ai omis exprés un caractere affreux des Béguards, que *Molinos* n'a pas voulu qui manquât au Quiétisme nouveau: on voit bien que j'entends par là les *infamies* qu'il a heritées de la secte des Béguards comme beaucoup d'autres excés. Je n'en ai point voulu parler, et je prie le prudent lecteur d'en bien comprendre la raison. Je pourrais dire d'abord, qu'on a horreur de telles matiéres; mais une raison plus essentielle m'en a détourné, et c'est qu'on peut séparer ces deux erreurs. On peut, dis-je, séparer les autres erreurs du Quiétisme de ces abominables pratiques, et plusieurs en effet les en séparent. Or, j'ai voulu attaquer le Quiétisme par son endroit le plus spécieux, je veux dire, par les spiritualités outrées plutôt que par les grossiéretés: par les principes qu'il avoue et qu'il étale en plein jour, et non par les endroits qu'il cache, qu'il enveloppe et dont il a honte . . . . Voilà pourquoi je n'ai point voulu appuyer sur ces horreurs . . . *Bossuet*, Instruction sur les états d'Oraison, Paris 1697 p. 381. *Tous ne tombent pas dans ces abominables excés et ne tirent pas de ses principes les consequences, que le malheureux Molinos en a tirées*; mais on en doit prevenir l'effet (p. 384.) — Slg. *Bossuet, Ordonn. et Instruct. Pastorale sur les états d' Oraison*, i Actes de la condamnation des Quiétistes p. LXVII: Il (Molinos) fut condamné pour plusieurs *crimes* et pour avoir enseigné des propositions contraires à la foi et aux bonnes moeurs.

[2]) Rome a procédé dans cette affaire avec Beaucoup de gravité et de prudence; je rapporterai à la fin pour mémoire les actes, qui sont tombés entre mes mains. *Bossuet*, Instr. sur les etats d'Oraison Liv. X. p. 386.

états d'Oraison, Paris 1697 og förer til Titel: *Actes de la condamnation des Quiétistes.* Men man föler sig ligesaameget skuffet som forundret, naar man her, med Undtagelse af et Brev til Pave Innocentius XI fra Cardinal Caraccioli, Erkebiskop i Neapel (dat. 30 Jan. 1682), hvori Molinos end ikke nævnes, og et andet Brev (dat. 7de Oct. 1687) fra Erkebiskop Palafox i Sevilla, der lykönsker Paven til at have opdaget og straffet „den trolöse Molinos's afskyelige Vildfarelser og skrækkelige Udskeielser, som han havde vidst ved djævelsk Kunst og Hykleri til en Tid at skjule for en uendelig Mængde Mennesker, til hvis Tal Brevskriveren tilstaaer om sig selv, at han ulykkeligviis engang havde hört" — ikke finder andet, end *de officielle* Documenter, som ere blevne udbredte af selve Inqvisitionen, og som derfor findes aftrykte i flere theologiske og historiske Skrifter, der handle om Qvietismen, nemlig: et *Circulaire*, udstedet (15de Febr. 1687) af Inqvisitionens Formand, Cardinal *Cibo,* indeholdende i 19 Artikler de fornemste qvietistiske Vildfarelser; *Inqvisitionens Decret* (28 Aug. 1687) og *den pavelige Bulle* (20 Novbr. 1687), hvorved 68 Sætninger, som Molinos skal have vedkjendt sig at have troet og lært, men som han senere skal have afsvoret, fordömmes; og endelig *fire andre Inqvisitionsdecreter* (5te Febr., 1ste April, 9de Sept. 1688, 30te Novbr. 1689), som fordömme endeel navngivne qvietistiske Skrifter[1]). Man skulde efter den Maade, hvorpaa Bossuet har indledet sin Meddelelse af disse Actstykker, have ventet ganske andre Oplysninger. Thi for det Förste var det besynderligt at tale om Actstykker, som vare faldne Udgiveren i Hænderne (qui sont tombés entre mes mains), naar dermed væsentlig ikke meentes andre, end de Decreter og Buller, som allerede i et Decennium (1687—97) havde været bekjendte over hele Verden. Dernæst behövede Bossuet, for at oplyse, hvor farlige de qvietistiske Anskuelser kunde blive for Religion og Sædelighed, saa meget mindre at henvise til Pavens og Inqvisitionens Fordömmelsesdecreter, som han jo netop havde gjort Udviklingen af dette Æmne til Gjenstand for sin omhandlede Bogs (l'instruction sur les états d'oraison) Indhold. Hvad der yderligere skulde bevises, var derimod, at Molinos's Lære virkelig havde fört sin Ophavsmand til saa fordærvelige praktiske Conseqventser. Dette fremlyser imidlertid ikke af de meddeelte Actstykker, uden forsaavidt der i disse gjentagne Gange erklæres, at „Michael Molinos har mundtlig og skriftlig lært og udövet Lærdomme, som stred mod den christelige Religions Sandhed og förte de Troende til de störste Vildfarelser og alle Skjændigheder". Hermed var dog ikke engang sagt, at Molinos selv havde udövet „alle de Skjændigheder", hvortil hans Lære gav Anledning. Anklagen kunde have sin Gyldighed, dersom Molinos havde i

[1]) De övrige Actstykker i denne af Bossuet udgivne Samling have aldeles Intet med Molinos's Sag at gjöre, men angaae de qvietistiske Bevægelser i Frankrig.

sit Levnet f. Ex. viist den Foragt for de kirkelige Ceremonier, for Skriftemaal, Helgentilbedelse, Bodsövelser &c., som hans Lære synes at indeholde og hvilken den katholske Kirke betragter som Kjætteri og Ugudelighed, uden at han just derfor havde plettet sit Liv med saadanne Handlinger, hvilke Bossuets ovenanförte Yttringer antyde, og som et Rygte, hvis Sandhed er bleven ligesaa fast troet af Qvietisternes Modstandere som ivrigt benægtet af Molinos's Venner, tillagde ham, at han nemlig skulde have forfört fornemme romerske Damer, som havde fortroet sig til ham i aandelige Anliggender, til Utugt, og begaaet andre lignende Forbrydelser.

Man maa derfor vel antage, at Bossuet har ved disse sine Yttringer om Molinos's Hykleri og hemmelige Misgierninger[1]) ikke blot havt hiin almindelige og derved tillige ubestemte Anklage, som indeholdes i de officielle Domme, for Öie, men ogsaa taget Hensyn til speciellere Oplysninger, hvilke vare blevne bragte tilveie ved den af Inqvisitionen anstillede Undersögelse, navnlig fra de ved denne Leilighed optagne Vidneforhör. Men hvorfor har Bossuet da ikke meddeelt disse enten fuldstændigen eller i Udtog? — Denne Taushed har ogsaa givet protestantiske Skribenter Anledning til at erklære den hele Anklage mod Molinos, forsaavidt den gik ud paa, at han skulde have anvendt sin Lære til skjændige Forförelser og Misgjerninger, for en Opdigtelse, grundet i Had og Forfölgelsessyge hos det katholske Hierarchie. „Det havde været bedre“ — siger *Weismann* (Memorabil. Eccles. I. p. 535) — „om Biskoppen af Meaux havde beviist speciem facti, end med rhetorisk Veltalenhed udbredt sig om Muligheden af de Vildfarelser og Synder, hvori selv aandeligsindede Mennesker kunne henfalde, hvad Ingen vil falde paa at tvivle om.” Ikke destomindre synes Bossuets Autoritet for stor til at man uden videre tör beskylde ham for en saadan Letsindighed eller en saa oprörende Falskhed og Grusomhed, at han blot efter löse Rygter skulde have skændet en Ulykkeligs Eftermæle, der til den Tid, hvor Bossuet udarbeidede sit Skrift, allerede paa ellevte Aar var berövet sin Frihed og i Egenskab af overbeviist Hæretiker var dömt til for sin Livstid at sone denne Bröde med et eensomt Fængsels Straf og Vanære[2]).

Desuden gives der endnu andre Omstændigheder, som maae tages i Betragtning, inden man fra Bossuets Tilbageholdenhed med at levere specielle Oplysninger om Molinos's personlige Forhold, slutter til sammes Uskyldighed. For det Förste vide vi ikke, i hvilken Udstrækning det var Bossuet tilladt at meddele alle de Oplysninger, hvoraf han var i Besid-

1) Voyez *l'austerité apparente* des discours de Molinos dans sa Guide Spirituelle, et si l'on en croit les bruits, sa fausse perseverance malgré ses rétractations: cependant on sçait, qu'il étoit: Dieu a voulu mettre au jour son *hypocrisie. Instruct. sur les états d'Oraison* p. 385.

2) Bossuet slutter sit ovennævnte Skrift (i A 1697) med den Anmærkning, at medens man var i Begreb med at ende Trykningen deraf, var der indlöben Efterretning om, at Molinos var död d. 29 Decbr. 1696, „efterat have modtaget alle Sacramenter med mange Kjendetegn paa Fortrydelse.”

delse med Hensyn til dette Punkt. Fordi der mellem Geistlige, som maaskee nöd en större Tiltro hos de höiere kirkelige Autoriteter, circulerede Afskrifter af Molinos's Procesacter, turde derfor just ikke en enkelt af disse Mænd ansee sig bemyndiget til at offentliggiöre dem i deres Fuldstændighed. Dernæst kunde Indholdet af disse Acter, endog uden Hensyn til et udtrykkeligt Forbud mod deres offentlige Bekiendtgiörelse, være af den Beskaffenhed, at man maatte have Betænkelighed ved at lade dem komme til det store Publicums Kundskab. Vi have fra den nyeste Tid i selve den protestantiske Kirke et i flere Henseender mærkeligt Sidestykke til Molinos's Historie. I Aarene 1835 til 1838 forhandledes de saakaldte *Muckeres* Proces i Preussen. Et Samfund i Königsberg, hvortil hörte nogle af denne Stads fornemste og meest dannede Personer af begge Kjön, havde i længere Tid været udsat for den Mistanke, som dets Fiender udbredte om dets Medlemmer, at disse under Paaskud af at opbygges og fremmes i den höist mulige religiös-sædelige Fuldkommenhed, holdt Sammenkomster, hvor der blev övet Vellyst og Utugt af den meest raffinerede Art. Efter en for Consistoriet i Königsberg formelig reist Anklage bleve Samfundets Formænd, to Geistlige, *Ebel* og *Diestel*, af hvilke fornemmelig Ebel var en Mand af mange udmærkede personlige Egenskaber, der ogsaa som Taler og theoretisk Skribent havde vundet et anseet Navn, forelöbigen suspenderede fra deres Embeder. Undersögelsen varede i nogle Aar; Acterne, der belöb sig til 70 stærke Bind foruden 40 trykte Skrifter, sendtes mod Enden af Marts 1838 til Kammerretten i Berlin, som, efter at have indhentet ogsaa det Magdeburgske Consistoriums Betænkning, blev beordret til at fælde Dom. Ifölge det almindelige Rygte blev denne, paa Grund af at man ved de anstillede Undersögelser fandt saamange og fornemme Personer indviklede i Sagen, indskrænket til Ebel og Diestel, som casseredes og hensattes i en Correctionsanstalt. Ligesom i Molinos's Sag er ogsaa ved Muckernes Proces Alt indhyllet i Hemmelighedens Slör: ligesom ved hiin er det kun fra Privatefterretninger af mere og mindre paalidelig Art eller fra de offentlige Domsacter, at man indtil denne Dag har maattet hente nogen Kundskab derom[1]. Og aldeles som den gamle Weismann i det ovenfor anförte Citat med Hensyn til de af Bossuet bekjendtgjorte Actstykker i Molinos's Sag, saaledes finder Referenten i Brockhaus's Conversations-Lexicon der Gegenwart 1840, Art. Mucker, „at det havde været önskeligt, om man ved Dommen tilligemed Afgjörelsesgrundene havde giort species facti offentligen bekiendte.“ Om det

1) En udförlig og, som det baade ved indre og ydre Vidnesbyrd bekræftes, grundig og upartisk Fremstilling af *Muckersectens* Lære og Historie — dog affattet, inden Kammerrettens Dom var fældet — vil man finde i *Illgens Zeitschr. für die historische Theol.* Neue Folge 2 B. 2 H. 1838: *Zuverlässige Mittheilungen über Johan Heinrich Schönherrs Leben und Theosophie, so wie über die durch die letztere veranlassten sectirerischen Umtriebe zu Königsberg in Preussen.*

Önskelige i ubetinget Offentliggjörelse af Forhandlingerne i alle Criminaltilfælde vil der sagtens være forskjellige Meninger; men dersom man troer, at den preussiske Criminalret har handlet rigtigt i at unddrage Vidneforhörene i Muckernes Proces Publicums Kundskab, vil man ogsaa nödes til at indrömme, at den romerske Inqvisition, efter sin Idee som geistlig Ret, kan have havt nok saa begrundet Föie til en lignende Fremgangsmaade i Molinos's Sag; og Bossuet kunde i et Skrift, der paa en vis Maade var at betragte som et Hyrdebrev i stor Stiil, endnu mindre finde det hensigtsmæssigt at give detaillerede Oplysninger, dersom disse virkelig indeholdt Kjendsgierninger af ovennævnte Art.

Men, naar man saaledes i den Hemmelighedsfuldhed, der hviler over Forhandlingerne i Molinos's Sag, ikke ubetinget tör see noget Beviis for hans Uskyldighed, da denne Taushed maaskee netop hidrörte fra en saameget höiere Grad af Skyld hos den Anklagede: — vilde man paa den anden Side, dersom man endog kjendte de fjorten Vidners Udsagn, som skulle være blevne forhörte, inden Inqvisitionen afsagde sin Dom, neppe derved bringes til nogen fastere Overbeviisning om, at Molinos virkelig havde gjort sig skyldig i de ham tillagte Misgjerninger. Thi otte af disse Vidner skulle være optraadte af egen Drift som Anklagere imod ham, efterat han var bleven fængslet, og sex andre har man aftvunget deres Udsagn ved piinlig Tortur. Men — som en af Qvietismens Forsvarere bemærker — de Folk, der af sig selv træde op for at anklage en Ulykkelig, pleie ikke at være af det bedste Slags, og hvad Inqvisitionens Mårterinstrumenter aftvang *dem*, paa hvilke disse bleve anvendte, vil man ikke være tilböielig til at skjænke megen Tillid; — „ces quatuorze temoins n'en valent peut-être pas un bon"[1]).

Ikke mindre indskrænkede og dobbeltydige end de authentiske Kilder, hvorfra vi skulle hente vor Kundskab om Molinos's *Sæder og Opförsel*, ere de, til hvilke vi henvises for at kjende hans *Lære*. Det er lykkedes hans Modstandere i den Grad at tilintetgjöre ethvert Spor af hans rige skriftlige Efterladenskab, at vi nu kun have to trykte Værker og Fragmenterne af tre Breve fra Molinos's Haand, for at kunne dömme om hans Grundsætninger og Tænkemaade. Af disse Skrifter er det ene hans Hovedværk, den saakaldte aandelige *Veiviser*, der indförtes i Verden med de meest glimrende Lovtaler af höitstaaende Geistlige og Theologer, som tildeels vare Medlemmer af den samme Ret, der tolv Aar senere fordömte det i de stærkeste Udtryk. Men denne Fordömmelse stötter sig dog nærmest til en Mængde Sætninger, der skulle være uddragne af Molinos's Böger og Haandskrifter i Almindelighed. Vi kunne saaledes ikke vide, hvorvidt disse Sætninger, der, lösrevne af deres Sammenhæng og berövede al Forklaring fra den Forbindelse, hvori de oprindeligen fandtes, danne et

---

1) Saaledes dömmer Udg. af Recueil de diverses pièces concernant le Quiétisme, p. 325.

Slags System af de forfærdeligste Maximer, ere tagne fra Skrifter, til hvilke der ikke længer haves Adgang.

Imidlertid kan det ikke nægtes, at mange af disse Yttringer, der træffes af den pavelige Banstraale, deels gjenfindes, deels have deres Paralleler i Molinos's „Aandelige Veiviser". Derimod er det et Spörgsmaal, om ogsaa Molinos virkelig har forbundet den Mening dermed, som Paven og Inqvisitionen ved deres Fordömmelsesdecreter have fundet deri.

Medens nu Forsvarerne af Molinos's Lære have paastaaet, at den af Iansenisterne paaberaabte Adskillelse mellem question du fait og question du droit med langt större Ret kunde gjöres gjældende for Molinos end for Jansenius med Hensyn til de af Paven fordömte Sætninger, findes der paa den anden Side selv blandt den Kirkes Theologer, som ikke följte sig bundne ved den pavelige Autoritet, og hvilke derfor maatte antages for saameget mere upartiske Voldgiftsmænd, en saa stor Afvigelse i Betragtningen og Dommen over Molinos's Bog, at naar *Spener*, *Francke*, *Arnold* o. A. troede ved dens Bekiendtgjörelse sikkrest at kunne bevise, hvor uretfærdigen der var handlet mod dens Forfatter, og at gjöre Religionen en Tjeneste ved at oversætte og udgive den paa ny, meente *Iurieu* o. A., trods deres bittre Had mod den romerske Antichristen og hans Tjenere, at finde den Mistanke, som var udbredt om Molinos's Usædelighed og Hykleri, altfor tydeligen bekræftet i hans eget Skrift[1]), hvilket erklæres for „det meest bedragerske og ureneste Værk i Verden, med tilsyneladende Aandrighed og Aandelighed og dog kun fuldt af store Ord, som enten ikke betyde noget eller ikke noget godt". Alligevel har den i dette Værk indeholdte Lære hos mange hundrede tusende Mennesker i forskjellige Lande vakt en Begeistring, hvis almin-

---

1) „Quand nous lisions la Guide Spirituelle" siger *Jurieu (Traité historique, contenant le jugement d'un Protestant sur la Theologie mystique, sur le Quiétisme* &c. 1699, p. 94 sqq. 138 sqq.) „avec le peu d'attention qu'on a d'ordinaire pour les choses, auxquelles on prend peu de part, nous n'y voyons rien, qui nous scandalizât, ou qui parut favoriser les maximes d'un infame libertinage, qu'on lit dans la Bulle d'Innocent XI. . . . . . Mais aprés avoir examiné cette affaire avec l'exactitude necessaire pour en voir le fonds et surtout aprés avoir lû *la Guide Spirituelle* avec une trés grande attention et à plusieurs fois, nous avons été obligés de changer de sentiment. — *Nous avons donc trouvé dans la Guide de Molinos, sous un grand air de spiritualité, l'amas confus de toutes les impuretés, qu'on lui impute.* Et y joignant les écrits de ses disciples, qui en sont les commentaires, nous n'avons pû decouvrir qu'on ait trop chargé les couleurs, dont on nous depeint le Quiétisme." — I *A ct Eruditorum* for 1687 findes *Franckes* latinske Oversættelse af den Aandelige Veiviser anmeldt, med kort Angivelse af de Sætninger, hvilke ere fordömte af Inqvisitionen ved Decret af 28 Aug. 1687. Denne Angivelse afbrydes ved fölgende Slutningsreplique: Sed ohe jam satis est. Definimus igitur, et hæc hujusque *furfuris* alia dogmata toto pectore exsecramur. Non diffitemur autem aliqva iisdem propositionibus inesse, qvæ melioris commatis sunt; v. gr. *crucem voluntariam mortificationem esse onerosam et absque fructu; nullam creaturam nec Beatam Virginem nec alios Sanctos in corde nostro sedere debere, quia id solus Deus occupare velit* &c. Absit vero, ut de illius in hujusmodi dogmatibus consensu nobis gratulemur!

deligste Anklage var den, at den vilde realisere et Ideal af religiös og sædelig Fuldkommenhed, som det ikke er givet Menneskene at naae her paa Jorden[1]).

Jo færre og dunklere saaledes de offentlige Actstykker ere, hvorfra man skulde hente Kundskab om Molinos's Liv og Lære, desto begjerligere söger man til de Efterretninger, som Privatpersoner have meddeelt over denne Gjenstand, især fra en Tid, hvor de didhörende Begivenheder tildrog sig den almindelige Opmærksomhed.

Om Qvietismen som theologisk Lære og Retning, om dens Forbindelse med den ældre Mystik, om dens Værd og dens Uværd handler en meget rig Literatur[2]). Ikke sjelden love Titlerne paa de hidhörende Böger ogsaa Oplysninger om *Molinos's* Historie, men forsaavidt de virkelig indeholde noget Mere end et ganske almindeligt Omrids deraf, synes alle Meddelelser at kunne lade sig henföre til nogle faa Kilder, hvis Benyttelse man overalt gjenkjender, selv hvor de ikke udtrykkeligen paaberaabes.

Den Förste, der i den protestantiske Verden vakte Opmærksomhed for Molinos, var den bekjendte engelske Theolog, Dr. *Burnet*, död 1715 som Biskop i Salisbury, Forfatteren til Hist. of the reform of the church of Engl. I Aarene 1685 og 86 foretog Burnet, der havde paadraget sig den katholske Kong Jacob den Andens Unaade, en Reise til Frankrig, Schweiz, Tydskland og Italien. Sine Iagttagelser paa denne Reise meddeelte han i en Bog, der vandt meget Bifald og forplantedes i flere Udgaver og Oversættelser[3]), men ogsaa blev underkastet skarp Daddel, navnlig fra katholsk Side, da Forfatterens Iver imod Katholicismen ogsaa i dette Skrift lagde sig uden Forbehold for Dagen[4]). Burnet

1) On vit des hommes vertueux de toutes les classes, et qui portoient dans un coeur pur le désir de la plus haute perfection, se laisser surprendre par une sorte de beau ideal, sans en appercevoir les conséqventes affrayantes. *Hist. de Fenelon, par Bausset*, T. II. p. 11, ed. 1850.

2) Man vil finde den angiven hos *Walch*, Bibliotheca Theol. T. II. p. 1006 sqp., T. III. p. 817 sqq.: *Weismann*, Memorab. eccl. T. II. p. 574.

3) Voyage de Suisse, d'Italie et de quelques endroits d'Allemagne et de France, udgivet paa Engelsk, Italiensk, Fransk, endelig paa Tydsk, Leipzig 1687 hos Gleditsch; s. Act. eruditorum A. 1687 p. 551 sqq.)

4) Dersom Burnet af sit Had mod Katholicismen har ladet sig forlede til uretfærdige og urigtige Bedömmelser, da er det bleven ham rigeligen gjengjældt af katholske Skribenter. Som et Exempel og tillige som Oplysning om den Tone, hvori det 17de Aarhundredes theologiske Modstandere af forskjellige Confessioner pleie at omtale hinanden, vil jeg anföre den Dom, der findes over Burnet i Memoires de Trevoux f. Aaret 1715, p 1096; Mr. Burnet, evêque de Salisbury est mort; les Wigs, les Tolerans, *ses maîtresses* le regrettent. Les bons Anglais le regardent comme un des principaux auteurs de troubles, qui ont tant cause de maux à l'Angleterre. *Il a poussè la debauche jusqu' à la vieillesse. Scandaleux dans ses moeurs*, furieux dans ses écrits, Historien sans sincerité, Theologien sans principes, sujet sans respect, Declamateur et rien de plus; Republicain d'inclination, fauteur de la Tyrannie, par interêt

opholdt sig i Neapel nogle Maaneder efter at Molinos var bleven fængslet af den romerske Inqvisition. Fölgende er den korte Notize, som han i denne Anledning har meddeelt i et Brev, dateret 8de Decbr. 1685:

„I Neapel har Molinos's nye Methode gjort saamegen Lykke, at man i denne Stad alene regner, at han har meer end 20000 Disciple. Da denne Mand har vakt endeel Larm i Verden, og hans Historie er urigtigen berettet, vil jeg fortælle noget derom. Det er en spansk Præst, som just ikke seer ud til at være nogen stor Theolog, og som vistnok ikke raisonnerer altfor godt, naar der er Spörgsmaal om at forsvare sine Meninger. Han er Forfatter til en Bog, kaldet *Aandelig Veiviser*, som er et Udtog af den mystiske Theologie. Dens væsentlige Indhold gaaer ud paa, at i vore Bönner og vor övrige Andagt er det bedst, ikke at hefte sin Tanke paa noget sandseligt Billede, men ved en Troesact at oplöfte sig til Gud, for i Stilhed at vente, hvorledes han vil virke paa os og hvad han vil indgive os for at lede os. Denne Vei foretrækker han for den, som lader os mangfoldiggjöre vore fromme Övelser, eller som anbefaler legemlige Selvpiinsler. Han vil saaledes bringe alle Religionsövelser til en vis Simpelhed, som ikke skal være eiendommelig blot for Klosterfolk, men for alle Mennesker, og stræber derved til en almindeligere Reform. Der ere mange Præster i Italien og fornemmelig i Neapel, som anbefale denne Levemaade til deres Skriftebörn. Jesuiterne have oplöftet et Skrig mod denne Methode, som om den gik ud paa at ödelægge det Herredömme, Overtroen har vundet over Folkene, at aabne Dören for Sværmeri og at vække Uroligheder, som kunde virke et Schisma i Kirken. De have ogsaa paastaaet, at han ikke tænkte rigtigt om Jesu Menneskehed, fordi han etsteds i sin Bog siger, at ogsaa uden Hjælp af Jesu Christi Menneskehed kan Sjælen hæve sig umiddelbart

---

Evêque Anglican et Protecteur declaré des Presbyteriens; — og hvorledes i Anledning af dette Vidnesbyrd en af Burnets samtidige Landsmænd, der af en Ven var bleven spurgt om, hvorvidt hiint Skudsmaal var sandt, afgav fölgende Erklæring: Quod maculas attinet, quibus Dr. Burnetus in Diario Trivult. collutulatur, certe foedum ejusmodi characterem Virum istum nequaquam meruisse, ut vix capiat, quisnam Jesuitis mendaces adeo relationes suppeditare ausus fuerit. At hoc boni ominis et testimonii loco habendum, ferre eum non potuisse *Satanam*, quoniam post ipsius mortem tam turpibus mendaciis eum obruit . . . Pleraque odia Burnetum passum esse a rigidis quibusdam Episcopalibus, quia sæva eorum judicia de Presbyterianis ecclesiis haud probaverit, atque edito *de cura Pastorali* libro plane egregio cordate et libere revelaverit nuditates Ecclesiæ Britannicæ, unde tamen religiositas et eruditio solida Burneti sole clarius pateat . . . Horrendam calumniam de scandaloso cum foeminis commercio omni plane verisimilitudine destitui, nisi forte ad nuptias Burneti ter iteratas alludere velint &c. S. *Weismann*, Monum. eccles. II. p. 878. Til at forstaae, hvorledes saa store Modsigelser kunne finde Sted i Charakteriseringen af een og den samme Person, turde forresten en ikke forkastelig Veiledning findes i *Macauley's* Skildring af den ommeldte engelske Prælat i *Hist. of Engl. from the accession of James the second*. III. p. 13—18 edit. Tauchn. 1849.

til Gud i sin Andagt. Jesuiterne have desuden paastaaet, at nogle af Molinos's Disciple overtalede deres Skriftebörn til at troe, at de kunne communicere, uden at gaae til Skrifte. Dette, mene de, vil svække meget det Aag, hvormed de katholske Præster underkaste sig Folkets Samvittighed. Men ikke destomindre har Molinos fundet Understöttelse i Kongeriget Neapel og paa Sicilien ligesaavel som Venner og Disciple i Rom. Dette har nödt Jesuiterne (som en Provincial af deres Orden har forsikkret mig), da de saae, at de ikke formaaede at styrte ham, til at tage deres Tilflugt til en mægtig Konge, som for Öieblikket er dem hengiven, og at bede ham lægge sig imellem og forestille Paven, hvor farlige slige Nyheder ere. Det er vist, at Paven (Innocentius XI) kun forstaaer sig meget lidt paa denne Materie, og at han desuden er overbeviist om Molinos's Hellighed. Imidlertid er dog Molinos paa nogle Cardinalers Anklage, der have understöttet ovennævnte Fyrstes Iver, bleven tilligemed nogle af sine Disciple overgivet til Inqvisitionen, i hvis Varetægt de befinde sig siden et Par Maaneder, skjöndt de behandles vel, hvilket man troer at hidröre fra den gode Mening, som Paven har om Molinos, om hvem han altid taler fordeelagtigen og siger, at han maaskee kan fare vild, men vistnok er en brav Mand. Forresten har Pasqvino i Anledning af Molinos's Fængsling givet en Vittighed til Bedste. Da nemlig en Mand var bleven dömt til Galeierne for et Ord, han havde sagt; en anden var bleven hængt for Noget, han havde skrevet; og paa samme Tid Molinos fængslet, hvis Lære fornemmelig bestaaer i, at man skal arbeide paa at sætte sin Sjæl i en fuldkommen Rolighed — hvoraf det kommer, at hans Disciple ere blevne kaldte *Qvietister* — blev der gjort fölgende Pasqvinade: Se parliamo, in Galere; se scriviamo, impiccati; se stiamo in quiete, all' sant' Ufficio: e che bisogna fare? (Dersom vi tale, Galeierne; dersom vi skrive, Galgen; dersom vi holde os i Rolighed, Inqvisitionen: hvad skal man da gjöre?). Lövrigt ere Molinos's Disciple ikke forskrækkede ved den Behanling, som han har lidt; og de haabe, at han vil slippe ud af Fængslet med Ære".

Disse Meddelelser maatte snarere foröge, end tilfredsstille den protestantiske Verdens Lyst til at kjende noget nöiere til Molinos's Virksomhed og Skjæbne. I Fölelsen deraf forsögte en anden Englænder, der havde opholdt sig længere Tid i Italien paa den Tid, da de Bevægelser udbredte sig, hvorom her er Tale, deels at give nærmere Oplysninger, deels at meddele Udfaldet af disse Begivenheder i et Skrift, som formodentlig först er forfattet paa Engelsk, men som i sin franske Skikkelse förer Titlen: Lettres écrites de Rome, touchant l'affaire de Molinos et des Qvietistes; de l'inquisition, et l'état de la religion; de la politique et les interêts de quelques états d'Italie. Amsterdam 1696[1]). Forfatteren,

1) I en tidligere Udgave, Cölln 1688, findes udtrykkelig tilföiet paa Titelbladet, at Skriftet var at betragte som Fortsættelse og Supplement til Burnets Reisebeskrivelse. S. Acta eruditorum A. 1688, hvor Bogen anmeldes tilligemed den tydske Oversættelse deraf (Leipz. 1688).

der ikke har angivet sig, röber sig i det Hele som en dannet og forstandig Mand, der med Beskedenhed omtaler sine Beretninger og oplyser de Hindringer, som lagde sig i Veien for at komme til en sand og fuldstændig Kundskab om en Sag af den Natur som Molinos's Historie. Endeel af hans Bemærkninger i denne Anledning ere ikke uvigtige saavel ved Bedömmelsen af de Efterretninger, hvilke han selv, som af dem, hvilke Andre have meddeelt om Qvietisterne og deres Modstandere. I Italien — siger han — taler man med större Forsigtighed om Alt, hvad der vedrörer Inqvisitionen, end andensteds om Statshemmeligheder. Hvad Mistanke for crimen læsæ majestatis er andensteds, det er Beskyldningen for Kjætteri i Rom. Med Fremmede indlade Italienerne sig snarere om enhversomhelst anden Gjenstand end om Religionsanliggender. De lægge imidlertid ingen Skjul paa, at de italienske Staters jammerlige og undertrykte Tilstand hidrörer fra den Indflydelse, som Geistligheden overalt udöver paa Regjeringen. De omtale Præsterne i Almindelighed som Folk, hvis Egennytte gjör dem haardhjertede og mistænksomme, og som benytte den Tid, hvori de have Indflydelse, til at berige sig selv og deres Familie. Men atter at söge Grunden hertil höiere oppe i den katholske Religions eventyrlige Dogmer om Pavens Ufeilbarhed, Præsternes Ret til at aabne og lukke Himmelens og Helvedes Porte &c., det falder ikke Italienerne ind. Vel gives der iblandt dem Flere, der ligesaalidt som vi andre troe disse Ting, men det er da som oftest mere Virkningen af Libertinisme og Ryggeslöshed end af Undersögelse om og Kundskab til Sandheden. Dette lader sig begribe i et Land, hvor ikke alene kjætterske Böger vilde udsætte et Menneske for Fare, men selv den blotte Læsning af det nye Testamente paa Latin vilde gjöre En mistænkt, og hvor det er farligere at gjælde for en Kjætter end for en Atheist[1])." De overdrevne Forestillinger, der næredes i dette Land om Pavens, de Geistliges og Munkenes Hellighed og Ufeilbarhed, havde ved Siden af disse Personers Uvidenhed, Svaghed, Trædskhed, Hævngjerrighed og andre Laster, hvilke et noget længere Ophold i Italien gav Forfatteren tilstrækkelig Leilighed til at kjende, gjort et saadant Indtryk paa ham, at han erklærer snarere at ville opgive al Tro paa en guddommelig Aabenbaring, end at skjænke de Anskuelser og Lærdomme, hvilke her udgjorde den fornemste Gjenstand for Lærernes Underviisning, sit Bifald. „Det er overhovedet den store Afsky," siger han, „som alle Mennesker af nogen Aand og Kundskab föle for Munkenes og navnlig Jesuiternes Opförsel, hvilken det maa tilskrives, at en saa stor Mængde Mennesker har viist sig gunstig stemt

1) „En ces pays ici — skriver den katholske Convertit, Landgrev Ernst af Hessen Rheinfels, i et Brev til Leibniz fra Venedig, dat. 20 Nov. 1680 — l'amertume et la haine contre l'heresie est si grande, qu'elle degenere en manie, et que si on se pouvait passer de l'air seulement, on le feroit volontiers, parceque les heretiques s'en servent aussi."

for Molinos, i det Mindste saalænge dette Sindelag endnu ikke lod befrygte nogen Fare for deres Person.“

„Ved min Fortælling“ — vedbliver han — „gjör jeg ikke Fordring paa at berette den hele Sag, ligesaalidt som jeg vil svare for Sandheden af Alt, hvad jeg her meddeler. Thi i dette Slags Anliggender, hvor Interesse og Lidenskab sædvanligen have saa væsentlig Andeel, löber der altid en Mængde falske Rygter med, og Tingene blive fra een Side ligesaameget overdrevne, som fra en anden forringede, saa at Adskilligt af hvad jeg vil fortælle, maaskee ikke vil holde Pröve ved en stræng Undersögelse; men jeg kan bestemt forsikkre, at jeg selv hverken har opfundet eller tilföiet Noget, men ganske simpelt vil fortælle Tingene, saaledes som jeg har hört dem. Heller ikke har jeg letsindigen skjænket Tro til Alt, hvad jeg har hört; men jeg har anvendt min Dömmekraft, saameget det var mig muligt, paa at veie baade de Personers Troværdighed, som fortalte mig Noget, og Sandsynligheden af det, der fortaltes. De Folk, hvilke jeg skylder Beretningen om det Hele, vare retskafne og veltænkende. Det er sandt, at man ikke let fik dem til at tale om denne Gjenstand, og de gjorde det med megen Tilbageholdenhed. Derfor kan der gjerne være adskillige Ufuldstændigheder og Urigtigheder i den Fortælling, jeg vil give; men man maa være tilfreds dermed, thi det er Alt, hvad jeg har kunnet samle derom, og jeg har Intet lagt til af mit eget Hoved.“

Endnu inden disse Breve saae Lyset, udkom 1688 et fransk Skrift, ligeledes trykt i Amsterdam, under fölgende Titel: *Recueuil de diverses piéces concernant le Quietisme et les Quietistes, ou Molinos, ses sentiments et ses disciples.* Medens Forfatteren til de ommeldte Breve mere slutter sig til Burnets Stiil og Fremstilling, og i det Hele har noget af en Verdensmands Tone, viser sig den ligeledes unavngivne Forfatter af *Recueuil &c.* som en ivrig og hengiven Tilhænger af Molinos og af den mystiske Theologie overhovedet, men tillige som en meget forstandig, alvorlig og religiös Mand. Indholdet af denne Samling bestaaer i 1) en fransk Oversættelse af Molinos's *Aandelige Veiviser;* 2) en Afhandling, som ligeledes er forfattet af Molinos, om *den daglige Communion;* endelig 3) Udtog af nogle Breve, som angaae Molinos's og hans Disciple. De to förste Breve ere af Molinos selv, det tredie af Erkebispen i Palermo som Anbefaling for en italiensk Udgave, denne Prælat lod besörge i Aaret 1681 af Molinos's Aandelige Veiviser. „Hvad der i det sidste og fjerde Brev indeholdes af historisk Beretning“ siger Udgiveren i Fortalen p. 43 — „er uddraget af et *engelsk* Brev, *som snart vil see* Lyset tilligemed fire andre, og som man uden Tvivl vil læse med megen Fornöielse.“ Dette Brev er netop det förste i ovennævnte Skrift: *Lettres écrites de Rome;* hvori der desuden findes to andre Breve (II. lettre contenant quelques Particularitez, qui regardent l'Inquisition, III. lettre touchant quelques états d'Italie, et leurs interêts et Politique d'aprésent). Man maa slutte deraf, at Udg. til Recueuil &c. har kjendt Forfatteren til hine Breve, hvilke maaskee vare bestemte

til at udgives med to andre, som dog ikke ere blevne offentliggjorte. Ved at give et Udtog af hiint „engelske Brev“, som Udg. af Recueuil pleier at kalde det, har han imidlertid indflettet adskillige egne Betragtninger, tildeels for at gjendrive Beskyldninger, der ere fremförte mod Molinos i Modstanderes Skrifter. Ligeledes har Udgiveren i den udförlige Fortale, der indleder Samlingen, med ikke mindre Varme end Indsigt fört et Forsvar for den mystiske Theologie og navnlig for Molinos's Aandelige Veiviser, som fortjener al Opmærksomhed. Han har ogsaa i Fortalen udkastet Planen til en fuldstændig Apologie for Qvietismen, som det var hans Agt at offentliggiöre, uden at vi vide, om en saadan nogensinde er kommen for Lyset. I denne Apologie var det ogsaa hans Hensigt at svare til de Indvendinger af Molinos's Modstandere, hvilke han endnu ikke havde gjendrevet. „Kun en eneste Ting“ — siger han — „standser mig, og det er, at jeg ikke har tilstrækkelige positive Beviser til at godtgiöre, at nogle af de Sætninger, som jeg anseer for ikke at kunne forsvares, falskeligen ere blevne tillagte Qvietisterne. Man maatte i denne Henseende være i Besiddelse af Breve fra Molinos eller af noget Skrift fra hans Disciple, hvori man udtrykkeligen forkastede disse Vildfarelser og lærte det Modsatte. Dersom der af en Million Venner, som den ulykkelige Molinos har havt, medens han var i Gunst, er bleven nogen tilbage for ham i hans Ulykke; dersom der af de tyve tusende Breve, som han har skrevet, er undsluppet noget, som kan oplyse mit Æmne, da beder jeg indstændigen dem, som tage Deel i hans Skjebne, at sende det til mine Forlæggere.“

Nogen egentlig ny Kilde har altsaa ikke staaet denne Qvietismens og Molinos's Forsvarer til Tjeneste foruden hiint engelske Brev. Alligevel finder man dog en og anden Notits, som ikke hidrörer fra dette, og som i Forbindelse med de skarpsindige Raisonnements, hvilke vor Forfatter overhovedet veed at anstille over det givne historiske Stof, kaster et meer eller mindre opklarende Lys over Datidens Forhold.

Disse to Skrifter, som forresten begge bleve fordömte ved Inqvisitionsdecret af 19de Marts 1692 (s. Actes de la Condamnation des Qvietistes p. XLIX), ere blevne benyttede af Alle, som senere have skrevet over Molinos's Historie, og hvad der ikke lader sig före tilbage til deres Beretninger, er for det Meste temmelig ubetydelige Oplysninger, af hvilke man endda finder de bedste i *Weismann's* Introductio in Memorabilia ecclesiastica, Pars II. p. 530—543. Imidlertid er den Fremstilling, som disse Kilder give af Molinos's Sag, ikke ganske tilfredsstillende. Foruden den Dunkelhed, som hviler over mange Partier af de didhörende Forhandlinger, meddeles der ogsaa Adskilligt, om hvis historiske Sandhed man af indre Grunde maa nære Tvivl. Hadet og Mistanken til det katholske Hierarchie have i samme Grad stillet dettes Forhold til Molinos i et ugunstigt Lys som de have ladet oversee, hvorvidt Molinos og hans Tilhængere ved egen Skyld have draget den Forfölgelse over sig, for hvilken de bleve Offre. Naar der fra katholsk Side paastaaes, at den romerske Stol ved denne Leilighed har fulgt en höist værdig og klog Fremgangsmaade, ligger der for

de fleste protestantiske Beretninger den Forudsætning til Grund, at „Sagen mod Molinos fra Begyndelsen til Enden er bleven dreven af bittert Had, Misundelse og andre skjændige Lidenskaber“[1]).

Ved Udarbeidelsen af en ny Fremstilling af Molinos's og Qvietismens Historie har jeg forgjeves sögt efter endeel ældre Skrifter og Afhandlinger om dette Æmne, hvilke enten ere forsvundne, eller i det Mindste ikke findes i de Kjöbenhavnske Bogsamlinger; ligesom jeg uden videre Udbytte har raadspurgt de almindelige Værker over den christelige Kirkes og over Kjætternes Historie samt de bekjendte större historiske Lexica og Realencyclopædier. Derimod har jeg paa forskjellige andre Steder, f. Ex. i samtidige Lærdes Breve, i Datidens offentlige Tidender &c. fundet een eller anden Oplysning, som ikke ganske var uden Værd. Hvad jeg, næst efter at bringe en, skjöndt dunkel, dog meget mærkelig Begivenhed i Erindring, troede at kunne opnaae ved en ny Efterforskning og Behandling af dette Æmne, var, at give en saadan Fremstilling af Molinos's Virksomhed og Skjæbne, som med större Upartiskhed, end der hidtil er bleven denne Sag tildeel, forbandt et Hensyn til Molinos's Hovedskrift, som deels har været tilsidesat i de tidligere Behandlinger af Qvietismens Historie, deels netop i Anledning af vore Dages theologiske Spörgsmaal turde have en egen Interesse. Thi det vil ogsaa her vise sig, „at det, som bevægede sig i hiin Tid, ikke er at henregne til de döde og forbigangne Ting, men til de evige og nærværende Anliggender, der stedse paany ville sysselsætte baade det religiöse Gemyt og den granskende Aand“[2]).

1) See *Arnold*, Umständlichere Nachricht von der ganzen Sache und Verfolgung des Mich. de Molinos S. 77. Denne Beretning, som findes meddeelt foran den af Arnold besörgede tydske Oversættelse af den Aandelige Veiviser, er et Udtog af samme Forfatters Kirchen- und Ketzerhistorie III. Th. Cap. XVII.

2) *Martensen*, Mester Eckart. S. 2.

I.

Blandt det store Antal Spaniere, der i det syttende Aarhundrede kom til Italien, som dengang stod i saamange Beröringer med den pyrenæiske Halvö, var ogsaa en spansk Præst, ved Navn *Michael Molinos*, som siden 1669 eller 1670 tog sit Ophold i Rom. Om hans tidligere Liv og Forhold har man kun meget faa Efterretninger. Udsprungen[1] af en rig og anseet Familie i Arragonien, havde Molinos tidlig ladet sig indvie til Præst og var bleven creeret til Doctor i Theologien ved Universitetet i Coimbra; men han modtog aldrig noget kirkeligt Embede eller noget geistligt Beneficium. I Rom nöd han Anseelse som en forstandig og lærd Mand af meget regelmæssige Sæder, skjöndt man forresten ikke fandt ham synderlig ivrig i Udövelsen af de Ceremonier og den Slags Gudsdyrkelse, der i katholske Lande almindelig blev anseet for eet med Religion og Fromhed. Derimod havde han fordybet sig i den saakaldte mystiske Theologie, der i Spanien ved den hellige Theresia († 1582) var kommen til ny Anseelse, og hvis eiendommelige Væsen, hvor forskjelligt det end er blevet opfattet og udtrykt, fornemmelig bestod i Stræben efter en, i umiddelbar Fölelse tilegnet, inderlig og fuldkommen Forening med Gud. Flere Personer

---

1) I *Moreris* historiske Lexicon (Art. *Molinos*) angives Molinos at have været 60 Aar gammel, da han blev fængslet i Aaret 1685, saa at man ifölge denne Angivelse maatte sætte hans Födsel til Aaret 1625. I *Gazette de France* Aar 1687 under Correspondentsartiklen fra Rom 10de Septbr., hvor der meddeles Beretningen om Molinos's Dom og dens Udförelse den 3die s. M., bliver ligeles hans Alder angiven til „omtrent 60 Aar." I *Mosheims Instit. Hist. eccl.* p. 801 angives Aar 1627 som Molinos's Födselsaar, med Paaberaabelse af *Domin. de Colonia. Bibl. Jansenist.* p. 469; samme Aar angives ogsaa i *(d'Avrigny) Memoires chronolog. pour servir à l'histoire ecclesiastique* T. III. p. 323; ligeledes hos *Bonnel, De la controverse de Bossuet et Fenelon sur le Quietisme,* Paris 1850, Introd. XIV. Men *Arnold* *(Umständl. Nachricht* &c. S. 64) angiver den 21de Decbr. 1640 som Molinos's Födselsdag, ifölge en Beretning af dennes kjödelige Söstersön, og sætter, ifölge samme Beretning, Molinos's Död til 18de Octbr. 1697, i *hans Alders 57de Aar* (Arnold, S. 118).

henvendte sig til Molinos i aandelige Anliggender, og den Tröst og Opbyggelse, som hans Veiledning skjænkede dem, bevægede efterhaanden et stedse större Antal Mennesker til at söge hans Raad og Underviisning, der udmærkede sig ved en friere og aandeligere Opfattelse og Bedömmelse af Samvittighedens Anliggender, end den, de katholske Geistlige og Skriftefædre i Almindelighed forstod at tilegne sig. Det er blevet bevidnet, at han selv ikke paatrængte sig Nogen; men han meddeelte dem, der anmodede ham om Bistand i ovennævnte Henseende, sine Raad paa en Maade, hvorved han ikke mindre vandt deres Tillid end befæstede sig i deres Höiagtelse[1]). Ved at indvies i saamange Menneskers Fortrolighed kunde det ikke heller mangle, at han erhvervede sig en stor Erfaring og Indsigt i de forskjellige Stemninger og Tilstande, hvori religiöse Mennesker kunne befinde sig; og der foreligge i hans Skrifter ikke faa Vidnesbyrd om et dybt Indblik i det menneskelige Hjertes Hemmeligheder.

Da Molinos var rig[2]) og uafhængig, og med disse Egenskaber synes at have forbundet en elskværdig Personlighed, var det ham saameget lettere at knytte Forbindelse med flere af de betydeligste og meest ansete Personer i Rom[3]). Blandt hans Venner og Velyndere bleve saaledes, foruden tre af Oratoriets Fædre, *Colloredi*, *Ciceri* og *Petrucci*, hvilke senere beklædtes med Purpuret, ogsaa nævnte Cardinalerne *Cassanata*, *Carpegna*, den bekjendte *Azzolin*, der anbefalede ham til den svenske Droning *Christine*[4]),

1) Vi have herom Vidnesbyrd af hans lidenskabelige Modstandere. Tanta, inqvit de eo *Sfondratus*, pietatis, quam accuratissime simulabat, opinione apud plerosque commendatus est, ut dirigendis Primatum ac præsertim Nobilium Matronarum conscientiis passim adhiberetur, *Gall. Vind.* Diss. IV. § 1 p. 762. Dominicanus quidam, *Guill. Felle*, homo vere Inquisitorius, inquit: Pulcris his verbis decipiebat pueros, puellas, feminas, Nobiles, Principes, doctos denique ipsos, qui tamen in peccato obstinati, deceptos se esse credere noluerunt. *Rovina del Quietismo* p. 16.

Weismann, Introd. in Memorab. eccl. T. II. p. 532.

2) Værdien af hans Eiendomme, som bleve inddragne af Inqvisitionen, skal have belöbet sig til 40000 Realer. *Arnold a. St. S. 115.* Slg. *Hist. abregée de l'Europe*, III p. 625.

3) Il eut grand commerce avec tout ce qu'il y avoit de gens imbus des meilleurs principes et qui avoient l'esprit le plus élevé. *Lettres de Rome* p. 25.

4) S. (*Archenholtz's*) Memoires concernant Christine, Reine de Suede, T. II. p. 186. Slg T. IV p 36 — 39, hvor der findes fem italienske Breve fra Dronningen til Erkebispen af Palermo, i hvilke Molinos leilighedviis omtales med stor Höiagtelse. Saaledes kalder Christine i en Efterskrift til det förste Brev, dat. Rom 13 Dcbr 1681, Molinos: „en *hellig Mand*, skjöndt“ — siger hun — „jeg ikke troer paa Helgene, som spise“. I de to sidste Breve, skrevne efter Molinos's Fængsling, det ene dateret 30 Juli 1685, det andet 17 Novbr. 1685, beklager hun de Forfölgelser, hvilke Molinos er underkastet, men haaber, at hans Uskyldighed skal triumphere over Ondskaben. Slg *Köhler*, Historische Münzbelustigungen 2ter Th S. 339. *Theatrum Europ.* T. XIII p. 215.

v. A. Selv Jesuitergeneralen *Joh. Paul Oliva* skal have staaet i venskabelig Forbindelse med ham. Men Ingen viste större Interesse for Molinos, end den franske Cardinal *d'Estrées*, en Discipel af den frisindede franske Theolog *Launoi*, der i sin Tid havde været udsat for mange Forfölgelser ved den Iver, hvormed han bestred ultramontansk Overtro og Herskesyge.

D'Estrées var en Mand af Aand og Kundskaber, om hvem hans Samtidige havde den Formening, at han arbeidede paa at faae adskillige af de grove Misbrug i den katholske Kirke hævede, som gave Anledning til saa megen Forargelse og til almindelig Klage endog fra dette Kirkesamfunds egne Medlemmer. I Frankrigs daværende Stilling til den romerske Curie paa den ene, og til Protestanterne paa den anden Side, laae desuden en særegen Opfordring for denne Statsmand til at begunstige Bestræbelser, der gik ud paa at indskrænke den Overtro, Fanatisme og udvortes Værkhellighed, som bestyrkede Protestanterne i deres Vægring for at træde tilbage i den gamle Kirkes Skjöd. Men Betragtninger og Önsker af lignende Art bleve overhovedet til hiin Tid deelte af mange fornemme katholske Geistlige og verdslige Stormænd, hvilke det Had og den Afsky, hvormed de betragtede Luther og hans Medreformatorers Gjenstridighed mod den romerske Kirkes Autoritet, dog ikke kunde forhindre fra at erkjende Sandheden i de Bebreidelser, som fra protestantisk Side bleve gjorte mod mange Slags Fordærvelser og Vildfarelser, der endnu stedse forplantedes i den Deel af Kirken, som var forbleven den romerske Stol lydig. Om Almindeligheden af denne Stemning vidne de jansenistiske Bevægelser, Bestridelsen af Jesuiternes laxe Moral, de forskjellige Forsög paa at hæve det store Schisma, som ved Reformationen var opstaaet i Kirken, og den Understöttelse, disse Forsög nöd selv fra katholske Potentaters Side. Eet af de interessanteste Vidnesbyrd om Tilstanden i den katholske Kirke paa hiin Tid have vi blandt Andet i et Skrift, der tör ansees for saameget mere upartisk, som dets Forfatter, der havde omskiftet den evangeliske med den katholske Confession, ikke stod tilbage for Nogen i Henseende til Iver for at vinde sit nye Troessamfund Proselyter. Landgrev *Ernst af Hessen-Rheinfels*, hvis Bestræbelser for at drage Philosophen Leibniz over til den katholske Kirke gave væsentlig Anledning til den indholdsrige Brevvexling, som for nogle Aar siden er bleven draget for Lyset[1]), udgav i Aaret 1660 et anonymt Skrift, der, först affattet paa Tydsk og kun aftrykt i faa (48) Exemplarer, hvilke uddeeltes til Forfatterens Venner, senere (i Aaret 1673) udkom paa Latin, med nogle Forkortelser og adskillige til Gunst for

---

1) *Leibniz und Landgraf Ernst von Hessen-Rheinfels.* Ein ungedruckter Briefwechsel über religiöse und politische Gegenstände. Mit einer ausführlichen Einleitung und mit Anmerkungen herausgeg. von *Chr. von Rommel,* 1ster u. 2ter B. Frankf. a. M. 1847.

Katholikerne foretagne Forandringer, under Titel: *Verus, sincerus et discretus Catholicus.* Hensigten med dette Skrift var at belyse de Mangler og Bröst, hvoraf begge de stridende Kirker led, og saaledes at fremkalde en Reform af den katholske Kirke, hvorved dennes Fortrin skulde saameget lettere vinde almindelig Anerkjendelse. Vi finde her væsentligen en Gjentagelse af de samme Klager, som löd i det 15de og 16de Aarhundrede, over de geistlige Prælaters altfor store Rigdom og sammes Misbrug, over Munkeordenernes overdrevne Udbredelse og Indflydelse, over den romerske Curies anmassende Fordringer, over Forsömmelsen af Folkeunderviisningen, over Misbrug og Misforstaaelse af Cultus og Ritus ved Helgentilbedelse, Billedtjeneste, Bodsövelser, over Mængden af Fest- og Helligdage &c. Hvad der imidlertid gjældte om den hele katholske Christenhed i Almindelighed, det gjældte fremfor Alt om Tilstanden i Italien, saaledes som allerede de forhen i Indledningen meddeelte Iagttagelser af Öievidner kunne oplyse, og som Landgrev Ernst's Breve fra Venedig yderligere stadfæste. Men medens de Reformer, som den fyrstelige Skribent foreslog til Bortfjernelsen af de herskende Onder og Misbrug, vare saa omfattende og truede det katholske Hierarchie med saa stor Indskrænkning i dets verdslige Anseelse og Magt, at det lod sig forudsee, hvor umuligt det vilde være, ad denne Vei at naae det tilsigtede Maal; viste der sig större Haab om et heldigt Udfald, dersom man i Bestræbelserne for den katholske Kirkes Reformation indskrænkede sig til Forandringer, der, uden at röre Kirkens Forfatning og de Geistliges udvortes Vilkaar, lovede paa en langt hurtigere og sikkrere Maade velsignelsesrige Frugter ved umiddelbart at virke paa den religiöse Tænkemaade og det fromme Sindelag hos de enkelte, baade geistlige og verdslige, Medlemmer af Kirken. Deri maatte nemlig Alle være enige, som kunde have noget Overblik og Kundskab til Forholdene, at der fra de höieste indtil de laveste Klasser, ved Siden af en stor Mangel paa sand Fromhed og Sædelighed, hvorom man altfor ofte havde Leilighed til at gjöre sörgelige Erfaringer, herskede en Iver og Ærbödighed for en Mængde udvortes religiöse Former, som, langt fra at vække og nære et ægte christeligt Sindelag, tværtimod bidrog til at undertrykke Bevidstheden om dettes Værd. Ogsaa havde det, hvor overveiende endog Retningen mod en udvortes Værkhellighed fra tidlige Dage havde gjort sig gjældende i den katholske Kirke, dog heller ikke i dette Samfund manglet paa oplyste og fromme Christne, som til forskjellige Tider ved mundtlig og skriftlig Underviisning kraftigen havde vidnet om, at man kun ved Misforstaaelse og forkeert Villie kunde sætte Religionens Væsen i visse udvortes Gjerninger, medens den dog först af alt maatte være Hjertets og det indre Menneskes Sag. Blandt Repræsentanterne for en saadan Retning hörte navnlig flere af den saakaldte mystiske Theologies Tilhængere, som ved Gudsfrygt og Hellighed havde vundet almindelig Anerkjendelse i Kirken. Den samme Vei, som disse havde anviist, var ogsaa den, hvilken Molinos fulgte, og ved denne Autoritet kunde han haabe at afvise den Beskyldning for reformatorisk Nyhedssyge, der strax fra Begyndelsen reiste sig mod hans Bestræ-

belser. I Betragtning heraf var det ogsaa, at mange Personer, hvis Stilling og Charakteer ellers neppe havde tilladt dem at tage dette Parti, bleve vundne for Molinos's Anskuelser. Ved Udbredelsen af disse vaktes der nemlig hos mange Katholiker Haabet om en Reformation, der lod sig gjennemföre uden de voldsomme Omvæltninger, hvortil Luthers og hans Medreformatorers Optrædelse havde givet Anledning. Naar Reformatorerne i det 16de Aarhundrede havde rettet heftige Angreb mod det katholske Kirkevæsen, havde erklæret den största Deel af de kirkelige Ceremonier for Gjögleværk og Djævelens Paafund og enten opfordret eller dog undskyldt Folkets Fanatisme, der fandt en Glæde i at forhaane og forstyrre Indretninger og Gjenstande, som det tidligere havde betragtet med overtroisk Ærefrygt: — da lod Molinos den kirkelige Forfatning, den vedtagne Cultus og Disciplin forsaavidt uantastede, som han indrömmede sammes relative Gyldighed. Han bestred hverken Nytten eller Nödvendigheden deraf for Mængden af Christne, som ikke havde Trang og Lyst til at hæve sig til en höiere Fuldkommenhed. Hvad han vilde, var kun „at give Raad og Anviisning for dem, der allerede befandt sig i alvorlig Stræben efter det höieste Maal." Og netop fra denne Side maa Molinos's Virksomhed betragtes, for at man skal kunne forstaae det Bifald, hvormed hans Anskuelser bleve modtagne af saamange og deriblandt nogle af de ædleste blandt hans Samtidige. Hellighed, Frihed, Samfund med Gud — kort alt Det, hvormed Menneskets höieste aandelige Fuldkommenhed betegnes, var det Maal, hvortil Molinos henviste, og den Vei, han lærte, skulde være ligesaa sikker som let og tilgjængelig for Alle. Aldrig var der nogen Trang, hvis Tilfredsstillelse kunde fortjene större Paaskjönnelse, især naar man agtede paa de Vildfarelser, hvorved hiin Stræben blev vanskeliggjort af herskende Fordomme i den katholske Kirke til hiin Tid.

Ligesaa daddelværdige og beklagelige de Virkninger vare, som maatte fremkaldes hos Mængden af de katholske Christne ved den Indbildning, at visse udvortes Handlinger og Ceremonier havde Kraft til at udsone Synder, ligesaa fordærvelig den derved foranledigede Letsindighed og falske Sikkerhed viste sig, saa sörgelig og afskrækkende var den Sindstilstand, hvorunder et stort Antal Mennesker led, som med oprigtig Alvor sögte deres Sjæls Frelse ad den Vei, der blev anbefalet af de sædvanlige katholske Sjælesörgere. Det er os Protestanter vanskeligt at kunne fuldkommen fatte de Ængstelser, de Tvivl og Skrupler, hvoraf Mennesker bleve piinte, som vare opdragne og underviste efter den romersk-katholske Kirkes Grundsætninger. Alligevel kjende vi saadanne Stemninger blandt Andet fra den Mands Meddelelser, hvis Anstrængelser vi have at takke for, at vi ikke af egen Erfaring have vundet denne Kundskab. En levende Skildring deraf besidde vi nemlig i Luthers Bekjendelser om den Tid, da han ved „Munkeri" stræbte af al Magt at trænge ind i Himlen; og, dersom man söger Vidnesbyrd fra Molinos's Samtidige, da vil man navnlig ved Læsningen af forskjellige Jansenisters Biographier vinde Forestilling om, hvilke Skrækkebilleder der ængstede Mennesker, som ved de strængeste Bodsövelser forgjeves sögte

at tilkjæmpe sig den Fred, hvorefter deres Hjerter sukkede. Men selv hvor den overtroiske Vurdering af den udvortes Bod havde givet Plads for en rigtigere Syndserkjendelse, fölte dog som oftest den angrende Sjæl sin Skyld med en Bevidsthed, der hörte mere under Loven end under Evangeliet. I Modsætning hertil finde vi derfor hos Molinos ligesom hos Luther og de andre Reformatorer i det 16de Aarhundrede den Stræben ret kjendelig, at berolige de bekymrede Samvittigheder og fremfor alt at indskjærpe den tröstefulde evangeliske Sandhed, at, hvor Hjertet er grebet af oprigtig Anger og af sand Kjærlighed til Gud, skal Mennesket ikke fortvivle, men være sikker paa, ved Guds Naade at kunne reise sig igjen, selv fra et dybt Fald.

Det syttende Aarhundrede — især i dets sidste Halvdeel — turde man forsaavidt kalde det *religiöse*, som Religionen virkelig var den Idee, hvortil Alt i hiin Tid blev henfört, hvis Navn blev paatrykt enhver Bestræbelse, og hvis Ære blev angiven som sidste Öiemed endog der, hvor Hjertets egentlige Attraa gik ud paa noget ganske Andet. Det er sandt, at til ingen anden Tid har Hykleriet været större; men dette maa selv tjene til Vidnesbyrd om den Magt, hvormed de religiöse Interesser gjorde sig gjældende. Den Monark, i hvis Glands og Storhed hiin Tidsalder blev repræsenteret, saa at den fortrinsviis er bleven betegnet med hans Navn, Frankrigs fjortende Ludvig, der dog fremfor nogen anden Fyrste fremskyndede en Tid, hvor Staten lösrev sig fra Kirkens Formynderskab, der ved sit hele Liv baade som Regent og Privatmand maatte bidrage til at vække den Mistro om det religiöse Sindelags Værd, som i det attende Aarhundrede slog om til Indifferentisme og Vantroens fanatiske Had mod al Religion og Kirke, denne Monark afgav selv det meest iöinefaldende Beviis paa, hvilken Betydning de religiöse Anliggender dengang havde. Man kan henrives snart til Vrede og Forbittrelse, snart til Veemod og Medlidenhed ved at see den Modsigelse, hvori baade han og saamange af hiin Tids vigtigste Personer ved deres Planer og Handlinger stod til de Fordringer, som sand Religion og Fromhed gjör til sine Dyrkere; men man kan ikke miskjende den Iver, hvormed de sögte deres Sjæls Frelse[1]). Netop i denne Iver aabenbarer sig imidlertid paa den anden Side, hvor *irreligiös* hiin

1) A toutes les epoques, les sociétés se préoccupent de certaines idées, qui dominent quelque temps les esprits comme un besoin ou comme une mode: tout le monde les exprime, y croit, s'y attache. Vers le milieu du régne de Louis XIV., la cour, la ville, gentilshommes et bourgeois furent sous la préoccupation d'une seule pensée, celle de faire son salut: sermons, èdits, causeries spirituelles de courtisans, lettres familiéres, tout ne porte plus que sur la nécessité du salut; ce fut un besoin de réconcilier l'âme avec Dieu . . . Il n'est pas une seule lettre, un seul livre de cette époque, qui ne révèle pas la pensée générale du *salut;* elle devint la préoccupation de tous les âges.

Capefigue, Louis XIV, T. II p. 142 sqq.

Tid var i Ordets höiere Forstand, hvor blottet for Fölelse af Religionens inderste Væsen og Værd Fleerheden af de Mennesker var, som allerivrigst syntes at arbeide i dens Tjeneste. I flere af de Omvendelseshistorier, som ere sammenflættede med Portroyals Skjæbne[1] — for ikke at tale om en Mængde Mennesker af almindeligere og langt mere tvetydig Characteer[2]) — vil man finde tilstrækkelige Beviser for denne Paastand. Man kan ikke tvivle om Oprigtigheden af det Sindelag, hvormed saamange tildeels meget dannede Personer i hiin Tid omskiftede et verdsligt Liv med klosterlig Eensomhed og Strænghed. Men altfor tydeligen skinner som oftest den Frygt og det Haab igjennem, der bevirkede denne Forandring: det var Rædslen for Guds Straf og en evig Fordömmelse, ikke Kjærlighed til Gud og glad Lydighed mod hans hellige Villie, hvori Beslutningen om at afdöe fra Verden havde sin fornemste Stötte.

Hvorledes skulde ogsaa Fromhed og Religiösitet opfattes som en Tilstand, hvor Sjælen fandt Tilfredsstillelse for sit eget höiere Væsen, naar den religiöse Tro væsentlig bestod i en Mængde usammenhængende Forestillinger, der afvexlende opfyldte Menneskene med Frygt og Haab af lige grovsandselig Art, eller var uddannet til et kunstigt Begrebssystem, hvis abstruse og törre Scholastik alene sysselsatte Forstanden, uden at öve nogen levende Indflydelse paa Hjerte og Villie! Medens Lægchristne, knælende for Billeder og Voxdukker, der vare overlæssede med Guld og Ædelstene og udsmykkede til sande Fetischer, anraabte Guds Moder med Bönner som:

O felix puerpera!
Nostra pians scelera
Jure matris impera
Redemptori.

eller: Gaude Matrona cælica,
Tu ancillam Jesu Christi
Te vocari voluisti,
Sed, ut docet lex divina,
Tu illius es domina.
Nam lex jubet et ratio
Matrem præesse filio etc.[3]),

1) S. *H. Reuchlin*, Geschichte von Port-Royal, 2ter B. Achtes Buch.

2) En Unavngiven — maaskee Fenelon — skrev til Ludvig XIV i Anledning af dennes grusomme Fremgangsmaade imod Protestanterne: „De elsker ikke Gud, Sire! men De frygter ham som en Slave, eller rettere, De frygter ikke *ham*, men *Helvede*."

3) *Mariæ præconium*, findes trykt i en parisisk Messebog, 1634. S. Pontoppidans *Menosa*, en asiatisk

löd der fra Theologernes Höresale de hæftigste Disputer om Gratia præveniens, operans og cooperans, om immaculata conceptio Mariæ etc.; og hvad der fra Prædikestolen hörtes til Folkets Opbyggelse, var som oftest Legender og Æventyr, alene skikkede til at opfylde Phantasie og Indbildningskraft med stærkt henrivende eller skrækkende Billeder. Under saadanne Omstændigheder vil man kunne forstaae Sandheden af en Skildring, Molinos har givet af „de Aandeligsindede", saaledes som de sædvanlig fandtes i hans Tid, og hvilke han betegner med Navnet „de udvortes," i Modsætning til „de indvortes Aandeligsindede," hvis Fuldkommenhed og Lyksalighed var den, hvortil *han* ved sin Anviisning vilde hæve Menneskene. „Der gives Folk", siger han (*Guida Spir*. III, 1), „som söge Gud udenfor sig, ved Hjælp af Raisonnement, Indbildningskraft og Reflectioner; de stræbe efter at erhverve Dyd ved Afholdenhed, Selvpinsler og strænge Övelser; de iföre sig Haarskjorte, pidske sig, holde sig i Taushed og stille sig Gud for Öie ved at forestille sig ham snart under Skikkelse af en Hyrde, snart som en Læge, snart som en Fader og Herre. De finde Behag i at tale til Gud og udstöde kjærlighedsfulde Suk. De önske lidenskabeligen at vinde Fremgang ad denne Vei, og ved Hjælp af udvortes og frivillige Dödelser stræbe de at fremkalde ret levende og fyrige Fölelser hos sig, idet de forestille sig, at Gud ikke er hos dem, uden naar de ere opfyldte af saadanne. Dette er den udvortes Vei, og den er god for Begyndere, men den förer ikke til Fuldkommenhed; Erfaring viser, at man ikke ad denne naaer did, efterdi man finder mange Personer, som, efterat have övet disse Bestræbelser i halvtredsindstyve Aar, dog endnu stedse ere tomme paa Gud, fulde af sig selv og kun aandeligsindede af Navn."

I Modsætning til saadanne Anskuelser, som satte Religionens Væsen snart i en Mængde udvortes Handlinger og Ceremonier, snart i visse hæftige og levende Fölelser, snart i et meer eller mindre sammenhængende System af dogmatiske Forestillinger og Begreber, havde Molinos erkjendt, at Religionens Væsen bestod i en af al sandselig Affect uafhængig Fölelse, som umiddelbart forbinder Menneskene med Gud, og som, idet den udgjör den menneskelige Bevidstheds inderste Grund, giver en Vished om den höieste Sandhed, som med al Anstrængelse söges forgjæves ad andre Veie. Ikke at ville forklare og erkjende Troens Hemmeligheder, men at nedsænke sig i dem med Gemyttets hele Kraft og Inderlighed, ligesom tabe sig i Anskuelsen af det Guddommelige og lade det egne Jeg gaae op i Gud, skulde derfor — efter hans Lære — være Maalet for Menneskets Bestræbelser. Saaledes vilde da ogsaa Religionen vise sig ikke som Betingelse for et Gode, der först i en anden Tilværelse skulde blive den Frommme tildeel ligesom en Slags udvortes Belönning; men den vilde allerede i sig selv indeslutte den störste Salighed, hvori

---

Prinds, som drog Verden omkring og sögte Christne, I. p. 204. I dette Skrift findes en kort, ikke uinteressant Fremstilling af Molinos's og Qvietisternes Tænkemaade, med tilföiet Kritik S. 229—240.

et Væsen, skabt i Guds Billede, kunde blive deelagtigt til enhver Tid og under alle Forhold. Den sande Fromme, ligesaalangt fra at ansee sig istand til at kunne fatte Guds Væsen eller at kunne betegne det i Ord og Begreber, som fra værdigen at kunne prise og forherlige Gud ved sine Gjerninger, vilde Intet *fortjene* af Gud, ja, end ikke *bede* eller *forlange* Noget af Gud, men kun *vente* Alt af ham. For dette Sindelag, som ikke begjerede Andet af Gud end ham selv og i denne salige Gudsfölelse fandt en usigelig Tilfredsstillelse, vilde den Bön være den bedste, som ikke brugte Ord eller endog Tanker, men hvorved Sjælen forholdt sig fuldkommen rolig og passiv, saa at den under Bönnen ikke engang blev sig bevidst, at den bad.

Hvorledes Molinos er kommen til disse og lignende Anskuelser, er lettere at fatte, end det er at angive, hvorledes han i det Enkelte foredrog sin Lære for dem, der enten ved Samtaler eller ved Brevvexling modtog hans Underviisning. Vi ere nemlig ved dette som ved saamange andre Spörgsmaal om Molinos's Tænkemaade og Virksomhed indskrænkede til de Slutninger, som vi kunne uddrage af hans faa efterladte trykte Skrifter, og til de Antydninger, som hans sildigere Historie synes at indeholde.

Man vilde vistnok feile meget, dersom man, hvad nogle af Molinos's Samtidige have gjort, vilde forklare sig hans Læres Udspring ved den Hypothese, at han skulde have nedstammet fra Jöder eller Muhamedaner og saaledes med Blodet eller ved Opdragelse have indsuget de Lærdomme, som han siden udbredte. En langt rigtigere og nærmere Forklaring frembyder sig ved at sammenligne Molinos's Lære og hans egne Yttringer om samme med de ældre christelige Mystikeres Skrifter. Ikkun Uvidenhed og Ubekjendtskab med disse kan i Forening med Bestræbelsen for at fremstille Molinos i et forhadt Lys for Mængden have foranlediget Undersögelsen om — forudsat at den virkelig har fundet Sted — hvorvidt han var bleven döbt og hans Navn indfört i hans Födestads Kirkebog[1]). Hvorvidt Molinos derimod kan være udgaaet fra eller have havt nogen Forbindelse med den af den spanske Inqvisition undertrykte mystiske Sect, de saakaldte *Alombrados*, er paa Grund af den store Dunkelhed, som hviler over disse Mystikeres Lære og Forhold, skjöndt ikke usandsynligt, dog ikke beviisligt[2]).

---

1) Parceque Molinos ètoit originaire d'Espagne, on a voulu insinuer depuis peu, qu'il était peutêtre issu d'une race Juive ou Mahometane, et qu'il pouvoit avoir reçu avec le sang ou par le moyen de l'education quelques semences de ces religions, lesquelles il avoit depuis cultivées avec autant d'adresse que de zele. Mais cette derniére calomnie n'a pas fait un grand effet contre lui en Rome: quoique l'on assure, qu'on a envoyé un ordre en Espagne de visiter les Bâtisteres du lieu de sa naissance, pour voir, sil avoit été batizé et si son nom y ètoit. *Lettr. ècrit. de Rome* p. 38.

2) Slg. Hases Kirkehistorie, Kbhvn. 1837, § 514. Guerikes Haandbog, Christiania 1842, S. 235.

Man maa saameget mere beklage, at vi ere berövede Kundskab til Molinos's mundtlige og fortroeligere Underviisning, som det var i denne og ikke i literair Production han satte sin Hovedvirksomhed. Han vedkjender sig den Grundsætning, at man „paa den mystiske Vei“ har större Fordeel af en god Sjælesörgers Veiledning end af opbyggelige Bögers Læsning, og angiver som Grund, „at en Sjlæesörger veed at indrette sine Raad efter de givne Forhold og Omstændigheder, hvorimod man i Bögerne sædvanligen kun finder Lidet, som svarer til den individuelle Trang, saa at man dog savner den Underviisning og den Oplysning, som i Öieblikket er fornöden“ (*Guid. Spir.* II. 8). Han fælder ogsaa en temmelig ringeagtende Dom om de fleste mystiske Skrifter, der udgjorde mange Menneskers Yndlingslæsning, „hvilke derfra kun hentede en Underviisning, som snarere opfyldte dem med endeel unyttige og forvirrende Forestillinger, end skjænkede nogen tilfredsstillende Oplysning for Livet.“ (II. 9). Alligevel, som han" ikke vilde i Almindelighed fordömme aandelige Bögers Læsning“, saaledes havde han ogsaa selv fölt sig opfordret til skriftlig Optegnelse af de Forskrifter og Raad, hvilke han önskede benyttede i videre Kreds. Nu tör man vel i en vis Henseende med Grund ansee Skrifter af en saa praktisk Tendents, naar de med deres Forfatteres Samtykke overgives til Offentligheden, for at afgive en saameget sikkrere Veiledning til Bedömmelsen af de Meninger og Anskuelser, hvilke de have villet gjöre gjældende, som det saaledes bekjendtgjorte Ord maa antages at være Frugten af en endnu modnere og omhyggeligere Overveielse, end den, der pleier at indrömmes det umiddelbart fra Hjerte og Mund strömmende Foredrag. Men i andre Henseender bör det dog ogsaa billigviis tages med i Betragtning, at en Mands skriftlige Efterladenskab kan deels være af saa ringe Omfang, at deraf maaskee kun erhverves en meget ufuldstændig Kundskab om det, han oftere og udförligen har havt Leilighed til mundtlig at udvikle, deels at en Forfatters Skrift kan være beregnet paa at skulle hente sin fulde Belysning og rette Forstaaelse fra hans foregaaende eller ledsagende mundtlige Underviisning. Naar vi ville stille os paa et upartisk Standpunkt til at dömme mellem Molinos og hans samtidige Modstandere, bör vi ikke forglemme disse Hensyn; men vi maae dog ogsaa erindre, at de bör komme ikke mindre de Sidstnævnte end Molinos tilgode, saa at det ligesaavel maa indrömmes, at Molinos kan i sine mundtlige og fortroeligere Meddelelser have mildnet, forklaret, begrændset Meget, hvad der i det trykte Bogstav tager sig anstödeligt og forargeligt ud, som at den Lidenskab og det sværmeriske Sindelag, hvilket han end ikke kunde dæmpe og beherske, naar han tog sig Tid og Overlæg til at *nedskrive* sine Tanker, kan endnu friere og hæftigere have givet sig Luft i hans *mundtlige* Yttringer.

Hvorledes dette nu end har forholdt sig, saa afgive Molinos's efterladte Skrifter tilstrækkelige Vidnesbyrd, hvoraf man, uden at indlade sig paa altfor dristige og upaalidelige Gisninger, tör danne sig en temmelig klar Forestilling baade om de Fortrin, hvor-

ved han blev istand til at vinde saamange Gemytter for sig, og om de Ufuldkommenheder, hvorved hans Fjender kunde ansee sig berettigede til at modarbeide hans Bestræbelser.

At der i Molinos's Lære, saaledes som det allerede sees af de i det Foregaaende meddeelte Antydninger, fandtes en dyb Sandhed, vil man saameget mindre kunne omtvivle, som Kjærnen af samme var hiin saakaldte mystiske Theologie, der af Reformatorerne, navnlig af Luther, holdtes saa höit i Ære, at de deri erkjendte den Sandhed opbevaret, som endnu var bleven den katholske Kirke tilbage under dens Forfald ved Middelalderens Hierarchie. Om den mystiske Theologies eiendommelige Værd og Beskaffenhed er der i den nyeste Tid anstillet saa dybtgaaende Forskninger, og meddeelt saa udförlige Oplysninger[1]), at det vil være overflödigt her at gaae nærmere ind paa dette Æmne. Idet vi ved den fölgende Meddelelse kun önskede at levere et nyt Bidrag til Mystikens Udviklingshistorie i nyere Tid, tör vi forudsætte Resultaterne af hine Undersögelser bekjendte for vore Læsere. Vi ville derfor her blot erindre om, hvorledes Mystiken ved umiddelbart at vække og rette Menneskenes Bevidsthed henimod Idealet altid har övet en Indflydelse, hvilken det for ædlere og dybere Naturer ikke var let at modstaae, og af hvis Magt selv saadanne Personer stundom bleve grebne, hvilke syntes ganske fremmede for Indvirkninger af höiere Art.

Molinos havde fremdeles nærmest tilegnet sig den Side af den mystiske Theologie, som maatte finde den störste Interesse i videre Kreds. Uden at indlade sig nöiere paa Mystikens speculative Ideer, har han kun udviklet eller, rettere, antydet disse paa en Maade, hvorved deres praktiske Anvendelse klart og let faldt i Öinene. Fortroelig med ældre og nyere Mystikeres Skrifter har han med Held vidst at fremdrage og benytte af disse, hvad der stærkest maatte kunne gribe og fængsle religiöse Gemytter, især under de Forudsætninger og de Erfaringer, som vare de almindeligste paa hans Tid.

Ligesaalidt som hos de ældre Mystikere finder man hos Molinos i det Værk, hvori hans Eiendommelighed tydeligst har afpræget sig, nogen fremskridende videnskabelig Udvik-

---

1) S. *Görres*, Die christliche Mystik, Regensb. 1837. Slg. samme Forfatters Indledning til Susos Leben und Schriften, herausgegeben von Diepenbrock, Regensb. 1837. *Ad. Hellferich*, Die christliche Mystik in ihrer Entwickelung und in ihren Denkmalen, Hamb. 1842. *C, Schmidt*, Meister Eckart, i Ullmanns og Umbreits Theol. Studien und Kritiken, 1839, 3tes H. Samme Forfatters: Joh. Tauler von Strassburg, Beitrag zur Gesch. der Mystik und des religiösen Lebens im 14ten Jahrhundert, 1841. *Martensen*, Mester Eckart, Kbhvn. 1840, 2den Udg. 1851. *Thomsen*, Beitrag zur Theorie und Gesch. der Mystik, Ullm. og Umbr. Theol. Stud. 1845, 3tes H. *Victor Cousin*, Du Mysticisme, i Revue d. d. mondes 1845 p. 469—487. *Hamberger*, Die Lehre des deutschen Philosophen *J. Böhme*, 1844. *Erbkam*, Gesch. der protestantischen Secten im Zeitalter der Revolution, 1848. *Baur*, Zur Geschichte der protestantischen Mystik, i *Zellers* Theol. Jahrb 1848 og 1849, &c.

ling. Det er enkelte Tanker og Ideer, der ideligen vende tilbage under meer eller mindre afvexlende Billeder og Udtryksmaader: men disse Tanker ere dybe og omfattende. De trænge *sig* saameget fastere og uudsletteligere ind i Læserens Bevidsthed, jo mindre Afvexling Betragtningen frembyder i det Hele. Det er Lyn, som paa eengang udbrede Lys over en mörk Baggrund af vid Udstrækning og til samme Tid slaae ned og tænde Hjerter i Brand. Man kan ikke troe andet, end at denne indtrængende Kraft, der dog ved det skriftlige Ord saa let finder en slövende Modvægt i den dermed nödvendig forbundne Monotonie, maa have været af dobbelt Virkning, hvor den understöttedes ved de Fortrin, som den Talendes personlige Nærværelse, Blik, Mine, Stemme og saamange andre Omstændigheder pleie at skjænke det mundtlige Foredrag. Hos Molinos gaaer Talens Ström, i Begyndelsen rolig og stille henglidende, efterhaanden over i et hurtigere Bölgeslag, der bliver stærkere og stærkere, indtil den stundom styrter frem med et Vandfalds Hæftighed, der, brusende og kogende som af en indre Ild, udbreder sit hvide Skum over Klipper og Afgrunde, som vilde vække Tilskuernes Forfærdelse, dersom der blev Tid til at dvæle ved andre Betragtninger end af det pragtfulde Syn, som forbauser og henrykker, men som tillige blænder og fortumler.

Det er forresten langt fra, at Indholdet af Molinos's Skrifter udmærke sig ved nogen höi Grad af Originalitet: man finder deri ikke blot de almindelige Hovedtanker, som ere fælleds for alle Mystikere overhovedet; men mange af de Billeder, Udtryk og Lignelser, hvoraf han betjener sig, ere de samme, som findes hos andre baade ældre og samtidige Skribenter af den overnævnte Retning. Men ikke destomindre ere de her gjengivne med en Friskhed og Liv, hvorved de synes ligesom umiddelbart fremstaaede af Forfatterens eget Indre. For Mange af de Personer, der allerede andenstedsfra vare bekjendte med disse Tanker og deres Indklædning, maatte desuden selv denne Gjentagelse have noget særdeles Tiltrækkende. Allerede den jordiske Kjærlighed finder sin Glæde i at föres ideligen tilbage til de samme Forestillinger, der vække Henrykkelse og Begeistring for den elskede Gjenstand: hvor naturligt derfor, at Fromheden finder en Tilfredsstillelse i at fornye og dvæle ved de Tanker og Fölelser, som altid vinde i Værd og Nydelse, jo uendeligere og mangfoldigere det Væsens Fuldkommenheder ere, som er Gjenstand for dens Kjærlighed. Men de Yttringer, hvori Fromheden finder sit tilfredsstillende Udtryk, skifte, ligesom ved enhver Fölelse, ikke blot efter den Grad af Inderlighed, hvormed de Enkelte besjæles deraf, man afhænge tillige af den Forestillingskreds, det Sprog og den Udtryksmaade, hvortil de ved Opdragelse, Omgang, modtaget og erhvervet Dannelse ere blevne vante. For den levende og brændende Kjærlighed til Gud, hvoraf Mystikeren er opluet og gjennemtrængt, og i hvis Salighed han söger at gjöre Andre deelagtige, dannede der sig tidlig et eget Sprog, hvis Berettigelse ikkun anerkjendtes af dem, der indrömmede Sandheden af de Ideer, Stemninger og Tilstande, hvilke det skulde tjene til at anskuelig-

gjöre. Men naar der allerede i selve Kredsen af dem, som hyldede den mystiske Theologie, ikke sjelden hörtes Klage over den upassende, overspændte og misforstaaelige Udtryksmaade, til hvilken enkelte mystiske Skribenter have hengivet sig, tildeels paa Grund af deres Tankers og Fölelsers indre Uklarhed, er det begribeligt, hvorledes denne Klage maatte blive gjentaget og forstærket af dem, der overhovedet dadlede den Vei, ad hvilken Mystiken sögte at naae det Maal, hvori den satte sit Fortrin[1]). Hiin Dvælen og Fordybelse i Sjælens dunkle Fölelser, hvilke Mystikerne stræbe at opklare ved Billeder og Udtryk, der dog med al tilsyneladende Klarhed kun formaae at udbrede et svævende og dæmrende Lys, hiin spidsfindige Adskillelse og Sönderlemmelse af Begreber, der efter almindelig Tænkemaade og Talebrug synes at maatte gjælde for eensartede, hiin Sky for concrete Forestillinger ved Siden af en Forkjærlighed for Billeder, laante fra den menneskelige Kjærligheds og Elskovs fyrige Sprog — alle hine Besynderligheder, der bragte een af Mystikens ædleste og besindigste Coryphæer, *Joh. Gerson*, til at klage over *„insanias amantium, immo et amentium, quia non secundum scientiam“*, har ogsaa Molinos tilegnet sig og efterlignet dem paa en Maade, der vel kan finde Undskyldning, men ingen Retfærdiggjörelse i den Tone og Stiil, som til hans Tid herskede i en stor Deel af de meest yndede asketiske Skrifter. Som et Exempel ville vi anföre Molinos's Skildring af det aandelige Martyrium, hvormed Gud siges stundom at hjemsöge de Sjæle, der allerede ere skredne frem i Fuldkommenhed og höiere Beskuelse, og som bestaaer i en guddommelig Kjærligheds Ild, hvoraf Sjælen gribes og fortæres af elskovsfulde Smerter: „Snart er det den Elskedes Fraværelse, som bedröver den, snart er det den söde, men overvældende Byrde af den guddommelige Nærværelse, som nedtrykker den. Dette behagelige Martyrdom afpræsser den uophörlige Suk; saa at selv, naar Sjelen nyder sin Kjærligheds Gjenstand, er den saa opfyldt, saa gjennemtrængt deraf, saa skinsyg, saa brændende og saa urolig, at den ikke veed, hvad den gjör, end sige, at den skulde kunne tale derom til Andre. Dette er det, man kalder at sukke, at lide og döe af Kjærlighed. O, at det maatte behage Gud, at I kunde begribe alle de Modsigelser, som en kjærlighedsfuld Sjæl fornemmer og udholder! denne saa haarde og frygtelige og til samme Tid saa blide og liflige Kamp, disse Saar, saa dybe og dog saa söde, dette Kors, saa tungt og dog saa fortryllende, som man frit

1) „Die Mystik lies't die goldenen Buchstaben und Inschriften, die an den Pforten des Himmels stehen; aber da sie die Sprache des Himmels noch nicht versteht, weil alle ihre Züge in Hieroglyphen verschlungen sind, so übersetzt sie dieselben in ihre Gefühls- und Dichtungssprache, nur verständlich dem, in welchem jenes Schauen lebendig geworden ist, ganz unverständlich aber dem, der nicht über seine *Begriffswelt* hinauskommt" — siger *Eschenmayer* (*Religionsphilos.* 1 Th. S. 811), som i disse Yttringer afgiver selv et Exempel paa mystiske Philosophers Ligegyldighed for en nöiagtig og tilfredsstillende Fremstilling, endog hvor de indlade sig paa en mere forstandsmæssig Theorie.

fordömmer sig til at bære hele Livet! Jo mere Lyset og Kjærligheden tiltage, desto smerteligere föler Sjælen sin Elskedes Fraværelse. Den glæder sig over at föle ham i sin Nærhed, men den fortæres af Sorg over ikke fuldkommen at kunne favne og besidde ham. Den hungrer og törster og kan ikke mætte sig, uagtet Spisen og Drikken beröre dens Læber. Den er nedsænket i et Ocean af Kjærlighed, og dog kan den ikke slukke sine Flammer. Stundom hörer den sin Elskers Röst, som raaber paa den og tiltaler den fra Grunden af dens eget Inderste, hvor han har sin Bolig. Derfor gjennemtrænges den af en saa levende Smerte, at den fortæres og döer over at see sin Elskede saa nær og dog ikke at kunne fuldkommen nyde ham. Saadan Virkning har Kjærligheden; den beruser, den nedslaaer og er umættelig, og man har Ret i at sige: Kjærligheden er stærk som Döden, thi den dræber ligesom denne." (*Guid. Spir.* III. c 6. § 45—48). Man vil kunne fatte, hvorledes disse og lignende Skildringer maatte tiltale Hjerter, der som den hellige Theresias „vare gjennemborede af den guddommelige Kjærligheds Piil og i Henrykkelser havde nydt unævnelig Salighed," medens de maatte frastöde koldere og mere reflecterende Naturer, maatte forekomme nogle af disse som Overspændthed og Sværmeri, andre som en leflende Tale, hvorunder skjulte sig bevidste eller ubevidste Fölelser af mistænkelig Art[1]).

Burnet siger om Molinos (s. Indledn. til denne Afhandl. S. 14), at han ikke havde Mine af at være nogen stor Theolog, og at i det Mindste hans Raisonnement ikke var meget skikket til at forsvare hans Meninger. Dette synes ogsaa at være den engelske Referents Dom, som har forfattet Brevene fra Rom om Qvietisterne &c., naar han i Anledning af et af Molinos's Skrifter yttrer, at der er „meer Phantasie og Rhetorik, end solide Grunde deri." Unægteligen ere endeel af de theologiske Beviser, hvormed Molinos forsvarer sine Paastande, ikke meget tilfredsstillende, naar de skulle pröves efter den protestantiske Theologies eller overhovedet efter den strængere Videnskabs Grundsætninger; men det maa erindres, först, at Molinos's Skrifter vare bestemte for katholske Læsere, for hvilke Conciliers, Helgeners og Kirkefædres Autoritet havde en anden Betydning end for Protestanter; dernæst, at de ingenlunde ved forstandig Begrebsudvikling skulde eller kunde

1) Slg. *Guid. Spir.* III, c. 15, hvor Molinos opregner og gjennemgaaer först tre Grader af Beskuelsen: Mættelsen, den aandelige Drukkenskab, den fuldendte Kjærligheds sikkre Tillid, dernæst sex andre: Branden, Salvelsen, Oplöftelsen, Oplysningen, Smagen, Hvilen, og endelig tilföier: „Der gives endnu andre Grader af Beskuelsen som Ekstaserne, Henrykkelserne, Hensmeltningen, Afmagten, Kyssene, Omfavnelserne, Foreningen, Omdannelsen, det aandelige Bryllup og Ægteskab; men jeg vil ikke tale om disse Ting, fordi jeg vil undgaae al Speculation, og fordi der desuden ere hele Böger, som handle derom, og endelig, fordi disse Slags Ting ere for dem, der ikke have erfaret dem, som Farverne ere for de Blinde og Melodien for de Döve; — men, med eet Ord, det er ad disse Trin, at Sjælen stiger op til den Fredskonges Throne, der er den sande Salomo."

gjöre sig gjældende hos det Publicum, for hvilket de nærmest vare forfattede. — Theologisk Lærdom har Molinos i de Værker, som ere os efterladte, kun havt Leilighed til at lægge for Dagen i sin lille Afhandling: *„Om den daglige Communion,“* der röber et fortroeligt Bekjendtskab til en rig Literatur over dette Æmne, men som er benyttet ganske efter den katholske Theologies Principer. Uden nogen dybere Kritik enten i Henseende til de literaire Kilder, han paaberaaber, eller til Indholdet af deres Meddelelser, henter han sine Beviser fra en Mængde Steder saavel fra det Gamle og det Nye Testamente som fra Kirkefædres og ældre Mystikeres Skrifter og fra Helgenlegender: han tager ikke i Betænkning at anvende Engelens Ord til Propheten Elias: *„Staa op og æd, thi Veien er lang“* (1 Kong. 19, 7), som Understöttelse for sin Paastand om det Gavnlige i den daglige Nydelse af Nadveren, „da det Bröd, som Propheten skulde æde, var et Forbillede paa Eucharistien“ (*Traité de la Communion quotidienne,* p. 226); han fortæller udförligen en Episode af den hellige Luitgardes Liv, hvorledes den Abbedisse, der havde sögt at afholde Luitgarde fra dagligen at communicere, blev straffet med en farlig Sygdom, hvis Smerter tiltog, indtil hun indrömmede den nægtede Tilladelse, da hun i samme Öieblik pludselig blev helbredet, og hvorledes ogsaa andre Nonner, som havde deelt deres Forstanderskes Anskuelse i ovennævte Henseende, bleve hjemsögte med Sygdom og pludselig Död, hvorfra kun nogle af dem bleve reddede ved at opgive deres Daddel over Helgenindens Handlemaade (*Traité de la Communion* p. 236.); han veed, at Moses, da Gud vilde undervise ham og give ham Lovens Tavler, blev berövet Brugen baade af Sprog og Fornuft, dengang han nærmede sig Bjergets Fod, og hvorledes Gud syv Dage derefter lod ham stige op til Bjergets Top, for at vise ham sin Herlighed og opfylde ham med Tröst; — en Begivenhed, der skal tjene til at oplyse Molinos's Lære om den passive Bön (*Guid. Spir.* I. 10); &c. Men forresten savnes der heller ikke Grunde og Argumenter, som fortjene en större Opmærksomhed og röbe baade Lærdom og Skarpsindighed, ligesom det maa bemærkes, at Molinos's Ærbödighed for Helgene ikke forhindrer ham fra at afvise Gyldigheden af det Beviis, som blev hentet fra den besynderlige Opförsel, nogle af disse ved een eller anden Leilighed skulle have viist, med den Bemærkning: „Man seer deraf, at der gives Hellige, hvis Exempel man snarere maa beundre end efterligne, og som ikke kunne danne nogen almindelig Regel“ (*Traité de la Comm.* p. 241[1]). Molinos har ogsaa havt Skarpsindighed nok til at indsee det Taabelige og Overtroiske i den Tillid, som mange af hans fromme

---

1) Blandt de paa hiint Sted anförte Exempler (Franciscus af Assisi, der aldrig vilde være Præst, St. Benedict, der levede flere Aar uden at nyde Nadveren) nævnes ogsaa „St. Marcus Evangelisten, der skal have afhugget sin Tommelfinger for ikke at consacrere Brödet og Kalken.“

Samtidige skjænkede formeentlige himmelske Aabenbarelser og Visioner. Han advarer ikke blot mod den aandelige Hovmod, som sögte Næring i saadanne Tilstande, hvilke derved netop bleve til Hindring for Sjælens indre Fuldkommenhed, men han taler om, hvorledes navnlig Qvinderne ere altfor tilböielige „til at döbe enhver Dröm med Navn af Vision, og hvorledes man bör afvende deres Sind fra saadanne Drömmerier og Indbildninger" (*Guid. Spir.* II, 47). Men paa den anden Side har han selv hyppigere beraabt sig paa den hellige Theresias, Moder Chantals o. a. fromme Personers Aabenbarelser end paa den hellige Skrifts Udsagn, og det ved Leiligheder, hvor han fremsætter Paastande, der maae ansees lige betænkelige, hvad enten de betragtes i den almindelige Fornufts eller i den bibelske Aabenbarings Lys.

En saadan Argumentationsmaade maatte naturligviis vise sig lidet tilfredsstillende og modsigende for dem, der indtog et mere kritisk Standpunkt, omendogsaa dette ikke hævede sig over det syttende Aarhundredes Theologie. Men man maa ikke oversee, at *Molinos* efter Mystikens Princip betragtede overhovedet den dialektiske Udvikling kun som et Middel af aldeles underordnet Art til at skaffe Sandheden Anerkjendelse og derfor alene kunde tillægge al Raisonnement et relativt Værd, som beroede paa dets Hensigtsmæssighed til at indvirke paa de Gemytter, der fölte indre Tilböielighed til at lade sig vinde for de mystiske Anskuelser. Medens den videnskabelige Theologie sætter sig til Opgave, at vise Overeenstemmelsen af den religiöse Troes Indhold med alt det Sande, der ellers er opklaret af Videnskaben, har Mystikeren ingen Interesse for denne Bestræbelse i dens abstracte Almindelighed. Idet han fastholder den Indrömmelse, som den videnskabelige Theologie selv gjör, at nemlig „Speculationen," „Scholastiken," eller hvorledes nu den videnskabelige Udvikling og Beviisförelse betegnes, altid maa være utilstrækkelig til at vække og grundfæste en Overbeviisning og Tro, der i sidste Instants alene kan være Virkningen af en umiddelbart guddommelig Naadesact, föler han for sit eget Vedkommende ingen Trang til ad Reflectionens Vei at gjöre sig Regnskab for den Tro, for hvis Sandhed og Guddommelighed hans indre Fölelse er ham et tilstrækkeligt Vidnesbyrd. Ikke destomindre kan den kjærlighedsfulde Bestræbelse for ogsaa at gjöre andre Mennesker deelagtige i den Salighed, han selv föler, — eller, hvad der vel ogsaa kan være Motivet, den herskesyge Lyst til at gjöre sin Anskuelse gjældende[1]) — tilskynde Mystikeren til at overvinde sin Sky for al Mægling af reflecterende Tænkning og lade ham anvende de Fore-

1) „Une séduction secrète" siger den mere skarpsindige, end dybsindige *St. Evremont* i et af sine Skrifter, hvor han efterviser Fromhedens *egennyttige* Motiver, „nous fait voir de la charité pour le prochain là, où il n'y a rien qu'un excès de complaisance pour notre opinion."

stillinger og Betragtninger, hvilke synes ham at love störst Indvirkning paa de Sjæle, som han anseer for disponerede til at modtage hiin guddommelige Naadegave. Uden andet Hensyn end til sine concrete Tilhöreres eller Læseres Tarv bruger han derfor Alt, hvad der kan synes ham tjenligt til at understötte sine Anskuelser hos disse: historisk Autoritet og Fornuftbeviis, Billede og Allegorie, Exempel og Symbol, Alt mellem hinanden, uden Forskjel paa disse Bevisers objektive Forhold til de Paastande, som derved skulle oplyses og bekræftes. Naar fremdeles Mystiken end ikke opfatter *den hellige Skrifts* Ord og Begivenheder i deres umiddelbare historiske Betydning[1], men kun betragter dem som Billeder og Afskygninger af det indre mystiske Livs Hemmeligheder, af det sande „*Væsen*," da kan den saameget mindre gjöre sig nogen Betænkelighed ved at benytte Helgenlegender og de deri meddeelte Aabenbaringer, uden derfor just at ville tillægge dem nogen videre Betydning end *den Anvendelse*, som den selv netop tager Leilighed til at gjöre deraf. Det vilde derfor være urigtigt, dersom man med de ovennævnte Skribenter vilde uden videre fra den omhandlede Beskaffenhed ved Fremstillingen i Molinos's Skrifter uddrage den Slutning, at han havde været et eenfoldigt og indskrænket Menneske i Ordets *sædvanlige* Forstand.

Tværtimod er derved givet Rum for en anden Formodning, der vilde före til en modsat Dom over Molinos's Aand, men rigtignok paa hans Hjertes og Redeligheds Bekostning. Hvor nemlig en Mand lægger saa megen aandelig Selvstændighed for Dagen, röber saa skarpt et Blik og saa klar en Indsigt i de bestaaende Forhold, at han veed at udpege og tydeligen at fremstille de Mangler og Bröst, de Fordomme og Vildfarelser, hvis usynlige Lænker de fleste af hans Samtidige bære, uden endog at föle det Foragtelige i deres egen Trældom, fordi de nu eengang ved Samfundets Indflydelse uformærket ere blevne vante til at bære dem; — og hvor der dog ved Siden deraf findes Spor af, at han til at gjöre sine friere Anskuelser gjældende benytter ogsaa saadanne Grunde og Autoriteter, hvilke han ringeagter og forhaaner ved andre Leiligheder, dersom de lægge Hindringer i

1) „Vil Du have Kjærnerne, maa Du bryde Skallerne, vil Du finde det rene Væsen, da maae alle Lignelser brydes itu" (Eckart fol. 240). Herved kommer den mystiske Selvstændighed ret egentlig frem. Den allegoriske Fortolkning vil ophæve enhver Skranke mellem sig og Skriftens Indhold, den vil erkjende Alt som et evigt Nærværende. Men den eensidige Indvortesbed viser sig deri, at den ikke virkelig udlægger det Givne, men indlægger sit eget Indhold deri. Den bliver en *doketisk* Behandling af Texten, hvorved dennes historiske Indhold og virkelige Mening forvandles til et Skin. Den allegoriske Fortolknings Indhold er kun det, som uafhængigt af den ydre Historie er Aandens almindelige Eiendom, og Fortolkningens Resultat er derved forud bestemt. *Martensen*, *Mester Eckart*, 2den Udg. S. 103 f., hvor der findes endeel Exempler fra Taulers og Eckarts Prædikener, til Oplysning om, hvorledes disse Mystikere i forkjellige historiske Beretninger af den hellige Skrift kun see Afbilleder af det mystiske Liv og Symboler, som de benytte til Understöttelse for deres Paastande.

Veien for Anerkjendelsen af de Grundsætninger og Meninger, han forfægter: der opstaaer let Formodning om, at denne Fremgangsmaade ikke er begrundet i Mangel paa Bevidsthed om den indre Modsigelse, som her kommer tilsyne, men at den hidrörer fra en Aand og Tænkemaade, der fuldtvel kjender det Utilfredsstillende i den brugte Beviisförelse, men der kun anvender den som Form, beregnet paa at skjule for den uvidende og fordomsfulde Mængde den Hemmelighed, hvis Udbredelse dog tilsidst er den egentlige Hensigt ved en saa besynderlig og tilsyneladende modsigende Underviisning, nemlig en fuldkommen Benægtelse af de herskende Overbeviisninger i Almindelighed[1]). I dette Lys var det navnlig to Slags Personer magtpaaliggende at fremstille Molinos's Tænkemaade med Hensyn til Religion og Kirke. Til den ene Classe hörte Saadanne, som med Troen paa Pavens og den katholske Kirkes Autoritet tillige havde overhovedet opgivet al religiös Tro og glædede sig ved det Haab, i Molinos at finde et indflydelsesrigt Organ for de fritænkerske Anskuelser, hvilke de selv nærede og mere eller mindre skjult sögte at udbrede. Til den anden Classe sluttede sig endeel af dem, der sögte at gjöre Molinos saa forhadt som muligt i Mængdens Öine, fordi de, enten af Overbeviisning eller af Egennytte, forsvarede de Interesser, som ved hans Lære bleve truede med Fare. Med samme Eensidighed, skjöndt i ganske forskjellig Hensigt, henvendte begge disse Partier udelukkende deres Opmærksomhed paa den negative Side af Molinos's Virksomhed, paa de Bestræbelser, hvorved han traadte i Opposition mod den romerske Kirkes Hierarchie og mod de katholske Theologers officielle System. Paa Grund deraf vare begge lige enige i at tænke sig Molinos's Standpunkt som et væsentligen antireligiöst og deistisk, der kun dækkedes ved en Accommodation, hvis Tilladelighed eller Utilladelighed de forfægtede eller bestrede, alt i Overeensstemmelse med deres egen Tilböielighed. Hvad der endog hos mere upartiske Betragtere kunde synes at give Formodningen om Molinos's *Deisme* nogen Understöttelse, var blandt Andet deels en saa abstract Opfattelse af Guds Væsen, hvorved han i overdreven Iver for at

---

1) Hvor nær denne Mistanke maatte ligge mange af Molinos's Samtidige, sees tydeligt af det Forsvar, som hans ivrige Apologet, Udgiveren af Recueil &c. i Fortalen til sit Skrift p. 30 sp. just ikke ganske heldigt förer for sin Client i Anledning af den uindskrænkede Tillid, denne fordrer af de Troende til deres Skriftefader: C'est la doctrine de toute son eglise et une doctrine, *qui étoit fort propre à lui gagner la confiance de ceux, qui se mettoient sous la direction de lui ou de ses disciples* . . . Ainsi il n'y a pas sujet de s'étonner, qu'au lieu de rejetter ce dogme, il y ait appuyé fortement. *Il cite même quelquefois des visions et des révelations*, que quelques Saints et-Saintes out eués *et auxquelles, selon toutes les apparences, il n'ajoutoit pas grande foi* (Voy. la Guide spirit. II, 47. III, 188): en quoi il a imité *la prudence* de S. Jerôme, qui après avoir montré souvent les bevûës des septante Interprètes, les traite néanmoins, en d'autres rencontres, de Prophetes et d'hommes inspirès, *pour s'accommoder au goût du peuple.*

bortfjerne al Indskrænkning fra samme, afviste al Forestilling og Betegnelse af Guds Natur og Egenskaber, deels en dermed sammenhængende Betragtning af Jesu Christi Menneskehed, der blev et staaende Anklagepunkt mod Qvietisterne. Men, som der senere vil være Leilighed til nærmere at oplyse, i Henseende til begge disse Punkter viser der sig hos Molinos kun Indflydelsen af den samme speculative Anskuelse, som han deelte med saamange andre ældre Mystikere, hvis uhyklede Fromhed i Tidens Löb havde fundet almindelig Anerkjendelse hos den katholske Kirke, efterat det var blevet glemt, hvorledes disse Helgeners ovennævnte Synsmaade havde i sin Tid fremkaldt lignende Mistanke imod deres Rettroenhed.

En anden Egenskab ved Molinos's Fremstillingsmaade yttrede ikke mindre snart en tiltrækkende, snart en frastödende Kraft, nemlig den hyppige Brug af *Paradoxet*. En Aandsretning, der haanlig afviser den forstandsmæssige Begrebsudvikling og videnskabelige Demonstration, fordi den saa ofte bliver benyttet i en falsk og verdslig Viisdoms Tjeneste, maa uvilkaarlig föle sig hendragen til hiin Fremstilling og Udtryksmaade, hvor Modsigelsen mod almindelig antagne og hyldede Meninger udtaler sig i korte og dristige, tilsyneladende urimelige Paastande, med Forbigaaelse af en Række Sætninger, der nærmere skulde motivere deres Sandhed og oplyse deres Afvigelse fra det, der udgjör den almindelige Bevidstheds Indhold. Derfor er ogsaa Paradoxien en Form, som altid med Forkjærlighed er bleven benyttet af Mystikerne, hvilke i denne Henseende tildeels have den bibelske Fremstilling til Forbillede. Den religiöse Betragtning maa som den höiere og aandeligere altid vise sig urimelig og paradox ligeoverfor den almindelige verdslige Anskuelse af Tingene; ogsaa Christendommen fremtraadte derfor som en Daarskab i de verdslig Vises og Forstandiges Öine; og denne Charakteer maatte dens dybere Opfattelse beholde endog til en Tid, hvor Christendommen vel var bleven den herskende Religion, men hvor de fleste af dens Tilhængere dog mere havde tilegnet sig dens Form, end dens Væsen. For at forstyrre et aandeligt Selvbedrag, der var saameget mere farligt, som det skjulte sig for Vedkommende selv ved Overeensstemmelse i deres Tale og Gjerning med den christne Kirkes almindelig anerkjendte Troessætninger og Forskrifter, grebe Mystikerne ikke sjelden til det Middel, ret stærkt og paafaldende at opstille tilsyneladende modsatte Fordringer til de sande og fuldkomne Christne. Naar saaledes Trængsel, Lidelse, Vanære blev priist som en Lykke og Grund til Glæde, fordi Modgang og Lidelse pleie at före Mennesket bort fra Kjærlighed til Verden og lade ham söge sin Frelse i det Evige og Uforgjængelige — da var dette et Paradox for den hedenske og verdsligsindede Bevidsthed; men paa det christelige Standpunkt fandt det Paradoxe i denne Paastand let sin Forklaring og Udjævning ved Udsigten til den belönnende og straffende Gjengjældelse i en Tilværelse, som Christendommen forjætter efter den timelige og jordiske. Men idet nu Mystikeren bliver vaer, hvorledes de sædvanlige Christne dog ikkedestomindre fastholde det egoistiske Hensyn, saa at de egentlig kun ombytte Tanken om Nydelse og Lykke paa Jorden med Forestillingen om

Nydelse og Lykke hiinsides Graven, uden at have Öie for Fromhedens og det Godes evige og ubetingede Betydning, da bringes han, for at vække Bevidstheden om denne, til at opstille Fordringer som f. Ex., at den sande Dydige maa hverken tænke paa Himmel eller Helvede, maa frygte sin egen Dyd meer end sine Feil og Laster, at Mennesket gjennem disse snarere end ad hiin formeentlige Retfærdigheds Vei föres til Fuldkommenhed og Samfund med Gud &c. Jo större den öieblikkelige Forargelse er, som slige Paastande vække, destomere regner han paa, at de maae vække Opmærksomhed for den egentlige dybere Sandhed, som skjuler sig derunder[1]). Dette Middel forfeiler ikke heller sin Virkning, nemlig ligesom ved et elektrisk Stöd at ryste Menneskene op af den slumrende og taagede Bevidsthed, hvori de fleste af dem hendrage deres Liv. Men Alt beroer dog ved denne Leilighed paa, *hvad* det er, som antages for at være den dybere, hemmelige Sandhed, hvis Meddelelse tilsigtes under hiin paafaldende Indklædning. Thi hvis den ringeste Mistanke indtrænger sig om Reenheden af den Persons Hensigter, som betjener sig af disse Paradoxer, da kunne disse ligesaa let opfattes som et Fingerpeg til at opdage en fuldkommen Atheisme og Antinomisme som til at finde en forhöiet religiös og sædelig Bevidsthed i den tilhyllede Baggrund[2]). Derfor var det ogsaa saamange Mystikeres Skjæbne, at de enten bleve betragtede som Helgene eller som ryggeslöse Hyklere. Paradoxien synes vistnok ved sin dristige og kjække Optræden mod herskende Anskuelser at danne et Modstykke til Ironien, som, idet den hykler Ærbödighed for en gjældende Autoritet, kun ved sine Overdrivelser af denne Hylding leder Formodningen hen paa sin egentlige Hensigt: at undergrave den Anseelse, hvori visse Gjenstande, Personer eller Anskuelser staae hos Mængden. Men hvor den oppositionelle Mening allerede har vundet sig Tilhængere og danner et Parti, om

1) Blandt de Grundsætninger, som bleve bragte til Anerkjendelse og billigede paa de ved Zinzendorfs Indflydelse afholdte Synoder i Germantown 1742, hörte ogsaa, ifölge Varnhagen von Ense (*Leben des Grafen von Zinzendorf*, Berlin 1830, S. 345) fölgende: „Weil sich der Satan in einen Engel des Lichts verstellet und die theuersten Wahrheiten mitpredigt, um sie zu entkräften und tumme zu machen, wenn er ihren Lauf nicht hemmen kann, *so ist des Heilands Methode: die Wahrheit herbe, derbe, ja paradox vorzutragen, unstreitig für Zeugen nöthig und unentbehrlich.*"

2) Een af de — efter alle Vidnesbyrd — ædleste og nidkjæreste Geistlige, der optraadte som Qvietismens Modstandere, *Paul Godet-Desmarais*, Biskop af Chartres, har i sin *Approbation* til Bossuets Værk *Instruction sur les états d'oraison* fremsat fölgende Yttring, der kan belyse det Standpunkt, hvorfra saamange fromme og alvorlige Mænd betragtede den mystiske Lære, som til hiin Tid levede op paa ny: „C'est un monstre, que des chretiens et des chretiennes ayent pû donner de tels excés au public sous les noms *de la plus parfaite piété*. Ils ont reduit l'exercice de la foi á des idées si confuses de la divinité et les pratiques de l'evangile á une telle inaction et insensibilité, *qu'un licencieux deiste*, qui auroit voulu secouër le joug de la religion et ôtouffer les remords de sa conscience, *n'auroit pû rien concerter de plus favorable à son libertinage.*

endog kun af ringe Omfang, ligeoverfor det herskende: der kan Paradoxien let gjöres mistænkelig for selv at være Ironie over sine egne Paastande, fordi disse ere blevne til en Autoritet, som i det mindste har *sin* Kreds, hvis Gunst vindes ved at före dem i Munden. Saaledes blev ogsaa Molinos, som hans senere Historie vil lære, netop paa Grund af sine Overdrivelser og Paradoxier udsat for den Anklage, at han ved at tale Mystikernes Sprog kun ad Omveie havde stræbt mod det samme Maal, som Religionens og den christelige Sædeligheds Fjender forfulgte paa en mere ligefrem Maade[1]).

Ikkedestomindre, hvor besynderlige og misforstaaelige end Molinos's Yttringer maae indrömmes at være, hvor forkastelige og oprörende end den Anvendelse var, som enten er eller kunde blive gjort af dem, man vil dog, naar man ikke med forudindtaget Sind læser hans Skrifter, ikke kunne fornægte det Indtryk, som deres Læsning umiddelbart fremkalder: at det er en virkelig religiös Opvækkelse, som her fornemmes, en levende Drift efter at tilegne sig og meddele Andre den oprindelige Christendoms Aand, men som vistnok er hildet i saa stor Eensidighed, at den under forskjellige Indvirkninger maatte kunne före paa de farligste Afveie, og som har udtalt sig paa en Maade, der kunde gjöre den Kilde mistænkelig, hvorfra Molinos's Bestræbelser havde deres Udspring, saasnart en saadan Mistanke blev vakt udenfra og stöttet til andre Omstændigheder.

Saadanne kjendtes imidlertid ikke i den hele Tid af Molinos's Liv, inden den Katastrophe indtraadte, som endtes med hans Fordömmelse. Tværtimod stemme alle Vidnesbyrd overeens i at anerkjende den almindelige Höiagtelse, som Molinos havde erhvervet sig.

Ogsaa maa det indrömmes, at naar man sammenligner Molinos med en Mængde andre Personer, hvis Retning og Skjæbne nærmest opfordre til en saadan Sammenligning, kan denne i mange Henseender ikke andet end falde ud til Molinos's Fordeel. Med det sextende Aarhundredes berömte Reformatorer vil man neppe i förste Öieblik finde Anledning til at sammenstille ham, da ikke blot Udfaldet af deres Bestræbelser var saa forskjelligt, men der ogsaa, hvad Evner og theologisk Tænkemaade angaaer, vise sig ligesaamange Uligheder som Ligheder mellem dem og ham. Men desto nærmere ligger det den historiske Betragtning, at see Molinos ved Siden af hine de store Reformatorers Samtidige, som deeltog i den fælleds Kamp mod Hierarchiets og Scholastikens trykkende Aag, men som, tildeels under Indflydelse af den mystiske Theologies Anskuelser, snart forfulgte saa extreme Retninger, at de paadroge sig i lige Grad baade den gamle og de nye Kirkers Fjendskab og Forfölgelse — en *Carlstadt*, *Münzer*, *Hubmajer*, *Hetzer*, *Denck* &c; ligeledes paatrænger

---

1) Man agte f. Ex. paa nogle af de Anmærkninger, hvormed Protestanten Jurieu har ledsaget flere af Molinos's Yttringer, og af hvilke der senere vil blive anfört nogle Pröver.

sig af sig selv Sammenligningen mellem Molinos og mange andre Personer i det 17de Aarhundrede, hvilke ligesom han vilde hæve den christelige Religions Bekjendere til en Fuldkommenhed og Hellighed, som forgjæves skulde være at opnaae under de bestaaende kirkelige Samfundsforhold — en *Fox*, *Labadie*, *Bourignon*, *Kuhlmann*, *Gichtel* &c. Om man endog ved alle disse vil indrömme, at deres Bestræbelser oprindelig udgik fra en indre religiös Drift og Begeistring, da viser der sig dog tillige i deres Væsen og Færd saameget Uregelmæssigt, Sært, Frastödende, saameget Mistænkeligt og Uhyggeligt, at den ulykkelige Skjæbne, som de næsten alle undergik, ikke kan vække Forundring. Hos de fleste af dem synes selviske og urene Motiver at have været ligesaa mægtige som de religiöse Sindsrörelser, af hvilke de fölte sig bevægede. Urolig Ærgjerrighed og Herskesyge drev dem ustadige fra eet Sted til et andet, indviklede dem i politiske Intriguer, ophidsede dem til Ulydighed mod geistlig og verdslig Övrighed. Hos flere af dem var Forestillingen om et i verdslig Herlighed optrædende Guds Rige i den Grad fremherskende, at Religionen, der netop skulde hæve Menneskenes Tanker og Sind over det Jordiske, syntes ved disse Apostlers phantastiske og smaglöse Prædiken netop at maatte have den modsatte Virkning. Ophidsede ved den Modstand, som deres Bestræbelser mödte, og utaalmodige over de Lidelser og Forfölgelser, som de tildeels ved deres egen ufornuftige Adfærd drog over sig, forkyndte de som oftest i de ukjærligste Udtryk Guds Straf og evige Fordömmelse over dem, der ikke vilde ære dem som guddommelige Sendebud; — kort, mere eller mindre hörte alle disse opvakte Personer til hiin Klasse af „besynderlige Helgene", hvis Opförsel snarere gjorde dem til Gjenstand for Forundring end Beundring, og hvis gode Egenskaber bleve opveiede ved andre, der ligefra Begyndelsen af deres Optrædelse indtil Slutningen af deres Bane kastede et meer eller mindre ugunstigt Lys over deres Charakteer og indre Væsen. Ikke saaledes Molinos. Istedetfor hiin ustadige Omflakken, hvorved Mennesker af den sædvanlige mystisk-sværmeriske Retning pleie at udmærke sig, og hiin idelige Afvexling i at knytte og löse Venskabsforbindelser, som ikke sjelden umiddelbart omskiftedes til Fjendskab og Forfölgelse, finde vi Molinos stadig og rolig at henleve sit Liv i den Stad, hvor han eengang havde taget Bolig, og hvor han i de femten til tyve Aar, da han havde oplevet de störste Forandringer, hvilke et Menneskes Skjæbne kan være underkastet, vidste at beholde saamange Personers Yndest og Höiagtelse, hvilke havde nydt hans fortroeligste Omgang eller været den nærmeste Gjenstand for hans Veiledning og Sjælesorg. I hans hele Optræden blev ikke bemærket Noget, hvorved han i ovennævnte Henseende skulde have tildraget sig Opmærksomhed. Han klædte sig ikke i Gedeskind og agerede Prophet som Fox, lod sig ikke opvarte og tracterede ikke fornemme Gjæster paa sine Venners Regning som Gichtel, roste sig ikke af guddommelige Visioner og Ekstaser som Labadie og Antoinette Bourignon; — holdt sig overhovedet i sin Opförsel aldeles fri fra alle den Slags Ophævelser, hvorpaa de saakaldte *opvakte* Christnes Liv pleier at være saa rigt. Jo mere

Molinos först ved sin stedse stigende Anseelse og senere ved sin ulykkelige Skjæbne maatte til sin Tid blive Gjenstand for megen og forskjellig Omtale, desto mere betydningsfuld og anbefalende for ham er den Taushed, der i det hele Tidsrum, som henrandt indtil hans Fangenskab, herskede over hans private Forhold. Dersom dette ikke havde været ligesaa værdigt som fordringslöst, vilde Læserne af hans Levnetsbeskrivelse neppe saa aldeles have savnet hine Smaatræk og Anekdoter, der pleie at udgjöre en væsentlig Deel af Underholdningen ved den biographiske Fremstilling af Personer, hvis Charakteer eller Skjæbne har noget særdeles Paafaldende. Medens det ikke mangler paa Beretninger om Overdrivelser og Forkeertheder, til hvilke flere af Qvietisterne lode sig henrive, med Paaberaabelse af Molinos's Lære, synes flere Omstændigheder at antyde, hvorledes Molinos selv har været langt fra ved sin Adfærd og Opförsel at lægge noget saa excentrisk Væsen for Dagen, som man maatte være tilböielig til at forestille sig efter mange paradoxe Yttringer i hans Skrifter. At den Foragt for alle udvortes Hensyn, som han stundom i disse foreskriver paa en Maade, der vækker Forestillingen om en fuldkommen Tilsidesættelse af Alt, hvad der efter sædvanligt Begreb pleier at ansees for passende og anstændigt, ikke har fundet en tilsvarende Anvendelse i hans Liv, tör man vel allerede slutte fra den gunstige Optagelse, han nöd i Kredse, der saavel ved deres udvortes Stilling som ved deres Aand og Dannelse indtog de höieste Pladser i Samfundet. Ogsaa vidne de faa Træk og Yttringer, som ere opbevarede om ham fra den sidste Tid, da han viste sig for Verdens Öine, ligesaameget om Beskedenhed og forstandig Besindighed som om mild Alvorlighed og kjærligt Sind. Det er rimeligt, at Molinos engang i sit tidligere Liv har været en stræng Asket efter almindelig katholsk Begreb; og man kunde være tilböielig til at udlede fra hiin overspændte Tilstand, som unaturlige Bodsövelser pleie at fremkalde, endeel af den mörktglödende Ild, som bryder frem paa mange Steder i hans „Aandelige Veiviser.“ Ogsaa findes der i dette Skrift Yttringer, hvori der udtaler sig en dyb Melancholie og en Foragt for Verdens Dom, som synes Virkningen af dyrtkjöbte Erfaringer og af Skuffelser, for hvilke Mennesker med varmt Hjerte og höitstræbende Aand ere mere udsatte end de fleste andre. Men den Bitterhed, som saaledes kan have været vakt i Molinos's Sjæl, synes atter at være bleven overvunden ved den Fred og Tilfredsstillelse, som han har fundet i at vende sin Kjærlighed fra det Forgjængelige og Omskiftelige til det Uforanderlige og Evige. Derfor dvæler han ogsaa langt hellere ved Skildringen af den derved vundne Lyksalighed, end han opholder sig ved Udmalingen af *deres* ulykkelige Tilstand, som ikke ville söge Frelsen ad den eneste Vei, hvor den er at finde. — Saavidt man tör slutte fra nogle faa Yttringer, som ere opbevarede af ham, og deriblandt fra nogle, som höre til de sidste Timer, inden det eensomme Fængsels Mure bleve de eneste Vidner til hans Ord, har han i daglig Omgang mere i mild Ironie end i bittre Sarcasmer udtalt sin Daddel over Menneskenes Uretfærdighed og Fordomme. Der maa overhovedet i hans Væsen og Adfærd have været noget særdeles

Tiltalende, Beroligende, Trøstende. Derom vidner, foruden den Hengivenhed, hvormed saamange Mennesker, der havde kjendt ham personlig, vedblev at hænge ved ham og forsvare hans Minde, endog efterat hans Rygte var bleven skjændet i Verdens Öine, ogsaa den Fortroelighed og den Indflydelse, som han vandt hos Personer, hvis Omgang og Behandling var höist vanskelig. Saaledes fortælles der, at til den Tid, da Dronning Christines onde Luner giorde hende kjed af og fortrædelig mod Alle, var Molinos een af de Faa, som hun saae hos sig med nogen Velvillie. Hver Mandag var der tilstaaet ham en Time til Audients hos hende, og det skal være lykkedes ham at tæmme hendes lilsindethed og gjöre hendes underlige Humeur taaleligere[1]).

Som Sproget og Fremstillingen i Molinos's Skrifter overhovedet bærer Præget af en vis Adel og Værdighed[2]), der ikke pleier at være almindelig for hiin Tids asketiske Skrifter, saaledes finder man i hans Valg af Udtryk og Billeder, selv hvor disse iövrigt kunne fortjene misbilligende Kritik, en Reenhed og Kydskhed, der navnlig udmærker dem

---

1) S. *Köhlers Hist. Münzbelustig.*, 2ter Th. 43 Stück, d. 25 Oct. 1730 S. 337, hvor det desuden hedder: „Wegen seines guten Verstandes, untadelhafften Lebens und holdseligen Sitten kam er sehr bald in grosse Hochachtung bei sehr vielen Personen von allerhand Ständen; absonderlich war sein Unterricht in dem Beichtstuhl so erbaulich und freundlich, dass wer bei ihm einmal gebeichtet, der wurde wie durch eine magnetische Kraft fort und fort gezogen. Besonders war sein grosser Patron in Spanien, der Erz-Bischoff zu Sevilien *Palafox*, der ihn fast täglich um sich zu haben wünschte.“ (Det er denne Palafox, fra hvem der findes det i Indledningen til nærværende Afhandling omhandlede Brev af 7de Oct. 1687). Det Afrids, som i dette Skrift er meddeelt af Molinos's Historie, knytter sig til en Medaille, som er fremstillet i Kobberstik, uden at der nöiere angives, hvorfra eller hvorledes dette Monument er blevet til. (I en Anm. S. 432 siges der, at denne Medaille tilligemed en lignende, der er en halv Gang saa stor, findes i det Fyrstelige Gothaiske Cabinet). Paa den ene Side af Medaillen findes Molinos's Brystbillede, med Omskrift: *Mich. Molinos Hisp. Quietist. Antesign.;* og underneden staaer Medailleurens Navn: *Schmeltzing fecit;* paa den anden Side sees Molinos i Fængsel, siddende ved et Bord, med Haanden stöttet til Hovedet, og Omskriften er: *Tamen et adhuc quietus*; underneden læses: *Condemnat. Rom. 3 Sept. 1687.* Af denne Medaille findes ogsaa en Afbildning foran Arnolds tydske Udgave af Guida Spirit., men uden Omskrift. Forresten synes den kun at have været udkastet efter Phantasien. Molinos's Portrait giver nemlig Billedet af et magert, indfaldent og med Rynker furet Ansigt, ganske imod den Beskrivelse, der ellers meddeles os om hans Udseende (s. Slutningen af nærværende Afhandling). Ogsaa er han som Fange afbildet i sorte Præsteklæder, medens han ifölge den ham tilkjendte Straf var forbunden til at bære den sædvanlige Poenitentsedragt: et guult Skapular med et rödt Kors for og bag. S. *Hist. abregée de l'Europe, Decbr. 1687 Article I. Rome*: „Le President Commissaire de l'Inquisition lui donna absolution & lui donna un scapulaire jaune avec une croix rouge devant et derriere. Cet habit est appellé *de pénitence,* et Molinos sera obligé de le porter jusques à sa morte.“

2) Ved en saa stiv og smaglös Oversættelse som f. Ex. den af Arnold udgivne tydske Udgave af Guid. Spirit. modtager man kun svagt dette Indtryk; men allerede den franske Oversættelse giver et meget fordeelagtigt Begreb om Molinos's Originalskrifter.

fremfor hvad vi af den Art kjende hos de religiöse Partier, med hvis Retning Qvietisternes i flere Henseender havde en fremherskende Lighed, Pietisterne og Herrnhuterne[1]. Medens vi udsætte nærmere at belyse disse Partiers Lære og Virksomhed i Sammenligning med Molinos's Lære og Qvietismen overhovedet, ville vi kun her med Hensyn til de Mænd, som vare Hovedmænd og Ledere for de ommeldte religiöse Retninger, bemærke, at Molinos ligesaameget i speculativ Dybde og aandrig Fremstilling som i mystisk Eensidighed overgaaer Spener og Zinzendorf, af hvilke den Förste ifölge sit dybere Gemyt fölte sig tiltrukken, den Anden ved sin praktiske Geskjæftighed frastödt fra Qvietismen. Deri finder man imidlertid en fælleds Lighed hos alle tre, at de forraade et dybt Indblik i den menneskelige Sjæls hemmeligste Bevægelser, og netop hvad Molinos angaaer, forbauses man saameget mere over Rigtigheden af mange af hans for den praktiske Sjælesorg rigtige Vink, som han altfor ofte henrives til en Flugt, hvorved Jorden og den empiriske Virke-

---

1) Man sammenligne f. Ex. de S. 184 anförte Exempler af Molinos's Beskrivelse over den brændende Kjærlighed til Gud med Zinzendorfs bekjendte:

„Ach welche Blicke
Ich dir itzt schicke!
Ich bin Ein Geist mit Dir,
Und Du ein Leib mit mir,
Und Eine Seel.
Du Seitenkringel,
Du tolles Dingel,
Ich fress und sauf mich voll,
Und bin vor Liebe toll
Und ausser mir!"

eller:

„Ein Kreuzluftvögelein,
Kränkelnd von Liebespein
Nach Jesu Seitenschrein."

eller Apostrophen til Hullet i Jesu Side:

„Höhlchen, Du charmirst mich so,
Das macht mich von Herzen froh,
Springerhaftig, lustig, frölich,
Und so über Alles selig;
Klopfet, klopfet in die Händ'!
Klopfet, klopfet in die Händ'!
Und was er im Kabinet
Oder in dem Ehebett
Will mit seinem Bräutel machen,
Das sind gar geheime Sachen,
Das unter vier Aeugelein
Müssen bleiben ganz allein!"

lighed ganske synes at unddrage sig hans Blik. Men — som allerede ovenfor blev antydet — netop Foreningen af disse modsatte Egenskaber: en fiin og skarp Forstand paa den ene Side, Sværmeri og Overdrivelse paa den anden Side maatte bidrage til at stille Molinos i det tvetydige Lys, hvori han ligesom saamange andre Personer af samme Aandsretning viste sig for Samtid og Eftertid.

Det var imidlertid naturligt, at Molinos og hans Bestræbelser först efterhaanden bleve Gjenstand for meer bestemte og skarpt modsatte Bedömmelser, alt som hans Virksomhed tildrog sig större Opmærksomhed. Saalænge han endnu ikke paa nogen offentlig og almindeligere bekjendt Maade havde udtalt sine Anskuelser, og hans Meddelelser indskrænkede sig til fortroeligere Kredse, var det i det Höieste Stemninger og Formodninger, som kunde bemærkes desangaaende, og i Almindelighed vare de overveiende til Molinos's Gunst. Det venskabelige Forhold, hvori han stod til endeel Personer, der vare lige udmærkede ved den Stilling, de indtog i Verden, og ved det Rygte for Aand, Dannelse og religiöst Sindelag, som de nöd i den katholske Christenheds Hovedstad, maatte anbefale ham i den offentlige Mening; ligesom den Uegennyttighed, hvormed han afholdt sig fra at benytte sin Indflydelse til Opnaaelse af de sædvanlige Fordele, for hvis Skyld de Höitstaaendes og Anseetes Gunst pleier at attraaes, udelukkede Anledning til nogen betydeligere Misundelse eller Skinsyge. Endeel Personer af begge Kjön, som efterhaanden i stedse större Antal sluttede sig omkring Molinos, vare, om ogsaa mindre bekjendte, dog i deres Kredse anseete for fromme og agtværdige. Indtagne af den Maade, hvorpaa Molinos modtog deres Fortroelighed, oplyste dem om deres aandelige Tilstand, tröstede og formanede dem, idet han lösnede mange af de Fordommes trykkende Baand, hvorunder de hidtil havde sukket, uden at finde nogen tilfredsstillende Lys og Beroligelse, vare de ivrige i at udbrede hans Roes. Dette kunde vel foranledige een og anden Skriftefaders eller Geistligs Utilfredshed, som maaskee saae sig tilsidesat ved den Fortroelighed, der unddroges ham og skjænkedes Molinos, men havde dog ikke synderlig andre Virkninger, end hvad der under hine og alle Tiders Forhold hörte til Dagens Orden: meer eller mindre höit udtalte Stiklerier over den begunstigede Skriftefaders Lære og Yttringer, som fandt Bifald eller Modsigelse, alteftersom Gemytterne ved given Leilighed vare stemte. Det kunde vel, som det pleier at skee, heller ikke mangle, at adskillige af Molinos's Paastande meget snart maatte blive gjentagne og udbredte deels i deres sande, deels i deres forvanskede Skikkelse, og at den paradoxe Form, hvori de vare indklædte, maatte vække Studsen og Forargelse; men der fandtes især blandt Molinos's förste Venner og Tilhængere Mange, der havde saamegen Kundskab til Mystikernes sædvanlige asketiske Sprog og Udtryksmaade, at de vidste at udtyde hans Ord i uanstödelig Forstand. Heller ikke har det nogensinde havt Vanskelighed for dem, der oprigtigen sympathiserede med een eller anden Aandsretning, at finde sig tilrette med Former og Udtryksmaader, naar hiin blot i sine Hovedtræk var klart nok beleg-

net. Fra Begyndelsen af viste der sig vel ikke heller i Molinos's Virksomhed nogen kjendeligere reformatorisk Stræben end den, som Iveren for at bidrage til den christelige Aands renere og fuldkomnere Tilegnelse hos sig selv og Andre paalægger enhver Christen og navnlig enhver christelig Præst. Flere af de Personer, til hvilke Molinos nærmest henvendte sig, havde desuden det romerske Hierarchie fra gammel Tid indrömmet en Frihed i religiöse Anliggender, som det kun nægtede, hvor den fordredes udstrakt til Folkets store Mængde. Endelig syntes der saameget mindre Anledning til Frygt for de Conflicter, der pleie at opstaae ved fyrige og ivrige Gemytters Lyst til at forandre og forbedre det Bestaaende, jo mere det var Molinos magtpaaliggende at virke paa Menneskenes indvortes Væsen, og den Ligegyldighed, som han yttrede for udvortes Former, ikke truede med nogen Forandring i de vedtagne kirkelige Indretninger[1]).

Dog, snart indtraadte en Forandring, hvorved Alt viste sig i et andet Lys.

---

1) „Que pourroit on craindre? On n'introduisait rien de nouveau, ni dans le dogme, ni dans la discipline. Il est vrai, qu'on rescuscitait quelques traditions longtemps negligées: mais on respectait la Tradition commune, et l'on permittait à la foule la devotion grossière et sensible."

Bonnel, De la controverse de Bossuet et Fenelon sur le Quietisme. Paris 1850. p. XV.

II.

Den Anseelse, som Molinos nöd, uden at han forandrede sin stille og uafhængige Levemaade, blev paa eengang forøget i den Grad, at hans Navn blev bekjendt over hele Italien og inden faa Aar blev Gjenstand for Opmærksomhed endog hiinsides Alperne. I Aaret 1675[1]) udkom nemlig i Rom et Skrift under Titel af: *„Den aandelige Veiviser (Guida spirituale) til at afdrage Sjælen fra de sandselige Gjenstande og til at före den ad den indre Vei til den fuldkomne Beskuelse og indre Fred."* Denne Bog havde Molinos skrevet, men ikke oprindeligen bestemt til Offentliggjörelse. Forfatterens Betænkeligheder ved dens Udgivelse vare imidlertid blevne overvundne af hans Skriftefader og nogle andre Fortroelige, som havde havt Leilighed til at læse den, og som ansaae den for at ville være til saa stor Nytte, at dens Bekjendtskab ikke burde indskrænkes til Manuskriptets snævrere Læsekreds[2]).

I Fortalen til dette Skrift erklærede Molinos, hvorledes han ansaae sig forpligtet til at gjöre opmærksom paa, „at hans Bog ikke var bestemt for alle Slags Personer, men kun for dem, der bestræbte sig for at döde deres sandselige Lyster og Affecter, og trængte til Opmuntring og Understöttelse i at faae de Hindringer bortryddede, som stode deres Önske i Veien om at naae den fuldkomne Beskuelse." „Min Hensigt", — siger han — „har ikke været at handle om Beskuelsen paa nogen speculativ Maade eller at före en Apologie for samme imod dens Modstandere, saaledes som mange Lærde have gjort i udförlige Værker, med Grunde og Beviser, hentede fra den hellige Skrift og Kirkefædrene. Men de Erfa-

1) I samme Aar som *Spener* udgav sine *Pia desideria*, et Skrift, der i den protestantiske Kirke fremkaldte Begyndelsen til de pietistiske Stridigheder.

2) S. det i den franske Oversættelse under Navn af Avertissement forudskikkede Indledningsord med Overskrift: Celui, qui a donné le premier ce livre au public, souhaite au lecteur equitable la paix, que le monde inquiet ne peut donner; undertegnet: *Le F. Jean de St. Marie, Ministre Provincial.*

ringer, jeg har indsamlet i en Række af Aar, i hvilke mange Sjæle have betroet sig til min Veiledning, have overbeviist mig om Nytten og Nödvendigheden af de Regler, som jeg her har villet meddele efter den Underviisning eller — om jeg saa maa sige — efter den Indgivelse, som Gud har værdiget mig, deels for at hjælpe dem, der stræbe efter Fuldkommenhed, i at bryde de Lænker, som opholde deres Löb, deels for at oplyse Sjælesörgere og forhindre disse fra at standse de Sjæle, hvilke Gud ad hemmelige Veie kalder til den indre Fred og fuldkomne Lyksalighed." Bogen var ledsaget af Anbefalinger fra fem anseete katholske Geistlige og Theologer[1]), af hvilke de fire vare Medlemmer af den hellige Inqvisition (Qualificatores et Consultores Scti Officii), den ene endog en Jesuit, *Martin Esparza*. De have ikke blot meddeelt dette lille Skrift det for Andagtsböger sædvanlige Vidnesbyrd, „at det Intet indeholdt i Strid med den sunde Lære og med gode Sæder," men de erklære det for „en uvurdeerlig Skat," „en Anviisning til Fromhed og Fuldkommenhed, hvormed faa andre Skrifter kunne sammenlignes formedelst dets klare, indtrængende og fortræffelige Fremstilling." Oprindelig skrevet paa Spansk, blev det snart oversat paa Italiensk og Fransk og „oplevede i mindre end sex Aar tyve Udgaver i forskjellige Sprog"[2]). Det vakte en saadan Opmærksomhed og Bifald, at det fandt Læsere i

---

1) Disse Mænd vare: *Martin Ybannes*, Erkebiskop i Rheggio, *Franz Maria*, Franciscanerordenens General, *Dominicus*, tidligere General for Carmeliterne, dengang General og Rector for Missionsseminariet Klosteret St. Pancratius, Jesuiten *Martin Esparza*, Professor i Theologie, *Franz Gerez*, Capuzinerordenens General.

2) Saaledes berettes der i et Brev, hvormed Erkebispen af Palermo ledsagede den Udgave af Guida Spirituale, som han lod besörge. Brevet, dateret Palermo 7de Marts 1681, findes oversat paa Latin Aug. Herm. Franckes latinske Oversættelse af Molinos's Aandelige Veiviser, og udtogsviis paa Fransk i Recueil de diverses pièces &c. p. 260 sqq. — I protestantiske Lande blev man först bekjendt med Molinos's Bog, efterat hans Fængsling og Forfölgelsen mod hans Tilhængere havde vakt Opmærksomhed. I Acta Eruditorum Ann. 1687 findes en Anmeldelse af Jesuiten *Segneris* Skrift imod Qvietismen: Concordia tra la Fatica e la Quiete, Bononiæ 1681 (hvorom vi længere hen skulle meddele nogle Oplysninger). I Indledningen til denne Anmeldelse omtaler dens Forfatter, hvorledes först for nogle Maaneder siden *Molinos's Aandelige Veiviser* var bleven ham bekjendt i to Udgaver paa *Italiensk* „quanquam *Hispanicâ* prius scriptus esse perhibetur" — tilföies der), hvoraf den ene Udgave, trykt i Rom 1681, var benævnet den fjerde, den anden var trykt i Venedig 1685. Disse to Udgaver benyttede *Francke* til den *latinske* Oversættelse af Molinos's Skrift, som udkom i Leipzig 1687. Den *franske* Oversættelse i Recueil de diverses pièces &c. Amsterdam 1688 angiver sig forfattet efter „la dernière édition Italienne, inprimée à Venise avec Approbation et Privilége." En *tydsk* Oversættelse, besörget af forskjellige Personer först efter den franske og latinske Version, senere sammenholdt og berigtiget efter den italienske, blev udgivet af *Gotfr. Arnold* 1704, 1712, 1732. Ogsaa paa *Hollandsk* udkom Molinos's Guida Spirit. Rotterdam 1688. Den *spanske* Udgave maa tidlig være bleven sjelden, siden hverken *Francke* eller *Arnold*, efter disse Mænds egne Yttringer i Fortalerne til de af dem besörgede Udgaver, havde kunnet erholde Exemplarer deraf til Gjennemsyn. At der har været en spansk

tusendviis i Italien, Spanien og Frankrig. Man tilskrev Forfatteren Breve fra alle Kanter, og han blev raadspurgt af Geistlige og Lægfolk som et Orakel i aandelige Anliggender.

Aaret efterat den *Aandelige Veiviser* var bleven offentliggjort, blev en Mand ophöiet paa St Peters Stol, der allerede som Cardinal havde fölt sig tiltrukken af Molinos's Anskuelser, den fromme og for sine personlige Dyder höilagtede *Benedictus Odeschalchi,* der som Pave antog Navnet *Innocentius XI.*[1]). Denne var neppe beklædt med sin nye Værdighed, förend han gav Molinos et særegent Beviis paa sin Yndest ved at anvise ham Bolig i selve Vaticanet. Derved steg da Molinos's Anseelse endnu höiere. Præster strömmede i Mængde til Rom, for at lære at kjende hans Sjælesörgermethode, og disse anbefalede da atter til deres Skriftebörn hiin stille Bön og Andagt, som Molinos tillagde et langt höiere Fortrin end Opramsningen af Paternoster, Hudflætning og andre fromme Övelser af samme Art.

Til at fremme Udbredelsen af disse Grundsætninger lod Cardinal *d'Estrées* oversætte paa Italiensk en fransk Bog (*Pratique facile pour elever l'âme à la contemplation)* af *Francois Malleval*, udkommen i Frankrig 1669 og forfattet i samme Aand som den hellige Theresias og Molinos's Skrifter. Da dette Skrift flere Gange var blevet trykt med Approbation af det theologiske Facultet i Paris, bestyrkedes derved Meningen om, at de meest anseete Theologer i Frankrig vare enige med de italienske og spanske Theologer i deres Dom over den angivne religiöse Retning[2]). Ligeledes udgav i den ovennævnte Hensigt en romersk Geistlig, *Petrucci*, der stod i megen Anseelse formedelst sin Fromhed og christelige Iver, et stort Antal Breve[3]) og smaae Afhandlinger angaaende den indre Guds-

Udgave, og at denne rimeligviis har været Originalen, tör man, foruden af Hensyn til Molinos's Herkomst, ogsaa slutte af den Omstændighed, som *Mabillon* (Iter Italicum T. I p. 72) beretter, at Inqvisitionen i Spanien endnu tidligere end den romerske Inqvisition fordömte Molinos's Aandelige Veiviser. Ogsaa bevidnes det udtrykkeligen i Approbationerne til Molinos's andet Skrift: „Afhandling om den daglige Communion," at dette oprindeligen var forfattet paa Spansk (composé en Espagnol et traduit en Italien par une personne pieuse).

1) Ved Clemens den Tiendes Död stod Cardinal Odeschalchi i en saadan Yndest og Anseelse hos Romerne, at Folket, medens Conclavet varede, raabte paa hans Navn, og den offentlige Mening fölte sig tilfredsstillet, da han den 21 Sept. 1675 traadte frem, smykket med Tiaren. *Ranke, Die römischen Päpste, 3ter B. S. 161.*

2) Efter Molinos's Domfældelse blev ogsaa Mallevals Bog fordömt af den romerske Inqvisition ved et Decret af 1ste April 1688.

3) Disse Breve bleve oversatte paa Tydsk af Gottfr. Arnold, under Titel: *Kurtze geistliche Briefe, Halle* 1705, 8. slg. *Unschuldige Nachricht.* 1705 p. 366, hvor med Anerkjendelse af dette Skrifts fromme Aand dog tillige med Misbilligelse fremhæves nogle af dets stærkt-mystiske og anstödelige Udtryk.

tjeneste, medens han dog, for at undgaae Anstöd, tillige lod indrykke i disse populaire Skrifter en Mængde Regler for den sædvanlige Bön og de udvortes Andagtsövelser i Almindelighed. Ogsaa Petrucci modtog gjentagne Beviser paa den nye Paves Yndest. Under disse Omstændigheder er det forklarligt, hvorledes Molinos's Tilhængere forögedes i stort Antal.

Men hermed indtraadte ogsaa den ved ham vakte religiöse Bevægelse i et nyt Stadium. Jo mere almindeligt Bifald Molinos's Grundsætninger vandt, jo hurtigere de udbredte sig til alle Sider og netop i de Kredse, hvis Meninger og Adfærd pleie at angive

---

Ogsaa *Jäger* (Exam. Theol. Myst. p. 444) dömmer i det Hele meget gunstigen om Petrucci (Inter Mysticos in Ecclesia Romana nostro judicio palmam omnibus præcipit Petruccius). Slg. hans Yttringer i *Hist. eccl.* T. II. p. 72 sq., hvor han blandt Andet meddeler fölgende Symbol (Crux Mystica), som Petrucci lod sætte foran eet af sine Skrifter:

Nihil sum

IN — Desiderare nihil — RI

Petere Nihil	Nisi DEUM	Quærere Nihil

DEUS MEUS — Nihil habeo præter culpam — Velle Nihil / Conformitas (est) cum J. Chr. / Unio cum DEO — Nihil mereor præter pœnas — EST OMNIA

Via rectissima,

Quæ supra omnes alias Summo Regi
placet
Trames est *Nihili.*
O pulcram permutationem divinam!
Quia propter Jesum reliqui nihilum,
In immenso Jesu inveni omnia.
Anima contemplativa
Contenta in fide
Nihil vult, nihil desiderat, nihil affectat
Et sola atque immota quiescit in Domino suo.

Tonen for den store Mængde, desto mindre kunde det blive ubemærket, hvorledes en Mængde Mennesker, som tidligere havde været ligesaa letsindige og verdslige i deres övrige Opförsel som nidkjære for Iagttagelsen af de udvortes Andagtsövelser, begyndte at beflitte sig paa en Ærbarhed og en Strænghed i Sæder, skyede letsindige Adspredelser og sandselige Glæder med en Iver, som pleiede kun at være de Personer eiendommelig, der stode i fortrinlig Anseelse for deres Stræben efter höiere Fromhed og Hellighed, men hvorledes tillige hine saavelsom disse, forsaavidt de hyldede Molinos's Lære, i lige Grad begyndte at vise större Ligegyldighed for de sædvanlige kirkelige Ceremonier, mindre hyppigt deeltog i Processioner og lignende Höitideligheder og sjeldnere bleve seete i Skriftestolen. Efter den navnlig hos protestantiske Skribenter sædvanlige Fremstilling, for hvilken *Burnets* ovenfor i Indledningen til nærværende Afhandling meddeelte Beretning kan tjene som Typus, var det den Frygt, som derved vaktes hos Skriftefædrene af de forskjellige Munkeordener og navnlig af Jesuiternes Samfund for at see deres Anseelse og Indtægter formindskede, der fremkaldte hiin Forfölgelse, som nu begyndte aabenbart at rette sig mod Molinos og hans Tilhængere, og som endtes med den Förstes Undergang og med hans Parties Undertrykkelse. Paa Grund af hiin Frygt og Misundelse — hedder det — blev der af Jesuiterne reist stedse mere höiröstede Klager om et nyt og farligt Kjætteri, til hvis Betegnelse man opfandt eller, om man vil, optog Navnet *Qvietister* (= Hesychaster), med Hensyn til hiin Sjælens Stilhed og Ro (quies), hvori Molinos satte Fuldkommenhedens höieste baade Maal og Middel. Da man ikke var heldig i de förste Forsög paa at styrte Molinos, tog man sin Tilflugt til den franske Konge, den mægtige Ludvig den Fjortende, som stod under Jesuiten *P. la Chaises* Indflydelse, og opnaaede saaledes, at Molinos paa ny blev anklaget og omsider fordömt, hans Tilhængere adspredte og undertrykte.

Unægtelig er der Sandhed i denne Fremstilling, men den er dog for ufuldstændig og eensidig til at være *sand* i Ordets strænge Betydning. Ligesom overhovedet den Art af historisk Pragmatisme, som henförer Alt til Menneskenes personlige Egennytte, ikke er istand til at gjöre religiöse og kirkelige Stridigheders Væsen forstaaeligt, saaledes vil den heller ikke ved Qvietismens Historie tilfredsstillende kunne besvare de Spörgsmaal, som paatrænge sig angaaende saamange Forhold, der maae tages med i Betragtning, efterat den Lidenskabelighed er forsvunden, som forhindrede de Samtidige fra at see deres Betydning. Til en Tid, hvor der selv i de protestantiske Menigheder gjentog sig de samme Phænomener, som i Molinos's Historie viste sig i den katholske Kirke, til en Tid, hvor Pietisterne i Tydskland og Qvækerne i England vakte de samme Sympathier og Antipathier, som Qvietisterne i Italien og Frankrig, til en Tid, kort sagt, hvor Alle vare ophidsede ved Fölelsen af at deres vigtigste og dyrebareste Interesser middelbart eller umiddelbart stod i Berörelse med Molinos's og hans Parties Skjæbne, tör man ikke vente at finde nogen upartisk Fremstilling af Motiverne for samme; og det er begribeligt, at ligesom de Beret-

ninger, hvorved Molinos fremstilledes i Vildfarelsens og Slethedens sorteste Skikkelse, tiltalede den romerske Stols ivrige og hengivne Tilhængere, saaledes anbefalede sig i hiin Tid til de protestantiske Christnes Bevidsthed den Forklaring af Qvietismens Undertrykkelse, hvorved en katholsk Geistlig, hvis Bestræbelser i flere Henseender forraadede Lighed med de store Reformatorers Tænkemaade i det sextende Aarhundrede, blev fremstillet som et Offer for hierarchisk Herskesyge og egennyttige Munkes samvittighedslöse Rænker. Men vor Tid, der i *Troesinderlighed* og *Overbeviisningens Fasthed* staaer saameget tilbage for Fædrenes Dage, bör i det Mindste stræbe efter det Fortrin, som en höiere *Dannelse* skjænker, og som begunstiges ved den Afstand, hvorfra det er den forundt at kunne betragte ældre Tiders forbittrede Kampe, nemlig: ved Bedömmelsen af disse at kunne stille sig paa de stridende Parters forskjellige Standpunkt, for at lade de modsatte Betragtninger vederfares den Ret, som Sandheden kræver. Ikkun Mangel paa denne Dannelse kan endnu i vore Dage lade mange Mennesker finde sig tilfredsstillede ved en Fremstilling af et stort religiöst Parties Undergang, hvorved al Skyld kastes paa den ene Side. Man betænker ved denne Leilighed da ikke, at i samme Grad som Molinos's og Qvietisternes Uskyldighed ansees for afgjort klar og uomtvistelig, i samme Grad bliver det uforklarligt, hvorledes Innocentius den Ellevte og mange andre Mænd, hvis Fromhed og ædle Tænkemaade har vundet Samtidens og Efterverdenens Roes, kunde række Haand til en saa oprörende Uretfærdighed. Ligesaalidt vil man kunne forklare sig Grunden til, hvorfor saamange af hiin Tids Protestanter, der dog ansaae Pavedom og Katholicisme identiske med Antichristendom, kappedes med den romerske Curie i at lyse Ban og Fordömmelse over Molinos og Qvietisterne. Endelig trænger det til Oplysning, hvorledes netop *Jesuiterne* kunde blive anseete for at have havt den væsentligste Deel i Molinos's Fald, da netop denne Orden med sine Tilhængere i den qvietistiske Strids senere Udvikling tog Parti for *Fenelon*, der gjaldt for Qvietismens haardnakkede Forsvarer i Frankrig, og det Medlem af hiin Orden, hvis Indflydelse det især tilskreves, at Molinos blev fordömt, selv blev gjort mistænkeligt for at ynde det qvietistiske Kjætteri[1]. I Rom selv fandt Molinos to af sine meest begeistrede

1) *Nisard* (*Bossuet et Fenelon* i *Rev. des deux mondes* 1845 T. XI. p. 314): „Un prejugé facheux pour „le pur amour", c'est qu'il avoit pour partisans les ennemis de Pascal, les Jesuites." Man finder i *Corre-spond. de Fenelon* fölgende Yttring i et Brev fra denne Prælats Ven, Abbed *Chanterac:* „Les pères Jesuites jugent bien autrement le livre des *Maximes;* ils l'approuvent, ils le louent, ils le defendent." Den ubesindige Abbed *Bossuet*, den berömte Biskops Brodersön, opkaster i et Brev til sin Onkel af 8de Juli 1698 det Spörgsmaal, om det franske Hof ikke ogsaa vil indbefatte Jesuiterne *P. Valois*, *P. la Chaise* og *P. Des* (qui mériteroient bien qu'on ne les oubliât) i den Ugunst, det viste Fenelon paa Grund af det quietistiske Kjætteri. S. *Hist. de Fenelon pae Bausset*, T. II. 206.

Tilhængere netop blandt Jesuiterne: *Martin Esparza*, hvis varme Anbefaling for Molinos's *„Aandelige Veiviser“* vi allerede ovenfor have omtalt, og *Appiani*, begge Mænd, som stod i höieste Anseelse baade for Fromhed og Lærdom[1]). Ligeledes maa det bemærkes, at Molinos's Lære i mange Henseender slutter sig saa nær til Jesuiternes Grundsætninger og Anskuelser, at det kun kan oversees af dem, der enten ikke eller kun overfladisk kjende denne besynderlige Ordens Væsen og kun fra middelbare Kilder have deres Kundskab om Molinos's Meninger.

I en saa indviklet og dunkel Sag som den, hvorom der her handles, turde det være sikkrest först at henvende Opmærksomheden paa det Aktstykke, der i Forhandlingerne om Molinos er det bekjendteste og for Alle tilgjængelige, nemlig hans ovennævnte Andagtskrift: *„Den aandelige Veiviser“*. Derefter ville vi nærmere kaste et Blik over de særegne kirkelige, politiske og sociale Forhold, hvorunder Molinos virkede baade som Skribent og som anseet Skriftefader, for at slutte os til de Motiver, der ved denne Leilighed, hvor der mangle os saamange nærmere Oplysninger, maae synes de sandsynligste til at forklare

1) Om *Esparza* og *Appiani* s. *Lettres écrit. de Rome* p. 27. 62. *Recueil des etc.* p. 320 sqq. Om den förstnævnte af disse Mænd har ogsaa den Tübingske Canzler *Jäger* i sin *Historia ecclesiastica cum parallelism. profan.* T. II. l. 7. Hamburg 1717, aflagt et gunstigt Vidnesbyrd, der fortjener saameget större Opmærksomhed, som det tör ansees for upartisk og stötter sig til personligt Bekjendtskab. *Jägers* ovenanförte Værk hörer til de mange, hvori man forgjeves vil söge nogen umiddelbar tilfredsstillende Oplysning om Molinos's Historie, men som skjænker ikke uvigtige Indblik i det syttende Aarhundredes theologiske Betragtning af religiöse Anliggender og Personligheder. Jäger havde under et tre Maaneders Ophold i Rom havt Leilighed til at kjende saavel Molinos (hic ipse Molinos mihi per tres menses Romæ viventi familiariter notus) som flere af hans Venner. Langt fra at meddele noget ugunstigt Vidnesbyrd om disse Personer, roser han baade *Petrucci* og *Esparza* (quem virum doctum et civiliter bonum ipse ex conversatione ejus habui) for deres Lærdom og gode Opförsel; men imod *Speners* Dom, at Molinos skulde have været en from Mand, og at et gunstigt Vidnesbyrd for ham var den Yndest og det Venskab, som han nöd hos *Esparza, Petrucci* og andre gudfrygtige og retskafne Mænd, erklærer han sig nödt til at indlægge alvorlig Modsigelse, „fordi alene *den sande Tro* kan være Kilde til sand og oprigtig Dyd, og, ligesom Molinos stödte an mod den orthodoxe Lære om Christi Menneskehed“ (— ved hvilken Leilighed Jäger dog röber temmelig uklare Forestillinger om Molinos's Mening —), „saaledes kunde den spanske Jesuit *Esparsa* umuligen være sincere pius, da han var en ivrig Forfægter af den pavelige Autoritet.“ Ligeledes finder *Jäger* meget Roesværdigt hos Molinos's anden Ven, *Petrucci*, men ogsaa denne havde dog „multos capitales nævos, ex vitio hypothesium Curiæ Romanæ. Nam id pro immoto principio habeo, quod si intellectus imbutus est falsa opinione, maxime in *rebus fidei*, non possit esse sana voluntas, et verissimum est dictum Augustini: In æternum stultitiæ poena est luenda, si quem in rebus fidei falsa opinio deceperit.“ Hvor snæverhjertet og forkeert denne Anskuelse end blev anvendt, turde dog vel Principet deri: den nöie Forbindelse mellem Tro og Dyd, være rigtigere end hvad der i vore Dage gjælder som „Axiom for den moderne Dannelses Börn“: at Dyd og Sædelighed er aldeles uafhængig af de religiöse Forestillinger.

den store Omskiftning, hans Skjæbne undergik. Det er nemlig aabenbart, at Udgivelsen af Molinos's ovennævnte Skrift og den ved Innocentius den Ellevtes Regjering indtraadte Forandring i den katholske Kirkes indre Forhold danne de to Hovedmomenter i den ovennævnte Historie.

III.

Först ved Udgivelsen af *„den aandelige Veiviser“* blev det muligt, at de dunkle, ubestemte og löse Formodninger, som vare i Omlöb angaaende Molinos's særegne Lære og Anskuelser, kunde gaae over i bestemte Domme, stöttede til en Kjendsgjerning, som laae for Alles Öine. Först ved denne Bogs Udbredelse og det store Bifald, som den fandt, blev Molinos's Navn bekjendt i videre Kreds og foranledigede vidtforgrenede Forbindelser, hvori deels han selv, deels hans Tilhængere traadte med en Mængde Personer ikke blot i Italien, men ogsaa rundt omkring i den hele katholske Verden, fornemmelig i Spanien og Frankrig. Det kan fremdeles bemærkes, at om endogsaa de Anklagepunkter i den pavelige Bulle, som fordömte Molinos's Vildfarelser, ikke udelukkende föres tilbage til Indholdet af det ommeldte Skrift, findes dog i dette en betydelig Deel Yttringer, som — uden Hensyn til deres nærmere og sande Betydning — maae antages at være meente ved de tilsvarende i Bullen. Endelig var, ligesom hele Efterverdenen, saaledes den störste Deel af Molinos's Samtidige udelukkende henviist til dette Skrift, naar de, uafhængigt af de modsigende Rygter, skulde selv dömme om den nye Lære, der havde vakt saa almindelig Bevægelse, og om den Skjæbne, Ophavsmanden til samme havde fortjent. I alle Henseender synes derfor en nöiere Kundskab til dette Skrift at være den förste Betingelse for at kunne danne sig nogen klar Forestilling om Molinos's Sag.

Den *Aandelige Veiviser* maa ligesom ethvert andet Skrift sees og bedömmes i Sammenhæng med den Green af Literaturen, hvortil den selv udgiver sig for at henhöre. Dens egen Forfatter har i *Fortalen* anviist den Plads blandt den *mystiske Theologies* Productioner og har ved Henviisning til ældre Mystikeres Skrifter, som havde vundet Bifald og Anerkjendelse i den katholske Kirke, opfordret sine Læsere til at overbevise sig om, at

den Lære, som indeholdtes i hans Bog, „hverken var meget ny eller meget særegen“[1]. Dog kunde her den historiske Autoritet ikke være den afgjörende i sidste Instants. Thi „*den mystiske Theologie* eller *Hjertets Theologie* er ikke nogen theoretisk, men en practisk Videnskab, hvor Alt beroer paa egen *Erfaring;* den *læres* ikke, men *modtages fra Himlen* og föles. — Derfor er det ogsaa, at den er saa sikker, saa virksom, saa frugtbringende. Den gaaer ikke gjennem Örene til Sjelen, ei heller erhverves den ved flittig Læsning af Böger, men den bevirkes ved Guds Aand, som udgyder sin Naade i de Eenfoldige og de Smaae — hvilke almindelig betragtes som Uvidende — og lader dem föle en uendelig Södhed“. „Gud kan imidlertid meddele eet Menneske, hvad et andet endnu ikke har erfaret.“ — „Derfor maa man ikke forundre sig over, daglig at see nye aandelige Böger udkomme: thi Gud har altid nye Meddelelser at gjöre, hvortil Menneskene kunne trænge. Man har endnu ikke sagt Alt eller skrevet Alt, og man vil vedblive at skrive til Verdens Ende.“ — „Men der gives ogsaa Mennesker, som ikke kunne dömme om disse Hemmeligheder og som forarges, naar de höre tale om de forunderlige Virkninger, som den guddommelige Kjærlighed frembringer i Sjælen, fordi de aldrig have fölt eller föle dem.“

Guida Spirituale er en liden Bog paa et Par hundrede Sider 12mo, deelt i tre Böger — af hvilke den tredie egentlig kun er en udförligere Gjentagelse af den förste — foruden Indledningen i fire Capitler[2]).

---

1) „Ceux qui condamneront la doctrine de ce livre, feront voir par lá qu'ils n'ont aucune connoissance de la Theologie mystique; et qu'ils n'ont jamais lû S. Denis, S. Augustin, S. Gregoire, S. Bernard, S. Thomas, S. Bonaventure et tant d'autres Saints Docteurs de l'eglise, qui l'ont définie, approuvée et enseignée, comme des personnes, qui en avoient ressenti les effets.“ I en anden Passus, mod Slutningen af Fortalen, hedder det: „Je me suis plus servi de ce que la bonté infinie de Dieu a daigné m'enseigner et m'inspirer [pour ainsi dire] que des pensées, que la lecture des livres auroit pû me suggerer. Il est vrai, que quelquefois, quoiqu'assez rarement jai cité des Auteurs, que la pratique et l'expérience ont rendu sçavans sur cette matiére, afinque l'on comprenne, que la doctrine, qu'on enseigne ici, *n'est ni fort nouvelle ni fort singuliére.*“

2) Ved det fölgende Udtog er nærmest benyttet den *franske* Oversættelse, som findes i Recueil de diverces piéces, concernant le Qviétisme et les Qviëtistes. Amsterdam 1688. I det nyeste Skrift over Qvietismen: *De la Controverse de Bossuet et de Fenelon sur le Quiétisme, Paris 1850*, har Forfatteren, *Bonnel*, meddeelt i Indledningen „une analyse rapide du principal ouvrage de Molinos, de la Guide spirituelle.“ Men Bonnel gaaer nærmest ud paa at udhæve enkelte saadanne Steder, der fremstille Molinos's Lære i det ugunstigste Lys. Udförligere Expositioner af Den aandelige Veiviser finder man hos *Jäger, Hist. eccl. Sæc XVII.* T. II. 1. *(Jurieu,) Traité historique contenant le jugement d'un Protestant sur la Theologie Mystique*, Amsterdam 1699, p. 96—129, og i andre Værker. Det er naturligt, at paa alle disse Fremstillinger har vedkommende Epitomators Subjectivitet udövet en stor Indflydelse. For en saadan vil ei heller det Udtog og den Sammenstilling kunne fritages, som jeg har forsögt i nærværende Afhandling; men min Bestræbelse har dog været, at Læserne skulde sættes istand til at vinde en ob-

I denne Indledning lærer Forfatteren, at der er to Veie, ad hvilke man kommer til Gud, den ene *Betragtningens og Eftertankens* (la méditation), den anden *Beskuelsens* (la contemplation); hiin er for Begyndere, denne for de videre Fremskredne.

„Naar Sjælen har ved Iagttagelse og Slutninger hævet sig til Skaberen, eller naar Gud uden denne Sjælens successive Overveien og Erkjenden har hævet den over Skabningen til sig, bringes den ved en aldeles simpel og af al Tænkning, Reflection og Underviisning uafhængig Tro til at elske Gud. Da al endelig Skabning er langt under Gud, al menneskelig Tanke utilstrækkelig til at fatte hans Væsen, al Betegnelsesmaade for Guds Egenskaber i höieste Grad ufuldkommen, er en almindelig, dunkel, uudviklet Tro, paa Grund af sit overnaturlige Udspring, langt klarere og fuldkomnere, end den, der stötter sig til Betragtning over Skabningen og paa Raisonnement. Thi Gud kjendes fuldkomnere — som Areopagiten Dionysius har lært — ad den benægtende end ad den bekræftende Vei; og man har en langt mere levende Fölelse af ham, idet man veed, at han er ubegribelig, og at han langt overgaaer alle vore Tanker, end naar man opfatter ham under nogen bestemt Forestilling, som vi dog alene kunne danne os efter Skabningens Skjönhed. Denne dunkle, mörke, negative Kundskab er istand til at fremkalde en saameget större Kjærlighed til Guddommen, som den er uafhængig af det Endelige[1])".

„Ved enhver Leilighed, hvor den menneskelige Aand oplöfter sig til det Guddommelige, gjentager sig den ovennævnte Forskjel: Mennesket kan med Opmærksomhed betragte Troens Mysterier, stræbe at opdage deres Sandhed, overveie dem i deres indre Sammenhæng og lade dem virke paa sin Villie (la méditation). Men naar Sjælen kjender denne Sandhed og har tilegnet sig den enten ved Slutninger og Overveielser eller ved særegen guddommelig Oplysning, saa at Mennesket hæfter sine Öine derpaa, uden at behöve Beviser eller Grunde for sin Overbeviisning, naar han betragter den med reent Hjerte, i Rolighed og Stilhed, elsker den, beundrer den, glæder sig over at besidde den — da befinder hans Sjæl sig i den Tilstand, som kaldes *Troens, Hvilens*, den *indre Andagts, Beskuelsens Tilstand* (la contemplation). At betragte Gud i hans Værker og fornemmelig i Jesu Christi menneske-

---

jectiv rigtigere Indsigt i Molinos's Værk, end man var istand til at erholde af mine Forgjængeres Arbeider, hvilke, om de endogsaa langt nærmere have sluttet sig til Anordningen i Molinos's temmelig diffuse Fremstilling, dog ikke synes mig at have stillet hans Skrift i den Belysning, som egentlig bör være Hensigten med saadanne Udtog. Da den tredie Bog af G. Sp. — som ogsaa af *Schrökh (Christl. Kirchengesch. seit der Reformation*, 7ter Th. S. 453) ganske rigtigen er bemærket — egentlig kun er en Gjentagelse af den förste, har jeg i nærværende Udtog sammenstillet Sætningerne fra dem begge, for bedre at oplyse den i Förste Bog stundom kortere givne Antydning ved den udförligere Fremstilling i Tredie Bog.

1) Slg. Decret. Innocent. Prop. 22.

lige Aabenbarelse, er ikke den fuldkomne Skuen, der netop bestaaer i at kjende Gud saaledes som han er i sig selv[1]). Det er vel sandt, at Jesu Christi Aabenbarelse her i Verden er det helligste og fuldkomneste Middel for at komme til Gud, det fornemste Redskab for vor Frelse, og hvorved vi modtage alle Naadegaver; men alligevel indeslutter Jesu Christi historiske Aabenbarelse ikke det höieste Gode, thi dette finder man kun i Synet af Gud. Den sande Beskuende, som tænker og betragter Gud, tænker og betragter [dermed tillige] Jesus Christus"[2]).

„Man betjener sig ikke længer af Midlerne, naar man har naaet Maalet, og Seiladsen ophörer, naar Skibet er i Havn. Saaledes bör Sjælen, som efter Betragtningens Anstrængelser befinder sig i Beskuelsens Ro og Hvile, lade al Raisonnement fare, forblive i Taushed og Stilhed, blot kaste elskovsfulde Blikke paa Gud, ganske uformærkt stöde alle Forestillinger bort, som ville indtrænge sig, neddæmpe al Uro i Guddommens Nærværelse, samle sin Aand og lade sig nöie med den almindelige, dunkle og uudviklede Kundskab, som Troen giver, og vende hele sin Villie til at elske Gud, som er Beskuelsens eneste Frugt"[3]).

„Saaledes maa man da opgive alle endelige Gjenstande, saavel Sandsernes som

1) Slg. Mester Eckart a. St. S. 43 ff.

2) Efter den mystisk-quietistiske Anskuelse er det egentlig paa et underordnet Trin, at Sjælen forener sig med Jesus Christus som *Gudmenneske*, paa et höiere, at den forener sig med Jesus Christus som *guddommelig Person;* men den höieste Tilstand er den, hvor Sjælen er forenet med *Gud, som Væsen med Væsen.* Molinos har imidlertid udtrykt sig mere forsigtigt over dette Punkt, end f. Ex. *Malleval*, der fra Jesu Ord: *Jeg er Veien*, slutter saaledes: „Puisqu'il est la voie, passons par lui; mais celui, qui passe toujours, n'arrive jamais. Celui, qui est arrivé, ne songe plus par quel chemin il a été obligé de passer, fût il un chemin pavé de marbre ou de porphyre. S'il pense quelquefois au chemin, c'est pour s'en souvenir et ne pas pour y retourner." Naar man ved disse Yttringer kommer til at tænke paa *Kants* Anskuelse om Forholdet mellem Aabenbaring og Fornuftreligion, erindres man om Forskjellen i flere end een Henseende mellem de to Retninger, hvilke de nævnte Personer kunne repræsentere, ved at stöde paa fölgende Lignelse, hvormed *Malleval* oplyser sin ovennævnte Paastand: „Comme la bouë tombe quand les yeux de l'aveugle sont ouverts, ainsi l'Humanité s'évanouit pour atteindre la Divinité"; (i Anledning af hvilken Sammenligning *Bossuet* udbryder: „Voilà les delicatesses de la nouvelle contemplation!" *Instruction des états d'Oraison*, L. II, c. IX). Forresten ligger den almindelige mystiske Anskuelse skjult i disse og lignende Vendinger: „que la grande revelation du Christianisme peut se renouveler en quelque sorte dans l'âme chaque fois qu'elle séléve avec ardeur vers le ciel." *Mdm. de Staël*, *De la disposition appellée mysticité* (de l'Allemagne. IV. ch. 5).

3) Slg. Decret. Innocent. Propos. 18—21. Man har blandt Andet paa Grund af de ovennævnte Yttringer, der oftere gjentages hos Molinos, beskyldt hans Anskuelse for Deisme. Dette er dog ikke nogen rigtig Opfattelse. Med samme Ret kunde man gjöre Beskyldningen for Deisme gjældende imod de katholske Autoriteter, paa hvilke Leibniz beraaber sig i sin Kritik over Pelissons Reflexions sur les differences de la religion, og som have paastaaet, at man kan i alle Religioner blive salig, naar man kun virkelig elsker Gud over alle Ting. S. Leibniz's Biographie ved *Guhrauer*, 2 Th. 1846 S. 39.

Aandens og Fölelsens — med eet Ord alt det, som er og som ikke er — og kaste sig i Guds Elskovsarme. Han vil skjænke langt Mere end det, der er opgivet for hans Skyld, foröge den Heftighed og Varme, hvormed han elskes af Mennesket, og bevare den, der tilbeder saaledes, i hiin hellige og salige Taushed, som overgaaer alle enkelte gudstjenstlige Handlinger tilsammen."

„I denne Tilstand, hvor Sjælen samler sig i sig selv som i sit Centrum og finder Guds Billede, i denne elskovsfulde Hengivenhed, hvor Sjælen forglemmer Alt, for blot at agte paa Guds Villie, er det, at vi höre Gud og tale til ham, som om der ikke i Verden vare Andre end vi og han."

„Derfor sige alle Hellige, at Betragtningens og Eftertankens Frugter ere ledsagede af Arbeide, men at Beskuelsen virker uden Anstrængelse og Besværlighed, i *en Roligheds, Hvilens og Kjærlighedens Tilstand.* Betragtningen og Overveielsen saaer, Beskuelsen höster, hiin söger, denne finder, hiin tygger det aandelige Kjöd, denne smager og nærer sig deraf."

Alligevel kan selve Beskuelsen adskilles i *den active* og *den passive*, alteftersom der finder en Medvirkning Sted fra Menneskets Side, eller den er en Virkning af særegen guddommelig Naade. Den sidste Tilstand (la comtemplation passive ou infuse) beskrives med den hellige Theresias Ord saaledes: „I den taler Gud til Mennesket, idet han ophæver alle den menneskelige Aands Virksomheder og lukker saa at sige Menneskets Mund, saa at det ikke kan tale, om det endog vilde, uden megen Besvær. Det er alligevel ikke med Toner og Ord, at den guddommelige Mester underviser Sjælen, men ved at ophæve dens Evners Virksomhed, efterdi det vilde være den mere skadeligt end gavnligt, dersom de virkede i dette Moment. Sjælen er da fuld af Glæde, uden at vide, hvorfor; den brænder af Kjærlighed og begriber ikke, hvorledes den elsker. Den veed, at den nyder sin Kjærligheds Gjenstand, uden at vide, hvorledes den besidder den, endskjöndt den vel fatter, at denne Nydelse er saa stor en Salighed, at Forstanden ikke engang forstaaer at önske den. Det er en Salighed, som ikke alle Menneskers forenede Arbeide kunde fortjene eller Alverdens Lidelser kunde erhverve[1]). Det er en Himlens Gave, en Gave af Herren selv, som han meddeler af sin Natur og som han skjænker til hvem han vil og som han vil. Det er et Værk af Gud, og som overgaaer alle Naturens Kræfter." — „At Gud kalder en Sjæl fra Betragtning (Meditation) til Contemplationens Hvile, kjendes derpaa, först og for-

---

1) „Een Times Beskuelse er langt mere værd end alle de gode Gjerninger, som hele den hellige Christenhed udförer i tusende Aar." Disse Dionysii Areopagitæ Ord gjentages af alle Mystikere. Slg. *Martensen, Mester Eckart*, S. 46. 68.

nemmelig, at den ikke mere kan anstille Betragtninger eller, naar den gjör det, ikke formaaer det uden Anstrængelse og Pine; thi Meditationen — siger den hellige Therese — gaaer ud paa at söge Gud, men naar Sjælen har fundet Gud, vil den ikke mere give sig af med at forstaae (ne veut plus s'embarasser de l'entendement). Det andet Kjendetegn er, at Sjælen söger Eensomhed og skyer Samtale. Det tredie Tegn er, at aandelige Böger kjede den, fordi de ikke tale om den indre Södhed, som Sjælen föler, uden at kjende den. Det fjerde Kjendetegn er, at Sjælen, uagtet den er berövet Evne og Frihed til at eftertænke Troens Hemmelighed med Forstanden, dog har en fast Beslutning at blive udholdende i Bönnen. Det femte Kjendetegn er, at den har en levende Fölelse af Skam over sig selv, en uhyre Afsky for Synden og en dyb Ærefrygt for Gud." — *„Veien til den indre Fred er at danne sig i alle Henseender efter den guddommelige Villie.* De, som ville, at Alt skal gaae lykkeligen for dem, at Alt skal rette sig efter deres Önsker og Tilböieligheder, kjende ikke Fredens Vei, *viam pacis non cognoverunt.* Dersom vi derimod ville underkaste os og alle vore Önsker den guddommelige Villie, hvilken Fred, hvilken Rolighed, hvilken Forsmag paa den fuldkomne Salighed ville vi da nyde! dette er denne Bogs eneste Hensigt. Gud oplyse mig med sit levende Lys, at jeg kan vise de hemmelige Stier til den indre Vei, den fuldkomne Fred og den evige Salighed!„ — (*Introduct.* 1—27),

„Menneskets Sjæl er Guds Centrum, Throne og Rige. Dersom Du vil, at den almægtige Konge skal tage Plads i din Sjæl, maa Du holde den reen, rolig og fri, ledig og tom, stille og sagtmodig: reen for Synder og Feil, rolig og fri for Frygt, ledig og tom for Tanker, stille og sagtmodig under Fristelser og Prövelser" (I, 1).

„Det, hvorpaa Alt kommer an, er, at Mennesket eengang for alle overgiver sig i Guds Hænder, med en fuldkommen Hengivenhed og Selvfornægtelse, stiller sig Gud for Öie, troer paa hans Nærværelse (se met en la présence de Dieu) og forbliver i fuldkommen Rolighed og Taushed, idet han bestræber sig for ved Tro og Kjærlighed at fortsætte denne Beskuelsens förste Akt hele Dagen, hele Aaret og hele Livet igjennem (I, 85). Naar Mennesket eengang saaledes har hengivet sig til Gud, da behöves[1]) ingen Fornyelse eller Gjentagelse deraf, (f. Ex. ved Bön, Eftertanke, udvortes Andagtsövelser &c.), med mindre han udtrykkelig skulde tilbagekalde sin Beslutning (1, 100). Den, der giver sin Ven en Juveel, siger ikke hver Dag, at han gjör ham en Foræring dermed[2]), men det er

1) Slg. Decret. Innocent Prop. 25.

2) Denne Lignelse ligesom andre hos Molinos er laant fra en spansk Mystiker *Joh. Falconi,* af hvem flere Smaaskrifter bleve oversatte paa Italiensk og Fransk; deriblandt *Lettre à une de ses filles spirituelles, où il enseigne le plus pur et le plus parfait esprit de l'oraison*, trykt i Madrid 1657. Dette Brev, der

tilstrækkeligt at overlade ham den frie Brug deraf, og saaledes vedbliver han daglig at give ham den (I, 17)." — „Den, der gjör noget Godt," siger Theophylakt, „beder altid, og man hörer ikke op at bede, uden naar man hörer op at være retfærdig." (1, 88 slg. 110). „Vilde det ikke være Mangel paa Ærefrygt, dersom Nogen, der blev stedet for en Konge, fra Tid til Tid vilde sige til ham: „Sire, jeg troer, at Deres Majestæt er her tilstede." (1, 104). „En Christen, en Ægtefælle, en Munk eller Nonne behöve ikke gjentagne Gange at erindre sig om deres Stand ved at sige: „Jeg er en Christen!" eller: „Jeg er gift!" &c. De ophöre ikke, den ene at være döbt, den anden at være gift &c. Det er nok, at den Christne gjör gode Gjerninger som et Beviis paa sin Tro og viser denne meer i Gjerning end i Ord; at den Gifte giver Beviser paa den Troskab, der er lovet Ægtefællen; og Munken eller Nonnen paa den Lydighed, der er svoret den Foresatte. Saaledes bör ogsaa den indre Sjæl, som har besluttet at troe, at Gud er i den, og ikke at ville eller at gjöre noget uden ved Gud, lade sig nöie med denne Tro og denne Hensigt i alle sine Handlinger og alle sine Övelser, uden at danne eller gjentage nye Akter af denne Tro og denne Hengivenhed (1, 105. 106). Ligesaalidt som en Reisende behöver ved hvert Skridt, han gjör, at mindes om sin Hensigt og sin Reises Maal, ligesaalidt vil Sjælen, naar den eengang har bestemt sig til at gjöre Guds Villie og at blive i hans Nærværelse, undlade dette, om Mennesket endogsaa forresten beskjæftiger sig med at höre, tale, spise, studere eller foretage andre Ting, som ere tilladelige og svare til hans Kald; thi disse Beskjæftigelser stride ikke mod Guds Villie eller mod Menneskets fromme Hengivenhed, eftersom Gud vil, at vi skulle spise, studere, arbeide." (1, 107—111 slg. II, 55. 56).

„I Beskuelsens eller den sande Fuldkommenheds Tilstand ere derfor ogsaa de sædvanlige Andagtsmidler og gudelige Övelser unyttige og snarere skadelige, fordi de i flere Henseender forstyrre Sjælens fuldkomne Reenhed og Ro (1, 86), let kunne nære Menneskets Egenkjærlighed og Forfængelighed og gjöre ham bitter og fortrædelig mod Andre, hvilke han anseer for ufuldkomne, fordi de ikke vælge den samme Vei som han (II, 112). Ikkun for Begyndere i Fromhed kunne slige udvortes Övelser og Spægelser være hensigtsmæssige til at tæmme Sandseligheden, ikke for dem, hvis Legeme allerede er Sjælen underdanigt (II, 111—116); thi de tæmme kun Legemet, men rense ikke Sjælen fra de indre Lidenskaber, som forhindre Mennesket i den fuldkomnere Beskuelse og i at blive forenet med Gud (II, 120). De Poenitentser, hvilke man paalægger sig selv, hvor strænge de end

---

findes aftrykt i *Les opuscules spirituels de Mdme de la Mothe Guion, Col. 1720* (bag efter Moyen Court de faire oraison) p. 81 ff. blev, tilligemed nogle andre Skrifter af Falconi (*Alphabet pour savoir lire en Jesus-Christ* &c.) fordömt i Rom ved Inqvisitionsdecreter af 1ste April 1688 og 30te Novbr. 1689. S. *Actes de la condamn. des Quiétistes.* Det antages at være *Falconi*, fra hvem Læren om l'acte perpetuel, der gjentages hos Molinos, Malleval, Mdm Guion &c., skriver sig.

kunne være, ere meget blide i Sammenligning med dem, som Andre lade os udstaae[1]). Egenkjærligheden og den Fornöielse, der er forbunden med at gjöre et Valg efter sit eget Godtbefindende, opveie Smerterne af den förste Slags Bodsövelser; medens derimod Alt er piinligt ved det andet Slags, fordi det er en Andens Villie, man skal underkaste sig (II, 117). Det er let at döde Legemet ved Aanden, men ikke Aanden ved Legemet. Aandens Dödgjörelse, som bestaaer i at overvinde sine Lidenskaber, at udrydde Egenkjærligheden, at frigjöre sig fra sin egen Villie og Dom, bör uophörlig sysselsætte os indtil Döden, hvor höi endog den Tilstand er, hvori vi befinde os; men de udvortes og legemlige Övelser, som et Menneske paalægger sig, kunne aldrig gjöre ham fuldkommen. Dersom et Menneske ikke indvortes fornægter sig selv, vil han trods alle kirkelige og selvopfundne Bodsövelser forblive fjern fra Fuldkommenheden. Dette har *Suso* erkjendt efter tyve Aars Brug af Poenitentser[2]), over hvilke man kommer til at gyse blot ved at læse derom" (II, 121—123). — „Gud aabenbarede den ærværdige Moder *Franciska Lopez af Valentia* tre Ting: först, at en Andagt paa et Qvarteerstid med Opmærksomhed, med Hengivenhed og Ydmyghed er bedre, end fem Dages strænge Övelser med Faste, Haarskjorte o. a. desl., fordi de ikkun döde Legemet, medens Sindets andægtige Samling renser Sjælen; dernæst, at en Sjæl, som i en Timestid helliger Gud en rolig og hengiven Andagt, er Gud meer behagelig, end den, der foretager en Pillegrimsreise, hvor Sjælen ofte er adspredt; endelig, at den bestandige Bön (l'oraison continuelle) bestaaer i altid at have Hjertet vendt mod Gud, og at en Sjæl maa snarere bestræbe sig for at hæve sig til ham ved Villiens Bevægelser, end ved Forstandens Anstrængelser" (I, 80—82). — „Tro ikke, at Gud agter den meest, som arbeider mere, end de Andre. Den er ham den kjæreste, som er den ydmygeste, den trofasteste og som bedst opfylder de guddommelige Befalinger" (II, 18). „Gud

---

1) Slg. *Martensen*, Mester Eckart, 2den Udg. 1851 S. 127—30.

2) „Die Qvalen, die Suso sich während einer langen Reihe von Jahren nach und nach auferlegte, werden sehr umständlich in seiner Lebensbeschreibung, die grösstentheils aus seinen eigenen Worten besteht, berichtet. Das Tragen eines hären en Kleides und einer eisernen Kette war nur ein geringer Anfang der Reinigungen, die folgten; er schlief in einem mit spitzen Nägeln versehenen Unterkleide; nicht zufrieden sich von dem abscheuligsten Ungeziefer zernagen zu lassen, legte er mit Hachen bewaffnete Handschuhe an, um sich, wenn er sich bei den Bissen des Ungeziefers unwillkürlich mit den Händen helfen wollte, selbst den Körper zu zerreissen; auf seinem blossen Rücken trug er, Tag und Nacht, ein hölzernes Kreuz, in das eine Menge Nägel geschlagen waren, und auf dieses Kreuz schlug er mehrmals des Tages mit der Faust, um die Nägel in das Fleisch zu treiben, ausser den Geisselhieben, die er sich täglich gab. Nachts legte er sich auf eine alte Thüre, das Haupt auf einem Sack voll Erbsen; im Winter suchte er die ärgste Kälte; während langer Jahre mied er alles Waschen und Baden; überdiess brach er sich, so viel er konnte, an Speise und Trank ab.

C. Schmidt, Der Mystiker Heinrich Suso. Theol. St. u. Kr. 1843 S. 846.

gjör mere af en Sjæl, som er indvortes fuldkommen hengiven, end af dem, der gjöre Mirakler, om de endog opvakte Döde“ (III, 81). „Een Ting er, at rense Hjertet fra alt det, som gjör det ureent, en anden Ting, at gjöre tusende og tusende gode Handlinger, uden at agte paa denne Reenhed, som er det eneste Middel til at erholde den guddommelige Viisdom“ (III, 184).

I disse og andre lignende kraftige og træffende Yttringer vil man tildeels ikke kunne andet end finde den evangeliske Grundtanke udtalt, som Luther og hans Medreformatorer gjorde gjældende ved at indskjærpe *Troen* i Modsætning til *Gjerningerne*, disse navnlig tagne i den katholske Kirkes Forstand. Ikkun i den stærkt fremhævede Paastand om Tilstrækkeligheden af eengang for alle at have foretaget hiin afgjörende Troesakt, hvorved Menneskets hele Liv bliver bestemt, har det ideale Synspunkt saa aldeles fortrængt det nödvendige Hensyn til den menneskelige Skröbelighed, at deraf synes conseqvent at fölge Tilsidesættelsen af enhver Understöttelse, som de sædvanlige religiöse Handlinger og from Betragtning ere bestemte til at yde Mennesket under de Fristelser, Tvivl og Anfægtelser, som det timelige Livs vexlende Vilkaar foranledige. Man seer imidlertid af andre Yttringer f. Ex. om Nytten af den hyppige Deeltagelse i Nadverens Sacrament II, 96—103, at Molinos vel egentlig har havt det Utilfredsstillende i den katholske Kirkes mangfoldige Slags gudstjenstlige Övelser for Öie, naar han saa eensidigen henförer Alt til hiin enkelte, men uafbrudte Troesakt. Dog finde vi igjen paa den anden Side hos Molinos Udsagn, der ikke kunne betragtes blot som polemiske Kraftudtryk mod den katholske Gjerningstravlhed, men hvori der udtaler sig ligefrem den mystiske Lære om den rene Aandelighed, der ganske vil lösrive Mennesket fra Naturen, fra det virkelige og virksomme Liv. Thi uagtet det, som vi have seet af det Anförte, i Molinos's *Veiviser* ikke ganske mangler paa Henviisning til Menneskenes Pligter i det praktiske Liv og endog paa Opmuntring til i disses Opfyldelse at sætte en Gudstjeneste, der er den Evige velbehagelig: træde dog allerede ved deres Sjeldenhed disse Betragtninger saameget tilbage, at de kunde synes ikkun at indtage deres Plads i den Hensigt, hvortil de ere blevne benyttede af Molinos's Tilhængere, nemlig at tjene som et Værn mod Beskyldningen for at den qvietistiske Andagt skulde udelukkende bestaae i en Troesakt, hvorved Mennesket stillede sig for Guds Aasyn og fölte Guds Nærværelse, med Banlysning af alle Handlinger, Tanker og Fölelser. Denne Bebreidelse kunde ikke andet end fremkaldes allerede ved Molinos's Lovpriisninger over den Tilstand, hvori hellige Personer skulle have befundet sig, der *paa Grund af den Eenhed, hvori de fölte sig med Gud, ikke formaaede at træde ud af denne Eenhed og tænke eller foretage sig Noget.* Saaledes paaberaabes I, 90 ff. den ærværdige Moder Cantal, Franz af Sales's aandelige Datter, der bevidner ofte at have befundet sig i dette Tilfælde og endog blev dadlet af Gud, da hun med Anstrængelse vilde forsöge at öve *enkelte Handlinger* som Udtryk for sin Fromhed; ja det blev gjort hende forstaaeligt, at disse Forsög egentlig vare Virkning

af Selvkjærlighed[1]). — „Hvor lykkelig er Sjælen, naar den trækker sig tilbage i sin höiere Deel af sig selv og indeslutter sig i sit Intet som i sit Centrum, *uden at give Agt paa det, den gjör, om den er andægtig, eller om den ikke er det, om den vandrer ret eller ilde*[2]), *om den foretager sig Noget eller er ledig, uden at betragte eller tænke eller anstille Reflection over Noget, som föles eller sandses.* Da er det, at Forstanden troer, Villien elsker med *en fuldkommen* Reenhed og Kjærlighed, uden nogen Modstand, *i Efterligning af den rene, vedvarende Beskuelsens og Kjærlighedens Handling, som de Hellige i Himlen öve, uden anden Forskjel, end at de Salige see Gud, Ansigt til Ansigt, og at Sjælen hernede kun skuer gjennem Troens dunkle Slör*" (1, 93).

Ligesom nu Molinos i Modsætning til sin Kirkes overveiende Retning, at sætte Menneskets Fortjenstlighed i Mangfoldigheden af gode og fromme Gjerninger, blev fört til det modsatte Extrem, ganske at see bort fra det virksomme Liv og betragte Udövelsen af dydige *Handlinger*[3]) som en Ufuldkommenhed, saaledes er det let at kjende, hvorledes han i Modsætning til de Vildfarelser om Religionens Væsen, hvorved Fromheden snart udelukkende blev sat i visse *Fölelser*, snart i visse *Erkjendelser*, er bleven fört til at bestride *al distinctiv Fölelse* og *al discursiv Erkjendelse* paa det religiöse Gebeet[4]).

Det Maal, som Molinos opstiller for Mennesket, er *den fuldkomne Forening* med Gud. Denne beskriver han som *den fuldkomne Hvile og indre Fred*, som *Hensynken i Gud*; og Veien, hvilken han anviser til at opnaae denne Tilstand, bestaaer i en Selvfornægtelse og Selvopoffrelse, som han betegner med de mystiske Udtryk: *aandelig Död og Tilintetgjörelse*. „Din fornemste og bestandige Bestræbelse skal gaae ud paa at holde Dit Hjerte i Rolighed og Fred, for at Gud kan boe i det og opreise der sin Throne" (1, 4). „Det sikkreste og korteste Middel dertil er at opgive al Tanke og Raisonnement, blot at stille sig Guds Nærværelse for Öie og kaste sig i hans Arme som et Barn i sin Moders Skjöd" (, 8). „Der er to Slags Fromhed, den ene væsentlig og sand, den anden uvæsentlig og sandselig. Den væsentlige er en Aandens Færdighed i at gjöre det Gode og opfylde Guds

1) Slg. Decret. Innocent. Prop. 60.

2) Slg. Decret. Innoc. Propos. 11.

3) Slg. Decret. Innoc. Propos. 31. 33. 34. 35.

4) Man vil kunne forstaae Anledningen og Betydningen af denne Polemik, naar man tager Hensyn til, hvorledes det f. Ex. er et hos jesuitiske Moralister hyppigen opkastet Spörgsmaal: Hvor ofte og naar ere vi skyldige at elske Gud? og hvorledes Svarene stundom lyde paa: at man er forpligtet til hver Söndag at elske Gud *(Sotus)*; stundom: at man i det Mindste eengang om Aaret er forpligtet til at elske Gud *(Hurtado)*; stundom: at man, foruden i Dödsstunden og ved Begyndelsen af Fornuftens Brug, er i den mellemliggende Tid forbunden til at elske Gud eengang hvert femte Aar *(Henriques)* &c. S. *Ellendorf*, *Die Moral und Politik der Jesuiten, nach den Schriften der vorzüglichsten theologischen Autoren dieses Ordens. Darmstadt 1840, S. 48 ff.*

Befalinger, omendogsaa den menneskelige Svaghed ikke tillader, at man udförer dem saa fuldkomment, som man önskede. Denne Fromhed er den sande, om den endogsaa ikke er ledsaget af Glæde, Södhed, Veemod, men sædvanlig underkastet Fristelser, Törhed og Mörke. Den uvæsentlige og sandselige Fromhed kjendes paa Hjertets ömme Fölelser, Taarer og den behagelige Tilfredsstillelse, som man smager, naar man fatter gode Forsætter. Denne bör man ikke söge, og det er sikkrere at befrie sig derfra og opgive den, fordi den, foruden at være farlig, forhindrer i at skride frem ad den indre Vei[1]). Man maa derfor kun beflitte sig paa den væsentlige og sande Fromhed, som det altid staaer i vor Magt at erhverve ved Naadens Hjælp, forsaavidt vi kun anstrænge vore Kræfter. Der ere dem, som indbilde sig, at de, naar de fornemme de omtalte söde og behagelige Fölelser, da ere Guds Yndlinger, og at de virkelig besidde Ham; ogsaa tilbringe de hele deres Liv med at sukke efter denne lykkelige Tilstand; men de bedrage sig, eftersom det kun er en naturlig Fölelse, foranlediget ved Sjælens Reflection over sine Handlinger, hvilket forhindrer dem fra at modtage det sande Lys og at gjöre noget Skridt hen mod Fuldkommenheden[2]). Da Sjælen er en reen Aaand, kan man ikke föle den, og Villiens indre Handlinger, som tilhöre den, ere aandelige og fornemmes ikke; derfor veed Sjælen ikke altid, om den elsker, og den mærker som oftest ikke, om den virker. Deraf maa Du slutte, at de behagelige Fölelser, som ere forbundne med Fromheden, hverken ere Gud eller Sjælen, men en naturlig Lokkemad, som Du bör foragte og dog fortsætte din Andagt, i det Du overlader Gud at före Dig[3]). Han vil være Dig Lys i Mörke og Vederqvægelse

---

1) Sig. Bull. Innocent. Prop. 30.

2) „Vil du söge Gud i Sandhed, siger Mester Eckart (fol. 258), da maa du aflægge al Glæde, al Frygt, al Tillid, og alt Haab. Thi alt dette er creaturligt og hindrer den sande Eenhed. Medens din Tanke vender sig til disse Ting, vender den sig ikke til Gud." *Martensen*, Mester Eckart S. 44.

3) Paa andre Steder i *den aandelige Veiviser* betragtes dog de behagelige og tröstende Fölelser, der opstaae under og ved Andagt og Fromhed, som Midler, hvorved Gud lokker Sjælen til sig. „Saaledes lokker man nemlig ogsaa Börn og Dyr til det Gode; men dem, der ere komne saavidt, at de stræbe efter Fuldkommenhed, ikke for Nydelsens Skyld, men for Fuldkommenhedens egen Skyld, dem behandler Gud som voxne Mennesker, og derfor unddrager han dem for kortere eller længere Tid slige behagelige Fölelser, ja anvender tvertimod Törhed og Anfægtelser, for at rense dem" (1. 25—27). — Den engelske Forfatter til *Lettres écrites de Rome touchant l'affaire de Molinos &c.* oplyser de tre Grader, hvortil Molinos henförer de Christnes Andagt og Fromhed, paa fölgende Maade: 1) Et Menneske seer et andet, af hvis Udseende, Miner, Opförsel han indtages og föler en Godhed og Venskab for denne Person, der grunder sig paa et flygtigt Behag. Saaledes forholder det sig med den Andagt, som bestaaer i levende Forestillinger og ömme Fölelser af forbigaaende Art. 2) Den, som derimod ved nærmere Omgang med en Anden, lærer at agte hans gode Egenskaber og paa Grund deraf skjænker ham sit Venskab, skjöndt han ikke egentlig föler nogen levende Glæde og Henrykkelse derover, kan sammenlignes med den Fromme, hvis Andagt stötter sig til forskjellige Betragtninger over Guds Væsen og Herlighed og vedligeholdes ved forskjellige religiöse Handlinger og Övelser. 3) Men et Venskab,

under al Tôrhed. Tro ikke, naar Du föler Dig fattig og tör i Guds Nærværelse, og Du forresten bliver i Tro og Stilhed, at Du Intet gjör, at Du spilder din Tid og er doven. Den aandelige Dovenskab bestaaer i, ikke at agte paa Gud. Hiin Rolighed er derimod et stort Værk og det förste af alle. *Hoc otium magnum negotium est, immo negotiun negotiorum omnium est.* — At slutte sig til Gud, at nærme sig ham, at fölge hans Indskydelser, modtage hans Indvirkning, tilbede ham i Hjertets Grund, ære ham ved Villiens fromme Bevægelser, qvæle en Mængde tomme Indbildninger, som ville forstyrre os under Bönnen, stöde alle Fristelser sagtfærdig og med Foragt tilbage — alt dette er virkelige Handlinger, endskjöndt de ere ganske enkelte, aandelige og næsten umærkelige, paa Grund af den overordentlige Rolighed, hvormed Sjælen frembringer dem (1, 33—38). — Det, som Du har at gjöre, er at troe, at forblive i Herrens Nærværelse med en stille og rolig Opmærksomhed, ikke at ville kjende Noget, ikke söge hverken Södhed eller Ömhed eller nogensomhelst Fromhed ledsaget af en behagelig Fölelse, og ikke at önske andet, end at Guds Villie maa opfyldes. Uden dette vil dit hele Liv kun være en bestandig Cirkel, hvorfra Du hverken kan komme ud eller gjöre et eneste Skridt mod Fuldkommenhed (1, 41). Hovedsagen er, at gjöre dit Hjerte til et hvidt Papir, hvorpaa den guddommelige Viisdom kan indgrave, hvad den behager. O, det er stort for en Sjæl at tilbringe hele Timer i Bön, stum, ydmyg, underdanig, uden at handle, uden at kjende, uden engang at forsöge paa at begribe, hvad det saa end er“, (I, 46).

„Den indre Andagt er Troen eller Stilheden, som man iagttager i Guds Nærværelse. Som en Elsker betragter i stum og taus Beundring og Hengivenhed sin Elskede, saaledes skal Mennesket hengive sig til Gud og beskue ham i sin Sjæls Grund, uden Form, Billede, Skikkelse, (slg. 1, 22) alene ved en kjærlighedsfuld og dunkel Troes almindelige Erkjendelse (par la vue et connoissance générale d'une foi amoureuse et obscure), uden nogen Adskillelse af hans Fuldkommenhed og hans Egenskaber[1]) . . . . Tag dine Sandser tilfange, og efterat have overgivet Gud Omsorgen for Alt, hvad der angaaer dig, forbliv i Eensomhed og Forglemmelse af alle Ting i Livet[2]). Med eet Ord, Troen bör være reen,

---

der er saa nöie og inderligt, at blot en eneste Tanke eller Erindring om Vennen fremkalder en Glæde og Hengivenhed, langt större, end forskjellige Reflectioner over Vennens gode Egenskaber og Gjerninger ere istand til, kan sammenlignes med *Beskuelsens* Andagt, hvor alle Forestillinger og Reflectioner ere forsvundne.

1) Slg. Decret. Innocent. Propos. 18. 19. 20. 21.

1) *G. Sp.* III, 117: „Den sande Eensomhed er den indre, som bestaaer i Forglemmelse af alle Skabninger, i Frigjörelse fra og Berövelse af alle vore Fölelser og Tanker, af alle vore Önsker og egen Villie. Det er den sande Eensomhed, hvor Sjælen hviler i en dyb og kjærlighedsfuld Ro mellem

uden Billeder eller Forestillinger, simpel, uden Raisonnement, og almindelig, uden Reflection over de forskjellige Gjenstande (1, 64—65). Det er den största Lykke, som kan vederfares Dig, naar Du under Bönnen mærker, at det mangler Dig paa Evner til at anstille Betragtninger[1]; thi det er et Tegn paa, at Gud vil före Dig til sig ved Tro og Stilhed som ad en langt kortere Vei, idet Sjælen blot vender sit Blik elskovsfuldt og hengivent mod Gud, ligesom et Barn kaster sig i sin Moders Arme (1, 8). Lid, ti, hav Gud stadigt for Öie, stol paa hans uendelige Godhed, som vil skjænke Dig en urokkelig Tro, et sandt Lys og en himmelsk Naade. Gaa med lukkede Öine, uden at tænke eller raisonnere, kast Dig i hans faderlige og kjærlige Arme, med den Hensigt, ikke at gjöre andet end det, han finder godt (I, 16). Indbild Dig ikke, at Du ingen Frugt har, og at Du spilder din Tid, fordi du ikke ved denne din Bön vinder noget Lys eller nogen saadan Kundskab om de aandelige Anliggender, som ofte findes i Sjælen, uden at være forbunden med Dyd og Fuldkommenhed. Bönnens Frugt bestaaer kun i at lide taalmodigen, at være udholdende i Tro og Stilhed, at föle sig i Guds Nærværelse og vende sit Hjerte mod ham, med en stille og reen Aand. At blive ved paa denne Maade er den eneste Forberedelse og den eneste nödvendige Disposition for denne Tid, og Du skal have uendelig Frugt deraf (1, 70). At være saaledes udholdende, uden dog at vinde nogen fölelig Frugt deraf, — siger den hellige Therese — er ikke at spilde sin Tid. Det er at vinde Meget; efterdi det er at arbeide uden Hensyn til Lön (sans interêt) og alene for Guds Ære. Det synes Dig, som om dine Bestræbelser ere unyttige og slet anvendte; men det er, fordi der hændes Dig det Samme som Börnene, der dyrke deres Faders Marker og som ikke modtage nogen Daglön; men imidlertid holder deres Fader Regnskab med dem og giver dem mod Aarets Slutning en anseelig Belönning" (1, 76; slg 1, 15: „Betragt Dyrene i Möllen, der med tilbundne Öine ikke vide, hvad de gjöre, og ikke see, om deres Arbeide har Fremgang, medens dog Qværnen maler Kornet, og Arbeidets Fuldendelse skaffer dem en dobbelt Por-

den himmelske Faders Arme." Udgiveren af Recueil des diverses pièces concernant le Quietisme bemærker, at det er paa disse og lignende Yttringer den almindelige Anklage mod Qvietismen beroer, at den reducerer al Religion til Betragtningen af en aldeles tom og uklar Idee; men dette, mener han, er ligesaa urigtigt som at bebreide Cartesianerne at kalde Alt i Tvivl, fordi de paastaae, at al Forskning maa begynde med at tvivle. „Mystikerne sige ikke, at man skal udtömme Aand og Hjerte, for at forblive i denne Tomhed, men for at Gud kan opfylde dem med sit Lys og sin Kjærlighed. Det er bedre, Intet at have i Sjælen, end at have den fuld af Fordomme, bedre, ingen Fölelse at have, end blot at föle for det Sandselige. Lader os blot blive Kjærligheden til det Forgjængelige qvit: vort Hjerte, der er saaledes indrettet, at det ikke kan være uden Kjærlighed og Tilböielighed, vil da snart fylde sig med Gud!"

1) Slg. Decret. Innocent. Prop. 29.

tion Föde til Belönning"). „Gud elsker ikke den, som handler eller föler meest, eller den, som synes meest rört, men den, som lider meest, forsaavidt han beder med Tro og Ærefrygt og er overbeviist om at være i hans Nærværelse. Det er sandt, at det er en stor Lidelse for Sjælen, at beröves den sandselige og naturlige Bön; men det er Herrens Glæde, at see den rolig og hengiven i denne Tilstand. Betjen Dig derfor ikke da af den lydelige Bön, det er en Snare af Fjenden[1]), som vil forhindre Gud fra at tale til dit Hjerte, under Paaskud af, at Du ikke föler ham, og idet han vil bringe Dig til at troe, at du spilder din Tid. Gud tager ikke Ordenes Mængde, men Hensigtens Reenhed i Betragtning. Han er aldrig mere tilfreds, end naar han seer Sjælen i Andagtens Stilhed, hungrig, ydmyg og underdanig. Vandre, vær bestandig, bed og ti; hvor Du ikke finder nogen sandselig Södhed, der finder Du en aaben Dör til at gaae ind i dit Intet, og da vil Du erkjende, at Du er Intet, Intet formaaer og ikke kan have en eneste god Tanke. Hvormange ere der ikke, som have begyndt denne salige Övelse af den indre Bön og Andagt, og som have forladt den, under Paaskud af, at de slet ingen Glæde finde deri, at de spilde deres Tid dermed, idet de afbrydes af forskjellige Tanker; de sige, at denne Slags Bön er ikke for dem, efterdi de ikke finde nogen Fornemmelse af Gud og ikke kunne forbinde nogen forstandig Tanke dermed. Men siden de dog kunne troe, tie, have Taalmodighed, er det en Feighed og Utaknemmelighed ikke at kunne udholde en Smule Möie og Törhed og derimod at være saa begjerlige efter söde Fornemmelser, idet de lade sig henrive af Egenkjærlighed og söge sig selv istedenfor Gud[2]), uden at de tænke paa det uendelige Tab, de volde sig, idet den ringeste Handling af Ærefrygt for Gud, som vises ham under denne aandelige Törheds Tilstand, bliver ledsaget af en uendelig Belönning" (1, 77—79 slg. 92).

„Om endog Sjælen i hiin Tilstand ikke virker hverken ved Hukommelsen eller ved Dömmekraften, som er den anden Aandens Evne, ei heller ved den tredie Evne, hvorved man slutter sig frem fra det Ene til det Andet, virker den dog ved den förste og fornemste Evne, nemlig det simple Begreb og umiddelbare Opfattelse (la simple apprehension), oplyst af Troen og understöttet af den Hellige Aands Naade." (1, 84).

„Der er tre Slags Taushed; den förste, i Ord, den anden i Begjering, den tredie,

---

1) *Francke* oversætter: „Eo tempore non utaris oratione vocali, quoniam *quantumvis etiam bona in se sit ac sancta*, manifestum tamen est, esse tentationem, *si tunc usurpetur.*" *Arnold* ligeledes: *„Denn obwol das mündliche Gebet an sich selbst gut und heilig ist*, so ist es doch zu der Zeit eine Versuchung des Feindes. Men den tilföiede Restriction synes indskudt af disse Oversættere. I den franske Oversættelse hedder det ligefrem: Ne vous servez point alors de l'Oraison vocale, c'est une tentation de l'ennemi. — Sgl. Decret. Innocent. Prop. 14.

2) Slg. Decret. Innocent. Prop. 27.

i Tanker. Den förste er en Fuldkommenhed, den anden er det endnu mere, den tredie allermeest. Taushed i Ord tjener til at erhverve Dyd, Taushed i Henseende til Önsker og Begjeringer tjener til at finde Hvile, Taushed i Henseende til Tanker sætter i den indre Andagts Tilstand. Ikke at sige Noget, ikke at önske Noget, ikke at tænke paa Noget, hvadsomhelst det er — derpaa erkjender man den sande mystiske Taushed, i hvilken Gud taler til Sjælen, meddeler sig til den og underviser den indvortes i den höieste og fuldkomneste af alle Videnskaber. Det er til denne indre Eensomhed at Gud kalder og leder Sjælen, naar han siger, at han vil tale til den, ene og i Hjertets Grund. Det er i denne mystiske Stilhed, at Du maa gaae ind, for at höre Guds indre Stemme. For at erhverve denne Skat er det ikke nok, at flye Verden, at gjöre Afkald paa dine Önsker og din Kjærlighed til det Skabte; men Du maa befrie Dig fra ethvert Önske og fra enhver Tanke, hvile i den mystiske Taushed og aabne Gud Dören, for at han kan meddele sig til Dig og forene sig med Dig, og, saa at sige, omdanne sig til Dig selv[1]). Sjælens Fuldkommenhed bestaaer da ikke i at tale eller i at tænke meget paa Gud, men i at elske ham uendeligen. Erhverv da denne Kjærlighed ved Selvfornægtelse, Hengivenhed og den indre Taushed. Kjærligheden bruger faa Ord: *Mine Börn, lader os elske ikke med Ord eller Tunge, men i Gjerning og Sandhed* (1 Joh. 3, 18). Det er da klart, at den fuldkomne Kjærlighed

1) Maaskee vil det for mange Læsere kunne tjene til klarere Opfattelse af Molinos's og Qvietisternes Yttringer om den Beskuelsens Tilstand, hvorefter de stræbe, naar jeg henviser til et Sted i Augustini Bekjendelser, der hörer til det Yndigste og Klareste, hvad Mystiken har udtalt, for at gjöre sig forstaaelig. Det er i Confess. IX, 10, at Augustinus fortæller, hvorledes han faa Dage för sin Moders Död stod i fortroelig Samtale med denne ved et Vindue, der vendte ud mod en Hauge. I den blide, men vemodige Stemning, som Tanken om den forestaaende Skilsmisse, hvormed Monicas tiltagende Svagelighed truede Moder og Sön, og i Nydelsen af den stille Ro, som Bortfjernelsen fra Menneskevrimlens Tummel og Naturens Skjönhed skjænkede dem, talede de med hinanden om det salige Liv, der skal opgaae for de Hellige, og som intet Öie saae, intet Öre hörte og som ikke opsteg i noget Menneskes Hjerte. Og som de nu ved Tanke og Tale fordybede sig i denne Gjenstand, da fölte de sig paa eengang ligesom henrykkede i hiin Salighed, men kun for et Öieblik, og, da de atter maatte tage deres Tilflugt til Ordet, for at meddele sig til hinanden, anstillede de den Betragtning, at, dersom en Sjæl ganske blev unddragen Indtrykkene af den sandselige Verden, dersom alle Billeder og Forestillinger om det Endelige, som havde vakt Ideen om Alts evige Ophav, forsvandt, dersom Mennesket ganske glemte sig selv og kun hörte Guds Stemme, ikke ved noget menneskeligt Ord, eller ved en Engels Röst eller ved nogensomhelst Lyd eller Tegn, men kun ved ham selv, saaledes som de nu nylig selv havde fornummet, og dersom denne Tilstand fortsattes — da maatte dette betragtes som Opfyldelsen af Ordet: „Gaa ind til din Herres Glæde (Matth. 25. 21)!" — Her have vi allerede Beskrivelsen af den sande Beskuende, som har fjernet alle Billeder, Forestillinger, Tanker, Önsker &c.; men medens Augustin og hans Moder kun nöde hiin Henrykkelse et Öieblik, ville Qvietisterne gjöre den til en varig Tilstand allerede her paa Jorden og forglemme hiint *Dersom*, hvilket alle Sværmere overspringe.

ikke bestaaer i ömme Sindsbevægelser eller i Hjertesuk eller indre Handlinger, hvorved man siger til Gud, at man elsker ham uendeligen og meer end sig selv. Det kan nok være, at man ved disse Leiligheder söger mere sig selv, end Gud, og at der blander sig mere Egenkjærlighed end Kjærlighed til Gud deri. — For at aabenbare Menneskene de Önsker og Hensigter, som Du skjuler i dit Hjerte, behöver Du Ord; men med Hensyn til Gud, som seer det lige ind i Grunden, er det ikke nödvendigt, at Du forsikkrer ham om det, som deri foregaaer, eftersom han ikke fordrer Ord, men Gjerning. Hvad hjælper det, at Du siger ham, at Du elsker ham inderligt og over alle Ting, naar et stödende Ord, en let Fornærmelse bringer Dig i Harme, og Du ikke kan bære det taalmodigen, af Kjærlighed til ham? Er det ikke öiensynligt Tegnpaa, at Du elsker kun med Tunge og ikke i Gjerning?[1]) I, 128—130. „Er det ikke Tegn paa, at din Sjæl holdes fængslet af Tyranner, som tillukke Indgangen for den fuldkomne Rolighed? (slg. III, 89). St. Petrus sagde til Jesus med megen Fyrighed, at han af Kjærlighed til ham gjerne vilde lade sit Liv; — og paa en Tjenestepiges Ord fornægtede han ham, og al hans Iver udslukkedes. Magdalene sagde ikke et Ord, og Herren, henrykt over hendes Kjærlighed, vilde selv være hendes Lovtaler og sagde, at hun havde elsket meget. I denne indre Taushed kan man öve de fuldkomneste Dyder, Troen, Haabet og Kjærligheden, uden at det er nödvendigt, at man gaaer hen og siger til Gud, at man elsker ham, at man haaber og troer paa ham, efterdi Herren veed bedre, end vi selv, hvad der foregaaer i os. — Aldrig har Nogen bedre begrebet eller övet denne rene Kjærlighed, end den dybe og mystiske Theolog *Gregorius Lopez*, hvis hele Liv var en bestandig Bön og en fortsat saa reen og saa aandelig Beskuelse og Kjærlighed til Gud, at aldrig nogen Affect eller Sindsbevægelse havde ringeste Deel deri. Efterat han i tre Aar havde udstödt dette Hjertesuk: *Din Villie skee i Tiden og i Evigheden!* og havde gjentaget det saa ofte som han drog Aande, viste Gud ham den uendelige Skat af en reen og uafbrudt Troes- og Kjærlighedsact, der fuldbyrdes i Taushed og stille Hengivenhed. Han har siden efter selv sagt, at han i de sex og tredive Aar, som han endnu levede, altid fortsatte i sit Indre denne Kjærlighedsact, uden nogensinde at udtale saameget som et Ak! eller nogetsomhelst Hjertesuk. O Du incarnerede Seraph! o Du, guddommelige Menneske! hvorledes forstod Du at trænge rigtigen ind i denne Taushed og at adskille det indre Menneske fra det ydre!“ (1. 133—135[2]).

---

1) I III, 88 ff. findes ved Siden af endeel Gjentagelser fra förste Bog ogsaa fölgende Bemærkning: „Det er sandt, at Du vel endogsaa frivillig anklager Dig selv for Andre, som om Du vilde ret straffe Dig, men det er snarere for at vinde deres Agtelse, som have bemærket dine Feil, end af sand Ydmyghed.“

2) Med disse glödende Ord slutter Molinos den förste Bog af sin Aandelige Veiviser. Men med ikke mindre Kraft og med den Overlegenhed, som den sunde Fornufts Dialektik har over den eensidig

Det er begribeligt, at Molinos ligesom alle Asketer indskjærper Vigtigheden og Nödvendigheden af Menneskets Dannelse i Modgangs og Ulykkens Skole[1]; men medens Læren om Korsets Gavnlighed overhovedet allerede hörer til en gjenfödt Christens Börnelære, henvendes i den *Aandelige Veiviser* Opmærksomheden fornemmelig paa det Kors, som de Fromme föle i deres Indre snart ved Mangel paa fyrig Andagt, snart ved Fristelser og Anfægtelser. Ogsaa dette er udfört i den samme Retning, som findes hos ældre Mystikere, men som ligeledes underligger Bebreidelsen for den samme Misviisning, der allerede forekastedes disse.

„Ansee det for utvivlsomt, at man, for at vandre den indre Vei, maa qvæle al sandselig Fölelse og Fornemmelse (toute sensibilité), og at Midlet, hvoraf Gud til dette Öiemed betjener sig, er den aandelige *Törhed* (la sécheresse). Han borttager ogsaa derved Sjælens Betragtning og Opmærksomhed for hvad den foretager sig[2]), thi dette forhindrer Gud fra at kunne meddele sig og virke i den (I, 29). Vær derfor ikke nedslaaet og tro ikke, at Du ingen Frugt samler, fordi Du ikke föler nogen Södhed, naar Du gaaer fra Guds Bord eller hörer op at bede. Landmanden saaer til een Tid og höster til en anden. Væxten gaaer for sig, ihvorvel den ikke mærkes" (I, 30—32). „Der er to Slags *Mörke*, det ene usaligt, det andet saligt. Det förste kommer fra Synden og förer Mennesket til evig Fordærvelse; det andet lader Gud komme over Sjælen, for at bestyrke den i Dyden og siden efter udgyde et levende Lys over den. Bliv derfor ikke forvirret eller modlös, naar Du befinder Dig ligesom midt i en mörk Nat, og bild Dig ikke ind, at Gud og det Lys, som opklarede Dig, har forladt Dig. Hold derimod saameget standhaftigere fast ved

---

phantastiske Begeistring, gjendriver *Bossuet* imod Enden af 3die Bog i *Instruct. sur les états d'Oraison* den Vildfarelse, som ligger i at ville undertrykke alle enkelte Handlinger og alle enkelte Bönner paa Grund af hiin Troesact, som indeslutter al Dyd og al Fromhed i sig: „Det er, som om man vilde sige, at et Træ ikke behöver at udfolde sig i Grene, Blade og Frugter, da alt dette virtualiter indesluttes Roden eller i Kjærnen. Tvertimod er det i denne Udfoldelse at ikke blot Træets Skjönhed og Fuldkommenhed, men at dets Væsen bestaaer. Det er let at begribe, at vore Bönner ikke gaae ud paa at meddele Gud nogen Underretning, da han kjender vort Indre, inden vi udtale, ja inden vi udaande noget Önske, ei heller paa at ville röre og bevæge ham, som man gjör ved et Menneske; men deres Hensigt er at sætte os i det Forhold, hvori vi bör være med Hensyn til Gud og hans Villie — med eet Ord for at öve, for at bevare, for at foröge og befæste vor Tro og Kjærlighed."

1) „Det er ligesaa umuligt, at vort Liv kan blive Gud velbehageligt uden Trængsel, som at Legemet kan bestaae uden Sjæl, Sjælen uden Naade, Jorden uden Sol." (III. 65). — „De Sjæle, som ikke kunne overtalesig til at troe, at Trængsel er et meget stort Gode, fortjene Medlidenhed" (III. 68). Molinos driver imidlertid Fordringen saavidt, „at de Fuldkomne bör önske uophörligen at döe og at lide" (smsteds), og paastaaer, at „Korset og Trængslerne udgjöre den Aandeligsindedes Liv og Glæde" (III. 63).

2) Slg. Decret. Innocent. Propos. 30. 9.

Bönnen, som dette Mörke er Tegn[1]) paa, at den guddommelige Barmhjertighed vil före Dig ad den indre Vei og Paradisets salige Stier. Det er ad denne Vei, Gud renser Hjertet fra dets sandselige Ömfindtlighed, (de la sensibilité), der förer bort fra den aandelige Vei (I, 39—41). Det er *Mörket* og *Törheden*, hvoraf Gud betjener sig til at bevirke den indre Forening med sig, forudsat at Du samtykker deri og vandrer med fuldkommen Hengivenhed ad denne öde og mörke Vei. Hele din Pligt bestaaer i, Intet at gjöre efter egen Tilskyndelse og at underkaste din Frihed alle de udvortes og indvortes Dödgjörelser (toutes les mortifications), som Gud vil paalægge dig. Det eneste Middel til at forberede Dig for de guddommelige Indvirkninger er at lide taalmodigen, med stor Rolighed og Ydmyghed, alskens Trængsler og Fristelser udenfra og indenfra; de Bodsövelser, som Du selv paalægger Dig[2]), nytte ikke noget (1, 44)."

„I denne Prövelsens Tilstand vil Du see Dig forladt af alle Skabninger, selv af dem, af hvilke Du ventede meest Hjælp, og som syntes at have Medfölelse for din Nöd. De Kilder, der ligesom befrugte din Sjæls Evner, ville udtörres som en Bæk om Sommeren, saa at Du ikke kan fatte een god Tanke. Himlen vil synes Dig som af Erts og ikke mere give Dig sit Lys, og den söde Erindring af de himmelske Straaler, som ellers udbredte sig i din Sjæl, vil ikke tröste Dig i det Mörke, hvori Du befinder Dig" (1, 48).

Beskrivelsen over dette *aandelige Martyrium* udmales gjentagne Gange med de mörkeste Farver. Mange Læsere ville heri ikke see andet end et melancholsk og sygeligt Gemyts overdrevne Skildringer, og andre ville finde deri et ubedrageligt Tegn paa den Usædelighed, for hvilken Molinos og andre Personer af hans Retning ere blevne anklagede[3]); men ligesom vist Ingen, der med Alvor sögte sin Sjæls Frelse, vil kunne nægte, at han har gjort lignende Erfaringer, saaledes fortjener det Opmærksomhed, hvorpaa ogsaa Molinos henleder sine Læseres Betragtning, at netop de frommeste Mennesker have lidt under de voldsomste Anfægtelser (1, 62); og vi behöve alene at tænke paa *Luthers* Selvbekjendelse, efterat han havde forkastet Munkevæsenets Askese, for ikke udelukkende i denne at ville finde Grunden til et psychologisk Phænomen, der opfordrer ikke mindre den Christne til stedse alvorligere Selvprövelse, end Tænkeren til fornyet og dybere Undersögelse om dets sande Udspring og Aarsager. Saameget maa man indrömme, at de frygtelige Selv-

---

1) Slg. Decret. Innoc. Prop. 28—29.

2) Slg. Decret. Innocent. Prop. 38.

3) „Ein Mensch, der seine ganze Zeit mit müssigen speculiren und ehrgeizigen disputiren, verketzern und dergleichen zugebracht hat, weiss freilich nicht, wie einer tief-versuchten Seele zu Muthe sey".
Arnold, Indl. til Molinos's Aandelige Veiviser p 33.

anklager vistnok stundom hidröre fra en med moralsk Slethed forbunden hyklerisk Forfængelighed, som blandt Andre Molinos har kjendt og revset (s. S. 221 Anm. 1); men paa den anden Side er det ogsaa vist, at den egne Frikjendelse fra en slig ond og besmittet Bevidsthed ikke sjelden grunder sig paa en overfladisk Bedömmelse af sig selv og paa Opfattelsen af Synd blot som en naturlig Ufuldkommenhed. Imod Molinos's Betragtning af det aandelige Martyrium lader der sig imidlertid, som man vil see af det Fölgende, gjöre ikke uvigtige Indvendinger, blandt hvilke da atter den træder i forreste Række, at Mennesket beröves Lyst og Kraft til at modarbeide det Onde, fordi Synden og dens Usalighed fremstilles som en guddommelig Tilskikkelse, hvis Smerte maa bæres med Hengivenhed. „Du vil komme til at föle“ — hedder det i IIIdie Bog § 28—31 — „en aandelig Törbed, Mörke, Angst, Modsigelse, en bestandig Modbydelighed, indre Forladthed, skrækkelig Miströstning, voldsomme og uafladelige Anfægtelser, heftige Fristelser af Fjenden. Endelig vil Du finde dit Hjerte saa tilsnöret og saa fuldt af Bitterhed, at Du ikke kan oplöfte det mod Gud eller gjöre en eneste Handling af Tro, Haab eller Kjærlighed. Naar Du i denne forladte Tilstand seer Dig given til Priis for Utaalmodighed, Vrede, Raseri, Gudsbespottelse, uordentlige Begjerligheder, da vil Du ansee Dig for den elendigste, skyldigste, foragteligste af alle Skabninger, blottet for alle Dyder, bortfjernet fra Gud og fordömt til Pinsler næsten lig Helvedes Straffe . . . Men alt dette frembringer Gud i den Beskuende som en passiv Beredelse, og Alt, hvad Du har at gjöre, er kun at finde Dig deri[1]) og at lide uden Knurren de udvortes og indvortes Kors. Vær blot standhaftig, christne Sjæl! Du er ikke saa ulykkelig, som Du tænker, og Du har aldrig været Gud nærmere (?), end naar Du er i denne forladte Tilstand. Gud tillader denne grusomme Tilstand, for at rense din Sjæl, befrie den fra sig selv, for at den ganske skal give sig til ham, ligesom hans uendelige Godhed ganske har givet sig til Dig. Han bereder sig en Glæde af dine Taarer og nyder i din Sjæls Grund de Længsler og Suk, som Du udstöder.“

„Det er sandt og stadfæstes af Erfaring, at Alle, som ville tjene Gud, maae udholde store Anfægtelser og grusomme Forfölgelser; men de lykkelige Sjæle, som Herren leder, maae desforuden lide frygtelige Anfægtelser og Pinsler, som ere rædsommere, end de, hvormed Martyrerne bleve kronede i den ældste Kirke. Martyrernes Lidelser vare kortvarige: den samme Dag saae dem sædvanlig begynde og ende; og et himmelsk Lys, en guddommelig Hjælp og Haabet om en nær Belönning holdt dem oppe under deres Lidelser.

1) Naar *Bonnel*, (De la controverse &c. p. XXX.) commenterer over Ordene: „Toute la disposition que vous devez y apporter, *c'est d'y consentir* — saaledes: c'est-a-dire de consentir à la tentation, de préférer le mal au bien et d'aneantir si bien le moi, qu'il ne reste plus trace de la vertu elle-même“, da har han udlagt dem ganske i den Forstand, hvori Qvietisternes ældre Modstandere tog dem.

Men hine Lidelser ere et fortsat og stadigt Martyrium, en Dödskamp, som idelig fornyes. Hist var det Mennesker, som övede deres Grusomhed paa Martyrernes Legemer, medens Gud tröstede deres Sjæl; men her er det Gud, som saarer og som skjuler sig, medens Djævlene[1]) som grusomme Bödler pine Sjæl og Legeme paa tusende Maader (III, 32—34). Dine Qvaler ville synes utaalelige; Himlen vil synes lukket for Dig; overalt vil Du ikke see andet end Smerter, Pinsler, Mörke, i dine Sandser, i din Fornuft og i alle dine Evner. Medens Du fra een Side bliver angreben af Fristelser, Tvivl, Skrupler, Miströstning, vil paa den anden Side din Dömmekraft og din Indsigt forlade Dig (ib. 35). Alle Skabninger ville sammensværge sig imod Dig til at vække din Harme; aandelige Raad ville være Dig imod; Læsningen af opbyggelige Böger vil ikke tröste Dig; dersom man formaner Dig til Taalmodighed, vil man kun foröge dine Lidelser. Frygten for at miste Gud ved Din Utaknemmelighed eller din Mangel paa Medvirkning (med den guddommelige Naade) vil nage dit Inderste. Dersom Du sukker til Gud, vil Du istedenfor Hjælp og Tröst, som Du begjerer, modtage Bebreidelser og Trudsler, næsten som den kananæiske Qvinde, hvem Jesus i Begyndelsen ikke svarede, og hvem han derefter behandlede, som om hun var en Hund (ib. 36). Det er vel sandt, at Gud ikke forlader Dig alligevel, thi Du kan ikke et Öieblik undvære hans Understöttelse, men han forbliver saa skjult, at din Sjæl ikke mærker ham, intet Haab fatter, ingen Tröst smager (ib. 37). Ikke destomindre elsker og beskytter han Dig midt under disse Lidelser (au milieu de cès tourmens amoureux), saa at man kunde sige, at han ikke tænker paa andet end paa at oplöfte Dig til Fuldkommenhed, og, dersom Du vidste, hvormeget han elsker Dig midt under disse Lidelser, vilde Du finde dem saa söde, at Gud maatte gjöre et Mirakel, for at forhindre, at Du ikke döde derover (ib. 38). I denne Miströstnings Tilstand ere imidlertid Klager og Sukke ikke forbudte, *forsaavidt Sjælens höiere Væsen forbliver i fuldkommen Resignation.* Hvo kunde bære Herrens tunge Haand, uden at udstöde Skrig? Ogsaa Job[2]) og Herren selv klagede i deres Forladthed, men alle deres Klager vare forbundne med Resignation" (ib. 41). „Uagtet disse passive Renselser ere saa frygtelige, at Mystikerne med Rette have givet dem Navn af *Helvede*, og at det synes umuligt at udholde dem et eneste Öieblik, maa man ikke destomindre beslutte sig til dette Martyrium, for at erholde den uudtömmelige Skat af den rene Beskuelse og den kjærlighedsfulde Eenhed (l'union amoureuse). Der gives ingen Helgen, som jo har havt Deel i disse Qvaler. Paven St. Gregorius fölte dem i de to sidste Maaneder af sit Liv; Franz af Assisi i to og et halvt Aar; St. Maria Magdalene af Pazzis i fem Aar; St. Rose

1) Slg. Decr. Innocent. Prop. 43.

2) Slg. Decret. Innoc. Propos. 44.

du Perou led dem i femten Aar; og den hellige Dominicus, efterat have været Gjenstand for sit Aarhundredes Beundring ved saa mange Mirakler, blev sat paa denne Pröve indtil sin Död" (ib. 44).

„Grunden, hvorfor Gud tillader eller ligefrem bevirker, at Mennesket kommer i en saa usalig Tilstand, er den, at det naturlige Menneske, hvor foragteligt det er, ikke destomindre er saa forfængeligt og fuldt af sig selv, at, dersom ikke disse Fristelser og Anfægtelser lod ham föle sin Lavhed, vilde han ufeilbarlig styrte sig i Fordærvelse. Derfor er det, at Gud, rört af Medlidenhed ved at see vor Elendighed, og i den Hensigt at forandre vore slette Tilböieligheder, tillader, at vi foruroliges af Tanker imod Troen, af heftige Fristelser, af Utaalmodighed, af Forfængelighed, Yppighed, Vrede, Gudsbespottelse, Fortvivlelse ogdsl., for at vi skulle kjende vor Svaghed. Det er ved denne bittre, men gavnlige Lægedom[1]), at hans uendelige Godhed nedslaaer vor Forfængelighed og indgyder os Ydmyghed (I, 51); det er ligesom den Fiil, hvormed han borttager Hofførdighedens, Gjerrighedens, Indbildningens og Egenkjærlighedens Rust, renser Hjertet og gjör, at de menneskelige Gjerninger först blive rene og behagelige i hans Öine (1, 53). Man maa ikke haabe at komme til at nyde den indre Freds salige Tilstand strax fra det Öieblik, man ved Naadens Hjælp har vundet Seir over sine Sandser. Man maa desuden rense Sjælen fra dens uordentlige Begjeringer, fra Egenkjærligheden, fra Önsker og Tanker, fra Vedhængenhed selv ved aandelige Gaver og fra mange skjulte Laster, som herske derinde, og som derved lukke Indgangen for den fredbringende Konge, som vil forene sig med os (III, 23). Selve Dyderne, naar de ikke ere rensede, forstyrre Sjælens Fred[2]); den overdrevne Vurdering af aandelige Gaver og Fortröstninger, af den indgydte Naade og Begjerligheden efter at erholde nye Beviser derpaa — med eet Ord, al Sindsbevægelse, som gaaer ud paa vor egen Ophöielse, er en Hindring for hiin Fred. Hvor mange Ting maae renses i Sjælen, inden den kommer til Fuldkommenhedens Begreb! Derfor maa den evige Viisdom selv virke til denne Forberedelse; den höieste Engel er ikke istand til selv at rense sig, end sige den svage, skröbelige, uvidende Menneskesjæl!" (ib. 25—26).

„Mange [fromme] Sjæle bedröves saameget, naar de befinde sig midt i disse Pinsler,

---

1) Slg. Decret. Innoc. Prop. 46.

2) Nolunt audire — siger Luther om sine Modstandere — quod justitiæ eorum peccata sint. Patet, quod non tantum mala, sed etiam bona opera possint esse peccata, quæ scilicet secure ac per hoc superbe fiunt, sine timore Dei Ved samme Henvendelse paa den Selvtilfredshed, som Bevidstheden om gode Gjerningers Udövelse kan fremkalde, var det, at *Nic. Amsdorf* lod sig forlede til at drive den evangeliske Lære om Gjerningernes Ufortjenstlighed til den Spidse, at han paastod, „at de gode Gjerninger vare *skadelige* til Salighed." — Slg. derimod Decr. Innoc. Prop. 31.

at de forestille sig allerede at lide de evige Straffe, og, dersom de ulykkeligviis falde i Hænderne paa en uerfaren Skriftefader, vil han, istedenfor at tröste dem, forögo deres Urolighed og Forvirring (1, 54). De Sjæle ere derimod lykkelige, som forblive rolige i Troen paa, at alle disse Fristelser, som Satan vækker, bidrage ved det guddommelige Forsyns Medvirkning til vor aandelige Fuldkommenhed; thi, uagtet Gud ikke vil det Onde, tillader han det og vil, at den Lidelse, som derved fremkaldes, skal tjene til vort Bedste. Saaledes var Jesu Christi Död en Virkning af Jödernes Ondskab og af Pilati Uretfærdighed, men Gud vilde dog denne Död, for at den skulde frelse os. Saaledes betjener Gud sig af Andres Synder til dit eget Bedste, for at rense Dig, omdanne Dig og gjöre Dig til Eet med sig (pour nous déïfier)“ 1, 55—58.

Naar Molinos her blot tager Hensyn til *Andres* Synder, der frembringe Lidelser, ved hvilke vor egen Fuldkommenhed skal befordres, medens der dog i det Foregaaende synes at beskrives indre, ikke blot usalige, men syndige Tilstande og Bevægelser hos os selv, da grunder dette sig i, at han ikke opfatter disse oprörende og fordömmelige Sindsstemninger som Synd. „Selv dem, der allerede befinde sig i Hellighedens og Fuldkommenhedens Tilstand (?), tillader Herren at kjæmpe mod saa stærke Anfægtelser, for at foröge Glandsen af deres Krone, for at qvæle Levningerne af Forfængelighed eller for at tillukke denne Indgangen, endelig for at bestyrke dem, ved at holde dem ydmyge og i Frygt for at falde“ (1, 62). — Dette hænger sammen deels med Betragtningen af hine Anfægtelser som Virkninger, hvilke Gud tillader Satan at udöve mod de Fromme; deels med hiin Adskillelse mellem Menneskets höiere og lavere Væsen, som vi allerede oftere finde antydet i det Anförte, og hvorved der antages, at, uagtet Sjælens lavere Deel er given til Priis for de fordærveligste Anfægtelser, er Mennesket dog fri for Bröde, naar han efter sit höiere Væsen ikke billiger dem (1, 41. 74). „Solen forandrer ikke sin Plads og mister ikke sit Lys, om den endog bedækkes af Skyer“ (III, 31). „Som man i et rasende Uveir seer Skyer samle sig om Bjerget, Lyn og Hagl falde til alle Sider, men Bjergets Spidse at vise sig i dyb Ro og uforstyrret Klarhed, saaledes forholder det sig ogsaa med Sjælen: medens den lavere Deel er omtumlet af Anfægtelser, Fristelser, Kampe, Mörke, Miströstning, Pinsler og Martyrier, er den höiere Deel som Bjergspidsen, skinnende af Lys, Fredens og Glædens klare og rolige Opholdssted.„ (III, 209—10 slg. II, 83. 84).

Men der er ogsaa en anden Side, hvorfra Molinos betragter Nytten af disse Fristelser, forsaavidt han antager dem grundede i vor egen Syndighed og Slethed — og det er, *„at Guds uudforskelige Viisdom ikke blot betjener sig af vore Dyder, men ogsaa af vore Feil, for at lade os stige til Himlen*[1]). Ascendamus etiam per vitia et passiones

[1]) Slg. fölgende Yttringer i *Gabrielis Breve til og fra Hjemmet* (udg. af *F. Chr. Sibbern* 1850) S. 120: „Nu komme rigtignok de mange Besværligheder, Tryk, Kjedsomheder og saa desuden alle vore egne indre

nostras, siger St. Augustinus (Serm. 3 de Ascens.) Af Frygt for, at vi af Lægemidlet skulle gjöre Gift, og at vi skulle forvandle vore Dyder til Laster, forandrer Gud Lasterne til Dyder og helbreder os ved den samme Gift, som vilde beröve os Livet. Quia ergo nos de medicamento vulnus facimus — siger St. Gregor (lib. 37 c. 9) — facit ille de vulnere medicamentum, ut qui virtute percutimur vitio curemur." (II, 133). — „Du skal ikke forurolige Dig over een og anden Synd, hvori Du kan være falden, men betænke, at det er en Virkning af den ved Arvesynden svækkede Natur, der er saa tilböielig til det Onde, at uden et saa særegent Fortrin, som der blev skjænket den hellige Jomfru, er det ikke muligt at være fri for tilgivelige Synder". (II, 124). — „Naar Du har begaaet nogen Feil af Uopmærksomhed, bliver Du urolig: det er Tegn paa en hemmelig Forfængelighed. Troer Du da ikke mere at have Feil, ikke mere at være skröbelig? og dog lader Gud selv de Helligste og Fuldkomneste beholde Levninger af deres naturlige Svaghed, for at holde dem i Ydmydhed, gjöre dem forsigtigere og for at lade dem betænke, at de endnu ikke ere komne ud over Ufuldkommenhedens Tilstand, eftersom de hvert Öieblik (!) falde i Begyndernes Feil. Er det saa forunderligt, at et Menneske kan begaae et let Fald? Ydmyg Dig, erkjend din Elendighed og tak Gud, som har bevaret Dig fra en Mængde Misgjerninger, hvortil din naturlige Tilböielighed uden Tvivl vilde have forledet Dig[1]). Hvad kan man vente af en saa ufrugtbar Jord som vor Natur er, uden Torne og Tidsler?" (II, 125—126). „Saasnart Du har begaaet et Feiltrin, vil strax Menneskehedens Fjende[2]) over-

---

Uvornheder. Man maa tage Sligt religiöst; man maa forarbeide det hos sig selv til det Gode; man maa holde sig til den Tanke, at hvad der hemmer, det fremmer. Paa Overvindelsen af Sligt, af al den Uro, den Sjæleomtaagethed, den Sjæleophidsethed, den Sjæleuvornhed, den Sjæleurolighed, den Sjæleslaphed, voxer sig Livet stort og stærkt og kraftigt i vort Indre." Dette er ogsaa Molinos's Tanke; ogsaa han „tager Sligt religiöst;" men „*at man skal forarbeide det hos sig selv til det Gode*," dette bliver ikke accentueret hos Molinos, hvis Udvikling altformeget er bildet af en eensidig Receptivitetstheorie.

1) „Mehr als ein Jahr musste ich empfinden, dass, wenn mich eine unsichtbare Hand nicht umschränkt hätte, ich ein Girard, ein Cartouche, ein Damiens und welches Ungeheuer man nennen will, hätte werden können: die Anlage dazu fühlte ich deutlich in meinem Herzen. Gott, welche Endeckung!"
Bekenntn. einer schönen Seele, Goethes Werke 19. S. 318.

2) Slg. Decret. Innoc. Prop. 48. Med Molinos's Yttringer sammenholde man forresten Yttringer af Luther som f. Ex. „Das kann der Teufel meisterlich, (nemlig indjage Menneskene uhyre Skræk ved at erindre dem om deres Synder); denn wenn er es nicht könnte, so wäre er kein Teufel. Die Apostel sind auch Sünder gewesst, und gute, grobe, grosse Sünder, wie Paulus war, der sagt 1 Tim. 1, 13: Ich bin gewesst ein Lästerer, Verfolger und Schmäher, habe aber Barmherzigkeit erlanget. Also hat Petrus Christum verläugnet; das war ein Böswichtstück &c."
Tischreden W. A. XXII. S. 1235.

tale Dig til at troe, at Du ikke med sikkert Fjed vandrer paa den aandelige Vei, at Du bedrager Dig selv, at Du aldrig har fölt en levende Smerte over dine Feil eller forbedret Dig — kort, at Du er udenfor Gud og hans Naade. Dersom du ulykkeligviis falder tilbage i den samme tilgivelige Synd, hvilken Skræk, hvilken Frygt, hvilke nedslaaende Betragtninger vil han da vække i din Aand? Han vil forestille Dig, at Du spilder forgjeves din Tid, at din Bön er ufrugtbar, at Du ikke forbereder Dig rettelig til Communionen, at Du ikke döder Dig selv saaledes, som Du hver Dag lover Gud; at Bönnen og Communionen uden Bodfærdighed kun ere reen Forfængelighed. Saaledes vil Djævelen bestræbe sig for at lade Dig mistvivle om Guds Naade, og indbilde Dig, at Du gaaer tilbage istedenfor at gaae frem, efterdi Du hver Dag gjör nye Fald.“ (ib. 127) “Aabn Öinene, christne Sjæl, og lad Dig ikke forföre af denne Satans bedragerske Snak; men stands dine Betragtningers Löb og luk Dören for disse tomme Tanker og Djævelens Indgivelser[1]). Befri Dig for denne Frygt og Feighed og lad Erkjendelsen af din Elendighed kun tjene til at vække Tilliden til den guddommelige Barmhjertighed[2]). Dersom Du falder imorgen, som Du falder idag da stol atter paa denne almægtige og uendelige Godhed, som er beredt til at tilgive vore Feil og at modtage os i sine Arme som sine Börn.“ (ib. 128). — „Saasnart Du derfor har, begaaet et Feiltrin, saa spild ikke Tiden med at anstille Betragtninger om dit Fald, adspred din Frygt og din Uro, erkjend ydmyg din Elendighed og vend Dig til Gud med en Elskerindes Tillid; stil Dig for hans Aasyn (mettez vous en sa présence), bed ham om Tilgivelse af dit ganske Hjerte, uden at tale, uden at gjöre Larm, og giv Dig dermed tilfreds, uden at reflectere over, om Gud har tilgivet Dig eller ikke[3]); tag atter fat paa dine Övelser og

---

1) Slg. *Luther*: „Gott wappnet den Teufel, schärft ihm seine Waffen, giebt ihm einen Stachel zu seinem Schafft, nemlich das Gesetz Gottes; damit sticht er uns und greift uns gewaltig an.“ „Wenn der Teufel von der Sünde und Gesetz disputirt, dann hat er Goliaths Schwert, Spiess und alle seine Rüstung wider uns.“ *Luthers Tischreden W. A.* XXII. p. 1212. „Wenn ich in Gedanken bin, so das weltliche oder Hausregiment belangen, so nehme ich einen Psalm oder Spruch Pauli, und schlafe darüber ein. Aber die Gedanken, so von Teufel kommen, kosten mich etwas mehr: da muss ich einen starken Possen reissen, bis ich mich herausreisse.“ *Tischreden* 1222.

2) „Ich wollte auch nicht, das ich allzu fromm wäre, das ist, dass ich gar keine Sünde mehr an mir fühlete, und meynete, ich dürfe keiner Vergebung mehr; denn also wäre der ganze Schatz Christi an mir verloren, weil er selbst sagte Matth. 9, 13: Er sey kommen, nicht um der Frommen, sondern um der Sünder willen, dieselben zur Busse zu beruffen, gerecht und selig zu machen.“ *Luther* smsteds.

3) Det er intet Under, at disse Yttringer maatte være Katholiker til Forargelse, naar selv Protestanten *Jurieu* (Traité hist. p. 127) commenterer saaledes derover: „Il semble, qu'il ne veut parler que des pechez veniels. Mais ses raisons vont á la ruine de toute repentance, de quelque nature que soient les pechez, qu'on a commis. *Un homme*, dit il, *ne seroit il pas ridicule, qui dans une course perdroit son*

saml Dig til Andagt, som om Du ikke var falden." (II, 129). „Vilde Du ikke ansee det for latterligt, om et Menneske i et Veddelöb snublede og nu blev liggende og lamenterede over sit Fald? Reis dig, vilde Du sige til ham, spild ikke Tiden og giv Dig til at löbe; thi den, der hurtigen retter sig op og forfölger sit Löb, er som den, der ikke er falden Dersom Du önsker at naae Fuldkommenhed og den indre Fred, maa Du Dag og Nat være omgjordet med Gudstillidens Sværd, gjöre Brug af dit Kjærlighedsforhold til Gud og af den fuldkomne Vished om Guds Barmhjertighed under alle Feil og Ufuldkommenheder, hvori Du med Forsæt eller af Uagtsomhed gjör Dig skyldig. Og dersom Du ofte falder og Du skulde föle dig modlös, da stræb at opmande Dig og lad Dig ikke nedslaae. Hvad Gud ikke gjör i fyrretyve Aar, det gjör han stundom ved særegen Naade i et Öieblik[1]), for at vi skulle være ydmyge og erkjende, at det er hans mægtige Haand, som befrier os fra vore Feil" (ib. 132 slg. III, 61). — „Det er ved de smaae Fald, at Herren overbeviser os om, at det er hans Godhed alene, som bevarer os fra de store. Det er ved dem, at han gjör os ydmyge og aarvaagne, og dertil trænger vor stolte Natur fremfor Alt" (II, 134). „Vi vilde ellers indbilde os, at vi vare gode og Gud nær, hvilket vilde bortfjerne ham (1, 21). Uagtet Du derfor altid maa være paa din Post, at Du ikke falder i Synder, maa Du dog, om Du ogsaa tusende Gange falder, betjene Dig af det angivne Middel: en kjærlighedsfuld Tillid til den guddommelige Barmhjertighed" (II, 134).

„Medens det derfor maa ansees for den störste af alle Fristelser, ingen Fristelse at have (1, 63), skal man ansee deres Voldsomhed for en Lykke, som vi bör takke Gud for. *Forresten er det eneste Middel mod Fristelser og onde Tanker, at foragte dem, at lade, som man ikke mærker dem*[2]); thi der er Intet, som mere ydmyger Djævelens Forfængelighed, end at see, hvorlidt man bryder sig om ham eller om det, han foregjögler

---

temps à lamenter sur sa chute, au lieu de se relever et de marcher comme s'il n'était pas tombé? comme ce faux Docteur compte tous les crimes, où peut tomber son Contemplatif, pour rien, ou tout au plus pour des pechez très-veniels, parce qu'il ny a pas consenti, on voit, que son dessein est de ruiner en toute maniere l'aversion pour le peché" (!)

1) Qvietisternes ivrigste Bestrider, *Bossuet*, har ikke blot udtalt den samme Tanke, men gjort en Anvendelse deraf, der turde være endnu dristigere. I sin berömte Sörgetale over *Henriette* af *England*, hvis Omvendelse vel kunde vække Betænkelighed med Hensyn til denne Prindsesses verdslige og forfængelige Planer, der udfyldte endnu hendes sidste Levetid, indtil hun pludselig fölte sig greben af Dödens kolde Haand, siger Taleren: „Ce peu d'heures saintement passées parmi les plus rudes épreuves et dans les sentiments les plus purs du christianisme tiennent lieu toutes seules d'un âge accompli. Le temps a été court, je l'avoue, mais l'opération de la grâce a été forte, et la fidelité de l'âme a été parfaite . . . *la grâce se plâit quelquefois à renfermer en un seul jour la perfection d'une longue vie.*"

2) Slg. Decret. Innoc. Prop. 47.

Indbildningskraften[1]). Derfor skal Du bære Dig ad som den, der ikke agter derpaa, altid forblive rolig og ikke underholde Dig med at anstille Reflectioner derover ere indladell Dig paa at svare; thi der er intet Farligere, end dette, mod en Fiende, der besidder saa stor Færdighed i at bedrage" (1, 61). „Gud sætter meer Priis paa den Fred og den Hengivenhed, hvori din Sjæl befinder sig i Andagtens Time, midt iblandt en Mængde utidige og urene Tanker, end paa nok saa gode Forsætter og ædle Fölelser [uden disse Anfægtelser]. De Anstrængelser, som Du kunde gjöre, for at modstaae disse Tanker, vilde kun tjene som Hindring og gjöre din Sjæl mere urolig. Du maa foragte dem i al Sagtfærdighed, kjende din Elendighed og rolig overgive din Fortrydelse til Gud" (1, 68).

I Henseende til Videnskaben, navnlig den theologiske, er det naturligt, at Molinos indtager den samme fjendtlige Stilling som Mystikerne overhovedet. Dog ere hans Yttringer ogsaa ved denne Leilighed snart saa maadeholdne og besindige, at de nærmest kun synes beregnede paa at hævde Fromhedens Uafhængighed af Erkjendelsens Skarphed og Mangfoldighed, medens de rette mangt et træffende Angreb mod de Lærdes og formeentlige Vises Overmod og Indbildninger; snart derimod forfölger han enhver discursiv Erkjendelse med samme Bitterhed, som vi ovenfor bemærkede ved hans Angreb paa al med Fölelse forbundne Fromhed. — „Alle Lærere i den mystiske Theologie ere enige i, at Sjælen ikke kan forene sig fuldkommen med Gud ved Hjælp af Eftertanke og Raisonnement, der kun passer sig for dem, som begynde at vandre den aandelige Vei, indtil de kunne danne sig en færdig og blivende Erkjendelse om Dydens Skjönhed og Lastens Hæslighed, hvad man kan erhverve sig, ifölge St. Therese, i sex, ifölge St. Bonaventura, i to Maaneder" (1, 17). „Hvormange Mennesker plage sig til Unytte med at söge Gud ad denne Vei og blive staaende, om endog Gud vil hæve dem op til et fuldkomnere Andagtens Trin. Dette var Gjenstanden for St. Augustini Klager, da han sagde til Gud (Soliloq. c 31): „Jeg var som et vildfarende Faar; jeg sögte Dig ved subtile Betragtninger; og Du var inden i mig. Jeg anstrængte mig for at finde Dig udenfor mig, og Du boede i min Sjæl. Jeg længtes efter Dig; jeg sukkede efter Dig; jeg löb allevegne om i Verden, ligesom paa Gader og Torve i en stor By, for at finde Dig udenfor mig; og jeg fandt Dig ikke; thi jeg sögte forgjeves udenfor mig den, der var inden i mig." Ogsaa den hellige Thomas beklager deres Blindhed, som altid söge Gud, sukke efter ham, paakalde ham hver Dag i deres Bönner, medens de selv ere Guddommens levende og sande Tempel. Er det ikke Daarskab at söge udenfor Huset, hvad man har derinde, eller at ville nære sig af en Spise, uden at

1) Slg. Luthers Yttringer paa mange Steder i hans Skrifter om den foragtelige Behandling, hvorved man bedst trodser hiin stolte Aand.

smage den? Alligevel er dette Billedet paa mange (formeentlige) Retfærdiges Liv, som altid söge og ikke finde, hvorved alle deres Gjerninger blive ufuldkomne".(1, 19—20). „Jesus Christus vilde, at alle hans Disciple skulde blive fuldkomne, og han valgte til Apostler uvidende og lidet anseete Mænd. Nu er det vist, at Folk som disse ikke kunne erhverve sig Fuldkommenheden ved subtile Meditationer og Betragtninger; alligevel kunne de komme til Fuldkommenhed ligesaavel som de lærdeste, fordi Fuldkommenhed[1]) bestaaer fornemmelig i *Villiens* Bevægelser" (1, 21). „Helligheden bestaaer ikke i at danne sig subtile Begreber om Guds Egenskaber, men i at elske ham og i at fornægte sig selv. Derfor finder man den oftere hos de Eenfoldige og Ydmyge end hos de Lærde. Hvormange gamle Koner gives der, som ere meget fattige paa Viden og meget rige paa Kjærlighed til Gud! Hvormange Theologer, opfyldte af deres falske Viisdom og fattige paa det sande Lys og paa Kjærlighed!" (III, 171). „Deres Tro, som vandre den indre Vei, er meget forskjellig fra deres, som ere vante til at meditere; thi hiin er en levende, almindelig og *uudfoldet* Tro, og derfor er den mere *praktisk*, mere levende, virksommere og mere oplyst. Det er sandt, at Gud giver Sjælen Lys ved Meditation; men det er saa ubetydeligt i Sammenligning med det, som Gud indgyder i en andægtig Sjæl ved Hjælp af en simpel og almindelig Tro, som tre Draaber Vand i Sammenligning med Oceanet. Grunden dertil er, at i Meditationen meddeler Gud Sjælen kun to eller tre Sandheder ad Gangen, men i den indre Andagt og i Övelsen af den rene og almindelige Tro befinder man sig i Guds Viisdoms store Hav ved Hjælp af en dunkel, almindelig og eenfoldig Kundskab" (I, 113). „Det er sjeldent, at den guddommelige Viisdom hersker hos dem, der have megen speculativ Viden, og Forbindelsen af begge Dele er underfuld. De Lærde, hvilke Herrens Barmhjertighed har gjort til Mystikere, fortjene den störste Höiagtelse og Roes" (III, 164). „Det er en sikker Regel, at den guddommelige Viisdom avler Ydmyghed, og den erhvervede Videnskab Forfængelighed" (III, 171). „Om endog de speculative Lærde blive nogle Straaler vaer af det himmelske Lys, udgaaer dog denne Klarhed ikke fra den höieste Viisdoms Centrum; thi denne hader indtil Döden alle Billeder og Forestillinger (les images et les idées), saa at endog en Smule Videnskab er en uhyre Hindring for den evige, dybe, rene, simple og sande Viisdom" (III, 173). „Der ere to Veie, som före til Kundskab om Gud, den ene er lang, og det er Speculationen, den anden, som er Beskuelsen, er kort.

---

1) „Afvige Mystikerne end stundom fra hverandre, naar de i det Enkelte skulle angive, hvad der er Sandhed, saa ere de dog enige om at angive den samme Vei, ad hvilken de komme til deres Vished. Det er *Villiens Resignation* og *Selvfornægtelse*, der bliver Midlet for Erkjendelsens Frihed." *Rosenkranz*, *Die deutsche Mystik* S. 39.

De Lærde, som stræbe mod Gud, fölge den förste og opmuntre sig til at elske ham saa godt de kunne ved deres lærde Argumenter og Slutninger. Men Ingen af dem, der vandre paa denne Vei, hvilken man kalder Scholastiken, kommer ad den ind paa den mystiske Vei[1]) eller naaer hiin fuldkomne Forening, Omdannelse, Lys, Fred, Rolighed og Kjærlighed, hvilken *de* föle, som Naaden förer ad Beskuelsens indre Vei“ (ib. 174). „Disse scholastiske Lærde vide ikke, hvad det er, at tabe sig i Gud, og have aldrig i Sjælens Grund, hvor Gud har sin Throne, smagt denne söde og liflige Ambrosia, som han skjænker den i utroelig Overflödighed. Der ere endog de iblandt dem, som fordömme den mystiske Viden, fordi de ikke forstaae sig derpaa“ (III, 175). „Det er en Regel uden Undtagelse og den vigtigste i den mystiske Theologie, at man maa kjende Praxis deraf för Theorien og fornemme Virkningen ved den overnaturlige Beskuelses Udövelse, förend man kan tale med Kundskab derom[2])“ (III, 177). „Omendskjöndt den mystiske Theologie sædvanligviis er de Ydmyges

---

1) Slg. Decret. Innoc. Prop. 64.

2) Det er Afviisningen af disse Paastande, hvormed *Bossuet* aabner sin Polemik mod Qvietismen (see Fortalen til Instruction sur les états d'Oraison): „Molinos og hans Tilhængere önskede gjerne, at man henförte Alt til Erfaring, og, for at erholde fri Plads for deres Indbildninger, nedrive de Videnskaben og de Lærde: „„*Disse scholastiske Lærde* &c.““ . . . . Allerede *Gerson* bemærkede, at det var eet af *deres* Kunstgreb, som vilde give sig Frihed til at lære efter Godtbefindende om en saa skjult og vanskelig Materie, at de altid beraabe sig paa Erfaringer. De beraabe sig paa visse Personer, bekjendte eller ubekjendte, om hvilke de foregive, at de ere ledede af Gud paa en overordentlig Maade, og med denne skröbelige Autoritet afvise de alle Dommere, som ikke ere dem gunstige, under Paaskud af, at de ere uden Erfaring. Dette sigter til intet mindre, end at gjöre disse nye Lærere uafhængige af Kirkens og dens ordentlige Lærerers og Forstanderes Dom. Men det er klart, at der uafhængigt af disse foregivne Erfaringer gives sikkre Regler i Kirken til at dömme om den gode og den slette Andagt, og at alle Erfaringer, som ere modsatte disse, ere Indbildninger og Skuffelser. Man kan ikke tvivle om, at Propheterne og Apostlerne, som Gud har givet os til Lærere, have været vel oplærte og meget erfarne i hans Veie; de hellige Fædre, som fulgte dem og have forklaret os den hellige Lære, have modtaget deres Aand, og, besjælede af den samme Naade, have de efterladt os ufeilbare Traditioner over denne som over alle andre Materier, der have Hensyn til Religionen. See, disse ere de sunde og ægte Erfaringer, hvorpaa man maa stötte sig, og ikke paa specielle og særegne Erfaringer, som det er vanskeligt efter sikkre Grundsætninger at indrömme eller nægte Nogen!“ Alligevel maa dog Bossuet indrömme, at uden Erfarings Hjælp vilde de „ufeilbare“ Regler hverken kunne erkjendes som gyldige eller anvendes. „At forkaste Erfaringens Hjælp“ — vedbliver han — „vilde være uden Mening og Sands; men Erfaring, som vel i en vis Henseende kan tjene som Regel, maa i sin Heelhed underkastes den theologiske Videnskab, som raadförer sig med Traditionen og *besidder Principerne.*“ Bortseet fra det Katholsk-Theologiske, findes væsentlig her den samme Anskuelse, som *Hegel* gjorde i sin Tid gjældende mod den saakaldte *Fölelsestheologie.* Bossuet beraaber sig ved denne Leilighed paa den hellige Thereses Autoritet til nærmere at bestemme Forholdet mellem Videnskab (science) og Erfaring (experience), et Forhold, som svarer til, hvad der nutildags pleier at betegnes som *Troens* og *Videns.* „Skjöndt det er at önske,“ bemærker den omtalte Hellige, „at der hos dem, som skulle veilede Andre i religiöse

og Eenfoldiges Deel, ere dog de Lærde ikke ude af Stand til at fatte den, naar de, istedenfor at söge sig selv og at ophöie deres kunstige Viden, gjöre saa lidet af denne, som om de ikke besad den og kun betjene sig deraf ved vigtige Leiligheder, for at prædike og for at disputere, og naar de derefter atter beflitte sig paa den simple Gudsbeskuelse, blottet for Former, Figurer og Reflectioner" (ib. 178). „Den Studering, som ikke har Guds Ære til eneste Öiemed, er den korteste Vei til Helvede, ikke paa Grund af Studiet selv, men paa Grund af den Forfængelighed, som er dets Motiv. Det er en beklagelig Ting, at den störste Deel af denne Verdens Lærde kun studere, for at tilfredsstille deres umættelige Nysgjerrighed" (ib. 179). — „Uagtet de Personers Prædikener, der ere talentfulde, men ikke have den hellige Aand, ere fulde af behagelige Historier, smagfulde Beskrivelser, interessante Udviklinger, ere de dog ingenlunde Guds Ord, men Menneskers, eller snarere en forgyldt Gift. Disse Prædikanter fordærve de Christne og fylde dem med Vind og Forfængelighed, saa at baade hine og disse forblive tomme paa Gud. Det er Lærere, som give deres Disciple Steen for Bröd, Blade for Frugter og istedetfor sunde Næringsmidler give dem smaglös Jord, blandet med giftig Honning. De löbe kun efter Ære og Anseelse og offre til Bifaldets Afgud, istedetfor at söge Guds Ære og Sjælenes Fremskridt" (III, 166—167).

Under de sædvanlige mystiske Formler af *den indre Död, den indre Fred, den sande Ydmyghed, den sande Eensomhed, den passive Beskuelse, det indre Menneske, den rensede Aand, den guddommelige Viisdom* gjentages idelig og idelig i Molinos Aandelige Veiviser Formaningerne til den fuldkomne Selvfornægtelse og Udsigten til en Forbindelse med Gud, som allerede her paa Jorden skjænker Menneskene de Saliges Lykke og Glæde.

„Fornægt ganske Dig selv og overgiv Dig til Gud; thi skjöndt denne Fornægtelse er haard i Begyndelsen, er den let i Midten og behagelig mod Enden" (III, 51). „Den sande Kjærligheds Frugter ere en dyb Ydmyghed og en oprigtig Længsel efter at lide Död og Foragt" (ib. 56). „Fornöielser ere en Död for rene og helliggjorte Personer; de nyde dem aldrig, hvor ikke Nödvendigheden eller Næstens Opbyggelse nöder dem dertil" (ib. 58). „Det er i vort Hjertes Grund, at vor Lykkes Throne er. Det er der, Herren aabenbarer

---

Anliggender, findes Viden og Tro (science et experience) forenede, maa man dog, i Tilfælde af at een af disse Egenskaber mangler, foretrække den *Videnda* for den *blot Troende* (préferer le *sçavant* à celui, qui n'est que *spirituel*); thi den Troende, indskrænket til sin egen Erfaring, vil overraskes ved at see Nogen vandre ad en anden Vei og fordömme denne; den Vidende vil derimod paa Grund af sin Kundskab til saamange andre forunderlige Ting, som ere antagne i Kirken, ogsaa skjænke dem Opmærksomhed, som Du fortæller om dit Indre, om de endogsaa ikke för have været ham bekjendte."

sine Undergjerninger. Lader os tabe os, lader os drukne os i hans uendelige Godheds Hav og forblive der ubevægelige"[1]) (ib. 59). „Den Aandeligsindede (le spirituel = den Troende), som lever i Gud og for Gud, er indvortes tilfreds under Legemets og Sjælens Lidelser; Kors og Modgang udgjöre hans Liv og Glæde" (13). „En Aandeligsindets sande Studium er at lade alle Ting gaae som de gaae og ikke at blande sig i nogen Ting, hvor hans Kaldelse ikke gjör det nödvendigt; thi den Sjæl, som forlader Alt, for at finde Gud, begynder da at besidde Alt for Evigheden" (76). „Du vil aldrig naae fuldkommen Resignation, saalænge Du tager Hensyn til Verden og Du offrer til Afguden: *„Hvad vil man sige derom!"*. En Sjæl, der vandrer den indvortes Vei, gaaer tabt, naar den i sin Væren og Virken med Skabningerne, vender sig mod det Fornuftige[2]): der er Intet fornuftigt uden det, ikke at have nogen Respect for Fornuften" (ib. 83).

„Den, som ikke har et dödeligt, men roligt og stille Had til sig selv, besidder ikke den sande indre *Ydmyghed*, og man kan ikke erhverve denne Skat, uden ved en dyb Kundskab til sin Lavhed, sin Besmittelse og sin Elendighed" (III, 108). „Et ydmygt Hjerte foruroliges ikke over sine Ufuldkommenheder, uagtet det er gjennemtrængt af Smerte over at have fornærmet en Gud, som er saa fuld af Kjærlighed. Det piner sig heller ikke af Smerte over ikke at kunne udföre store Ting; thi det er saa overbeviist om sin Elendighed og saa fordybet i sit Intet, at det forbauses over at have kunnet gjöre en eneste god Handling og takker strax Gud derfor, med oprigtig Erkjendelse af, at det er Herren, som gjör alt det Gode, og Mennesket selv, som gjör alt det Onde" (ib. 111.). „Den falske Ydmyghed mishager Gud ligesaameget og mere, end Forfængeligheden, fordi den desuden har Hykleriet til Ledsagerinde" (ib. 114). „Den sande Ydmyge foruroliges ikke over Noget, omendogsaa Alt gaaer ham imod; thi han er beredt til Alt, og det synes ham, at han har fortjent alt det Onde, som hændes ham. Han piner sig ikke for onde Tankers Skyld, som Djævelen opvækker i hans Fölelser, Anfægtelser og Miströstninger[3]), idet han erkjender sig uværdig til al Hjælp og elsker de Pinsler, som Herren tilföier ham endog ved et saa usselt Redskab som Djævelen" (115). „I den sande *Eensomhed*, hvor Mennesket har frigjort sig fra alle Sorger, alle Tanker, alle Önsker, fra sig selv, der er Paradiset, der er Himlen paa Jorden, hvor man nyder Guds Omgang og Underholdning, og hörer hans Stemme; derfor adskil Dig saameget Du kan fra Skabningerne og hellige Dig

---

1) Slg. Decret. Innocent. Prop. 61. 62.

2) Naturligviis menes det „formeentligen Fornuftige," det som Verdensmenneskene kalde „Fornuft." Slg. *Luthers* bekjendte Yttringer om „Fornuften" i samme Retning.

3) Slg. Decret. Innoc. Prop. 46.

ganske din Skaber“ (120—122). „Den simple, rene, indgydte passive og fuldkomne *Beskuelse* er en Aabenbaring af Gud, som Mennesket erfarer i sit Inderste, om hans Godhed, hans Fred, hans Liflighed; Gjenstanden for den er Gud i sin Reenhed, Uudsigelighed, i sin Abstraction fra alle særegne Tanker og Forestillinger. Den liflige Gud (Dieu delicieux, gustuosus) drager og löfter os ganske blideligt til sig paa en aldeles aandelig og eenfoldig Maade (d'une maniére spirituelle et trés-simple). Det er en Gave, som den guddommelige Majestæt skjænker til hvem han vil, som han vil, naar han vil og saalænge han vil, skjöndt dette Liv snarere er Korsets Tilstand, Taalmodighedens, Ydmyghedens, Modgangens, end Nydelsens Tilstand“ (129). „Den Sjæl, som befinder sig i denne lykkelige Tilstand, har to Ting at vogte sig for: först for Aandens Virksomhed, som istedetfor at döe bort fra sig selv, vil virke[1]) og ikke udelukkende hengive sig til de guddommelige Indvirkninger; den anden Klippe, man maa undgaae, er Hengivenhed og Glæde over selve Beskuelsen. Man maa derimod udvendig og indvendig gjöre sig fri for Alt, som ikke er Gud“ (ib. 133—134). „*Den inderlige Kjærlighed* frembringer fire Virkninger. Den förste kaldes Oplysningen og er en liflig og paa Erfaring grundet Kundskab om Guds Storhed og vor egen Intethed. Den anden Antændelsen eller en fyrig Længsel efter at brænde som en Salamander i den guddommelige Kjærligheds Ild. Den tredie er Lifligheden, som er en inderlig, blid, söd og glædefuld Nydelse. Den fjerde er Nedsænkningen og Opslugelsen af alle vore Evner i Gud, medens Sjælen fylder og mætter sig saa stærkt med Gud, at den ikke mere kan önske eller söge Andet, end det fuldkomne og uendelige Gode[2]). To Virkninger födes af denne Mættelse: et stort Mod i det, man lider for Gud, og et sikkert Haab om aldrig at miste ham og ikke at skilles fra ham. Det er i denne indre Tilbagetrukkenhed, at vor elskede Jesus Christus danner et Paradiis, hvor vi kunne gaae ind og have Omgang med ham her paa Jorden“ (ib. 153—155). „*Tilintetgjörelsen* er grundet paa to Principer: det förste er Foragt for sig selv og for alle verdslige Ting, som bringer os til at udtömme og lösgjöre os baade fra os selv og fra alle Skabninger. Det andet Princip er en Ærefrygt for Gud, som opvækker os til at elske ham, tilbede ham og fölge ham, uden al Hensyn[3]) paa Lön (sans intérêt). En Sjæl, som föler, hvor foragtelig den er, anseer det for umuligt at fortjene Noget og erkjender sig uværdig til Besiddelsen af Dyd og til Roes. Intet glæder den saameget som den Foragt, man viser

1) Slg. Innoc. Decret. Prop. 1—6.

2) Slg. Decret. Innoc. Prop. 61.

3) Slg. Decret. Innocent. Prop. 7.

den, og de Fornærmelser, der paaföres den. En saadan Sjæl vælger altid det, der er ringest og lavest, være sig i Rang eller Klædedragt eller hvad det er, men uden at söge nogen Opsigt derved“ (187—190). „Tilintetgjörelsen maa, for at være fuldkommen, udstrække sig til Dom, til Villie, til Handlinger, Tilböieligheder, Önsker, Tanker — med eet Ord, til hele Sjælens Væsen, saa at den er död[1]) for sine Önsker, sine Anstrængelser, sine Fornemmelser og Begreber, saa at den vil, som om den ikke vilde, fatter, som om den ikke fattede, tænker, som om den ikke tænkte, uden engang at have nogen Tilböielighed for at tilintetgjöres[2]), og modtager Foragt og Ære, Velgjerninger og Straffe med lige Ro“. (193) „Vi söge kun os selv, hvergang vi gaae ud af vort Intet, og det er dette, som forhindrer os fra at komme til den fuldkomne og rolige Beskuelse. Nedsænk Dig i dit Intet og bekymre Dig ikke om Noget, hvad det saa end er. Ydmyg Dig og tab dit Rygte og din Ære ganske af Syne“ (196). „Hvilken utilgjængelig Vold er dette Intet! Hvo skulde kunne angribe Dig i dette Tilflugtsted og bedække en Sjæl med Skam, som foragter sig selv og betragter sig som Intet? En Sjæl, som holder sig i sit Intet, iagttager indvortes Taushed og Resignation under enhversomhelst Pinsel og troer altid, at den har fortjent den. Den undgaaer at gjöre sig nogen Mistanke om Næstens Feil og betragter ikke disse, men kun sine egne“ (197). „Naar en Sjæl er tilintetgiort og befinder sig i fuldkommen Nögenhed, da nyder den i sin höiere Deel en dyb Fred og en liflig Hvile, som förer den til en saa fuldkommen Kjærlighedsforening, at den er ganske opfyldt af Glæde derover. I denne lykkelige Tilstand er der Intet, som ikke tröster den, ingen Mangel, som bedröver den; Döden er den en Glæde, Livet en Fryd; den er ligesaa tilfreds paa Jorden som i Himlen, ligesaa fornöiet i Savn som i Besiddelse, i Sygdom som i Sundhed, da den veed, at alle disse Tilfældigheder ere Virkninger af den Herres Villie, som udgjör dens Liv, dens Ære, dens Paradiis, dens Hvile, dens Fred, dens Tröst og dens fuldstændige Lyksalighed (205). Medens den för hungrede og törstede efter Gud og de himmelske Goder, udstödte Suk og maatte kjæmpe en haard Kamp med Djævelen, er nu hiin Hunger omskiftet til Mættelse, Sorgen til Glæde, Klageskrigene til Henrykkelse, og Kampen til en evig Fred. Lykkelige Sjæl, som nyder en saa stor Lyksalighed paa Jorden“ (206). „Dette er den Vei, der förer til den lyksalige Uskyldighed, som vore förste Forældre have tabt. Det er Dören, hvorigjennem man gaaer til de Levendes lykkelige Land, hvor man finder det höieste Gode, Kjærligheden, Skjönheden, Retfærdigheden, Billigheden, med eet Ord alle

---

1) Slg. Innocent. Decret. Prop. 8. 12.

2) *Sans avoir même de l'inclination pour le néant* — c'est à dire, tilföier *Bossuet* (Instruct. l. III p. 73), sans en avoir pour l'indifference: ce qui est la pousser enfin jusqu' à se detruire elle même.

Fuldkommenheder i deres fulde Udstrækning[1]). *Kort sagt, ikke at tage Hensyn til Noget, ikke at önske Noget, ikke at ville Noget, ikke at gjöre nogen Slags Anstrængelse, deri bestaaer Sjælens Liv, Hvile og Glæde*" (III, 202).

Det kan naturligviis ikke være andet, end at en Bog, hvis Fremstilling væsentlig bevæger sig i Paradoxer, maa indeholde en Mængde tilsyneladende Modsigelser, men der findes desforuden i Molinos's Bog mange Modsigelser af den Art, som udspringe af Forfatterens Mangel paa at kunne eller at ville gjennemföre den væsentlige Anskuelse, som her skulde beherske og bære det Hele. Saaledes forstyrres Ideen om den aldeles *rene* og *interesselöse* Kjærlighed til Gud, som især i Qvietismens senere Udvikling blev dens Schibboleth, *ved det opmuntrende Hensyn til Gjengjældelse*[2]) *og Belönning*, som udtales paa flere Steder, slg. I, 76. 15. (s. ovenfor S. 66). Man maa ligeledes forundre sig over, hvorledes der ved Siden af Paastanden om Unödvendigheden af at gjentage eller fornye den Troesakt, som bærer det hele System og som skal være tilstrækkelig for det hele Liv, opstilles Forskrifter som fölgende: „Skulde Du under Bönnen (Beskuelsen) eller udenfor denne Tid, lade Dig overvinde af een eller anden Lidenskab, da maa Du vende Dig mod Gud, stille Dig ham for Öie (vous remettre en sa présence) *ved en ny Troes og Hengivenhedsakt.* Dette er imidlertid ikke fornödent, dersom Du blot befinder Dig i Törhedens Tilstand, thi den er god og hellig og kan ikke beröve en Sjæl, som er bestyrket i Troen, Guds Nærværelse" (I, 109). Ligeledes venter man ikke i et Skrift, der udtaler sig saa stærkt mod den lydelige Bön og al reguleret Andagt overhovedet, fölgende Formaning: „Vær overbeviist om, at en Sjæl, som har vænnet sig til hver Dag til *bestemte* Timer at hengive sig til Bön med Tro og Hengivenhed, vandrer stadigt for Guds Öine." (I, 115). Ogsaa er fölgende Bemærkning, der henföres til den hellige Thomas, i sig selv ligesaa sand som i det Mindste paafaldende ved Siden af *den aandelige Veiviser's* sædvanlige Yttringer: „Man kjender en renset Aand paa tre Ting. Den förste er *den Flid og Styrke*, som den lader see i at fordrive den aandelige Ladhed og i at berede sig til *Dydernes* Udövelse (la pratique des vertus) med Omhyggelighed og Tillid; den anden er den Alvor og *Kraft*, som den viser i *at bekjæmpe den onde Lyst;* den tredie er en Blidhed,

1) Slg. Decret. Innocent. Prop. 55.

2) Dette er dog ikke noget Eiendommeligt for Molinos, men fælleds for alle Mystikere; thi „uagtet det maa synes, at Mystiken er hævet over alle Forhold, uagtet den vil söge Beskuelsen reent for dens egen Skyld har den dog sin inderste Rod i en *personlig og practisk* Interesse. Skjöndt den nægter det Standpunkt, der kun vil söge Gud for en Nyttes Skyld, kun spörger, hvad Gud er for Mennesket, saa spörger den selv dog væsentligt om det Samme, men paa en uendelig Maade."

Martensen Mester Eckart S. 45.

som undertrykker al Uvillie, Fjendskab, Misundelse og Had til Næsten“ (III, 156). Endelig indeslutter dette Skrifts hele Indhold den Modsigelse, at medens deri er udtalt saa stor Misbilligelse af al Erkjenden og Speculation, er det netop fra en metaphysisk og dogmatisk Speculation i pantheistisk og antinomistisk Retning, at de Lærdomme have deres Udspring, som egentlig gjöre Bogen anstödelig og farlig.

Mærkelig er den ringe Vægt, som Molinos tillægger Ekstaser og lignende Aabenbaringer. Han synes at have kjendt, hvorledes „de Aandeligsindede“ elskede denne Slags Beviser paa Guds Naade og nærede deres Forfængelighed derved. Derfor de gjentagne Formaninger: „Henrykkelser og Ekstaser ere, ligesom andre heftige Affectioner en Vei, der er underkastet megen Skuffelse, megen Ængstelse, farlig for mange (legemlige) Svagheder, og man kommer sjelden derved til Fuldkommenhedens Spidse.“ (III, 168). „Du vil ikke kunne erhverve den höieste Viisdom, naar Du ikke har Styrke til at taale, at Gud til sin Tid renser Dig ikke alene fra al Hengivenhed til timelige og naturlige Goder, men ogsaa fra den, som Du nærer for de overnaturlige Goder som f. Ex. de indre Aabenbaringer, Henrykkelser og Ekstaser, hvilke Sjælen elsker med saa stor Fyrighed og gjör saameget Væsen af“ (III, 185 flg. I, 43). „En Christens Lyksalighed bestaaer ikke i at nyde, men i at udholde Lidelser med en rolig og hengiven Aand. Det er det, som den hellige Therese efter sin Död tilkjendegav en Sjæl, for hvilken hun viste sig og forsikkrede, at hun var bleven belönnet for alle sine Lidelser, men at hun ikke havde modtaget den ringeste Belönning for alle de Henrykkelser og Aabenbaringer og al den overnaturlige Tröst, hun havde nydt i denne Verden“ (III. 43). „Da Begjerlighed efter Aabenbaringer er en af de störste og hyppigste Hindringer, som möde de indvortes Sjæle, især Fruentimmerne, og der ikke er nogen Dröm, som de jo döbe med Navnet Vision, skal man indgyde dem Skræk for disse Drömmerier og Indbildninger“ (II, 47).

Et særegent Anstöd har Molinos vakt ved sin Lære om de Frommes Forhold til *Jesu Christi historiske og menneskelige Personlighed*, idet han blev beskyldt for at overtale sine Tilhængere til ganske at tabe denne af Sigte og forglemme den. Virkelig forekomme der, som vi have hört, i Indledningen til den aandelige Veiviser Yttringer, som kunne tjene til Understöttelse for denne Beskyldning (s. 209); men af *Guid. Spir.* 1ste B. 16de Cap., som ganske er helliget den ovennævnte Gjenstand, sees, at denne Beskyldning tildeels staaer og falder med Bedömmelsen af Molinos's Lære om Forholdet mellem Meditation og Contemplation overhovedet. Medens den Mediterende anstiller Betragtninger over Jesu Christi Incarnation, hans Mirakler, de enkelte Gjerninger og Begivenheder i hans Liv og ved hans Död, ere disse Reflectioner hos den Beskuende forvandlede til en Tro og Kjærlighed, som sætter ham istand til at adlyde og elske det incarnerede Ord, uden at dvæle ved eller tydeliggjöre sig hine Enkeltheder. Ligesom en Sön elsker og adlyder sin Fader, uden derfor at have Faderens Person og enkelte Velgjerninger i klar Tanke og

Erindring, saaledes lever og handler den fuldkomne Christen, spiser og drikker — som Paulus siger — i den Herre Jesu Navn, ved en reen og almindelig Troesakt (par une vue simple et un acte pur et momentané de foi), uden bestandigen at trænge til at fornye Erindringen eller fremkalde Tanken om hans Person og Fortjenester[1]).

I den anden Bog af Molinos's Aandelige Veiviser indeholdes mange fortræffelige Bemærkninger om Sjælesorg og Sjælesörgere, men ogsaa saadanne katholsk-mystiske Raad og Forskrifter, at man i den Undskyldning, hvilken f. Ex. Arnold (a. St. S. 29) skjænker dem („Unsers Molinos Vortrag scheinet hierinn der Evangelischen Lauterkeit etwas anstössig zu sein"), kun kan see et Beviis paa den Partiskhed, hvormed i Tider, hvor stærke religiöse Bevægelser röre sig, selv aabenbare Vildfarelser dækkes med Kjærlighedskaabe, naar de findes paa deres Side, med hvilke man i Hovedsagen sympathiserer[2]).

Efterat have viist Gavnligheden og Nödvendigheden af at fortroe sig til en aandelig Förer og Leder paa den indre Vei, som Sjælen har valgt, indskjærper Molinos den, der tænker paa at overtage et saadant Kald, vel at betænke Vigtigheden og Vanskeligheden derved, og derfor at agte paa, om ogsaa Gud virkelig opfordrer dertil f. Ex. ved geistlige Foresattes Befaling; efterdi ogsaa her den Fristelse er tilstede, at vove sig til noget Stort og Ansvarsfuldt, af Forfængelighed eller lignende Tilskyndelse (II, 27). „Der gives intet Kald saa höit og vigtigt som Skriftefaderens og den aandelige Raadgivers (le Directeur de conscience, le Directeur spirituel), og de Ulykker, som foraarsages ved dets slette Forvaltning, ere uerstattelige (II, 28). For at lede de Sjæle, som vandre den indre Vei, skal man ikke give Forskrifter og Bud, men sagtfærdigen bortfjerne de Hindringer, som standse de guddommelige Indvirkninger (31). Uerfarne Skriftefædre nedslaae og forskrække istedenfor at opmuntre og indgyde Mod. Tit holde de en Sjæl tilbage i Meditationen, som Gud kalder til Beskuelsen (32). Skriftefaderen skal i Alt have Gud og hans Villie for Öie, skal ikke paalægge vanskelige og tunge udvortes Bodsövelser, men saadanne,

---

1) I en anden Henseende gjælder om Molinos, hvad *Martensen* (*Mester Eckart*, 2den Udg. S. 143) bemærker om Mystikernes Lære i Almindelighed, at, om de end ved enkelte Leiligheder indskjærpe, at Christus er vor eneste Midler og Saliggjörer, og at denne Tro alene gjör salig, er dog ikke dette Midtpunktet i deres Tale. Atter og atter vende de tilbage til at tale om Dyd, aandelig Fattigdom, Fuldkommengjörelse og Forvandling i Gud og Christum. Med eet Ord: de skride *umiddelbart* til Foreningen, medens Foreningens Forudsætninger, dens Betingelser og Midler idelig blive overseete. Og heri viser sig den væsentlige Forskjel fra Reformationens historiske og bibelske Aand. Hertil maae vi endnu föie Henviisning til hvad ovenfor S. 209 Anmærkning 2 er blevet bemærket om Qvietisternes Opfattelse af Foreningen med Jesus Christus og Gud.

1) I den af Arnold udgivne tydske Oversættelse af Guid. Spirit. er ogsaa Adskilligt i dette Afsnit deels forandret, deels udeladt.

der ere af en passende Strænghed, og som i sig selv indeholde noget Nyttigt, han skal i Alt stræbe efter at bevirke Sjælens Reenhed og indre Andagt hos sine Skriftebörn. Naar han har gjort Alt, hvad han kan for de Sjæles Bedste, som ere ham betroede, skal han ikke see paa Frugten af sit Arbeide; dette Hensyn er kun en Fristelse af Djævelen, som angriber Skriftefaderen ved hans Egenkjærlighed. Dersom han seer, at de Sjæle, som staae under hans Veiledning, ikke gaae frem, eller at de, som vare i Fremgang, miste Naaden, da skal han ikke forurolige, men forblive i sin aandelige Ro. Gud tillader ofte et saa uheldigt Udfald, for at ydmyge ham, aabne hans Öine og opflamme ham. Han skal ikke söge forfængelig Roes ved at omtale sine egne eller sine Skriftebörns Visioner, ikke lade sig tilskrive Breve og forevise de deri indeholdte Meddelelser om Aabenbaringer odsl. til Andre; han skal ikke behandle sine Confitenter paa nogen Maade, der kjölner deres Andagt eller vækker deres Forargelse. (28—52). „Der ere vel nogle gode Skriftefædre, men hvad angaaer Veiledere paa den mystiske Vei, finder man neppe een god blandt tusende, ifölge Pater *Johannes d'Avila;* neppe een blandt titusende, ifölge *St. Frants af Sales;* neppe een blandt hundrede tusende, ifölge *Tauler*[1]). Grunden er, fordi saa Faa lægge Vind paa den sande, mystiske (ɔ: opbyggelige) Theologie" (53). Iblandt de Regler, som Molinos giver for Sjælesorg, fortjener blandt andre den at fremhæves, „at en erfaren Samvittighedsraad (un Directeur expert) bör agte paa, at de Sjæle, som have Smag paa Eensomhed og indre Andagt, ikke forsömme at opfylde deres sædvanlige Pligter og Forretninger, under Paaskud af at de adsprede Sjælen; thi de staae ikke i Modsigelse med Guds Kald, og deres Forsömmelse frembringer aandelig Forstyrrelse og Sundhedens Tab." (56). „Det er et Tegn paa, at en aandelig Veileder endnu har megen Selvkjærlighed, naar han ikke med Rolighed seer, at hans Skriftebörn foretrække en Andens Veiledning — end sige, naar han stræber at vinde fremmede Skriftebörn" (60—61). „En sand Skriftefader og Sjælesörger vil ligesom overhovedet den sande Fuldkomne kjendes paa den fuldkomne Forglemmelse af sig selv, sin egen Villie, Fordeel, Ære, Venner" (64). — Blandt flere Regler for Skriftefædrenes Forhold til de forskjellige Confitenter gives ogsaa den Forskrift, at de, med Hensyn til Fruentimmer, saa sjelden som muligt skulle betjene sig af Navnet *Datter*, „fordi det er farligt at betjene sig af et saa ömt og kjærlighedsfuldt Navn, og Gud er skinsyg paa sin Ære" (34). Skriftefaderen skal heller ikke aflægge Besög hos sine aandelige Döttre, selv ikke naar de ere syge, med mindre[2]) de skulde begjere det (37)."

1) „Molinos veut être le seul" siger Jurieu paa sin bittre Maade (*Traité historique sur la Theol. myst.* p. 124).

2) *Jurieu a. St. p. 123:* L'exception raccommode la sévérité du précepte, „*si ce n'est qu'elles le demandassent.*" Les Directeurs ont bien des moyens pour se faire souhaiter et se faire demander.

I denne Bogs 9de Cap. indeholdes skjönne Yttringer om *Lydighed* og *Hengivenhed* som den korteste Vei til Fuldkommenhed; men der indskjærpes tillige en Tillid og en Lydighed mod Skriftefaderen eller den aandelige Fører, der meer end nogen anden Overdrivelse i Molinos's Skrift giver den Mistanke, som har reist sig imod ham, en Stötte, navnlig hos os Protestanter, opdragne i Afsky mod Katholikernes hemmelige Skriftemaal og endnu i de sidste Tider advarede ved skrækkelige Exempler af dets Misbrug indenfor den protestantiske Kirkes egen Omraade[1]). Ikke alene fordres der, at „den lydige Sjæl skal fuldkommen overgive sig i sin aandelige Förers Hænder, der indtager Guds Sted, og frit, klart, tro og ligefrem aabenbare ham alle sine Tanker, alle sine Handlinger, alle sine Bevægelser, alle sine Inspirationer og sine Fristelser“ (74), at „man, med Afkald paa sine egne Fölelser, blindt skal underkaste sig den, som förer os, uden at undersöge Hensigt eller Grund for denne Lydighed og blive vaeragtig i denne Underkastelse indtil sin Död“ (76); men der læres udtrykkelig, at man i Tilfælde, hvor Gud og Skriftefaderen synes at give modsatte Befalinger, skal adlyde den Sidstes Forskrifter: „Gud har ofte aabenbaret den ærværdige Moder, Söster Anna Maria af St. Joseph, *at hun skulde adlyde sin Skriftefader meer, end ham.*“ (70). „Ligeledes aabenbarede Gud *Maria af Escobar,* at, om det ogsaa skulde synes hende, at Gud kaldte hende til at communicere, men at hendes aandelige Veileder forböd det, var hun forpligtet til at adlyde den Sidste; og en Engel steg ned fra Himlen for at sige hende Grunden, nemlig at hun kunde bedrage sig i förste Henseende, men ikke i den anden“ (71). „Om der endog skulde være store Kjendetegn paa, at det er en god Engel, som indgiver os det, maa man dog betragte ham som en Djævel, dersom han ikke vil underkaste sig en aandelig Förer. Dette er Gersons og mange andre mystiske Theologers Lære.“ (77). „Thi Gud tillader ikke, at de aandelige Förere bedrage sig, om han endog skulde gjöre Mirakler i denne Henseende. Man skal derfor kun fölge den aandelige Förers Raad, uden al Frygt, og man vil da erfare den guddommelige Villie“ (72). „Derfor behöver den lydige Sjæl heller ikke at frygte for at gjöre Regnskab for Gud for hvad den foretager sig eller undlader efter den aandelige Förers

1) At der hos de Königsbergske Muckere blev gjort Fordring paa den specielleste Syndsbekjendelse og paa den hensynslöseste Aabenhjertethed over Confitenternes udvortes og indvortes Liv og Forhold, seer man af flere Breve fra Fröken *von Derschau* og Grevinde *von Gröben,* hvilke findes meddeelte i et Skrift, som een af Hovedmændene for hiint Parti, Præsten *Diestel* udgav under Titel af: Ein Zeugenverhör im Criminalprocesse gegen die Prediger *Ebel* und *Diestel.* Leipzig 1837, 480 S. Af de ovennævnte Damers Breve, hvori de söge at berolige Veninder, der vare blevne afskrækkede ved hine Fordringer, fremgaaer det, at slige Fordringer ere blevne gjorte, hvorom ogsaa andre offentliggjorte fortroelige Meddelelser vidne (f. Ex. Studenten von Tippelskirchs Brev til Ebel).

Raad: han er ansvarlig for Alt" (74). For disse Forskrifter paaberaabes flere Helgeners Aabenbaringer og mystiske Theologers Lære. Uagtet man ikke kan andet, end gyse ved Tanken om de rædsomme Misbrug, der lade sig gjöre af disse Regler[1]), hænge de dog saa nöie sammen med hele Catholicismens[2]) Væsen, at man ikke med Sikkerhed tör derpaa grunde nogen Anklage om Molinos's usædelige Hensigter, ligesom vi da heller ikke finde nogen af de derhen hörende Sætninger opförte blandt dem, som Innocentius XI's. Bulle har belagt med Ban[3]). — Den blinde Lydighed[4]) mod Samvittighedsraaden indskjærpes især som nödvendig til de Tider, hvor Mennesket underligger Anfægtelser og Fristelser, Utaalmodighed, Fortvivlelse og, kort sagt, befinder sig i hiin Tilstand, som vi ovenfor hörte beskrives som det mystiske Helvede (80). „Vel vil Djævelen da netop arbeide paa at indgyde Mennesket Mistro til sin Sjælesörger; men en erfaren Sjælesörger vil lee af hans Paafund. Man lade sig kun for Alting ikke forlede til Ulydighed eller Mistillid mod sin aandelige Förer, fordi hans Befalinger og Raad ikke behage os" (83). „Vi ere af Egenkjærlighed ligesom den Syge, der önsker, hvad der kan skade ham; men dersom han fölger Lægens

---

1) *Jurieu* p. 124: C'est un chemin bien court pour conduire les femmes où l'on veut.

2) I en katholsk Pastoraltheologie af nyeste Dato: *Le Prêtre, juge et médecin au tribunal de la pénitence ou Méthode pour diriger les âmes. Par un ancien Professeur de Théologie de la Societé de St. Sulpice,* 3me edit. Paris & Lyon 1850. t. II. p. 7 sqq. hedder det: „Le directeur doit avant tout bien inculquer au scrupuleux deux maximes fondamentales, la prèmiére, qu'il marche sûrement devant Dieu, en obéissant á son père spirituel, toutes les fois qu'il n'y a pas un peché évident á le faire.....Ainsi pensent et enseignent tous les docteurs et les maitres de la vie spirituelle, avec saint Bernard, saint Antonin, saint François de Sales, saint Philippe de Néri, sainte Therése, saint Jean de la Croix, saint Ignaze de Loyola, le venerable Avila, Gerson, et autres ... „„Celui, qui obéit á son confesseur,"" disait s. Philippe de Néri, „„est sûr de ne pas rendre á Dieu compte de ses actions."" „„Au contraire"", dit saint Jean de la Croix, „„ne pas se tranquilliser sur ce que dit le confesseur, c'est orgueil et manque de foi."" I Anmærkningen til denne Passus siges der end videre: „Tous les théologiens reconnaissent que celui qui obéit á son confesseur ne se trompe jamais et que Dieu bénit sa docilité, quand même le confesseur se tromperait."

3) Thi den Anklage, der traf Molinos med Hensyn til hans Lære om Skriftemaalet og som — hvad den fölgende Fortælling vil vise — var Hovedmotivet til hans Fald, var bygget paa et ganske andet Hensyn, hvorom der senere vil meddeles Oplysning.

4) „De förste Munkes Forstandere, store Lærere i den Kunst at betvinge det menneskelige Hjertes Selvraadighed, övede deres Disciples Taalmodighed ved at give dem Befalinger, som maatte synes overdrevne og ufornuftige. De befalede Nogle at plante Urter, med Bladene vendte ned ad, Andre at vande Stupper af törre Træer, atter Andre at sye og opsprætte flere Gange det samme Klædningsstykke; — forunderlige, men virksomme Forholdsregler til at pröve deres Lydighed og at uddrive af deres Hjerte egenraadig Villie og Dom indtil de fineste Rödder" II, 87.

Raad og overvinder sin Modbydelighed for at fölge dennes Forskrifter, vil han ved hans Hjælp helbredes" (91—92).

Man vil i disse og i mange andre tidligere anförte Yttringer bemærke, hvorledes Molinos ligesom finder en Fornöielse i at drive sine Fordringer og Paastande til den farligste Spidse, men hvorledes han öieblikkelig derefter holder af og dreier ind paa den almindelige christelige Asketiks Spor, saa at det Forfærdelses- og Uvilliesskrig, som var ifærd med at undslippe Læserne, döer hen paa Læberne ved den beroligende, stundom i höi Grad overraskende Vending, som han giver sin Tale.

Blandt Midlerne til at erhverve Fuldkommenhed og den indre Fred anbefales den hyppige og daglige Communion. „Der ere fire höist nödvendige Betingelser for at naae Fuldkommenheden og den aandelige Fred, nemlig *Bön, Lydighed, hyppig Communion* og *indvortes Dödelse.*" „Man maa ikke indbilde sig, at man kun i englelig Reenhed tör communicere; naar man blot har en reen Hensigt og alvorlig Lyst til at underkaste sig Guds Villie, uden Hensyn til nogen Lön eller egen Tilfredsstillelse, er man vel disponeret til Sacramentets Nydelse" (II, 97). „De udvortes Sjæle forberede sig for Communionen ved Skriftemaal, ved Afhold fra Selskab, ved Taushed og ved Betragtning over Vigtigheden af den forestaaende Handling. Den anden Slags Forberedelse, som angaaer de indre og aandeligsindede Sjæle, bestaaer i at leve med större Reenhed og Selvfornægtelse, i en fuldkommen Lösrivelse fra al Udvorteshed, i indre Dödelse og bestandig Andagt. De Sjæle, som befinde sig i denne Tilstand, behöve ikke at forberede sig[1]) paa den förstnævnte Maade, thi hele deres Liv er en bestandig og fuldkommen Forberedelse" (II, 100). Men, föler Du ikke denne Sindsstemning, maa Du, for at erhverve den, hyppigen nærme Dig det hellige Bord. Afhold Dig ikke, fordi Du er tör, kold og fuld af Ufuldkommenheder. Den hyppige Communion er et Lægemiddel. Det er fordi man er syg, man maa söge Lægen, og fordi man er kold, maa man sætte sig nær Ilden," (101). „Hyppig Communion er den bedste Forberedelse til Communion" (98). „Siig ikke: Jeg fölte mig ilde oplagt, uden from Iver, uden Hunger efter det guddommelige Kjöd; hvorledes skulde jeg

1) *Jurieu*, a. St. p. 125 sq.: Dans le 13 chap. (de livr. 2d.) Molinos conseille la frequente communion comme un moyen efficace pour acquerir toutes les vertus. Il a même fait là dessus un Traité exprés, qui se trouve traduit et imprimé avec sa Guide. Son but est d'établir, que l'on doit communier trés-souvent et même tous les jours, sans se mettre en peine (?) de la préparation; ce qui n'est necessaire qu'aux imparfaits. Cet homme, qui aime les devotions aisées. porte les utilités de la frequente communion au delá de tous les excés imaginables. Elle vaut mieux que toutes les bonnes oeuvres, même que la martyre pour la foi. C'est que cela ne coûte rien á la chair du Quietiste. de communier tel, qu'il se trouve."

turde nærme mig det? — Alt dette skal ingen Forhindring være for at nærme Dig det hellige Bord, naar Du ikkun har taget den faste Beslutning ikke meer at synde, og at undgaae Alt, hvad der kan lokke til Synd.“ (103).

Jeg har indrettet dette Udtog saaledes, at det kunde gjengive et sammentrængt, men dog tillige nogenlunde fuldstændigt Billede af denne Bog, der har undergaaet de forskjelligste Bedömmelser, fra de höieste Lovpriisninger af indtil den bittreste Daddel og den haanligste Foragt. Man vil let indsee, hvorledes man ved et eensidigt Udvalg kan fremstille Molinos's Veiviser som en Opbyggelsesbog, der er rig paa fortræffelige Tanker og sindrige Betragtninger; og hvorledes man ikke mindre vil være istand til at vække de ugunstigste Forestillinger baade om Forfatterens Hensigt og om hans Forstand, alt eftersom man vil udsondre alle de Overdrivelser og Paradoxer, hvoraf Bogen er fuld, eller bortfjerne alle de Steder, som tjene til at oplyse og mildne det Dunkle og Sværmeriske i saamange af de deri forekommende Yttringer. Men vil man upartisk give en kort og anskuelig Fremstilling af dens Indhold, maa man lade begge Elementer repræsenteres i samme uoplöselige Eenhed som den, hvori de ere forbundne i Originalen, hvis eensformige Gjentagelser heller ikke burde ganske forsvinde fra det mindre Billede[1]). At udhæve de

1) Om det Tiltrækkende, som slige Gjentagelser maatte have for Læsere, der yndede Skriftets Aand og Retning, har jeg allerede fremsat nogle Bemærkninger i det Foregaaende (s. S. 31). Et andet Indtryk maatte de ligesom alt Ubehageligt gjöre paa dem, der overhovedet fölte sig frastödte ved Skriftets Aand og Tendents. *Jurieus* Dom (*Traité historique &c. p. 114*) over Molinos's Fremstilling kan i sidstnævnte Henseende tjene til Exempel: „Peut-être le Lecteur se lassera de tant de repetitions, et il aura raison. De tous les ouvrages, qui portent le nom de livres de pieté, la Guide Spirituelle de Molinos a l'air de la plus grande plenitude, qu'on puisse imaginer dans un petit ouvrage: et cependant c'est le plus creux et le plus plus vuide qui ait jamais été fait. Ce ne sont que de vaines repetitions, et une seule et méme chose presentée sous differens noms. Car enfin, *l'aneantissement, le recueillement interieur, la contemplation passive, l'oraison de quietude, le silence amoureux, la solitude spirituelle*, qui font plusieurs chapitres, &c., sont absolument la méme chose; et le tout se reduit á l'inaction et l'inattention; á bannir toute pensée, toute reflexion, toute connoissance distincte, toute foi explicite, tous desirs, tout zele, toute pieté, toute devotion sensible.“

mange enkelte Overdrivelser, anstödelige og misforstaaelige Sætninger i Bogen, for at nedsætte dens Værd og derpaa begrunde Dommen om dens fordömmelige Hensigt, er ligesaa uretfærdigt, som til dens Roes eensidigen at fremhæve en Mængde enkelte Tanker og Iagttagelser, der ere ikke mindre dybsindige i Henseende til deres Indhold end overraskende ved den Form, hvori de ere meddeelte; thi naar det i de fleste Tilfælde ikke mangler paa Yttringer, som ved aabenbar Modsigelse med Udsagn af den förste Art nöde Læserne til at opfatte disse i en anden Forstand, end den, som fremgaaer af deres ordrette Udlægning, da gjælder det Samme om Yttringerne af den anden Art, hvis gavnlige Virkning lammes og hindres ved Udsagn af den betænkeligste Natur[1]). Det laae imidlertid ikke mindre i Forholdenes Natur end i hiin Tids Aand, at en slig atomistisk Betragtning blev anvendt paa Molinos's Aandelige Veiviser. Exempelviis er der i det Foregaaende ved Henviisninger i Noterne til de i den pavelige Bulle af 1687 fordömte Sætninger samt til andre samtidige Skribenters Yttringer oplyst, hvorledes enkelte af Molinos's Lærdomme bleve opfattede i den ugunstigste Mening, medens nogle andre af de tilföiede Anmærkninger sigte til at vise, hvorledes adskillige af Molinos's tilsyneladende anstödeligste Anskuelser indeholde Sandheder, som selv hans Modstandere maatte anerkjende, idet Mindste under visse Modificationer. Men dersom vi lade Dommen over denne besynderlige Bog bestemmes efter dens Aand og Indhold i det Hele taget, ville vi maaskee dog mindre undre os over, hvorledes den i sin Tid blev truffen af det kirkelige Anathema, end hvorledes det var muligt, at den ved sin förste Offentliggjörelse kunde vinde en saa stor Berömmelse og et saa udbredt Bifald. Med al Erkjendelse af det Dybe og Sindrige, som skinner igjennem paa saamange Steder i dette Skrift, vil man nemlig ikke kunne nægte, at den Anviisning, som her er given til den höieste menneskelige Fuldkommenhed, er forfeilet. For-

1) „Si repugnantiæ pro excusationibus habeantur“ — siger *Bossuet* i *Quietismus Redivivus* § 18 — „vix erroris aut hæresis deprehendi possint (Molinos, Malleval, Guion al.).“ I sin *Instruct. des états d'Oraison* l. I n. 28 opholder Bossuet sig endnu længere ved dette Punkt . . . . . „Souvent ces auteurs semblent nier en un endroit ce qu'ils assurent en l'autre, pour se préparer des excuses et se donner des échapatoires. Il ne faut pas se persuader que parmi tant d'absurditez on puisse conserver une doctrine suivie: les principes fondamentaux du christianisme ne peuvent pas s'éloigner tout-à fait de la pensée. De là vient, qu'on trouve même dans les Arriens, dans les Pelagiens, dans les Eutyquiens, dans tous les autres heretiques des propositions ou échapées ou artificieuses, dans lesquelles ils semblent quitter leur erreur: à plus forte raison en doit-on trouver dans les nouveaux mystiques, où la teinture de la piété s'est encore plus conservée: la force de la verité arrache toûjours beaucoup de choses á ceux qui s'égarent, et il faut en dire quelquefois qui fassent passer les autres. L'Eglise, sans s'y arrêter et sans chercher des excuses á ceux qui veulent tromper, a condamne les heretiques par la force de leurs principes et par le gros de leurs expressions; et tout ce qu'on pourra conclure de celles, qui semblent contraires, s'est qu'ils ont voulu se déguiser“ (!).

uden det Mislige i, at Bogens Udlægning er gjort aldeles afhængig af de Forudsætninger, hvormed der skrides til dens Læsning, saa at den egentlige Mening af Forfatterens Ord vil blive sögt udelukkende i den Række af Yttringer, hvilke Læseren finder meest svarende til den Hensigt, som han antager at have foresvævet Forfatteren, maa dette Skrift, endog under Forudsætning af den reneste og ædleste Hensigt med dets Affattelse, dog ved sit Hovedindhold ansees forvirrende og misledende. Det er „den aandelige Negativitet, som her forvexles med en positiv Viisdoms Ro.“ Selv med Indrömmelsen af det Vækkende, Rensende, Styrkende, der som et elektrisk Stöd udgaaer fra en Mængde enkelte Tanker og Iagttagelser deri, er det dog overhovedet en sværmerisk, berusende, qvalm Aand, som overvælder Læseren og som efterlader en slappende og uhyggelig Fölelse[1]), ikke hiin

---

1) Med sit sædvanlige sunde Blik har Philosophen *Leibnitz*, der ved forskjellige Leiligheder har udtalt sig om Qvietismen, blandt Andet i et Brev til Landgrev Ernst af Hessen af 25 Mai 1688, fældet fölgende Dom over Molinos's Guida Spirituale: „Pour ce qui est du *Quietisme*, puisque les personnes les plus devotes et les plus éclairées de Rome ont été trompées par les Hypocrisies de Molinos, il y a peu d'èquitè de blamer le Pape, comme font les gens du Parlement de Paris, pour ne s'en être pas apperçu plutôt. *En effet la Guida spirituale ne dit presque rien, qu'on ne trouve dans les auteurs Mystiques approurés.* Si Mo linos a caché du venin sous ce miel, est il juste, que Petrucci et autres personnes de merite en soient responsables? Il est vrai cependant, qu'ayant tout bien pensé *j'ai trouvé des expressions dans la Guida spirituale, que je n'approuve pas, quoiqu' elles se trouvent chez quelques auteurs mystiques.* Car le moyen d'être sans action, sans pensée et sans volonté, et ce qu'ils appellent la Qvietude, et de s'aneantir, pour se mettre dans le silence et pour mieux écouter Dieu, qui parlera interieurement, et pour recevoir ses impressions — ce sont des chimeres que cela, á moins qu'on ne leur donne une interpretation raisonnable. *Il faudrait prendre de l'Opium ou boire un bon Rausch, pour parvenir á une telle quietude ou inaction, qui n'est autre chose qu'une stupidité convenable aux brutes.* La veritable quietude, qu'on trouve dans la Sainte Ecriture, dans les Peres et dans la raison, est de se detourner des plaisirs exterieurs de sens, afin de mieux écouter la voix de Dieu, c'est á dire la lumière interieure des verités éternelles. Mais il faut mediter pour cela et s'appliquer á connoitre et regarder les grandes verités. Il faut considerer les perfections de Dieu et il faut tourner la volonté á l'aimer; et tout cela est bien eloigné de cette inaction deraisonnable de faux Quietistes, que *les Jesuites ont eu grande raison de combattre.* Quoiqu'on dise, il est impossible, qu'une substance cesse d'agir L'esprit n'agit jamais mieux que lorsque les sens exterieurs se taissent. C'est lá le silence et le repos, que les Sages Mystiques demandent, sans vouloir que l'esprit même s'ensevelisse dans une profonde lethargie. Taulerus, Rusbrochius, Valentinus Weigelius et d'autres Mystiques tant Catholiques que Protestans, parlent souvent d'une resignation ou anéantissement, *einer Gelassenheit.* Mais je crois, qu'ils l'entendent comme je viens d'expliquer, autrement ce' seroit une absurdité, qui auroit de mauvaises suites, comme l'on voit par le tour, que Molinos a donné a ces sentimens. On m'a dit, quil y a eu un semblable *Quietist* dans la Hesse, c'étoit un Ministre Reformé, qui ayant embrassé lascivement une devote, pendant qu'elle étoit en prière, et trouvant, qu'elle resistoit, la blama comme n'ayant pas été assez abstraite et insensible aux choses exterieures. On m'a dit, qu'il fut chassé pour cela. Cest ainsi que les meilleures choses sont sujettes aux abus des mechants.“

Leibnitz u. Landgr. Ernst von Hessen Rheinfels. Rommel, 2r B. S. 131 ff.

befriende og saliggjörende Kraft, der fremkaldes ved Evangeliets sunde Lære. Imidlertid er det ogsaa vist, at hiin Aand og hine Eiendommeligheder meer eller mindre findes i alle ældre mystiske theologiske Værker; og, ligesom de sildigere Mystikere, istedenfor at oplyse, formilde, indskrænke de dunkle, overdrevne og sværmeriske Yttringer hos deres ældre Lærere og Forgjængere, fandt Behag i end mere at uddanne Mystikens særegne Eiendommeligheder, skjærpe dens Spidsfindigheder, berige dens Billedsprog med endnu mere sögte og misforstaaelige Lignelser &c., saaledes have Molinos og Qvietisterne kun fulgt det anviste Spor og med kjæk Trods drevet Mystikens Paradoxie til den yderste Spidse. Hvormegen Umage derfor Qvietisternes Fjender i den katholske Kirke end have gjort sig for at hævde Forskjellen mellem en sand og en falsk Mystik og at vise, hvilken uhyre Klöft adskillede Molinos fra de ældre og anseete Mystikere, især Franz af Sales, den hellige Theresia o. a., er dette tildeels kun lykkedes ved en Partiskhed, som lod de sidstnævnte Skribenters Værker komme en Fortolkning tilgode[1]), hvilken man nægtede Molinos og hans samtidige Aandsfrænder.

At nu en Bog som Molínos's Aandelige Veiviser kunde i sin Tid vinde et saa overordentligt Bifald, tör ligesaalidt udelukkende forklares af dens gode som af dens ufordeelagtige Egenskaber. Unægtelig maatte den ved sin fromme og hjertelige Tone, sin bestandige Henviisning til Hjertets indre Fromhed, sin Advarsel mod falsk Tillid til de sædvanlig udvortes Övelser, sin begeistrede Fremstilling af den Gudhengivnes indre Ro og uforstyrrede Salighed, öve en tiltrækkende Kraft og en velgjörende Indflydelse paa mange fromme og retskafne Mennesker, som fölte og tildeels selv leed under de uheldige Virk-

---

1) Dette sees blandt Andet tydeligst hos *Bossuet*, der, selv langt fra at være nogen Ynder af de ældre mystiske Skribenter, havde den dobbelte Vanskelighed at overvinde, paa den ene Side at bekjæmp Qvietisternes Lære og paa den anden Side skaane de ældre Mystikere, af hvilke nogle endog indtog Plads blandt Kirkens Helgener. „Ce sont des auteurs“ — siger han om hine ældre Mystikere, hvis Værker han forresten „helst önskede bevarede i Bibliothekernes stövede Kroge“ — qu'il faut interpréter *benignement.*“ (Instruct. sur les états d'Oraison p. 6). „Il ne faut pas pousser à toute rigueur des gens, dont les intentions ont été meilleures que leurs expressions n'ont été exactes (ibid. p. 8). I hvilke Modsigelser den katholske Kirke, med Hensyn til Ærefrygten for saamange ældre Mystikere, indviklede sig ved sin Fordömmelse af Molinos's Lære, har blandt andet den bekjendte antipietistiske Theolog *Joh. Friedr. Mayer* med Lærdom, men ogsaa med sin sædvanlige Smaglöshed og Lidenskabelighed, efterviist i en Afhandling *de Quietistarum persecutionibus*, som findes i et Udvalg af hans Dissertationes, Francof. ad Moen. MDCXCIII, p. 328—403. Ogsaa *Jurieu* kommer dog tilsidst, efter at have udgydt al sin Galde over Molinos's og Qvietisternes Lære, til dette Resultat: „Si nous voulions faire l'apologie du Quietisme, nous pourrions faire voir avec la dernière évidence, que le Quietisme n'est qu'une Theologie Mystique un peu trop poussee, et qu'on ne doit pas faire un si grand crime á des gens, qui n'ont fait autre chose que marcher un peu vîte dans un chemin deja tout tracé.“
(*Traité historique &c. p. 144*).

ninger, hvilke den katholske Religions overdrevne Retning mod udvortes Værkhellighed fremkaldte og nærede. Mange af disse Personer vare desuden saa fortroelige med mystisk-asketiske Skrifters eiendommelige Fremstilling, at de, langtfra at tage nogen Forargelse af Molinos's Paradoxer, fölte sig henrykte ved Gjenklangen af de Toner, der havde oplöftet og tiltalt deres Sjæl i deres Andagts helligste Öieblikke. Jo daarligere, aandsfattigere, ufuldkomnere, selv i stilistisk Henseende, de fleste dengang brugelige Andagtsböger vare, desto mere tiltrækkende maatte et Skrift være, som med ikke mindre Lethed i Udtryk og Fremstilling end med digterisk Anskuelighed og rethorisk Pathos behandlede religiöse Anliggender af den höieste Interesse, og det i saa sammentrængt Korthed, at den hele Bog lod sig gjennemlæse i nogle Timer, medens dens Indhold dog fremböd et uudtömmeligt Stof for Eftertanke, hvorofte den end blev tagen i Haanden. De Forestillinger om Guds og Menneskets Væsen, som Molinos's Aandelige Veiviser i den mystiske Theologies sædvanlige Retning deels forudsatte, deels udtrykkeligen indskjærpede, maatte forekomme mange eftertænkende og mere dannede Personer langt værdigere end de traditionelle, ofte cras-phantastiske og sandselige Anskuelser, som hyldedes af Mængden saavel blandt Folket som de Geistlige. Men den i Molinos's Skrift indeholdte Lære maatte ogsaa frembyde Tilfredsstillelse for mange syge Sjæle, hvilke derfra sugede en meer eller mindre farlig Lindring og Lægedom. Saaledes tiltalede det et ikke ringe Antal Mennesker at finde deres Maal rettet mod en Fuldkommenhed, som smigrede deres Forfængelighed[1]), medens deres Svaghed til samme Tid blev skaanet. „Hellere end deres *Pligt* ville Menneskene gjöre *mere end deres Pligt*" — er en Iagttagelse, hvis Sandhed Qvietisternes Historie gav Leilighed til at see bekræftet ved mange Exempler[2]). Over de mange formeentligen smaae

---

1) Thi — som Bossuet etsteds bemærker (Inst. sur les états d'Or. p. 385) — „hvad gives der vel, som mere smigrer Egenkjærligheden end Forestillingen om at have udryddet dem?"

2) I Erkjendelsen deraf var det saaledes blandt Andet, at den kloge og erfarne, men kolde Mdme *Maintenon* bebreidede den ildfulde, men ubesindige Mdme *de la Maisonfort*, der kan gjælde som en Typus for Qvietismens enthusiastiske Tilhængere blandt hiin Tids Stands- og Aandsaristokratie: „Vous parlez sans cesse de *l'état le plus parfait;* et vous êtes encore *remplie* d'imperfections .... *Ce sera une perfection en vous, de n'aspirer point à être parfaite.*" S. *Lettre de Mdme Maintenon à Madame de la Maisonfort, du 6 fevr. 1692. Bausset, Vie de Fenelon I, 357.* Det er interessant at see, hvorledes det menneskelige Hjerte stedse bliver sig selv ligt, og hvorledes den samme Sophistik gjör sig gjældende, skjöndt under vexlende Former. Fölgende Brudstykke af et Brev, vexlet mellem Personer i vor Tids umiddelbare Nærhed, turde maaskee ikke upassende anföres som Sidestykke til den Slags Vildfarelser, mod hvilke Mdme Maintenon advarer sin qvietistisksindede Veninde: „Ich bin darin ganz mit Dir einverstanden" — skriver *Chr. Märklin*, (see *Christian Märklin. Ein Lebens- und Characterbild aus der Gegenwart. Von David Friedrich Strauss. Manheim* 1851 S. 153 f.) til en Ven — „man muss den *ganzen* Menschen nehmen, wenn man ihn beurtheilen will, und die ganze Anlage eines Menschen ist ebenso-

Feil og Ufuldkommenheder, som ængstede Samvittigheden, skjænkede Molinos's Henviisning til den troende og hengivne Sjæls deraf uforstyrrelige Ro en Tröst, hvilken vel mangen Gang ligesaalidt var, som den burde være tilsigtet dermed. Ved den qvietistiske Lære, at al Raisonnement og Meditation snarere förte fra Gud end til Gud, blev den Adspredelse og den Ulyst til religiös Betragtning, som i Virkeligheden ofte kun var et Tegn paa Mangel af sand og dybere Alvor, paa Uvanthed i at samle sig til Andagt og Eftertanke, ikke sjelden betragtet som et Tegn paa Guds Kaldelse til den fuldkomneste Slags Bön; og i Formaningen om ikke at lade sig anfægte af hvilkesomhelst Tanker kunde et ureent Gemyt finde et velkomment Paaskud til at dvæle ved Forestillinger og Fölelser, mod hvilke der netop skulde kjæmpes med Kraft og Anstrængelse. Endelig, hvo har lidt under Verdens Modgang og Menneskenes Uretfærdighed og ikke fundet en Tröst i den Tanke, at man ved at hærde sig mod al Fölelse, ved Trods imod al menneskelig Dom, ved Foragt for Verdens-afguden „*Qu'en dira-t-on?*" var istand til at væbne sig mod al Frygt, al Mismod, al Urolighed? Men hvo har ikke ogsaa fölt, hvilken farlig Fristelse der ligger i den fuldkomne Ufölsomhed for Menneskenes Omdömme?

Dog, man vil, som sagt, kunne gjentage mod Molinos's Aandelige Veiviser alle de Bebreidelser, der ere gjorte Mystiken overhovedet, og paa den anden Side atter kunne forsvare den ved de samme Grunde, som ere blevne gjorte gjældende for denne Retning. Da nu saaledes Bogen ved sit Indhold ikke væsentlig fjerner sig fra en Mængde andre

sehr auch die Bedingung seiner Fehler, wie seiner Vorzüge. Ich gebe auch zu, dass man im Ganzen nicht gut werden kann, ohne durch Thorheiten und Fehler hindurchzugehen. Aber in der Anwendung hievon bin ich mit euch nicht ganz einverstanden. Weil die Fehler eines Menschen meistens die Kehrseite seiner Tugenden sind, so sehet ihr sie gern als gleich berechtigt mit diesen an, und rechnet sie euch nicht genug als Schuld auf, als das, was wohl da ist, aber nicht da sein soll. Ihr meinet, die Tugend sei nichts ohne die Fehler, könne ohne sie gar nicht Tugend sein. Ganz recht im Allgemeinen (?); aber sie kann ganz gut ohne diesen, ohne jenen einzelnen Fehler sein. Diesen braucht man also an sich nicht zu hätscheln oder sophistisch zu entschuldigen. Weg mit ihm! schlag ihn todt! die Natur sorgt schon von selst dafür, das es mit andern, mit neuen Fehlern nicht ausgeht, dass die Tugenden immer genug an uns und Andern zu thun haben. Ich fürchte nur dieses klare Bewusstsein, diese ruhige Reflexion über etwas, was wir eigentlich gar nicht wissen sollten, oder wenigstens keine Anwendung auf unser sittliches Handeln davon machen: dass nämlich die Fehler die Kehrseite des Guten sind, dass man nur durch Fehler gut wird. Hinter diese Warheit steckt sich sophistisch die Begierde, und macht sichs bequem, wenn man sündigen will. Die Leidenschaft äfft den Verstand, hat ihr Spiel mit uns, und indem wir meinen, ganz speculativ vernünftig uns gegen unsre Fehler zu verhalten, und sie dabei in unsrer Gewalt zu haben, machen sie uns zu ihren Dienern. Desswegen ist euer Standpunkt gefährlich: ihr könnest leicht dazu kommen, durch jenen Grundsatz schon zum *Voraus* etwas, das ihr erst thun wollet, zu rechtfertigen; während höchstens hintennach das sittliche Gefühl einige *Entschuldigung* des begangenen Fehlers darin suchen darf."

Skrifter af lignende Aand og Retning, hvilke den katholske Kirke har taalt og endog tildeels anbefalet, maa man i de særegne Forhold paa den Tid, da *Guida Spirituale* blev udgiven, söge Grunden til det store Bifald, som den vandt strax efter sin Offentliggjörelse, og til den Forfölgelse, som senere reiste sig mod den og dens Forfatter. Hvilke disse Forhold vare, have vi allerede i det Foregaaende seet antydet; men vi skulle nu lære nöiere at kjende dem i deres Sammenhæng med Innocentii den Ellevtes Historie.

IV.

Cardinal *Benedict Odeschalchi* havde, inden han blev Pave *Innocentius XI*, ikke lagt Skjul paa sit Forsæt, at ville indföre strængere Tugt i Kirke og Stat. Virkelig sögte han ogsaa strax efter sin Ophöielse paa Pavestolen ved kraftige Forholdsregler at iværksætte sin Beslutning. Han satte en Skranke for den fordærvelige Nepotisme, der havde gjort hans Formænds Regjering saa foragtelig, og indförte en stor Sparsomhed i Statens Husholdning, hvorved han selv foregik med sit Exempel. Han sögte at sikkre Borgernes Ro og standse de tiltagende Forbrydelser ved Ophævelse af de fremmede Gesandters Qvarteerfrihed. Han traf flere Foranstaltninger til de Geistliges hensigtsmæssige Dannelse, foreskrev Pröver angaaende deres moralske Vandel, inden de bleve ordinerede, vilde, at Præsterne ikke skulde bringe Fabler og unyttig Lærdom paa Prædikestolen, men forkynde Christus den Korsfæstede og formane med Alvor Tilhörerne til Bön og Bod. Den gode Hensigt i disse og andre af Innocentii Foranstaltninger fandt ogsaa Anerkjendelse hos mange Retskafne og Forstandige. Men i en fordærvet Tid var det vanskeligt at gjennemföre Principer, hvis Rigtighed Mange tildeels ikke engang anerkjendte, og hvis Anvendelse fandt Modstand hos endnu Flere, fordi deres Interesser derved bleve truede med at indskrænkes eller opoffres. Innocentii financielle Reformer bleve udlagte som Gjerrighed; den sædelige Tugt, han vilde indföre, vakte Misfornöielse som overdreven Strænghed; hans Politik bragte ham i Strid med Europas mægtigste og meest anseete Fyrste, Ludvig XIV; — men farligst af Alt blev ham det Fjendskab, han paadrog sig af *Jesuiterne*.

Intet er mærkeligere i Innocentii Historie end denne Strid mellem Paven og en geistlig Magt, der siden Reformationen var bleven betragtet som Pavedömmets og den ka-

tholske Kirkes fornemste Stötte. Efter Alles Tilstaaelse var det hiin Orden, som ikke mindre ved sin brændende Enthusiasme end ved det Talent, hvormed den var organiseret og blev styret, reddede Pavedömmet til en Tid, hvor dets Herredömme svævede i större Fare end nogensinde. Fra det Öieblik, Jesuiterordenen begyndte at udfolde sin Virksomhed, blev ikke blot Protestantismen standset i sin rivende Fremgang, men den blev trængt tilbage langt over de Grændser, over hvilke den havde udstrakt sig. „Inden Jesuiterordenen havde bestaaet et hundrede Aar, havde den opfyldt Verden med Beundring for sine Gjerninger og Lidelser i Troens Tjeneste" — hedder det i en udmærket Skizze af denne Ordens Charakteristik, hvilken vi her ville tillade os at benytte, fordi den stiller Jesuiterordenens eiendommelige Væsen, dens Fortjeneste og dens Bröst i et Lys, som bedre end nogen pragmatisk Udvikling vil kunne forklare os mange af de Forhold, der i Qvietismens Historie vise sig saa gaadefulde. — „Ingen religiös Orden kan fremvise en större Liste paa Mænd, udmærkede i forskjellige Retninger; ingen Orden har udstrakt sin Virksomhed over saa stort et Rum; i ingen har der hersket en saadan Eenhed i Fölelse og Handling. Der var ingen Egn paa Jordkloden, intet Gebeet af speculativt eller activt Liv, hvor der ikke blev fundet Jesuiter. De ledede Kongernes Raad; de dechiffrerede latinske Inscriptioner; de iagttog Bevægelserne af Jupiters Drabanter; de udarbeidede hele Bibliotheker af Polemik, Casuistik, Historie, Afhandlinger om Optik, Alcæiske Oder, Udgaver af Kirkefædre, Madrigaler, Katechismer og Flyveskrifter. Ungdommens Opdragelse og Dannelse gik næsten ganske over i deres Hænder og blev ledet af dem med udmærket Duelighed. De synes at have opdaget nöiagtigen det Punkt, hvortil den intellectuelle Cultur kan bringes uden Fare for intellectuel Emancipation. Selv deres Fjender maatte tilstaae, at Jesuiterne ikke havde deres Lige i at lede og danne Ungdommens blöde og dannelige Sind. Til samme Tid dyrkede de udholdende og med Held den geistlige Veltalenhed. Med endnu större Iver og endnu större Held uddannede de sig til Skriftefædre. Over hele det katholske Europa vare de i Besiddelse af enhver Regjerings, ja næsten af enhver bekjendt Families Hemmeligheder. De snege sig fra eet protestantisk Land til et andet under utallige Forklædninger. De vandrede til Egne, hvilke ingen mercantil Havesyge eller ædel Videlyst tidligere havde tilskyndet nogen Fremmed at besöge. De bleve fundne i Mandarinkaaben som Opsynsmænd ved Observatoriet i Peking; de bleve fundne, med Spaden i Haanden, som Lærere for de Vilde i Paraguay. Dog, hvorsomhelst deres Bolig maatte være, hvilkensomhelst Syssel der blev dem anviist, deres Aand var den samme: fuldkommen Hengivenhed for den fælleds Sag, ubetinget Lydighed mod Centralautoriteten. Ingen af dem havde selv valgt sit Opholdssted eller sit Kald. Om Jesuiten skulde leve under Nordpolen eller under Æquator, om han skulde tilbringe sit Liv med at ordne Gemmer og sammenligne Haandskrifter i Vaticanet, eller med at lære nögne Barbarer paa den sydlige Halvkugle, at de ikke maatte æde hinanden, — om alt dette underkastede han sig

i dyb Ydmyghed Andres Afgjörelse. Dersom han blev savnet i Lima, var han med den næste Flaade paa det Atlantiske Hav; dersom hans Hjælp behövedes i Bagdad, fandtes han med den nærmeste Caravane paa Reisen gjennem Örkenen. Dersom hans Tjeneste var fornöden i et Land, hvor hans Liv var mere usikkert end Ulvens, hvor det var en Forbrydelse at skjænke ham Husly, hvor hans Brödres afskaarne Hoveder og firdeelte Kroppe, opstillede paa de offentlige Pladser, lod ham see, hvad han havde at vente, — han gik til sin Dom, uden Modsigelse og uden Vaklen. Naar under Pestens og smitsomme Sygdommes Udbredelse Dödsfrygten oplöste alle Baand, naar Præsten og Lægen forlod dem, hvilke de vare lönnede for at staae bi, naar Blodets Fölelser imellem de nærmeste Paarörende vare undertrykte af Kjærlighed til Livet, da stod Jesuiten hos den Syge, hvem Biskop og Sognepræst, Læge og Sygevogterske, Fader og Moder havde forladt, böiede sig over hans forpestede Læber, for at höre det hvidskende Skriftemaal, og holdt den döende Forlösers Billede op for den Döende, indtil denne drog sit sidste Suk."

„Men med den beundringsværdige Energie, Uegennyttighed og Selvfornægtelse, der var eiendommelig hos dette Selskab, vare store Feil blandede. Der blev paastaaet, og ikke uden Grund, at den levende og fyrige Samfundsaand, som gjorde Jesuiten saa hensynslös for hans Velbefindende, Frihed, hans Liv, gjorde ham ogsaa hensynslös for Sandhed og Medlidenhed; at intet Middel, som kunde fremme Religionens Interesse, syntes ham ulovligt, og at han ved Religionens Interesser altfor ofte meente sin Ordens Interesser. Der blev paastaaet, at man ved de frygteligste Sammensværgelser, som Historien omtaler, tydeligt kjendte Jesuiternes Medvirksomhed, at de, ikkun bestandige i Hengivenhed for det Broderskab, hvortil de hörte, optraadte i nogle Lande som Frihedens, i andre som Ordenens og Lovenes farligste Fjender. De store Seire, som de roste sig af at have vundet i Kirkens Interesse, bleve af mange berömte Medlemmer af Kirken erklærede for mere tilsyneladende end virkelige. De havde virkeligen med et forunderligt Held arbeidet paa at bringe Verden under deres Love; men de havde ogsaa lempet deres Lære efter Verdens Smag. Istedenfor at oplöfte den menneskelige Natur til Evangeliets Forskrift og Exempel, havde de nedstemt Betydningen af disse under det, der tilkom hiin. De roste sig af den Mængde Convertiter, som de havde döbt i Jordens fjerneste Egne; men der blev berettet, at for nogle af disse Convertiter havde man skjult Kjendsgjerninger, hvorpaa hele Evangeliets Theologie beroer, og at man havde tilladt andre at undgaae Forfölgelse ved at knæle for Afgudsbilleder, medens de i deres Hjerte bad Pater noster og Ave Maria. Heller ikke var det alene i hedenske Lande, at slige Kunster skulle være blevne övede. Det var ikke ualmindeligt, at Folk af alle Slags Vilkaar og Rang, og især af den höieste Rang, trængte sig om Skriftestolene i Jesuiternes Kirker; thi fra disse Skriftestole gik Ingen misfornöiet bort. Der var Præsten Alt for Alle. Han lod netop see saamegen Strænghed, som var nödvendig, for ikke at drive dem, der knælede for hans geistlige Dom-

stol, til Dominicanernes eller Fransiscanernes Kirker. Dersom han havde at gjöre med et virkeligt fromt Gemyt, talte han i de gamle Kirkefædres hellige Sprog; men med den största Deel af Menneskene, som havde Religion nok til at föle sig ilde tilmode, naar de gjorde Uret, og ikke Religion nok til at afholde sig fra at gjöre Uret, fulgte han et ganske andet System. Han havde til sin Raadighed et umaadeligt Apothek af lindrende Midler for saarede Samvittigheder. I de casuistiske Værker, som ere skrevne af Jesuiter og trykte med deres Foresattes Approbation, kunde man finde tröstende Lærdomme for Syndere af enhver Classe. Der lærte Bankeroteuren, hvormeget af sit Gods han uden Synd kunde holde hemmeligt for sine Creditorer; Tjeneren, hvormeget han uden Synd kunde bestjæle sin Herre; Kobleren blev forsikkret om, at en Christen kunde med god Samvittighed tjene sit Underhold ved at befordre Breve og Budskaber mellem gifte Koner og deres Elskere. Dueller, Snigmord, Meened og andre Misgjerninger bleve fremstillede i et Lys, hvorved de under givne Omstændigheder bleve erklærede undskyldelige og tilladelige. — Saa forunderligen var Godt og Ondt blandet i dette berömte Broderskabs Charakteer; og denne Blanding var Hemmeligheden ved dets gigantiske Magt. En saadan Magt kunde aldrig være bleven erhvervet ved lutter Hyklere; ei heller ved lutter strænge Moralister. Den kunde alene opnaaes ved et Samfund, hvis Medlemmer vare oprigtigen begeistrede for et stort Maal og til samme Tid uden Skrupler ved Valget af Midlerne"[1]).

Saadan var den Orden, der i det 17de Aarhundrede stod i sin höieste Flor netop til den Tid, da der i selve den katholske Kirke reiste sig en Opposition mod den, hvortil den romersk-katholske Kirkes eget Overhoved ved Innocentii den Ellevtes Ophöielse paa St. Peters Stol sluttede sig, til ligestor Forandring for Jesuiterne selv og for alle Andre.

Ingen anden Orden havde i den Grad som Jesuiterne forsvaret Pavens fuldkomne Souverainitet og Ufeilbarhed. I hele Broderskabets Navn havde *Laines* erklæret i Trient, under Bifald af Pius den Fjerdes Kreaturer og under Knurren af de franske og spanske Prælater, at Regjeringen over de Troende var af Christus bleven betroet til Paven alene, at i Paven alene var al præstelig Myndighed concentreret, og at alene gjennem Paven lod den guddommelige Anseelse, som Præster og Biskopper besad, sig udlede. Den gallicanske Kirkes Friheder og Fordringen paa den hellige Stols Underordning under almindelige Concilier havde i Jesuiterne havt ivrige Bekjæmpere. — Men fra Midten af det syttende Aarhundrede undergik Stemningen og Forholdet mellem Loyolas Disciple og Paven betydelige Forandringer. Stolt af de Tjenester, den havde viist, og i Fölelsen af sin stedse forögede Magt, blev Jesuiterordenen kjed af det Aag, den tidligere havde underkastet sig. Misfor-

---

1) *Macauley*, The History of England from accession of James the Second. Vol. II p. 287 sqq. ed. Tauchn.

nöiede med de Indskrænkninger, som Paverne stillede mod Ordenens egenraadige Virksomhed, saae Jesuiterne sig om efter nye Stötter for deres Anseelse og Magt; og de fandt i den franske Konge, Ludvig den Fjortende, en Fyrste, hvis Beskyttelse maatte forekomme dem saameget fordeelagtigere, som hans Sindelag og Planer gjorde ham til deres lydige Redskab. Innocentius XI, der med Misfornöielse saae Ludvigs Bestræbelser for at udstrække sin Magt baade over politiske og kirkelige Forhold, og som bestandigen tydeligere understöttede Österrig og Spanien imod den allerchristeligste Konges herskesyge Planer, maatte allerede derved komme paa spændt Fod med Jesu Selskab, blandt hvis Medlemmer nogle af de betydeligste udgjorde Kongens fortroeligste Raadgivere. I Striden om *Regalet* eller om Retten til at forvalte de ledige Prælaturers Indkomster og besætte de af dem afhængige Præbender, hvilken Rettighed Ludvig (1673) vilde udstrække til alle Bispedömmer i sit Rige, viste Innocentius et Mod og en Haardnakkenhed, der foranledigede Skridt fra Kongens Side, hvilke denne dog hverken havde Mod eller Lyst til at forfölge saavidt, som det var nödvendigt, dersom han vilde sætte sin Paastand igjennem. (Forsamling af den franske Geistlighed 1681. De fire Artikler 1682).

Hvor villig Fleerheden af den franske Clerus end var til at understötte deres Konge i at forfægte deres Landskirkes större Uafhængighed af den romerske Stol, fandtes der dog et Parti baade blandt Geistligheden og Folket[1]), som ikke deelte denne Anskuelse,

---

1) De strængere Katholiker blandt Folket saae i det franske Cleresies Erklæring af 1682 til Fordeel for Ludvig XIVs Fordringer paa Regalet en Feighed og uværdig Eftergivenhed af Biskopperne mod Ludvig og hans Skriftefader, Jesuiten *la Chaise*. Deres Harme gav sig Luft i Satirer og Spottedigte, af hvilke fölgende kunne tjene som Pröve:

Quel spectacle nouveau se présente à mes yeux!
Prélats de tous côtés quittant leur dioecèses
Viennent pour préparer un triomphe à Lachaise;
Tout fléchit pour le rendre heureux.
Certes, obéissez, soumettez-vous, Saint Père,
Craignez ce jésuite en colère;
Tous les monseigneurs que je vois
Sont autant de sujets qui vivent sous sa loy;
Quand on obtient la régale,
Qu' importe à quel prix!

Sammenlign fölgende Linier: Prélats, abbés, separez vous,
Laissez en paix Rome et l'église;
Un chacun se moque de vous,
Et toute la cour vous méprise,
Ma foi, l'on vous ferait, avant qu'il fût un an,
Signer à l'Alcoran &c.

Recueil manuscrit de Maurepas, Biblioth. du roi. S. *Capefigue Louis XIV.* T. II. p. 140.

men ansaae Regalet for en Misbrug i Kirken. Besynderligt nok hörte disse Opponenter netop til et Parti, som i andre Henseender bestred den romerske Biskops absolute Magt og Ufeilbarhed. Det var *Jansenisterne*, som for förste Gang tog Pavens Parti; og saaledes blev Innocentius XI allerede af politiske Grunde en Ven af Jesuiternes farligste Fjender[1].

Men naar saaledes de udvortes Forholds Magt förte *Innocentius XI* over paa Jansenisternes Side, da var Forbindelsen med disse endnu dybere begründet i denne Paves religiös-sædelige Tænkemaade og Sindelag. — Neppe gives der nogen Strid i den hele Kirkehistorie, hvis nærmeste Gjenstand tilligemed de theologiske Forhandlinger, som dermed stod i umiddelbarest Forbindelse, synes at være af saa ringe Betydning, som den, der blev fört om de fem Sætninger i den nederlandske Biskop *Cornelii Jansens* ligesaa berömte som (i Almindelighed) ubekjendte Værk „*Augustinus*"; men Heftigheden, hvormed denne Strid förtes, er ikke mindre end dens Varighed og dens vidtomfattende, vigtige Fölger et Vidnesbyrd om, at der her laae langt dybere Modsætninger til Grund end de ufrugtbare Problemer, der gjældte som Lösningsord mellem de stridende Partier. Voltaires satiriske Fremstilling af denne Strid[2]) er ikke uden Sandhed, men er dog kun en eensidig Fremstilling af Sandheden ved at holde sig til den latterlige Side af Striden. Der er en anden og alvorligere Betragtning af Sagen. I Jansenismen kommer nemlig den samme Aand tilsyne, der halvandet hundrede Aar iforveien fremkaldte de store Bevægelser i Kirken, fra hvilke den protestantiske Kirke udgik. Jansenisterne afviste vel med Uvillie og Foragt Beskyldningen, som deres Modstandere gjorde dem, at de hemmeligen vare *Calvinister*, og flere af deres berömteste Coryphæer förte en bitter Polemik mod de Reformeerte, hvis Lære de angreb som ugudelig og usædelig; men foruden at Jansenisterne i Læren om Naadevalget og hvad dermed stod i Forbindelse væsentligen hyldede de samme augustinske Anskuelser som Calvinisterne, var det saavel ved at hævde denne Lære i dens fulde Strænghed som ved at stille en alvorlig og stræng Sædelighed mod den i den katholske Kirke, navnlig ved Jesuiternes Indflydelse, herskende slappe Moral, at de med Rette kunne betegnes som katholske Protestanter[3]). Om de fem omstridte Sætninger vare kjætterske eller ikke, om de fandtes

---

1) „Par une singularité assez bizarre, ce furent ces mêmes evêques, si opposés au jugement du saint-siége contre la doctrine *de Jansénius*, qui mirent le plus d'empressement à recourir à l'autorité du Pape, pour attaquer les ordonnances de leurs metropolitains, et pour se defendre contre les pretentions du Roi dans la question de la régale."
Bausset Hist. de Fenelon, T. III. p. 386.

2) *Siécle de Louis XIV*. Tom. II. 270 ff. Dresd. 1753.

3) *Hagenbach, Vorlesungen über Wesen und Geschichte der Reformation.* 4r Th. S. 373.

hos Jansenius eller med Urette bleve ham tillagde, om de, i det förste Tilfælde, vare af Jansenius opfattede i kjættersk Forstand eller ikke — disse Spörgsmaal vilde ikke have været istand til at bringe mange tusende Mennesker af forskjellige Kjön, Alder, Stand og Dannelse til at blande sig i en Strid, der for mange af dem var forbunden med Opoffrelse og Tab af Alt, hvad der pleier at elskes höiest paa Jorden. Men hvad der her rörte sig, var den dybere religiöse Fölelse, som ved denne Leilighed, efter at den længe havde været undertrykt af Hierarchiet ved dettes Omsorg for Befæstelsen og Udbredelsen af sin Magt paa ny fattede sig sammen og med foröget Inderlighed gjorde sig gjældende.

Da der i Anledning af den krænkende Dom, som den romerske Curie efter Jesuiternes Tilskyndelse havde fældet over en anseet og from Biskops Eftermæle, reiste sig en Indsigelse, som blev Lösenet for en stedse heftigere Kamp mod Misbrugen af den geistlige Myndighed, sluttede sig en Mængde Katholiker, der harmedes over at see Religionen brugt som Skjold for herskesyge Munkes verdslige og egennyttige Hensigter, om Jansenii Venner. Blandt disse fandtes der Flere, der vare ligesaa udmærkede ved Lærdom og Talent som ved deres Fromhed og strænge Sæder. Med en begeistret og udholdende Iver sögte disse at aabne deres Samtids Öine for det Forkeerte og Fordærvelige i en theologisk Retning, som Jesuiterne havde forsvaret indtil saadanne Yderligheder, hvorved deres Lærdomme kom i skrigende Modsigelse med det Sindelag og de Principer, hvorpaa deres Anseelse i Selskabets förste Tider var bleven begrundet.

Ogsaa i denne Strid var det, som bekjendt, nærmest en enkelt Personlighed, der gjorde Udslaget. Det var *Blaise Pascal*, der optraadte som Jesuiternes Hovedanklager og ved sine *Provindsialbreve* 1656 tilföiede deres Anseelse et Stöd, som Ordenen aldrig forvandt. Endnu efter Aarhundreders Forlöb forfeiler dette Skrift ikke at gjöre sin Virkning paa Læseren ved det Vid, den Veltalenhed, den Kraft, den Dialektik, som har skaffet det Rang blandt de classiske Mesterværker; man tænke sig derfor dets Virkning til en Tid, hvor Alt deri havde den umiddelbareste Relation til Datidens Mennesker og deres forskjellige Betragtning af de vigtigste Spörgsmaal og Forhold. Allerede forhen var der oftere blevet rettet heftige og bittre Angreb mod Jesuiterne. Man fornyede nu Erindringen om de gamle Anklager mod deres Grundsætninger og Opförsel. Men idet man saaledes paa alle Maader sögte at gjöre Jesuiterne forhadte, „gjorde Pascal endnu Mere“, siger Voltaire[1]; „*han gjorde dem latterlige.* Hans Provindsialbreve vare et Mönster paa Veltalenhed og Vittighed. I Molieres bedste Comedier findes der ikke mere Salt end i de förste Provindsialbreve; hos Bossuet ikke noget mere Sublimt end i de sidste!“ Hele Europa læste og be-

1) Siécle de Louis XIV. II, 284.

undrede, lo og græd[1]). — Der er noget Forbausende, skjöndt ogsaa Betænkeligt i den Magt, som en aandfuld Fremstilling af et vigtigt og omfattende Anliggende er istand til at udöve paa Menneskenes Gemytter[2]). Den Skjæbne, der overgik Jesuiterne, var retfærdig; men dog kunde de med Grund beklage sig over at være blevne uretfærdigen behandlede i den Kirke, af hvis Udbredelse og Befæstelse de havde saa store Fortjenester. Det var ikke nok, at man, endog imod Pascals egen Advarsel, overförte paa den hele Orden Vildfarelser, som dog nærmest faldt enkelte Medlemmer til Last; ikke nok, at man alene gjorde Jesuiterne ansvarlige for urimelige og fordærvelige Forskrifter, som dog ikke mindre bleve lærte af Datidens Casuister blandt andre Munkeordener; men man tillagde dem intet mindre end den Hensigt, systematisk at ville demoralisere Menneskene[3]). Forgjeves gjorde Jesuiterne og deres Venner Betragtningen af det Ubillige heri gjæl-

---

1) *Macauley*, a. St. S. 293.

2) I Aaret 1714 udgav *Fenelon* et Hyrdebrev i Form af Dialoger, for at oplyse de Troende om Jansenii System *(Instruction pastorale en forme de dialogues sur le système de Jansenius)*. I Anledning af den Form, som han havde valgt for dette Arbeide, yttrer han sig paa fölgende Maade: „Si on doute du grand pouvoir de l'art du dialogue sur les hommes, on n'a qu'à se ressouvenir des profondes et dangereuses impressions, que les *Lettres à un Provincial* ont faites dans le public. L'auteur s'y est servi du dialogue, pour donner au lecteur des préventions les plus serieuses. Il donne à une erreur affreuse, je ne sais quoi de touchant et de gracieux. Il écarte toutes les épines, et sème son chemin de fleurs. Le venin coule de sa plume, avec une douceur flatteuse qui enchante l'esprit. Faut-il que les enfants de ténèbres soient plus ingenieux pour le mensonge, que les enfants de lumierè ne le sont pour la verité!" *Préambule de l'Instr.* &c.

Mangen Protestant vil slaae Hænderne sammen, af Forundring over, at *Pascals* Breve ere blevne omtalte paa denne Maade af en *Fenelon*. Men de fleste Protestanter ere ogsaa uvidende om, at *„Svanen fra Cambray"* ikke mindre end *„Örnen fra Meaux"* (Bossuet) kunde lade sig henrive til de haardeste Domme, hvor det gjældte Principer, hvis Conseqvenzer han eensidigen forfulgte; og Fenelon, i hvem vi pleie at tænke os den personificerede Blidhed og Tolerance, ender sin Afridsning af Jansenisternes Lære med fölgende Udraab: „Le voilà ce système, plus honteux que celui des Épicuriens. Le voilà ce système tant vanté par les docteurs qui crient sans cesse contre la morale relâchée. Le voilà ce système, dont les casuistes accusés des plus dangereux relâchements auroient eu horreur. Le voilà ce système qui renverse tout règle de moeurs, toute police, toute pudeur même paienne, &c." — En saadan Apostrophe i en saadan Mands Mund indeholder en alvorlig Advarsel mod theologisk Forkjættrelse og Conseqvenzmageri; og dog kunde den Lære, som Fenelon her nærmest havde for Öie, nemlig Jansenisternes Prædestinationsdogme, mere end nogen anden synes at undskylde saa voldsomt et Angreb, hvis Uretfærdighed er bleven godtgjort ikke ved nogen abstract dogmatisk eller metaphysisk Udvikling, men ved den Kjendsgjerning, at en Mængde af de Personer, hvilke ved deres Liv og Opförsel maae betragtes som Menneskehedens ædleste Repræsentanter, have i Theorien hyldet og forsvaret den ovennævnte Anskuelse.

3) „Dessein, qu'aucune secte, aucune société n'a jamais eû et ne peut avoir." *Voltaire*, a. St.

dende; forgjeves henviste de til Ordenens tidligere og fortsatte store Fortjenester. Netop i saa kritisk et Tidspunkt maatte Jesuiterne, saa berömte af det Held, hvormed de havde overtaget Ungdommens Dannelse og indlagt sig Ære i al Videnskab og Kunst, lide under Virkningerne af en Underviisningsmethode, der vel var istand til at vække sædvanlige Aanders Kræfter, men ogsaa havde en Tendents til snarere at qvæle end at udvikle det originale Genie. De vare ikke istand til at stille nogen Kjæmpe, som kunde optage Pascals Handske.

Saaledes blev den verdenshistoriske Proces indledet, som i den sidste Halvdeel af det paafölgende Aarhundrede endtes med Jesuiterordenens Ophævelse, men som atter blev optagen paa ny, og som efter Jesuiterordenens Gjenoprettelse, under forskjellige Skikkelser, fortsættes den Dag idag, uden Afgjörelse, med samme Heftighed mellem de stridende Parter. Qvietismens Historie danner en kort Episode i samme.

Naar det allerede er forunderligt, hvorledes en geistlig Orden af den Anseelse som Jesu Selskab nogensinde kunde give Anledning til saa oprörende Beskyldninger som dem, der ere blevne fremförte imod dette Samfund, maa det endnu vække större Forundring, hvorledes den samme Orden, efterat Sandheden i hiin Anklage for en Deel er bleven tilstaaet endog af Ordenens egne Tilhængere og Forsvarere, alligevel har til enhver Tid kunnet finde ikke blot Undskyldning, men Anbefaling og Understöttelse hos Personer, hvilke dog hverken synes at have manglet Evne eller Villie til at kunne værdigen og med Besindighed dömme over dette Anliggende. — Ved at læse Pascals Satire over den jesuitiske Sophistik kan man ikke tilbageholde Tvivlen om, hvorvidt saadanne Lærdomme, som her lægges Jesuiterne i Munden, nogensinde for Alvor ere blevne foredragne og anvendte. Virkelig har det været en Paastand, der oftere er bleven fremsat af Jesuiterne og deres Venner, at de Citater af jesuitiske Skribenter, hvormed Pascal havde understöttet sin Anklage mod den omhandlede Orden, vare falske eller urigtigen benyttede. Men de derom anstillede Undersögelser have godtgjort, at denne Paastand er ugrundet[1]. Beviset for, at saadanne fordömmelige Grundsætninger, som de, der ere Gjenstand for Provindsialbrevenes Satire, virkeligen ere blevne foredragne af jesuitiske Casuister, foreligger ikke blot i pavelige Buller, der have fordömt flere af disse Sætninger, og i theologiske Stridsskrifter, som ere blevne udgivne til deres Gjendrivelse[2]), men indeholdes i en Mængde Skrifter,

1) S. *Ellendorf*, Die Moral und Politik der Jesuiten. Vorr. S. XIV.

2) Deriblandt hidrörte nogle endog fra selve Jesuiter. „C'étoit en 1598 que le Jésuite Vasquez avoit le premier introduit (dans le sein de la société de Jesus) le probabilisme; et, dès 1608 et 1609 les jésuites Comitolo et Ferdinand Rebellus l'attaquèrent avec la plus grande force; c'est même de *Comitolo* que Nicole emprunta, cinquante ans après, les principaux arguments, dont il a fait usage dans les notes, qu'il a ajoutées, sous le nom de *Vendrock*, aux Lettres provinciales."

Bausset, Hist. de Bossuet T. III p. 269.

der tildeels ere opbevarede indtil vore Dage, og hvoraf det sees, at disse Skrifter ikke hidrörte blot fra enkelte, lidet anseete Medlemmer af Jesu Selskab, men at flere af dem vare forfattede af Mænd, der stode i höieste Anseelse for deres Lærdom og Talenter, og at disse Værker netop paa Grund deraf bleve i tusende og atter tusende Exemplarer udbredte i den katholske Christenhed[1]), medens flere hundrede jesuitiske Casuister have benyttet dem til Affattelse af Skrifter i lignende Retning, tildeels med Paaberaabelse af hines Autoritet. Naar der nu fremdeles tages i Betragtning, at efter Jesuiterordenens Forfatning turde intet Skrift udgives af noget Medlem uden de Foresattes Billigelse, saa at Udbredelsen af hine Skrifter er en Skyld, for hvilken paa en Maade hele Ordenen bærer Ansvar, hvorledes har det da været muligt, at der kunde være Forskjellighed i Dommen over dette Selskab og dets Virksomhed? — Alligevel er Lösningen af denne Gaade ikke saa vanskelig, skjöndt den ikke er löst ved hiin letsindige og raae Forklaring, „at Ordenens Forsvarere ere tilsammen lutter Skurke og Hyklere.“ Lige indtil vore Dage have flere af Jesuiternes heftigste Modstandere indrömmet, at tusende og tusende Jesuiter vare de reneste, redeligste, frommeste Mænd, have udmærket sig ved de ædleste Dyder og have virket uendelig meget Godt og Roesværdigt i deres Kreds[2]). Iblandt Ordenens överste Ledere og Styrere fandtes ikke faa, hvis Dyder og sjeldne Egenskaber ere blevne anerkjendte ikke blot i Ordenen, men ogsaa udenfor samme[3]). Men Skylden for at saameget Ondt udsprang fra Jesuiterne har man villet söge i den Hensigt, i det Maal, som Ordenen havde sat sig. Dette Maal var imidlertid efter dens Statuter hverken meer eller mindre end, til Guds större Ære at virke for den christelige Troes Forsvar og Udbredelse, for Sjælenes Fuldkommenhed og det almindelige Vel[4]). Det samme Maal har den katholske Kirke erklæret for sit, og i denne Henseende stemmer denne Kirke overeens med enhver christelig Menighed. Men

---

1) *Sanches's* Værker bleve udgivne samlede i 7 Foliobind i Venedig 1740, efterat de enkeltviis vare udgivne mange Gange siden det 17de Aarhundredes Begyndelse. Af *Suares* haves 23 Foliobind. *Escobar* har skrevet henved tyve forskjellige Værker, der udgjöre 42 Bind i Folio. Af hans Moraltheologie haves syv spanske Udgaver, foruden andre &c. S. *Capefigue,* Louis XIV, T. II p. 97 ff.

2) Saaledes *Ellendorf* a. St. S. XVII.

3) Een af de katholske Theologer, som med de vægtigste Argumenter bestred Probabilismen og den dermed sammenhængende slappe Moral, *Thyrsus Gonzales,* var Jesuiterordenens General, hvis Skrift om denne Gjenstand dog först efter en Mængde Vanskeligheder saae Lyset (1694), uagtet Pave Innocentius XIte af al Magt interesserede sig for dets Udgivelse.
S. *Bausset, Hist. de Bossuet* T. III Anm. p, 270. *Weismann* Mon. eccl. T. II p. 403.

4) S. *Institut. societ. Jesu,* Vol. I. p. 22, p. 371, p. 401 &c.

netop det, hvorved den *katholske* Kirke i sin Stræben efter dette Maal adskiller sig fra Protestantismen, er allertydeligst traadt frem i *Jesuiterordenens* Bestræbelser. Den katholske Kirke har forstaaet Christi Forjættelser om sin Kirke saaledes, at den har overfört dem paa sig i sin concrete, erfaringsmæssige Skikkelse, har identificeret det Kirken foresatte Ideal med sin egen Virkelighed. Men hvor saaledes den udvortes Kirke er den ideale Kirke, der kan intet Samfund indrömmes med Gud og Christus uden ved hiin. Udelukkelsen fra samme viser sig som en saa stor Ulykke — da den medförer Salighedens Tab i Tid og Evighed — at til Afvendelse deraf synes to Forholdsregler retfærdiggjorte, der navnlig af Jesuiterne ere blevne anvendte med en Conseqvents, hvorfra forskjellige Hensyn holdt en Mængde andre katholske Christne tilbage, nemlig deels en Eftergivenhed og Tolerants, som end ikke tager i Betænkning at opoffre Evangeliets Sandhed for at holde de skröbelige og svage Troende tilbage i Kirkens Skjöd og gjöre det muligt med meer eller mindre Held at lade Kirken öve sin pædagogiske Indflydelse paa dem; deels en Strænghed og Tolerants, som i al Fald middelbart söger ved Magt og udvortes Midler at skaffe Kirken Medlemmer blandt dem, der ikke ved Overtalelse ville lade sig bevæge til at redde deres Sjæle. Den Anvendelse, som Jesuiterne i det Enkelte kunne have gjort af Katholicismens Princip, kan den katholske Kirke dadle; men naar dens Tilhængere af Hensyn til saadanne individuelle og momentane Misbrug lode sig bevæge til at fordre Jesuiterordenens Ophævelse, kunde det kun skee ved en Misforstaaelse, lig den, hvorved mange Protestanter, af Hensyn til Lærefrihedens factiske Misbrug, stundom have villet fjerne Universiteterne og andre Anstalter for den frie Videnskabelighed fra den evangeliske Kirkes Tjeneste. Först Jesuiternes Opfattelse af Pavens Supremat og Ufeilbarhed har givet den katholske Kirke dens faste Grund- og Slutsteen, medens Jansenisterne — hvad selv Protestanter have indrömmet, naar de stillede sig paa et reent historisk Standpunkt — have forstyrret Eenheden i den theokratiske Anskuelse og unddraget den katholske Kirke det Centralpunkt, som den behöver, for at yde de Troende den Sikkerhed og Beroligelse, hvori den sætter sit væsentlige Fortrin. Naar de franske Jesuiter paa Innocentii XIs Tid bleve deres Grundsætninger om Pavens höieste Magt utroe, da maa den orthodoxe Katholik betragte dette med de samme Fölelser, hvormed han læser Historiens Beretninger om enkelte Pavers Despotie og Usædelighed: han kan med hellig Uvillie see deri en momentan Forvildelse hos Individerne; men han seer tillige, hvorledes Kirkens Bygning, om endogsaa derved for en Tid rokket og rystet paa betænkelig Maade, dog atter har styrket sig ved den fornyede Tilslutning til de Principer, hvilke enkelte Jesuiter vel i Praxis have fornægtet, men som Ordenen overhovedet fremfor alle Andre har hævdet og indskjærpet[1]). Paa samme Maade forholder

1) „Ces bons peres (les Jesuites)", siger Udgiveren af *Hist. abr. de l'Europe 1687, T. III p. 367*, „n'ont pas tout le tort, qu'on pourroit s'imaginer. Il est constant, qu'ils savent mieux les sentimens de leur

det sig ogsaa med Jesuiternes Moral og Sædelighed. Det er aabenbart, og den katholske Kirke nægter det ikke, at mange Jesuiter have ved Lære og Opförsel givet den störste Forargelse; men — som en protestantisk Theolog[1]) bemærker — af deres berygtede moralske Lærdomme om Hensigten, som adler alle Handlinger, om Probabilismen, om den theologiske og philosophiske Synd, om Tyranmord &c. gives der ikke en eneste, som Jesuiterne först have opstillet; det er gamle, ægte romersk-kirkelige Lærdomme, der vel af mange jesuitiske Moralister og Kirkefædre kan have modtaget en Udlægning og Anvendelse, som den katholske Kirke fordömmer, men som tilsammen have deres sidste Udspring og Berettigelse fra Katholicismens Opfattelse af Forholdet mellem den empiriske og den ideale Kirke. Unægteligen have mange Jesuiter fortjent den ovennævnte Beskyldning, i aldeles *egennyttig* Hensigt at have læmpet Evangeliets Lov efter Menneskenes Svaghed; men Anklagen for at opoffre Kirkens Hellighed for dens Katholicitet er fra Montanisternes Dage indtil Reformationen og fra denne indtil vore Tider bleven gjentagen mod den katholske Kirke overhovedet, hvis Ledere, ofte selv udmærkede ved store Dyder og höihjertet Begeistring, afviste den med Hensyn til Nödvendigheden af at opgive Kirkens rene Idealitet, for at gjöre Ideen om Kirken praktisk; — en Nödvendighed, som ogsaa den protestantiske Kirke indrömmer, men med Bevidsthed og Erklæring om, at netop derfor kan den synlige og empiriske Kirke aldrig betragtes som et ufeilbart Sandhedens Organ, men kun som stridende og stræbende efter stedse at blive et troere og fuldkomnere Sandhedens og Hellighedens Udtryk.

Alt hvad Vildledende og Fordærveligt Katholicismens Idee om Kirken indeholder, er i Lære og Gjerning blevet anvendt indtil Yderlighed af Jesuiterne, men i denne Ordens Bestræbelser har ogsaa alt hvad Stort og Begeistrende der udspringer af Ideen om den synlige Kirke som identisk med Christendom og Guds Rige fundet en Understöttelse, hvis Savn den katholske Kirke smerteligen fölte, hvergang den drog sig tilbage fra Jesuiterne, hvis Ydmygelser og Nederlag derfor altid dog endtes med at forandre sig til deres Triumph.

Denne Erfaring maatte ogsaa *Innocentius XI* gjöre. Jo mere Jesuiterordenen til hans Tid havde fjernet sig fra sin oprindelige Bestemmelse og paa mange Maader var bleven bragt til at indtage en forkeert Stilling til den romerske Kirkes Overhoved, desto vanskeligere maatte det blive for denne Pave at bedömme Jesuiterne anderledes end fra den ugunstigste Side. For den Betydning af Jesuiternes Bestræbelser, hvorved enkelte Katho-

Eglise que tous les autres Docteurs de la communion de Rome, et qu'on doit plutôt se fier à ce qu'ils en disent, qu'à ce qu'en disent un petit nombre de Jansenistes, qui, ayant abandonné les sentimens des Docteurs de leur communion, veulent pourtant nous faire accroire, qu'ils y sont fort attachés."

1) *Baumgarten-Crusius*, Lehrbuch der christl. Sittenlehre, S. 110.

liker i nyere Tid have villet fremstille denne Orden (i Modsætning til Jansenisterne med deres klosterlige Moral) som det egentlige Fremskridtsparti i den katholske Kirke, havde Innocentius ingen Sands. Hans Opmærksomhed var hæftet paa det, der traadte tydeligt frem for Alles Öine: at Kundskab og Forstand, uden Forbindelse med sand Gudsfrygt og Retskaffenhed, kun var istand til at udrette Lidet for det Godes Fremme, men var desto mægtigere til at gjöre Ondt. — Som ungt Menneske var Benedict Odeschalchi kommen til Rom, med Kaarde og Pistoler i Bæltet, i den Hensigt at vælge een eller anden verdslig Syssel, maaskee tage Krigstjeneste i Neapel. Efter en Cardinals Raad bestemte han sig imidlertid til at vælge den geistlige Stand[1]). Han beskyldes for at have til en Tid fört et noget overdaadigt og letsindigt Liv og skal have havt sine rige Gaver til den bekjendte Donna Olympia at takke for sin Cardinalshat[2]). Men hans Tænkemaade forandredes. Han hengav sig nu med den störste Alvor til Opfyldelsen af sin Stands Pligter, erhvervede sig et Rygte for Fromhed og Retskaffenhed, der bevarede sig trods al det Had og de Bagtalelser, for hvilke han tildeels paa Grund af hine Egenskaber blev udsat, og blev efter sin Död æret som Helgen af det samme Folk, der i hans levende Live kun havde viist sig lidet skjönsom for de Bestræbelser, hvorved han som Fyrste og som Kirkens Overhoved havde sögt at virke for dets Vel. Theologisk Lærdom besad han ikke, skjöndt Rygtet om hans Uvidenhed vistnok er blevet overdrevet af hans Fjender[3]). Men han havde en from Læg-

---

1) *Ranke, Die römischen Päpste.* 3ter B. S. 161. Strid om hans formeentlige Krigstjeneste, s. *Schröckh. Kirchengesch. seit der Reformation, 6ter Th. S. 334.*

2) S. *Bayle, Diction. Innocent XI. Weismann* l. c. p. 341.

3) Forfatteren til *Lettr. écrit. de Rome* omtaler gjentagne Gange Pave Innocentii Uvidenhed: p. 12 ... „un Pape aussi ignorant que celui d'a présent." p. 125 .... pour les points de doctrine (nemlig Controverspunkterne mellem Qvietisterne og deres Modstandere) on dit, qu'ils sont au dessus de sa sphère." p. 10. „L'ignorance du Pape, qui n'entend pas même le Latin." (Ifölge *Vassor. Hist. de Louis XIII.* Tom. IV. p. 70 skal en af Cardinalerne ved at bemærke Conclavets Stemmer for Odeschalchi have udraabt: Date saltem nobis Pontificem, qui Breviarium et Missale suum Latine intelligat). Ogsaa *Burnet* (*Voyage* p. 297) yttrer sig i samme Retning: „Il est certain, que le Pape n'entend que bien peu cette matière" (Qvietisternes theologiske Anskuelser). Som et mere upartisk Vidnesbyrd tör man ansee fölgende Skildring, hvilken den katholske Landgrev *Ernst af Hessen-Rheinfels* har givet af Innocentius XI i et Brev til Leibnitz, der er skrevet 1680, Novbr., (s. Rommel T. I. p. 265) syv Aar för Afgjörelsen af Molinos's Proces. Landgreven yttrer sig om det Urigtige i, at Pavevalget altid traf gamle og sygelige Personer, fordi man af politiske og verdslige Grunde ikke önskede, at nogen Pave skulde regjere længe, og at Pavens Opmærksomhed var formeget optagen af Kirkestatens timelige Bestyrelse: „Car n'avons nous pas maintenant en la personne de cet Innocent XI un tout à fait sainct Pere pour Pape, et qui est certes un personnage, que de long temps nous n'avons eu, de rectitude, d'intention, de zéle, de probité et d'un detachement de choses mondaines, et qui en veust tout de bon au Nepotisme, et qui asseurement tache de plustôst plaire à Dieu, que non aux hommes, et qui

christens sünde Fölelse for evangelisk Sandhed og Dyd, som han gjenkjendte, selv hvor Formen, hvori de fremtraadte, var ham fremmed og mistænkeliggjort. Man fortæller saaledes, at han ved Læsningen af en protestantisk Catechisme skal have yttret sig med Bifald om dens Indhold, „kun at dette ikke syntes ham udförligt nok“[1]). I Striden mellem Jansenisterne og Jesuiterne vilde han vel ligesom Mængden af den katholske Christenhed have været i stor Forlegenhed ved at forstaae og afgjöre det oprindelige Stridspunkt; men Jesuiternes sophistiske Lære-Udvikling var ham ligesaa modbydelig som de Rænker, hvorved de sögte at hævde deres Ordens Magt og Indflydelse. Ved en Bulle i A. 1679 fordömte han 65 Sætninger[2]) laxorum moralistarum, af hvilke de fleste fandtes i jesuitiske Skrifter. Derimod sympathiserede han med Jansenisternes strænge Sædelære og begunstigede deres Tilhængere paa en Maade, som endog blev Gjenstand for Daddel i en Tale, som Generaladvocaten *Talon* 1688 holdt for Parlamentet i Paris[3]). Men dersom Jansenisterne, trods den mislige Stilling, hvori de som kirkeligt Parti stod til den romerske Stol, og trods den advocatmæssige Stridbarhed[4]), der klæbede ved deres fornemste Coryphæer, vare istand til at vinde Innocentii Yndest, hvormeget mere maatte da en Mand som Molinos, med hele Mystikens og Fölelsestheologiens Inderlighed og Foragt for Skolastikens dogmatiske Kjævlerier, tiltale den nye Pave. Langtfra at befrygte nogen Misfornöielse som den,

---

prefere la reconnoissance de son devoir aux adulations et applaudissements du monde; mais il est si vieil et cassé, et devroit estre au lieu de sa 69 en sa 49 (et alors on verroit ce qu'il feroit et entreprendroit, et comme il esclaireroit Jerusalem in Lucernis), et outre cela plus occupé en ce qu'est plus du monde que non de l'esprit . . . . *outre qu'il ne semble point d'avoir grande doctrine; et sa conduite est, bien qu'innocemment, gueres goustée, et tout le monde quasi bandeé contre luy, que de bien loin il n'est point en estat de faire ce qu'il voudroit et desiroit.*

1) Weismann l. c.

2) . . . , „Die zwar nicht alle den Jesuiten eigen waren, indem auch Franciscaner und andere angeführt werden, welche sie öffentlich behauptet hatten; aber doch grösstentheils aus den nahmentlich beygebrachten Schriften ihrer Casuisten, eines *Escobar, Suarez, Bauni, Busenbaum* und anderer gezogen sind. Sehr unerwartet werden sogar *Pascals* Briefe zu Zeugen gebraucht (!).“
Schröckh, 6ter Th. S. 566.

3) *Schröckh,* 6ter Th. S. S. 347. *Bayle, Diction.* Innocent. XI.

4) „Quand l'opposition politique fut vaincue sur la place publique, elle chercha un refuge dans les controverses . . . Après la Fronde, le Jansénisme se réunit à l'esprit parlamentaire dans sa lutte contre les jésuites; il devint la base de l'opposition à la cour de Rome. Il y avoit sympathie entre l'austerité parlamentaire, les inflexibles magistrats de la Tournelle et les âmes intraitables de Port-Royal; Nicole, Pascal, Arnauld étaient unis aux Lamoignon, aux Séguier, aux Molé; or, l'esprit d'opposition a toujours certaines allures d'indépendance; *il arrive souvent ainsi, qu'on prend les esprits insoumis pour les esprits libéraux.*“ *Capefigue, Louis XIV.* T. II. p. 91. 114.

der kunde reise sig fra Jansenisternes Begunstigelse, maatte Innocentius desuden troe, at han ved at skjænke Molinos Beviser paa sit Venskab, befæstede sig selv saameget mere i alle fromme Romeres Hengivenhed[1]), som Molinos netop til den Tid, da Innocentius blev Pave, havde tiltrukket sig almindelig Opmærksomhed og Beundring[2]). Men Innocentii XIs Venskab maatte under de herskende Omstændigheder blive en Partisag. Molinos's Lære kunde i flere Henseender gjælde for en paa Spidsen stillet *Jansenisme*[3]), skjöndt Jansenister og Qvietister forövrigt i andre Henseender vare hinanden saa ulige, at de Sidstnævnte fandt blandt hiint Parti ikke mindre heftige Modstandere, end blandt Jesuiterne[4]). Naar

---

1) „Quand le Pape d'aujourd'hui eut été élevé sur le Throne, ce qui arriva, comme vous sçavez en l'année 1676, il témoigna en faire un cas tout particulier; et il fit paroitre visiblement, qu'il jugeoit même après son exaltation, qu'il seroit avantageux pour augmenter la bonne opinion, que l'on avoit de lui, d'être regardé comme un ami de Molinos. Car il le logea dans un appartement du Palais & lui donna plusieurs marques de l'estime qu'il avoit pour lui. Cela lui acquit encore d'autant plus grande reputation, que l'on voyoit qu'avec ses bonnes qualités il avoit l'amitié du Pape: quoiqu'il ne parut pas beaucoup la rechercher, et qu'il en fût encore moins enflé lorsqu'il l'eut obtenue."

Lettr. ecr. de Rome, p. 30.

2) En af Molinos's bittreste Anklagere, Dominicaneren *Fell*, har i Udgydelsen af sin lidenskabelige Forbittrelse selv givet et uforkasteligt Vidnesbyrd om det Indtryk, Molinos havde vakt, naar han spottende udbryder: „En Sanctum Romæ, quem adorabant Cardinales, Episcopi, Generales Ordinum, Principes, comites, Nobiles utriusque sexus, Mercatores et rustici. . . . . Fascinabat Principes, viros et feminas *et in amorem ac admirationem sui rapiebat Romam sanctam universam.*"

S. *Weismann*, l. c. p. 532.

3) „Plusieurs ce sont imaginez, quoyque faussement, que tout le crime de Molinos étoit de suivre l'opinion des Jansenistes." *Hist. abr. de l'Europe, Mois de Mai 1687*, p. 485.

„La perfection de la doctrine des Qvietistes. n'est elle à peu-près comme pour les Jansénistes, l'indifference stoïcienne, *l'ataraxie, l'apathie?* . . . Mais la dureté du Quietiste pour lui même depasse tout ce que la morale stoïcienne et janséniste concevait de plus outrè,puisqu'elle prétend detruire, je ne dis pas seulement le secret sentiment d'orgueil, dont le Janséniste comme le Stoïcien repassait volontiers son amour-propre, mais même la douce et légitime satisfaction d'avoir bien fait."

Bonnel a. St. S. 292.

4) Saaledes var den bekjendte Jansenist *Nicoles* sidste Arbeide et Skrift imod Qvietismen (*Refutation des principales erreurs des Qvietistes* 1695. *Paris* in 12). „Seine strenge Askese" — siger *Reuchlin, Gesch. von Port-Royal, IIr B. S. 507* — „machte ihn, wie die Männer von Port-Royal, zum Gegner des Qvie„tismus, (dieser mystischen, einer schlaffen Schwelgerei ausgesetzten Richtung)." Fra Port Royal skrev sig blandt andre satiriske Angreb ogsaa dette Epitaphium over *Fenelon:*

Ici gît Fénélon, qui deux fois se damna,
L'une pour Molinos, l'autre pour Molina.

Forresten vil man i Jansenisternes Skrifter (slg. f. Ex. Moder *Agnes*'s Breve, *Reuchlin. T. II. Beilage*) finde en Mængde Steder, der saa fuldkommen stemme overeens med de i Molinos's Aandelige Veiviser fremsatte Anskuelser og Yttringer, at man, uden Kundskab til Forfatterne, vilde antage dem at hidröre fra Qvietister.

Jansenisterne udledede al Frelse fra Guds Naadevirkninger i Menneskenes Indre, naar deres hele System hvilede paa den augustinske Prædestinationslære, da traf de aldeles sammen med Molinos, der lærte, „at Menneskenes gode og store Gjerninger ingenlunde ere Virkninger af deres egen Kraft, efterdi alt hvad der gives af Aandeligt og Timeligt indtil det mindste Blads Bevægelse skyldes det guddommelige Forsyns Styrelse“ (*Guid. Spir.* I, c. VI, 22). Men naar Jansenisterne, trods al deres augustinske Troesstrænghed, alligevel övede en ægte romersk-katholsk Askese — man tænke paa Pascals Hudflætninger og piggede Bælte! — da nærmede Qvietisterne sig langt mere Protestantismen ved deres udtrykkelige Ringeagt og Forkastelse af alle hine legemlige Övelser og Selvpinsler. Naar Jansenisterne fremfor Kundskab og Lærdom fordrede Gudsfrygt og Dyd, da viste de dog tillige, at de forstode at vurdere hine aandelige Fortrins relative Værd; de havde ikke blot et dogmatisk og kirkeligt System, med hvis Fremstilling og Udvikling nogle af deres meest udmærkede Aander ivrigen sysselsatte sig, men ogsaa i mange andre Retninger af Literaturen gjorde de sig en Ære af at kunne opvise Skribenter, hvis correcte Stiil og elegante Diction var ligesom et Billede af den forstandige Klarhed, hvorved deres Parti sögte at holde Beskyldningen for Sværmeri og Mysticisme borte fra sig. Men i Qvietismen saaes en Bestræbelse for at nedrive den herskende katholske Theologie, uden at være ledsaget af Evne eller Villie til at indlade sig paa nogen videnskabelig Discussion. Imod al Indsigelse fra Modstandernes Side, stöttet paa Grunde og Raisonnement, stillede Qvietisterne Paastanden om den mystiske Beskuelses höie Værd, som Modstanderne, „kun fordi de stode paa et ufuldkomment Standpunkt“, ikke kunde fatte. Et Parti med saadanne Anskuelser saae nu Jesuiterne hævet til Anseelse og Indflydelse ved den Yndest, som Innocentius viste dets Hoved. Tyve Aar efterat de havde prövet, hvilke Ydmygelser et enkelt Skrift havde beredt deres Orden, saae de et lignende at udbrede sig i alle katholske Lande, et Skrift, der vel langtfra kunde maale sig i Vid og Dialektik med Pascals Provindsialbreve, men paa den anden Side var langt fattigere og Mængden mere tiltalende end disse. Det blev understöttet ved höitstaaende Geistliges og Theologers Anbefalinger og blev anbefalet ved den Yndest og Höiagtelse, som dets Forfatter allerede i længere Tid havde erhvervet sig. Pascal havde brugt Satirens Svöbe til at fremstille det jesuitiske Skriftemaalsvæsen i et ligesaa latterligt som afskrækkende Lys. Molinos derimod havde ligefrem, men paa temmelig hensynslös Maade i sin Aandelige Veiviser erklæret sig mod de fleste Skriftefædres Fremgangsmaade i Behandlingen af deres Skriftebörn. Ved Siden af Forskrifter for dem, der sögte aandelig Veiledning, og i Forbindelse med Formaning og Advarsler mod disses sædvanlige Ulydighed og Letsindighed, havde han ogsaa givet Forskrifter for Skrifefædrenes Opförsel og revset de Forkeertheder og slette Sædvaner, hvori disse pleiede at gjöre sig skyldige. Det var ikke muligt andet, end at navnlig Jesuiterne maatte föle sig ubehageligen berörte og misfornöiede med saadanne Advarsler som, at „Skriftefaderen,

udenfor Skriftestolen, ikke burde besvære sig med en Mængde Sager i sine Skriftebörns verdslige Interesser“ (II, 35), „burde aldrig modtage Overdragelsen af Testamenters Execution eller lignende Forretninger“ (36), „burde ikke modtage nogen Gave, om han endog kunde derved blive alle Menneskers Skriftefader“ (50) — &c. — Hvad Molinos taler om Skriftefædrenes Lyst til „at spille Herrer“, „benytte deres Skriftebörns Hengivenhed til Næring for egen Forfængelighed“, om deres Begjerlighed „efter at faae alle Mennesker til Skriftebörn“ (II, 64), deres Egenkjærlighed, Fordringsfuldhed &c. traf vel ikke udelukkende Jesuiterne; men netop til en Tid, hvor saamange af disse havde ved disse Egenskaber tildraget sig almindelig Opmærksomhed og megen Misnöie, var det naturligt, at det især vare dem, hvilke Molinos ansaaes for at have havt for Öie ved sin Daddel.

V.

Jo mere trykkende et Aag er, jo större Lyst og jo mindre Mod der findes hos Mængden til at afkaste det, desto opmærksommere og villigere höres enhver Yttring, som synes rettet mod dets Uretfærdighed; men desto större pleier ogsaa deres Aarvaagenhed at blive, hvis Herredömme trues med Fare.

Saaledes forholdt det sig ogsaa ved denne Leilighed. Mange fölte dobbelt Sandheden i flere af Molinos's Lærdomme, fordi de dagligen erfarede, hvorledes det Modsatte gjorde sig gjældende i Virkeligheden, medens de oversaae eller tilgav det Overdrevne og Paradoxe i hans Yttringer, fordi de indskrænkede Betydningen deraf til det Punkt, hvor de selv vilde lade Paastanden gjælde som Sandhed. Men som Kjærligheden, saaledes er ogsaa Hadet skarptseende. Hvad der af Molinos's Venner blev mildnet og udjævnet i hans overdrevne og sværmeriske Yttringer, det blev netop af hans Modstandere fastholdt i dets farligste Spidse, skjærpet og udlagt saaledes, at det fik Udseende af, som om ikkun Vildfarelse og Usandhed udgjorde den molinosistiske Læres egentlige Indhold. Nu viste sig de uheldige Fölger af en Fremstilling som den, der var Molinos og Mystikerne eiendommelig. Imod den travle Værkhellighed havde Molinos stillet den fuldkomne Handlingslöshed, imod den forfængelige og selvbehagelige Dvælen i levende Udbrud af Fromhedens og Andagtens Fölelser havde han fordret Aflæggelse af al Fölelse, imod en ufrugtbar og uopbyggelig Theologie havde

han gjort en aldeles uklar Tro gjældende. Det var da naturligt, at hvor Forstand eller god Villie manglede, maatte hans Lære kunne undergaae den uheldigste Fortolkning og Anvendelse. Heller ikke behövede Molinos's Modstandere just at overtage Bagvadskelsens eller den falske Anklages Rolle; thi flere af hans egne Tilhængeres uforstandige Opförsel maatte snart tjene til at fremstille Qvietisternes Sag i det ugunstigste Lys. Vi besidde i denne Henseende et höist mærkeligt Aktstykke, der meer end noget andet giver os et Indblik i Tingenes daværende Stilling.

Det er et Brev til Pave Innocentius fra Erkebiskoppen i Neapel, Cardinal *Caraccioli*, dateret 30te Jan. 1682, hvor der, uden at Molinos bliver nævnt, meddeles en Skildring af de Virkninger, som den qvietistiske Lære havde havt i Syditaliens Hovedstad. Brevet, der findes indrykket paa Fransk i *Actes de la condamnation des Quietistes*, lyder saaledes:

Hellige Fader!

Dersom jeg har nogen Grund til Tröst og til Taksigelse mod Gud ved at erfare, at mange Sjæle, som ere betroede min Omsorg, ivrigen beflitte sig paa Hjertets indre Andagt og Bön, Kilden til al himmelsk Velsignelse, maa jeg dog ikke mindre være höist bekymret ved at see nogle andre ubetænksomt forvilde sig paa farlige Veie. Siden nogen Tid er der, hellige Fader! bleven i Neapel og, som jeg hörer, ogsaa paa andre Steder i dette Kongerige indfört en hyppig Brug af den saakaldte passive Bön, hvilken Nogle benævne den rene Troes eller Hvilens Bön. De kalde sig gjerne Qvietister, da de hverken anvende Meditation eller lydelige Bönner, men, naar de bede, holde sig i saa stor Ro og Taushed, som om de vare stumme eller döde: de paastaae at öve en fuldkommen passiv Bön. Virkelig anstrænge de sig for at bortfjerne fra deres Aand og deres Öine Alt, hvad der kan give Stof til Eftertanke og Betragtning, i det de, som de sige, fremstille sig selv for det Guds Lys og den Indblæsning, som de vente fra Himlen, uden at iagttage nogen Regel eller Forskrift og uden at forberede sig enten ved Læsning eller ved Betragtning over Nogetsomhelst. Uagtet de store Lærere pleie at foreslaae saadanne Regler navnlig for Begyndere i det aandelige Liv, i den Hensigt, at de ved at reflectere over deres egne Feil, deres Lidenskaber og Ufuldkommenheder kunne rense sig for disse: paastaae derimod Hine, at de af sig selv hæve sig til den höieste Grad af Andagt og Bön, som kommer fra Guds Godhed, idet han giver den til hvem det behager ham, og naar det behager ham[1]*. Det er aabenbart, at de bedrage sig ved denne Indbildning om at kunne, uden at have gjennemgaaet det rensende Livs Övelser (sans avoir passé*

1) Man sammenligne den hellige Theresias og Molinos's (*Guid. Spir. Introd. Sect. IV § 26*) citerede Ord, hvilke findes anförte ovenfor i nærværende Afhandling S. 210.

par les exercices de la vie purgative), *ved deres egne Bestræbelser strax aabne sig Veien til Beskuelse. De betænke ikke, at baade de Ældre og de Nyere, som have afhandlet denne Gjenstand, eendrægtigen lære, at den passive eller Hvilens Bön ikkun kan öves af Personer, som ere komne til den fuldkomne Dödelse af deres Lidenskaber og allerede ere vidt fremskredne i Andagt*[1]). *Det er denne uregelmæssige Methode i at forrette Övelse af Bön og Andagt, hvorved Djævelen nu er kommen til at omdanne sig til en Lysets Engel, hvorom jeg ikke uden stor Skræk vil berette Eders Hellighed.*

Der ere de iblandt dem, som ganske forkaste Bön i Ord; og det er hændet, at Nogle, som i lang Tid vare övede i den rene Troes og Hvilens Bön under de nye Sjælesörgeres Veiledning, men senere vare faldne i andre Hænder, ikke have kunnet beslutte sig til at bede deres hellige Rosenkrands eller endog blot at gjöre Korsets Tegn. De sige, at de hverken kunne eller ville gjöre det, ei heller oplæse nogen lydelig Bön, fordi de ere döde[2]) *i Guds Nærværelse, og de udvortes Ting ikke nytte noget. En Kone, som er opdragen i dette Væsen, hörer ikke op med at sige: „Jeg er Intet, Gud er Alt; og jeg er i den Forladthedens Tilstand, hvori I see mig, fordi det saaledes behager Gud.“ Hun vil ikke mere aflægge Skriftemaal, men hun vilde gjerne hver Dag communicere. Hun adlyder Ingen og gjör ingen lydelig Bön. Der gives Andre, som, naar de befinde sig i denne Hvilens Bön, og et eller andet Billede selv af de Hellige eller af vor Herre Jesus Christus træder frem for deres Indbildningskraft, bestræbe sig for at forjage dette, idet de ryste Hovedet; thi, sige de, disse Billeder bortfjerne fra Gud! Derfor gjöre de, selv naar de offentligen communicere, denne Handling latterlig og forargelig; thi de mene da at burde opgive Forestillingen om Jesus Christus, for at tænke alene paa Gud. Deres Forblindelse er saa stor, at en af dem en Dag gav sig til at rive et Crucifix ned, fordi, sagde han, det forhindrede ham fra at forene sig med Gud og berövede ham Guddommens Nærværelse. De staae i den Vildfarelse, at de troe, at alle Tanker, som opkomme hos dem under Bönnens Taushed og Ro, ere ligesaa mange Straaler og Indgydelser fra*

---

1) Man vil erindre (s. ovenfor S. 199), at ogsaa Molinos i Fortalen til *Den aandelige Veiviser* udtrykkeligen havde erklæret, „at denne Bog kun var bestemt for saadanne Personer, som döde deres sandselige Lyster og Affecter og ere fremskredne i Andagt.“ Slg. *Guid. Spir.* II, 9: . . . . „Vi tale her specielt om de Sjæle, som ere reent inderlige og mystiske, for hvilke alene denne Bog er skreven.“

2) Om hvorledes Gjendöberne paa Reformationens Tid talede meget om deres *Död* og effectuerede denne ved en Tilstand, hvori de henlaae en Tid som döde under nervöse Krampetrækninger og bleve en Gjenstand for de Tilstedeværendes Forfærdelse, hvorledes de tilraabte dem, som yttrede Mishag med denne Döen: „O I forstokkede blinde Hjerter! Helvedes Ild skal döbe Eder“ &c. s. *Erbkam, Geschichte der protestantischen Sekten im Zeitalter der Reformation*, hvoraf findes Udtog i *Tidsskrift for udenlandsk Theologie* 1849 S. 383 ff.

Gud, og at de, paa Grund af dette Guds Lys ikke ere underkastede nogen Lov. Deraf kommer det, at de uden Forskjel troe sig Alt tilladt, som gaaer dem gjennem Hovedet.

Disse Uordener nöde mig, der er en, skjöndt uværdig, Tjener i Herrens Viingaard, til at gjöre nöie Regnskab derom med al den Ærbödighed, hvilken jeg skylder Eders Hellighed som Familiens Hoved; for at Eders Hellighed, som ved sin Viisdom kjender den giftige Rod, der frembringer slige Spirer, kan anvende den apostoliske Arms hele Styrke til at afskjære dem og udrydde dem indtil Roden: saameget mere, som der angaaende denne Gjenstand udbrede sig Meninger, der ere fordömmelsesværdige. Fra den Tid af, at jeg kom hertil, har man forelagt mig et Manuskript, der handler om Hvilens Bön, for at erholde Tilladelse til at lade det trykke. Der fandtes i samme saamange strafværdige Sætninger, at jeg har nægtet den ansögte Tilladelse og har beholdt Bogen. Jeg forudseer, at der fra alle Sider berede sig Penne til at skrive farlige Ting. Jeg beder Eders Hellighed at meddele mig de Oplysninger og Forholdsregler, hvorved jeg for mit Vedkommende kan möde de store Forargelser, der lade sig befrygte i denne Stad og i dette Stift. — Sluttelig kan jeg ikke undlade at underrette E. H. om Brugen af den daglige Communion, der her er bleven indfört selv blandt gifte Lægfolk. Uden at lade see nogen Fremgang i det aandelige Liv, som de burde, idet de saa ofte nærme sig det hellige Bord, give de ikke blot ingen Opbyggelse, men tværtimod Anledning til megen Foargelse! E. H. vil erindre, hvad Samme i sit almindelige Decret befalede Skriftefædrene, af hvis Bedömmelse Lægfolks daglige Communion skulde afhænge, at de ved at tillade denne skulde erindre sig fremfor alt, hvorledes man kunde forvisse sig om den Forberedelse og den Reenhed, som Menneskenes Sjæl bör medbringe til det hellige Maaltid; og alligevel lærer Erfaringen destoværre altfor ofte, hvorledes den störste Deel af Lægfolk dagligen communicerer uden at agte paa Eders Helligheds Formaninger. Derover föler jeg mig da nödt til at nedlægge min Klage for Eders Hellighed som over en aabenbar Misbrug, imod hvilken jeg udbeder mig passende Forholdsregler anviste tilligemed Eders Helligheds særegne Ordrer som en Veiledning for mig i at styre de mig betroede Sjæle. Iövrigt kysser jeg Eders Helligheds Födder."

Cardinal Caraccioli.

Dette Brev er skrevet sex til syv Aar efter Udgivelsen af Molinos's Aandelige Veiviser, altsaa til en Tid, hvor den nye Lære havde havt Leilighed til at trænge ind blandt Folk af alle Stænder og Vilkaar, især under den Begunstigelse, som ved Pavens Yndest for Molinos umiddelbart og middelbart blev den tildeel. Vi finde her Gjenskinnet af de samme Scener og Forhold, hvorpaa Reformationshistorien er saa rig. Den strængkatholske Askese og Værkhellighed er begyndt at fortrænges, men det evangeliske Element, som er traadt isteden, har ogsaa skjænket Letsindigheden og Mageligheden et kjærkomment Paaskud for at unddrage sig den Christnes strænge Forpligtelser. Anabaptisternes og

lignende Sectereres phantastiske Griller, aandelige Hovmod og Gjenstridighed lever op paa ny. Den Opsigt, som Molinos's Aandelige Veiviser havde vakt, den Frihed, som syntes aabnet ved dette Skrifts uhindrede Udbredelse, kunde ikke blive ubenyttet. Allerede vare mange Penne i Beredskab til at forsvare og videre udvikle den nye Lære. Hvorledes kunde Roms Overhoved forholde sig taus og uvirksom eller vel endog undskyldende og billigende til saadanne Bevægelser? Flere end Jesuiterne fandt Innocentii Opförsel daddelværdig. I Neapel og Bologna, i Spanien og Frankrig saae ivrige katholske Geistlige, que le monde vouloit enfanter quelque étrange nouveauté (for at bruge Bossuets Ord), men i Rom vilde Paven ikke see i Molinos andet end en hellig Mand og kunde ikke finde hans Lære uovereensstemmende med hvad saamange for deres Fromhed og Hellighed höit ansete Personer havde lært i tidligere Dage. Innocentius, som kjendte, hvorledes lignende ugunstige Rygter vare blevne udspredte om Jansenisterne, og som overhovedet ikke kunde være uvidende om, hvormegen Deel Partiaand og personlig Lidenskabelighed pleiede at have i kirkelige og politiske Modstanderes Fremstilling af hinandens Grundsætninger og Opförsel, har formodentlig troet i Caracciolis Skrivelse at see Indflydelsen af jesuitiske Insinuationer. Man veed i det Mindste ikke, at han foretog noget Skridt i Anledning af den deri indeholdte Opfordring til at modvirke de paatalte Udskeielser.

I Caracciolis Skrivelse findes der forresten et Punkt, som fortjener nærmere Omtale, fordi derpaa beroede ikke alene væsentligen endeel af den Forbittrelse, hvormed Molinos blev forfulgt af sine Modstandere, men det kom ogsaa til at udgjöre et af Hovedpunkterne mod ham i den Fordömmelsesdom, som Inqvisitionen og Paven omsider udtalede over ham. Dette Punkt angaaer Qvietisternes daglige Communion med Forbigaaelse af det kirkelige Skriftemaal som Forberedelse til samme.

I samme Aar som den Aandelige Veiviser blev offentliggjort (1675) havde Molinos ogsaa udgivet en liden Afhandling som vi have havt Leilighed til enkelte Gange at beröre i det Foregaaende: *„Om den daglige Communion.“* I dette lille Skrift udviklede Molinos den samme Lære, som han kortere havde foredraget i *Guida Spirituale*. Med det strængt romersk-katholske Begreb om Sacramentets Virksomhed ex opere operato til Forudsætning, hævdede han den hyppige og daglige Communion som et Naademiddel, fra hvis Benyttelse man ikke maatte lade sig afskrække ved Forestillingen om sin Uværdighed. Enhver, der kun ikke befandt sig i nogen Dödssynd, kunde og burde saa hyppigen som muligt söge at blive deelagtig i de Naadegaver, hvilke ere knyttede til Sacramentets Nydelse. — Det er rimeligt, at Molinos ved Udgivelsen af dette Skrift vilde afværge den Beskyldning, som han maatte kunne forudsee at ville blive rettet mod sig, paa Grund af de Grundsætninger om den indre Andagt, hvilke han havde lagt for Dagen i sin Aandelige Veiviser, nemlig at han skulde overhovedet foragte den udvortes Gudstjeneste og Sacramenterne. Men man har ogsaa tillagt Udgivelsen af den ommeldte Afhandling en anden

Hensigt. Som bekjendt var til hiin Tid den hyppige og daglige Communion en Gjenstand, hvorom der förtes en heftig Strid mellem Jesuiterne og deres farlige Modstander, Jansenisten *Arnauld*, der betragtede den hyppige Communion, fordi det som oftest manglede paa fornöden Forberedelse til samme, som en Misbrug. Et af Arnaulds Skrifter, som havde vakt den störste Opmærksomhed, og hvori han paa det Alvorligste bestred Jesuiternes Ceremonitjeneste, var netop en Afhandling (De la frequente communion 1643) under lignende Titel som Molinos's Skrift. I dette sidstnævnte findes nu en Gjendrivelse af flere Indvendinger, som Arnauld og hans jansenistiske Venner havde gjort gjældende mod den daglige Communion. Man har derfor yttret den Formodning, at Molinos skulde have havt til Hensigt ved sit Skrift om den daglige Communion at ville vinde Jesuiterne for sig[1]. Selv erklærer han imidlertid strax i Fortalen, at „hans Hensigt ingenlunde havde været, at ville blande sig i nogen theologisk Controvers; han var ikke bleven bevæget til at udgive dette Skrift af menneskelige Hensyn, men han vilde ved et kort Udtog af de Grunde og Autoriteter, hvorpaa Anbefalingen af den daglige Communion stöttede sig, gjöre det indlysende for Skriftefædrene, at de ikke have nogen Ret til at nægte de Personer, som vare betroede deres Veiledning, Adgang til den daglige Communion, naar de önskede det og forresten kunde regnes til Tallet af de videre Fremskredne. Forresten vilde han paa ingen Maade overtale de Troende til hyppigen at communicere, uden at de först havde havt en oplyst Sjælesörgers Raad; thi, saafremt denne skulde fraraade Communionen, var Lydighed mod hans Forbud at foretrække fremfor dagligen at communicere efter sit eget Skjön og Dom.“ Molinos's Venner kunde vel have haabet, at Yttringer i denne Retning, som fandtes i et Skrift til Forsvar for et af Jesuiterne saa ivrigen forsvaret Punkt, skulde have formildet disses Forbittrelse imod ham. Men den Skinsyge og Uvillie, som Molinos havde vakt imod sig, var for stor, til at en Overeensstemmelse i et enkelt Punkt kunde være istand til at forsone Fjender, der ikke mindre personligen end som geistligt Corps frygtede Fare for deres Anseelse af den Aand, som ved Molinos's Virksomhed og Indflydelse truede med at udbrede sig i Kirken. Deres Skarpsind lod dem derfor tværtimod i det ovenmeldte Skrift, der meer tilsyneladende end virkelig stod i Modsigelse med Arnaulds Anskuelser, finde ny Grund til Anklage mod Molinos. Uagtet nemlig Molinos atter ved denne Leilighed havde indskjærpet, at de Troende saavel i Anledning af Deeltagelse i Nadveren som i andre aandelige Anliggender burde henvende sig til deres Sjælesörger (Directeur spirituel, Directeur de conscience) og underkaste sig dennes Forskrifter, havde han dog ikke saa udtrykkeligen bestemt Nödvendigheden af, at de Troende skulde för Communionen af-

1) *Bonnel, Instr. p. XXVIII.*

lægge et formeligt Skriftemaal paa sædvanlig kirkelig Viis, at jo hans Yttringer kunde forstaaes blot om en almindelig Raadförelse og Samtale med en Sjælesörger over sin indre Tilstand; — og saaledes udledede man deraf, at Molinos tillod de Troende at gaae til Alters uden foregaaende Confession, naar de ikke vidste sig skyldige i nogen Dödssynd. Det kan vist ikke nægtes, at Molinos virkelig har indrömmet denne Frihed for at aflægge Skriftemaal för Communionen, forsaavidt han har havt saadanne Troende for Öie, hvis stadige og alvorlige Bestræbelse for tiltagende Fremskridt i Fromhed og sædelig Fuldkommenhed, under Bistand af den guddommelige Naade, forhindrede dem fra at gjöre sig skyldige i saadanne Synder, hvilke den katholske Kirke pleier at stille i Kategorien af Dödssynder. I den Aandelige Veiviser havde han jo (s. ovenfor S. 244) udtrykkeligen lært, at der gives en dobbelt Forberedelse for Nadverens værdige Nydelse, af hvilken den, der anbefalede sig for de Ufuldkomnere, bestod i at iagttage de sædvanlige Forskrifter om Sindets andægtige Samling, Eensomhed og opbyggelig Betragtning, Skriftemaal &c.; medens de, der vare skredne videre frem paa Fuldkommenhedens Vei, og hvis hele Liv var en fortsat og fuldkommen Forberedelse, paa Grund deraf ikke trængte til den förstnævnte Forberedelse. Misforstaaelsen af denne Anviisning laae forsaavidt nær, som Menneskene i Almindelighed ere altfor tilböielige til at henregne sig selv til de Fuldkomneres Tal, og det er vel med Hensyn til denne Vildfarelse, at den Tridentinske Synode (*Sess. XIV. can.* 13) har udtalt Forbandelse over dem, der lære, „at den bedste Bod alene bestaaer i et nyt Levnet, med Tilsidesættelse af de Yttringer og Gjerninger, hvori et bodfærdigt Sind pleier at udtale sig, og som derfor ere blevne anbefalede og foreskrevne af Kirken, Faste, Bön, Skriftemaal &c." Men Molinos's Lære kunde alligevel forstaaes saaledes, at den ikke indeholdt nogen Modsigelse med den katholske Kirkelære; thi den ovennævnte Synode har udtrykkeligen indskjærpet — imod den af Protestanterne fremförte Paastand, at den katholske Kirkes Forskrift om Skriftemaal var en Umulighed og en Samvittighedstortur — at Kirken ikke fordrer Andet af de Bodfærdige, end at de skulle nöie pröve sig selv og bekjende de *Dödssynder,* i hvilke de vide at have gjort sig skyldige[1]. Det synes da, som Forfatteren til *Recueil &c. p.* 286 bemærker, „at være en naturlig Conseqvents af Tridentinersynodens Opfordring og Önske om de Troendes daglige Communion, i Forbindelse med den ovennævnte Indskrænkning af Skriftemaalet til Bekjendelse af Döds-

1) Impium est, confessionem, quæ hac ratione fieri præcipitur, impossibilem dicere, aut carnificinam illam conscientiarum appellare. Constat enim, nihil aliud in ecclesia a poenitentibus exigi, quam, ut postquam quisque diligentius se excusserit et conscientiæ suæ sinus omnes et latebras exploraverit, ea peccata confiteatur, *quibus se Dominum et Deum suum mortaliter offendisse meminerit.* Sess. XIV. c. V. p. 58. ed. Streitwolf & Klener. Göttingæ MDCCCXXXVIII.

synder, at den daglige Communion kan foretages uden foregaaende Skriftemaal, eftersom man dog ikke dagligen falder i den ovennævnte Slags Synder." Med Forbigaaelse af endeel ældre katholske Theologer, der have erklæret sig i denne Retning, ville vi her henvise til fölgende Yttring af en orthodox katholsk Theolog fra den nyeste Tid. „Die jetzige sehr löbliche Sitte, jedesmal vor der Communion zu beichten" — siger *Möhler*[1]) — „beruht nicht auf einem allgemeinen Kirchengesetze. Wer sich keiner schwereren Vergehungen schuldig weiss, könnte *an sich* wohl dem Tische des Herren nahen, ohne *dem Priester* ein Bekenntniss abgelegt zu haben, und so möchte es allerdings geschehen, dass, wie ehemals, ein Jeder nur dann beichtete, wenn er sein Gewissen besonders beschwert fühlte." Dog tilföier den samme Theolog umiddelbart derefter: „Der Wohlgesinnte und mit dem menschlichen Herzen und seinen Bedürfnissen Vertraute müsste es aber in hohem Grade beklagen, wenn je diese Sitte wieder in die entgegengesetzte sich veränderte, und nur der träge, seinem allerdings schweren Amte nur mit Widerwillen genügende Priester möchte es wünschen." Saadanne Motiver vare imidlertid ikke de, som bevægede Molinos til at holde Skriftemaal og Communion fra hinanden, imod Kirkens sædvanlige Skik; dette fremgaaer tydeligen saavel af hans „Aandelige Veiviser" som af hans egen Virksomhed, der nærmest skyldte hans Iver og Talent som Skriftefader sit overordentlige Ry. Men Molinos gik ud fra en anden Betragtning af Skriftemaalet, end den katholske Kirkes Tjenere i Almindelighed. Han forudsatte hos den Slags Troende, til hvilke han nærmest henvendte sin Opmærksomhed, det Sindelag allerede tilstede, som de Geistlige sædvanlig först sögte at vække hos de Skriftende. Dette er klart af Yttringer som fölgende: „En Skriftefader bör i Skriftestolen vise et Lams Blidhed, men paa Prædikestolen bröle som en rasende Löve. De blide Bebreidelser ere virksomme hos de Bodfærdige og Skriftende, fordi disse allerede ere i rört og bevæget Stemning; men paa Prædikestolen maa man indjage de blinde og forfærdede Syndere Skræk. Ogsaa bör man være stræng med Hensyn til dem, som komme slet forberedte (mal-disposés) til Skrifte, og som ville tiltvinge sig Aflösning med Magt (*Guid. Spir.* II c. 6. 39)". Ved de sidste Yttringer synes Molinos at have maattet bortfjerne den Beskyldning, at han skulde have villet nære et letsindigt og ubodfærdigt Sind ved at tillade de Troende at communicere uden foregaaende Skriftemaal. Alligevel blev hans Mening opfattet paa denne Maade, der fandt en Bestyrkelse i de Yttringer om Anger, hvilke vi i det Foregaaende have meddeelt. Selv Protestanten *Jurieu* (s. foran S. 244 Anm. 1) troede sig beföiet til at gjöre Molinos de stærkeste Bebreidelser, som om han aldeles miskjendte Angerens og Bodens Værd, omend-

1) *Symbolik oder Darstellung der dogmatischen Gegensätze der Katholiken und Protestanten nach ihren öffentlichen Bekenntnissschriften, 4te Aufl. Mayns 1835, S. 287 Anm.*

skjöndt Jurieu dog havde en Ahnelse om, at Molinos's Opmuntringer til ei at drive Smerten over begaaede Synder for vidt, ikke sigtede til de grovere og forsætlige onde Handlinger, men kun angik de lettere og tilgiveligere Forseelser, over hvilke stundom fromme og retskafne Mennesker med öm Samvittighed turde föle en Anger, som let kunde blive til större Hindring end Befordring for deres Fremskridt i sædelig Fuldkommenhed. Hvorledes Molinos's Anbefaling af den daglige Communion uden anden Indskrænkning, end forsaavidt Bevidstheden om Dödssynder först gjorde et Skriftemaal i kirkelig Form nödvendig, blev opfattet af hans Modstandere blandt selve Katholikerne, kan man bedst see af den Bedömmelse, som for ganske nylig er fældet derover af *Bonnel* i hans oftere af os citerede Skrift *De la controverse de Bossuet et Fenelon sur le Quietisme:* „Hvad synes mere uskyldigt," siger denne Forfatter (Intr. XXVII), „mere helligt end det ene af de Midler, som Molinos anbefalede dem, der stræbte efter Hellighed, nemlig den hyppige Deeltagelse i Nadveren? Hvad kunde være mere overeensstemmende med den Lære, som nylig havde begyndt med saamegen Glands (?) at gjöre sig gjældende mod Jansenisterne, mere skikket til at berolige Jesuiterne, disse Troens officielle Vogtere? Hvo skulde ikke troe det? Og alligevel erkjender man dog snart, at den hyppige Communion, i Molinos's System, alene tjener til at hellige Kjætteriet. Hvad kommer det an paa, om Sacramentet nedværdiges ved den Lethed, hvormed man kan modtage det? Molinos er det blot af Vigtighed, at forene Mennesket paa det Inderligste med Gud uden Mellemkomst af hans Tjenere, at befrie Menneskene fra tusende Baand, som ere opfundne af Præsteskabet, indirecte at protestere mod Skriftemaalet, ved at statuere, at den indre Sjæl kan undvære et Sacrament, som alene er godt for dem, der have mistet Naadens Liv, og at Communionen er den bedste Forberedelse for at communicere værdigen. Det kommer kun an paa at bringe Menneskene til at ansee den trange og tornefulde Vei, hvorom Evangeliet taler, for at være en Snare, hvormed man kun vil anstrænge de fromme Troende til ingen Nytte, &c."

I et saa forskjelligt Lys kunde den samme Sag blive betragtet; og hvor tilböielige vi som Protestanter end ere til at give de Anskuelser Medhold, fra hvilke Molinos, efter det, vi hidtil have lært at kjende, sandsynligviis er gaaet ud ved at tilstede Adgang til Communionen uden foregaaende Skriftemaal, maae vi dog indrömme, at under andre Forudsætninger kunde Molinos's Modstandere have Ret i den ugunstige Dom, som de fældede over denne af ham indförte Nyhed. Det være langtfra, at vi ville forsvare de Misbrug og det Aandstyranni, som have staaet og staae i den nöieste Forbindelse med den katholske Kirkes sædvanlige Praxis i Henseende til Skriftemaalet; men ogsaa den protestantiske Kirke har havt Leilighed til at erfare, hvorledes den Frihed, som Reformatorerne og deres Efterfölgere satte istedenfor den gamle Kirkes Tvang, efterhaanden berövede Kirken og dens Medlemmer de gavnlige Frugter, som för havde været forbundne med Skriftemaalet navnlig ved dettes nöie Tilslutning til Communionen. Disse Velsignelser havde Luther og de sach-

siske Reformatorer rigtignok önsket og haabet at kunne bevare[1]); og det lykkedes ogsaa, saalænge som traditionel Skik og den derved nærede Fromhed, skjöndt med Bevidstheden om, at det var en fri Sag for de Troende, alligevel bibeholdt det private Skriftemaal. Men stedse blev det meer og meer almindeligt ogsaa i den lutherske[2]) Kirke at unddrage sig Skriftemaalet i denne Form, især fra den Tid, da de pietistiske Betænkeligheder, fornemmeligen stöttede paa Misbrugen af den med Skriftemaalet forbundne Absolution, havde gjort Kirkens Ledere tilböielige til at ophæve[3]) de Baand, som Sædvane havde gjort til Regel, endog efterat det var blevet almindelig erkjendt Grundsætning i den protestantiske Kirke, at Skriftemaalet ikke kunde befales og foreskrives af noget Menneske. Virkningerne deraf have i mange Tilfælde viist sig saa lidet heldige, at der i den nyeste Tid[4])

---

1) Slg. *Conf. Aug. P. II, 4* (Art. XXV): Confessio in ecclesiis apud nos non est abolita; non enim solet porrigi corpus Domini, nisi antea exploratis et absolutis. *Artic. Smalc.* III. VIII. &c. — Dog, ligesom Luther ideligen indskjærper, at Syndsbekjendelse i Skriftestolen ikke kan befales og fordres, men maa være frivillig, saaledes finder han det „raadeligt, undertiden, om endogsaa ikke altid, uden foregaaende Skriftemaal at nyde Alterens Sacrament, fordi man derved lærer at stole alene paa Guds Barmhjertighed og ikke paa sit eget Skriftemaal, sin egen Flid .... og ikke at lade sig forskrække af enhver Raslen af et flyvende Blad." S. *Wider die Ohrenbeichte und Gewissenszwang*, *Ausg. Walch* XIX, S. 999 ff.

2) Den *reformeerte* Kirke har forkastet Navnet *Skriftemaal* og taler i den kirkelige Praxis kun om „*Forberedelse*" til Communion. S. *Guerike*, *Allgemeine Christl. Symbolik* S. 507.

3) Til at dæmpe de ved Forhandlingerne om Skriftemaal og Absolution udbrudte hæftige Partistridigheder mod Slutningen af det 17de Aarhundrede blev der blandt Andet efter *Speners* Forslag udgivet af Churfyrsten af Brandenburg en Forordning, hvorved der tilstedtes Enhver Frihed til ikke at betjene sig af Skriftemaal, paa Betingelse af, i det Mindste för Nadverens Nydelse at melde sig hos en Præst.
Slg. *Schröckh, Christl. Kircheng. seit der Reform.* 8ter Th. S. 280.
Hossbach, Spener und seine Zeit II. S. 97.
Det var forresten, ligesom i den katholske Kirke mod Qvietisterne, saaledes i den lutherske Kirke mod Pietisterne en staaende Anklage, at de forsömte og ringeagtede Skriftemaalet. Paa god katholsk Exegeses Viis godtgjorde Pietisternes Modstander, Professor *Deutschmann*, i et 1698 udkommet Skrift, at den lutherske Kirkes Skriftemaal var stiftet af Gud i Paradiis, hvor Jehovah Elohim havde været Skriftefader, Adam og Eva Skrifteböörn; at Skriftemaalet siden var brugt efter Guds Anordning af Patriarcher, Propheter, Præster i det Gl. T., fornyet af Christus i det N. T. &c.
S. *Hossbach a. St. S. 98.*

4) Slg. *H. Chr. Rördam, Om Fornödenheden af en Reform i det kirkelige Skriftemaal. Kbhvn. 1839.* I en Artikel: *Von der Bewahrung des Beichtsiegels* i *Zeitschrift für Protestantismus und Kirche*; *Neue Folge* XXI B. 1 H, *(Jan. 1851)* S. 52 findes fölgende Yttringer: „Die *Forderung* der Privatbeichte als Bedingung zum Genuss des heiligen Abendmahls ist nicht schriftgemäss, und wir dürfen den Gemeinden nichts als *Forderung* auferlegen, wofür wir nicht ein klares Wort der Schrift haben. Man sehe 1 Cor. 11, 28. — Die Privatbeichte ist nicht an das Abendmahl *gebunden*, sondern etwas *ganz Besonderes* für

er yttret Længsel efter at vende tilbage til ældre Dages Skik. Saameget mindre kan man undre sig over, at den romersk-katholske Geistlighed med den störste Misbilligelse betragtede Molinos's Forsög paa at omgaae den katholske Kirkes almindelige Disciplin og at unddrage Sjælesörgerembedet et saa vigtigt Understöttelsesmiddel som det kirkelige Skriftemaal i sin Forbindelse med Nadverens Höitideligholdelse.

Dog, ikke blot Skriftemaalet för Communionen, men det kirkelige Skriftemaal overhovedet skal Molinos have erklæret for en aldeles fri Sag og have indrömmet de Troende Ret til efter egen Dom og Godtbefindende at vælge sig den, til hvem de vilde aabenbare deres Synder og Sjælstilstand, endog uden Hensyn, om det var en dertil af Kirken beskikket Mand. Denne Beskyldning findes optaget iblandt de 68 Sætninger, som Molinos skal have vedkjendt sig som troede og lærte af ham, og som bleve fordömte ved Bullen af 28 Aug. 1687[1]. Beviset for, at Molinos skal have lært saaledes, kan imidlertid ikke föres fra hans *trykte* Skrifter. Men det er saa langt fra at være usandsynligt, at Molinos kan i sine fortroeligere Meddelelser have yttret sig i den ommeldte Retning, at tværtimod ikke blot hans övrige Anskuelser og hans egen Opförsel stemme overeens med hine Paastande, men man tör ogsaa netop deri finde en Hovednögle til det bittre Had, hvormed han blev

---

sich; sie ist das gottgeordnete aus Gnaden dargebotne Mittel, wie ein bedrängtes Gewissen seine Noth in Gottes Schooss niederlegen und gewissen Trost der Vergebung mit leiblichen Ohren hören und empfangen kann. *Aber unsre armen Gemeinden wissen ja eben gar nimmer, was ein Beichtvater ist, was sie an einem Beichtvater haben — das ist der Jammer!*" &c.

Saaledes er man ved Forkeerthed i Anvendelsen af Reformatorernes Grundsætninger ad en anden Vei kommen til den samme Klage som hine: [„Angaaende Skriftemaalet have vi altid lært, at det skal være frit, og at Pavens Tyrannie maa nedbrydes, saa at vi blive frigjorte fra dets Tvang og den utaalelige Byrde, der er bleven paalagt Christi Kirke. Thi Intet har indtil denne Dag været haardere, end at Alle ere blevne drevne med Magt til Skriftemaalet, som om Undladelse deraf er den störste Dödssynd]. *Og hvad der var (er) det Værste: Ingen lærte (lærer) og Ingen erkjendte (erkjender), hvad Skriftemaalet er, hvor gavnligt det er, hvilken Tröst det medförer.* "Katech. maj. admonit. ad conf. s. *Clausen, Den Augsburgske Confession 1851.* S. 157, Anm. 1. Derfor var det ogsaa, at Dr. *Pusey* som Repræsentant for den kirkelige Objektivitet mod en oplösende Subjektivisme i den engelsk-protestantiske Kirke atter har anbefalet og tildeels indfört igjen det private Skriftemaal, der da naturligviis fremkaldte Anklagen, at han forsvarede dette i den katholske Kirkes Form. S. *Ev. Kirchenz.* 1851, Nr. 74, *Der Katholicismus in England.*

1) *Decret. Innocent. Prop. 66:* Digna risu est nova doctrina in Ecclesia Dei, quod anima quantum ad internum gubernari debeat per Episcopum . . . Dico nova, quia neque Sacra Scriptura neque Concilia neque Conones, neque Bullæ, neque Sancti, neque auctores unquam eam declararunt neque eam declarare possunt, nam *Ecclesia non judicat de occultis*, et anima habet jus eligendi eum, qui placuerit.

Prop. 67: Dicere, quod debeat manifestari internum coram Tribunali Superiorum, et quod peccatum sit, id intermittere: est error manifestus, nam *ecclesia non judicat de occultis*, et injurii sunt in animas suas per hos errores et functiones.

forfulgt, og til den ulykkelige Skjæbne, der beredtes ham af det katholske Hierarchie. Som bekjendt hidröre de i den katholske Kirke vedtagne Bestemmelser om Skriftemaalet, saaledes som de væsentligen stadfæstedes paa Tridentinerconciliet, först fra det tolvte Aarhundrede[1]). Den Form, hvori Paastanden om disse Bestemmelsers Ugyldighed fremstilles i den 66de af de i Pave Innocentii XIs Bulle fordömte Sætninger, (Est *nova* doctrina . . . dico *nova*, quia) &c. synes at indeholde Grunden, hvorfor Molinos paa kirkelige Reformatorers Viis har anseet sig berettiget til at afvige fra den herskende Vedtægt. Rigtignok synes det besynderligt, hvorledes Molinos kan have beraabt sig paa, at hverken Concilier eller Buller &c. *have foreskrevet* eller kunne foreskrive, at de Troende skulde aabenbare deres Indre for den Geistlige i Skriftestolen, naar mán tager Hensyn navnlig til de nöiagtige og udförlige Bestemmelser, hvormed Tridentinerconciliet[2]) har indskjærpet den kirkelige Skriftemaals-Forpligtelse. Men dette staaer vistnok i Forbindelse med den samme Reservation, som blev gjort gjældende af Molinos for Fritagelsen af at aflægge Skriftemaal för Nadveren, nemlig at Kirken kun har foreskrevet Bekjendelsen af de saakaldte *Dödssynder* som nödvendig. Da nu den „Beskuende" paa Grund af sin höiere Fuldkommenhed ikke gjör sig skyldig i denne Art Synder, bortfalder denne Nödvendighed for ham. (Thi, som man vil erindre fra den foregaaende Fremstilling i *Guida Spirit.*, hidröre selv de syndige Bevægelser, der vel ellers maatte qvalificeres som Dödssynder: Fortvivlelse, Blasphemie &c. ikke fra den Troende selv, naar han fuldkommen har overgivet sig til Gud, men fra Djævelen, hvis Indskydelser Gud benytter til at pröve og rense den fromme Sjæl). Bekjendelsen af de övrige Synder blev da en fri Sag, hvor Valget af den,

---

1) *Concil. Later. IV anno 1215* (under Innocentius III) *can. 21:* Omnis utriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit, omnia sua solus peccata confiteatur fideliter, saltem semel in anno, proprio sacerdoti, et injunctam sibi poenitentiam studeat pro viribus adimplere . . . . Si quis autem alieno sacerdoti voluerit justa de causa sua confiteri peccata, licentiam prius postulet et obtineat a proprio sacerdote. Udförligere Oplysninger s. hos *Gieseler*, *Lehrb. der Kirchengeschichte*, 2ter B. 2te Abth. (3te Aug.) p. 483 ff., hvor der bemærkes: „Anfangs war noch dass Bewusstseyn in der Kirche, dass diese Bestimmungen neu séyen", og nu blandt flere Bilag anföres fölgende Yttringer af *Bonaventura in Sent. Lib. IV. Dist. 17. P. 2. Expositio textus* til Lombards Ord *Quibusdam visum est sufficere, si soli Deo fiat confessio:* Quæritur hic, utrum tales fuerint hæretici . . . *Resp.* Dicendum, quod si quis esset modo hujus opinionis, esset hæreticus judicandus, quoniam in concilio generali hoc determinatum est sub Innocent. III. *Sed ante hanc determinationem hoc non erat hæresis*, quia ipsi non negabant clavium potestatem, sed negabant necessitatem: et bene concedebant, quod utile erat confiteri, et sacerdotes poterant absolvere &c. Endnu i Aaret 1310 tilstedte Synod. Trevir. i Dödsfare, naar ingen Præst var tilstede, laico catholico confiteri. Et Exempel paa et saadant Skriftemaal findes henved 1250 i *Joinville, Hist de s. Louis* (s. *Gieseler a. St. S. 490*).

2) *Sess. XIV. Cap. V—VI.* Can. *VI—VIII.* Slg. *Catech. Roman. Pars II. Cap. V. De Poenitentia*, Qu. 47.

hvem den Troende vilde skjænke sin Fortroelighed, ikke var indskrænket ved nogen kirkelig Bestemmelse. Molinos selv skal have tilstaaet, at han i tolv — efter Andre i to og tyve Aar — ikke havde aflagt Skriftemaal[1]). Som det imidlertid neppe har været Tridentinerconciliets Hensigt at tilstede den Indskrænkning, hvilken Molinos vilde udlede af dets Bestemmelser om Skriftemaalet, saaledes har det vel heller ikke været Molinos's Mening at udstrække den Frihed, hvorpaa han ved denne Leilighed gjorde Paastand, til en saadan Almindelighed, som der tillægges ham efter Udtrykkene i de ommeldte ved den pavelige Bulle fordömte Sætninger. Thi ligesom de fleste af den mystiske Theologies Lærere sögte ogsaa Molinos at afholde sig fra enhver directe Modstand mod Kirken, omendskjöndt han, paa Grund af den Stilling, han indtog mellem de til den Tid herskende Partier i den katholske Kirke, endnu mindre end mange andre af hans Forgjængere kunde undgaae et saadant fjendtligt Sammenstöd. Derimod stemmer det mere overeens med Molinos's og Qvietisternes hele Væsen og Fremgangsmaade, at de have sögt ad Omveie at skjule deres Afvigelse fra den i Kirken gjældende Anskuelse. De tvungne Forklaringer og de spidsfindige Udflugter, hvormed et for Vildfarelse mistænkt Parti i slige Tilfælde söger at forsvare sig, pleie imidlertid kun at foröge Hadet og Bitterheden mod det. Dette stadfæstede sig da naturligviis saameget mere ved denne Leilighed, hvor der handledes om en kirkelig Anstalts Værd, i hvilken den oprigtig troende Katholik[2]) saae et Sacrament af guddommelig Indstiftelse, og den katholske Geistlighed det fornemste Stöttepunkt for kirkelig Orden og Hierarchiets Magt. Alligevel finde vi ikke Molinos's Lære om Skrifte-

---

1) Alligevel hedder det dog i det tidligere (s. S. 199 Anm.) omtalte Forord til *Guid. Spir.* af Broder *Jean de Sainte Marie*, at da han indstændigen, men forgjæves havde bedet Molinos om Tilladelse til at udgive Guid. Spirit., henvendte han sig til Molinos's Skriftefader (j'employai son *Directeur spirituel* à qui il ne pût le refuser et qui me le remit entre les mains, aprés l'avoir lû). Men Directeur spirituel behöver ikke at tages om Skriftefader i kirkelig Forstand. Hos Qvietisterne synes disse Directeurs sprirituels eller Directeurs de conscience at have indtaget samme Stilling som de saakaldte „*Förere*" hos Gudsvennerne i Tydskland. *S. Neander, Allg. Gesch. der christl. Religion und Kirche*, 6r B. 1852. S. 728 ff. *Die Gottesfreunde in Deutschland.*

2) Man see *Pascals* glimrende Apologie for det katholske Skriftemaal i hans *Pensées P. I. art. V. n. 8.* Slg. endeel andre Skribenters Yttringer om den katholske Kirkes Skriftemaal som ikke mindre grundet i den guddommelige Naades Aabenbarelse end svarende til den menneskelige Naturs Trang, hvilke *Aug. Nicolas* har sammenstillet i sine *Etudes philosophiques sur le Christianisme, Paris* 1851, T. III p. 399—435. Med en subjectiv Overbeviisnings Inderlighed, men ikke uden en ivrig Katholiks Fanatisme, udbryder denne forresten saa udmærkede Forfatter: „Qu'on nous cite un seul homme, qui se soit éloigné par *vertu* de la Confession? nous irons même plus loin: qu'on nous en cite un seul, qui ne s'en soit pas éloigné par *vice?*" a. St. p. 406.

maal angreben i den förste offentlige Anklage, som reiste sig mod ham; — et Beviis for, at man til den Tid i det Mindste ikke bestemt vidste, hvorvidt han udtrykkeligen havde foredraget kjætterske Meninger derom[1]).

VI.

Den Förste, der offentligen traadte i Skranken mod Qvietisterne, var Jesuiten *Paul Segneri*. Denne Mand (f. i Campanien 1624) havde erhvervet sig stor Anseelse ikke mindre ved sin Veltalenhed og sine Læregaver end ved sin Fromhed og strænge Askese[2]). Opdragen hos Jesuiterne, vakte han tidlig sine Foresattes Opmærksomhed ved sin Strænghed mod sig selv og ved sin brændende Begeistring for Religionen. Forgjæves sögte han imidlertid om Tilladelse til at prædike Evangeliet for Hedningerne i fjerne Verdensdele. Man fandt det hensigtsmæssigere at benytte hans Iver og Talent som *Missionair*[3]) i selve Italien,

---

1) Forresten vil man ikke undre sig over, at man kunde tillægge *Molinos* en urigtig Udstrækning af de Christnes aandelige Præstedömme, naar selve *Spener*, der dog pleiede at udtrykke sig paa en langt forsigtigere Maade, af *sine* Modstandere blev paabyrdet den Mening, at han uden videre indrömmede alle Christne Ret ikke blot til at lære, men til at forvalte Sacramenterne, höre Skriftemaal og absolvere. S. *Hossbach*, Spener und seine Zeit. II. S. 344.

2) „Auch bey dem durchdringensten Froste gieng er in blossen Füssen; schlief nur wenig auf einem Brete, und presste sich durch verschiedene Werkzeuge Blut aus. Unter einer Menge büssender Peinigungen des Körpers erfand er eine besonders fürchterliche. Er liess ein brennendes Wachslicht auf die Brust und andere Theile des Körpers tröpfeln und riss das kalt gewordene Wachs sammt der Haut und den Haaren weg.“ *Schröckh, Christl. Kircheng. seit der Reform.* 7ter Th. S. 241.

3) Det var ikke usalmindeligt i hiin Tid, at i Fasten eller paa Fastedage eller ved een eller anden overordentlig Anledning fremtraadte i denne eller hiin Stad og Egn, snart af egen Drift, snart efter Opfordring, en berömt Præst eller Munk, som kunde tiltroe sin fyrige Veltalenhed og sit eget Frombeds-Exempel Magt til at fremkalde en almindelig Revolution i Folkets Tænkemaade og Sæder. Naar han kom, opbörte alle Lystigheder. I Kirkerne, og, hvis disse ikke kunde rumme Tilhörerne, paa Gader og Torve stod Missionairen frem, angreb de herskende Udskeielser og Laster med en saadan Fyrighed

hvor han i 27 Aar drog om som en af Middelalderens Apostler, barfodet, i Pjalter, med sit Breviar under Armen og Crucifixet paa sit Bryst. Han erhvervede sig snart saa stort et Ry ved sine Prædikener, at hvor han kom frem, blev han modtagen med den största Begeistring: Klokkerne ringede i Stæderne, der ströedes Blomster paa hans Vei, Övrigheden gik ham imöde, Folket trængte sig om ham, og han maatte ikke sjelden omgives med Vagt, for at den paatrængende Mængde ikke skulde qvæle ham. Hvor store Talenter man end efter denne Beskrivelse kan tiltroe Segneri som katholsk Bodsprædikant, vil man dog neppe deraf vinde nogen Tillid til, at han skulde have kunnet upartisk vurdere Molinos's Anskuelser og Virksomhed. Endnu mere stiger denne Mistillid, naar vi erfare, at *Segneri* i nogle af sine Skrifter har udbredt saa urimelige og æreskjænderske Bagvadskelser om *Luther* og *Calvin*, som f. Ex. at den Förste havde i Natten efter et om Aftenen atholdt Drikkegilde hængt sig selv; og at den Anden havde engang lovet at opvække et Menneske, som han falskeligen havde udgivet for död, men at han, da han vilde udföre sit Löfte, havde forefundet Mennesket virkelig död[1]), &c. Det er imidlertid bekjendt, hvorledes denne Slags Forestillinger om Reformatorernes Privatliv traditionelt have forplantet sig næsten over den hele katholske Kirke indtil vore Tider og findes gjentagne selv hos saadanne katholske Skribenter, hvis Autoritet og subjective Sanddruhed man vilde gjöre Uret, dersom man vilde bedömme dem alene derefter. Meer eller mindre uafhængig af Lettroenheden i Henseende til slige Bagvadskelser kunde dog den Polemik være, som blev fört mod Modstandernes Lærdomme, endskjöndt det naturligviis under Partistridens Hede ikke kunde være andet, end at Angrebets og Forsvarets Værd blev bedömt meget forskjellligt fra de modsatte Sider. Segneris förste og meest bekjendte[2]) Skrift imod Qvietismen förte til Titel: *Concordia tra la fatica e la quiete nell' Orazione* (*Bonon.* 1681 in 12). Da det ikke er lykkedes Forfatteren af nærværende Afhandling at kunne faae det

og under saa frygtelige Skildringer af deres Skjændighed og deres Straffe i Tid og Evighed, at Tilhörerne almindeligen bleve grebne af den heftigste Anger og Sindsbevægelse; man græd og skreg om Barmhjertighed; man pidskede sig og underkastede sig andre strænge Övelser; Dödsfjender forsonede sig; Fruentimmerne bortkastede deres kjæreste Pynt &c. — kort sagt, Missionairens Seir var fuldkommen. Men Forandringen pleiede sjelden at vare mere end i de faa Uger, da Missionairen var tilstede; siden vendte Alt tilbage til sin gamle Gang, saaledes som man kunde vente det af en saa overraskende og næsten aftvungen Omvendelse. *Schröckh* a. St. S. 239.

1) I et Skrift under Titel: *Incredulo senza scusa*, s. *Weismann* l. c. II. p. 789.

2) Et andet Skrift, som citeres efter den franske Oversættelse under Titelen: *Le Quietiste, ou les illusions de la nouvelle oraison de qvietude, Paris 1687 in 12mo*, henföres ligeledes til Segneri. S. *Recueil. Preface* p. 35; slg. *Walch*, Biblioth. Theologica T. II. p. 1009, *Bausset* Hist. de Fenelon I, p. 324 (1).

ihænde, kan jeg kun paa anden Haand meddele Oplysninger derom. Molinos's og Qvietismens Forsvarere erklærede det for en uretfærdig og urigtig Fremstilling af Molinos's Lære, og Udgiverne af *Lettres écrites de Rome* (s. p. 33) samt af *Recueil &c.* (p. 267 ff.), af hvilke den Sidste indlader sig paa en udförligere Kritik af flere af Segneris Paastande, nærme sig i deres Dom til den samme Side. Derimod oplöftede Jesuiterne Skriftet med mange Lovpriisninger, som da overhovedet Segneris literaire Productioner stode höit anskrevne i den katholske Kirke[1]). Et Vidnesbyrd til Gunst for *Segneri* af formeentlig större Paalidelighed besidde vi i en Yttring af *Leibniz*, der i et Brev til Ernst af Hessen-Rheinfels af 25 Mai 1688 omtaler ham som en Mand, hvis Navn indeholdt gunstige Formodninger om en fornuftig Bedömmelse af dette Anliggende: „*Je n'ai pas encore vû*“ — skriver den tydske Philosoph — „*le livre du P. Segneri, intitulé: Concordia tra la fatica e la quiete, que Monsieur Spener cite dans sa lettre. Je m'imagine, que ce Pére s'accordera avec mes sentiments touchant la veritable Qvietude, et qu'il desapprouvera ce que je n'approuve pas dans les Qvietistes du temps.* Saameget er vist, at de Fragmenter, som ere opbevarede deraf f. Ex. i den ovennævnte Gjendrivelse af Udgiveren til *Recueil de diverses &c.*, samt i det Udtog, som findes af Bogen i *Acta Eruditorum*, Lipsiæ 1687 (p. 19—26), indeholde nogle Betragtninger, som i det Mindste ikke ere aldeles umotiverede Beskyldninger mod Qvietisternes Lære[2]).

Af den ommeldte Anmeldelse i *Acta Eruditorum* seer man, at Segneris Skrift var udkommen med Billigelse af Jesuitergeneralen *Joh. Paul Oliva*, der andetsteds (s. foran S. 174) omtales som en Velynder af Molinos.

Medens Segneri viste sig enig med Molinos i Bestemmelsen af Forskjellen paa Meditation og Contemplation, var han uenig med ham i det udelukkende Fortrin, som Molinos skjænkede Contemplationen. Han bebreidede Molinos, at denne havde yttret, hvorledes

1) De ere trykte i Venedig 1712, 4 Voll. in 4to og flere Gange oplagte. Endeel af Segneris Skrifter bleve oversatte paa Latin af Jesuiten *Rassler*, München 1706 in 4to. S. *Bausset* l. c.

2) Ifölge *Lettres écr. de Rome* p. 34 har Segneri ingensteds i sit Skrift omtalt Molinos ved Navn, skjöndt han tydeligen nok har citeret hans Ord; hvilket ogsaa stemmer med Referatet i *Recueil.* p. 273: „Outre ces réflexions génerales sur le systême de Molinos, le Jesuite censure encore diverses propositions de cet auteur, sans le nommer, mais en copiant les paroles de son livre et le désignant si bien, qu'on n'a pas de peine de reconnoitre à qui il en veut.“ Alligevel har Udgiveren af *Recueil* i Fortalen til p. 36 tilbagekaldt den Mening, at Segneris Bog skulde være skreven imod *Molinos*, og mener, at den egentlig gjældte *Malleval*. Dette stötter sig dog kun paa en Conjectur (si mes conjectures sont bien fondées), som ikke andensteds er bleven understöttet, p. 22. I *Act. Erudit.*, hvorefter vi meddele Indholdet af Segneris Skrift, angives stedse *Molinos* som den, mod hvis Aandelige Veiviser dette var rettet.

ikkun *de* vilde modsige hans Lære, hvilke ikke forstode den eller ikke havde selv den fornödne Erfaring, som om han derved havde villet sikkre sig et Asyl, hvortil han altid kunde flye hen, naar han blev gjendreven ved Grunde af sine Modstandere. Segneri viste derefter de to Extremer, til hvilke Forsvarerne af Meditationen og af Contemplationen hver paa sin Side pleiede at lade sig forlede: de Förste feilede, naar de satte det sidste Maal i Meditationen og ikke sögte ved dens Hjælp at stige op til selve Hvilen i og Nydelsen af Gud, saavidt det er muligt i dettte Liv; de Sidstnævnte derimod feilede i at ville overspringe al Meditation og strax at ville trænge med Moses op paa Bjergets Tinde, ind i Guds Hemmelighed. Segneri dadlede Molinos's Paastand om at Ingen burde fra Contemplationens Tilstand vende tilbage til Meditationens; ligeledes misbilligede han de af Molinos givne Regler for at trænge frem til Contemplationen, efterdi denne Tilstand beroer paa en guddommelig Naade, som ikke lader sig foreskrive slige Love. Fremdeles gjendrev Segneri Molinos's Lære om at Gud alene i sit abstracte Begreb, med Tilsidesættelsen af de guddommelige Egenskaber, skulde være Contemplationens Gjenstand, og at det kun skulde tilkomme de Ufuldkomne at opholde sig ved Betragtning over Christi Menneskehed. Overhovedet erklærer han sig mod Molinos's Bortviisning af al discursiv Kundskab og alle distincte Fölelser som imod en Misforstaaelse af ældre Mystikeres Lære, der ingenlunde vilde have de Fromhedens Hjælpemidler udelukkede, som Forstand og Indbildningskraft kan yde. Han forkaster den Mening, at man alene ad Contemplationens Vei kan komme til den christelige Fuldkommenhed, og, idet han holder Lovtale over det active Liv, finder han det tvivlsomt, om det active eller det contemplative Liv kan opvise de störste Exempler paa Hellighed. Han mener, at fuldkomnere end hvert af disse for sig er Foreningen af begge Slags Virksomhed; derfor havde Christus heller ikke roest Maria, som om hun havde valgt *det Bedste,* men fordi hun havde valgt den bedste *Deel;* thi det beskuende er bedre end det active Liv, men bedre end begge hvert for sig er det Hele ɔ: det Liv, som baade er contemplativt og activt. Med Paaberaabelse af Augustinus o. a. Kirkefædre afviser han Molinos's Nedsættelse af Bönner i Ord og andre fromme Övelser, som ere foreskrevne i Kirken, naar de holdes inden den christelige Friheds Grændse. At forstaae Gudsdyrkelsen i Aand og Sandhed blot om Tilbedelse i Troen alene, er, ifölge Segneri, *calvinsk* Kjætteri. Han indrömmer, at den udvortes Poenitents, Brugen af Billeder &c. ikke udgjör Fromheden; men han oplyser, hvorledes denne kan vækkes og næres ved udvortes og sandselige Midler, ved hvilke man ikke skal blive hængende, men hvis Brug man heller ikke skal forkaste. Tilsidst sammenfatter han i Korthed Indholdet af sit Skrift, som han aldeles underkaster den hellige Kirkes Dom.

Man synes ikke at kunne nægte, at dette Udtog af Segneris Bog bekræfter Leibnitz's gunstige Formening om den. Men det forstaaer sig, at i det syttende Aarhundrede kunde en Theolog og endnu nærmere en katholsk Theolog og Jesuit ikke træde op mod saa

afvigende Meninger som dem, hvilke Segneri her bekjæmpede, uden at andrage paa, at de skulde fordömmes af Kirken, efterat nu han havde gjort Sit til at gjendrive dem. Det var da i sin Orden, at en saadan Strænghed og Miskjendelse af Modstanderens gode Hensigt og relative Ret blev gjengjældt ved en tilsvarende Opförsel fra deres Side, som yndede Molinos's Anskuelser. Segneris Angreb paa Qvietisterne paadrog ham flere Menneskers heftigste Fjendskab. Han blev bestormet med anonyme Trudselsbreve; han blev, skjöndt uden derved at lade sig rokke, formanet af flere forstandige, men frygtsomme Mænd blandt hans Venner om ikke at fortsætte sin Polemik, da man frygtede, at Modstanderne skulde stræbe ham efter Livet[1]). Den Larm, som opkom i Anledning af Segneris Skrift, greb saaledes om sig, at Jnqvisitionen fandt det nödvendigt at nedsætte en Comission til at undersöge Molinos's og Petruccis Skrifter. Denne Undersögelse faldt imidlertid ud til de Anklagedes Fordeel, saa at det lykkedes disse ved deres Forklaringer at bortfjerne de Beskyldninger, som vare blevne fremförte mod deres Lære, og den paafulgte kirkelig-juridiske Frikjendelse bidrog saaledes kun til endmere at forhöie deres Anseelse og give deres Parti Mod til at træde dristigere frem. Segneri undgik med Nöd den Skjæbne, som han havde tiltænkt Molinos. Derimod kunde Innocentius XI og Qvietisternes Venner saameget mere uhindret lægge deres Sympathier for Dagen, og Petrucci blev af Paven kort efter udnævnt til Biskop i Jessi, hvor han ved sin fromme Nidkjærhed, sine ustraffelige Sæder og sin kjærlige Characteer gjorde Pavens Valg Ære.

Det Nederlag, som Jesuiterne og deres Parti havde lidt i Segneris Person, kunde ikke andet end foröge Bitterheden i deres Had mod Molinos og dennes Velyndere. Et Offer for deres Hævn skal den omtalte *Martin Esparza* være bleven, der, selv Jesuit, havde ledsaget den Aandelige Veiviser med en fyrig Anbefaling (s. foran S. 200). Man saae ham i det Mindste ikke senere i Rom, og Rygtet gik, at han var bleven indespærret for bestandigen[2]). Hvad enten dette er sandt eller ikke, saa seer man deraf, hvor giftig Partiernes Had var bleven under den fortsatte Kamp. Jesuiterne havde opgivet alt Haab om at aabne Öinene paa Innocentius ved Grunde og Forestillinger. Qvietismen havde vundet saa stor Udbredelse, at den begyndte at benyttes som Middel for at sætte sig i Gunst; fra de höiere Kredse steg den ned mellem Folket; om den endogsaa ved Misforstaaelse og ureen Tænkemaade i mange enkelte Tilfælde fremstillede sig i et ufordeelagtigt Lys, havde den alligevel i sine fornemste Stötter saa anseelige og for deres Fromhed höit

1) „Peu s'en fallut qu'il ne lui (Segneri) en coustât la vie" siger *d'Avrigny*, *Memoires chronologiques pour servir à l'histoire ecclesiastique.* 1723. t. III. p. 322.

2) Lettr. écrit. de Rome p. 35. Recueil p. 279.

agtede Autoriteter, at de hadske og fjendtlige Beskyldninger imod den ikke kunde gjöre Indtryk netop i dens Hovedsæde, Rom. Anderledes maatte vistnok Sagen fremstille sig udenfor Italien. Navnlig maatte den i Frankrig finde en ganske anden Bedömmelse baade hos Geistlighed, Konge og Folk.

Den franske Kirke havde i det syttende Aarhundrede vundet et Opsving, hvorved den med Rette kunde betragtes som Glandspunktet i Katholicismen. Kampen med Protestantismen var her ikke udelukkende bleven fört med legemlige Vaaben; thi de Reformeertes frie Religionsövelse, som ved det Nantiske Edict var bleven nogenledes sikkret og först efterhaanden blev omstyrtet ved den raae Magt, aabnede Leilighed for en theologisk Polemik, der i flere Henseender blev aandelig vækkende for begge Confessioners Tilhængere. Endog under stedse tiltagende Indskrænkninger fra det katholske Hofs og Cleresies Side lykkedes det de Reformeerte ved at benytte den hollanskde Presse at kunne fortsætte den theologiske Kamp uden Afbrydelse. I en lang Række Aar var der fra Richelieus Tid af og under Indflydelse af mange talentfulde Geistlige og Theologer blevet arbeidet paa den franske katholske Clerus's Dannelse. Som Frankrig i Ludvig den Fjortendes Tid straalede ved den Glands, hvilken saamange store Aander udbredte i de forskjelligste Retninger, saaledes var det blandt Andet ved literaire Bestræbelser paa Theologiens Gebeet, i den geistlige Veltalenhed, i kirkehistoriske Studier, i dogmatiske og kirkeretlige Controverser, at franske Prælater, Bisper og Præster, Professorer og Ordensgeistlige kappedes med hinanden og vidste at tildrage sig Verdens Opmærksomhed. En ny Spore til Övelse i Lærdom og Skarpsindighed blev Striden mellem Jansenister og Jesuiter. Den Selvfölelse, som derved blev vakt hos det franske Cleresie, kunde ikke andet end vække dets Uvillie mod et Parti, der bedömte det med samme skaansellöse Bitterhed, som Protestanterne pleiede, og der endog erklærede flere af de Egenskaber, for hvis Skyld de meest ansete og oplyste Mænd tillagde Frankrigs Geistlighed et Fortrin fremfor andre Landes, for at være en væsentlig Hindring i at naae sand Fromhed og Fuldkommenhed. Hertil kom desuden fölgende Omstændighed. Ved Forhandlingerne med Protestanterne, hvilke man i det Mindste en Tid lang forsögte ved Grunde og Belæring at bevæge til at træde tilbage i den katholske Kirke, havde mange franske Geistlige erkjendt Hensigtsmæssigheden af at opgive Paastanden om Nödvendigheden af en stor Deel udvortes religiöse Ceremonier og af mange uskriftmæssige Lærdomme, som især vare Protestanterne til Forargelse, og som dog heller ikke af alle katholske Theologer bleve ansete for at höre væsentligen til den katholske Kirkes Lære og Disciplin. Man behöver blot at erindre om *Bossuets* Skrifter af den ovennævnte Tendents og om Biskoppen af Grenobles, Cardinal de *Camus's,* bekjendte Hyrdebrev til sine Sognegeistlige, for at kunne slutte sig til,

at ikke blot mange Geistlige, men ogsaa Lægfolk i Frankrig[1]) maatte ansee den sande Catholicisme uretfærdigen anklaget for en overtroisk Tillid til den udvortes Gudstjenestes Værd; men man vil ogsaa kunne deraf vide, at en Eftergivenhed og Ligegyldighed for de udvortes religiöse Former ud over den saaledes indskrænkede Grændse maatte selv af de oplyste Katholiker ansees for farlig og for at kunne före til en fuldkommen religiös Indifferentisme. Som en Repræsentant for hiin Tids gallicanske Kirke kan vistnok den Prælat ansees, der i et sildigere Studium af Qvietismens Historie optraadte som dens heftigste og farligste Modstander endog under den Skikkelse, hvor den ved Fenelons Bestræbelser havde sögt at rense sig fra de meest anstödelige Udvæxter. Vi feile vist ikke, naar vi antage, at Fleerheden navnlig af den höiere franske Geistlighed betragtede Molinos's Anskuelser med *Bossuets* Öine. „I Bossuet“ — siger Hagenbach[2]) — „fremstiller sig overveiende den forstandsmæssige, mindre den fölelsesfulde, gemytlige Opfattelse af Religionen. Han betragtede denne med en viis, praktisk Statsmands Öie nærmest fra dens objektive Side, som noget positivt Givet, der var begrændset af bestemte Former, udvortes fremstillelig, understöttet og fastholdt ved udvortes Midler. Han fordrede derfor Klarhed i Begreber og Hensigtsmæssighed i de sædelige Forskrifter. Med en Religion, der hverken theoretisk lod sig fatte i Dogmer eller practisk i Forskrifter, med en Religion, der i den Grad unddrog sig alt Udvortes, at den end ikke behövede Bönner med Ord, men var tilfredsstillet ved den i Gud hvilende Stemning (oraison mentale) vidste han ikke, hvad han skulde gjöre. For ham maatte derfor Qvietismen, om han endog betragtede den uden Lidenskab og saa upartisk som muligt, vise sig som en farlig og fordærvelig Vildfarelse.“ Han erklærede mod dem, der ansaae hans Iver i at bestride Qvietismen, endog i den formildede Form, hvorunder Fenelon vedkjendte sig den, for overdreven, at denne Bebreidelse kun grundede sig paa Vedkommendes Kortsynethed, thi det gjaldt her ikke mindre end om Religionens Sag overhovedet (qu'il y alloit de toute la religion). I det

1) Prindsessen af Orleans (Elisabeth Charlotte) skriver i et Brev (4de Novbr. 1701) til en nær Beslægtet i Tydskland: „Ihr müsst nicht meinen, dass die französsche *Catholischen* so alber sein wie die teutschen *Catholischen*, Es ist ganz Ein andere sach mitt, schir alss wens Eine andere *religion* were. Es lest hir die heylige schrefft wer will, Man ist auch nicht *obligirt* ahn *bagatellen* undt abgeschmackte *miracle* Zu glauben. Man helt hir den *papst* nicht vor unfehlbar, wie Er mons. de lavardin Zu *rom excommunicirte*, hatt man hir Nur drüber gelacht; man bett Ihn nicht ahn; man helt nichts auf wallfahrten, undt hundert dergleichen, worinen Man hir Im landt ganz *different* Von den teutschen *Catholischen* ist wie auch Von den *spaniern* undt *italeinern*“

S. *Reuchlin Gesch. von Port Royal, II Band, XLVI Beil.*, S. 784.

2) *Vorlesungen über Wesen und Gesch. der Reformation*, 4ter Th. S. 405.

samme Lys betragtede selv Jansenisterne Qvietismen, hvorom *Nicoles* ovenfor omtalte Polemik kan afgive Vidnesbyrd[1]).

Man vil da mindre undre sig over, hvorledes *Jesuiterne* i Frankrig tilligemed Kongen og den store Mængde, som stode under deres Indflydelse, maatte dömme om Molinos og hans Virksomhed. Fra deres Ordensbrödre i Italien havde Jesuiterne sandsynligviis kun modtaget den ugunstigste Skildring desangaaende. Jo mere nu et Skrift som „den aandelige Veiviser“ overlod sin Fortolkning til sine Læseres Forudsætninger om dets Hensigt, destomindre var det istand til at gjöre sit sande Indhold forstaaeligt for dem, der fra andre Sider varo indtagne mod dets Forfatter. Den Andeel, som tillægges Ludvig den Fjortendes berömte Skriftefader, Jesuiten *la Chaise*, i at styrte Molinos, behövede derfor ikke udelukkende at være udsprungen af uædle og egennyttige Bevæggrunde, omendogsaa politiske Hensyn heller ikke ved denne Leilighed undlod at öve deres Indflydelse paa hans Fremgangsmaade. Denne Munk kunde vanskeligere end mangen Anden dömme uhildet om Molinos, hvis Indflydelse paa Pavens Tænkemaade maatte i enhver Henseende forekomme ham meer end mistænkelig. Det var vist ikke mindre sine egne end Ludvig XIVs Tanker, som *la Chaise* udtalede, naar han, efter Tilskyndelse fra hans Ordensbrödre i Rom, forestillede den franske Konge, hvorledes det Værk, som nu saa heldigen var fremmet i Frankrig, Protestantismens Udryddelse, — hvortil man netop nu forberedte det sidste Skridt ved Ophævelsen af det Nantiske Edict — truedes med at gaae tilbage ved de religiöse Bevægelser, hvilke Molinos havde foranlediget i Italien; hvorledes denne Spanier, der nöd en saa stor og udbredt Anseelse hiinsides Alperne, maatte antages for en naturlig Fjende af den franske Konges Interesser, og hvorledes selv den Yndest, som Paven viste Molinos, var et Tegn paa den Overvægt, man i Rom indrömmede det Spansk-Österrigske Huus. Ved at vække Forfölgelse mod Molinos kunde man paa eengang haabe at forstyrre Kjætteriet, at svække det spanske Parti, og at give Paven Andet at tænke paa end at fortrædige Kirkens förstefödte Sön med Stridigheder om Regalet. Saaledes syntes jo baade Kirkens og Statens Interesser at fordre en Mands Fald, om hvis fordærvelige Indflydelse der for *la Chaise* ingen Tvivl kunde være, efterat selv Segneris Optrædelse havde været frugteslös, og dennes Nederlag havde tilföiet Jesu Selskab en ny og farlig Ydmygelse. *La Chaise* skildres af sine Samtidige som en Mand af blid og moderat Tænkemaade, af mange fortrinlige Egenskaber, endog i flere Henseender mere frisindet, end

---

1) Ogsaa *Mdme Gujon* fortæller i sin Selvbiographie (T. II. p. 246), hvorledes hun ved sin Ankomst til Marseille blandt andre *Modstandere* fandt 72 Personer, „qui se disent ouvertement les 72 disciples de Mr. de Cyran“ (Jansenisternes Hoved i Frankrig).

sædvanligviis Medlemmerne af hans Orden[1]); men han deelte med denne den faste Overbeviisning om Nödvendigheden af det katholske Hierarchies ubetingede Autoritet og saae i enhver Bestræbelse for at svække denne Overbeviisning hos de Troende det fordömme-

1) Kanzler *d'Aguessau*, „som aldrig har været anklaget for at være Jesuiterne altfor gunstig“ (*Bausset, Hist. de Fenelon*, III. p. 394) kalder P. la Chaise „un bon gentilhomme, qui aimoit à vivre en paix et à y laisser vivre les autres, capable d'amitié, de reconnoissance, et bienfaisant méme, autant que les préjugés de son corps pouvoient le lui permettre.“ Slg. fölgende Skildring, som *Leibnis* giver af *P. la Chaise* i et Brev (1680, Dato er ikke angivet) til Landgrev Ernst af Hessen-Rheinfels: „Le R. P. *de la Chaise*, Confesseur du Roi T. Chr., dont il est encore parlé dans un endroit de la lettre de V. A. est assûrement un personnage d'un merite et d'un sçavoir extraordinaire. J'ai eu l'honneur de lui parler quelques fois de Mathematique; le R. P. Berthier, Jesuite, qui est avec Mr. le Cardinal de Bouillon m'y ayant mené. Le Pere *de la Chaise* doit être habile homme, et homme de vertu et grand Theologien, puisqu'on l'a choisi pour le poste, qu'il occupe. Mais d'outre cela je scais, qu'il entend à fonds les sciences les plus sublimes et les plus cachées. Il est grand physicien, grand geometre, grand antiquaire. Le pere Honoré Fabri dans ces dialogues de physique introduit le pere de la Chaise comme un des collocuteurs, mais alors il n'étoit pas encore Confesseur du Roi. *Je vois même par le personnage, que le pere Fabri l'y fait jouer, qu'il se donne plus de liberté en philosophant qu'un Jesuite n'a coûtume de prendre. Cela me fait croire qu'il ne donne pas aux prejuges ordinaires aux gens de sa société!* Enfin je croy, qu'il n'y a gueres de plus éclairé dans l'Ordre que lui; et le Roi T. Chr. auroit eu de la peine apparemment à trouver un autre plus digne de cette charge.“ — (*Rommel*, a. St. 1 ff. S. 279). En tredie Samtidig, der i det Hele betragtede Tingene fra en Verdensmands Standpunkt, *St. Simon*, har yttret sig saaledes om Pere la Chaise: „Pater *La Chaise* var et middelmaadigt (?) Hoved, men af en god Charakteer, billig, ligefrem, forstandig, klog, blid og maadeholden, en stor Fjende af Angiveri, af Voldsomhed og af Alt, som kunde vække Opsigt. Han besad Æresfölelse, Redelighed, Humanitet, Godhed; han var munter, artig, beskeden, selv ærbödig. Han var, omendskjöndt sin Familie meget hengiven, i enhver Henseende uegennyttig; han satte nogen Priis paa sin Adel og begunstigede denne Stand saameget som muligt. Han var omhyggelig i Valgene for Episcopatet, især for de betydeligere Bispedömmer, og lykkelig deri, saalænge han nöd fuld Credit. Naar han var bleven skuffet, indsaae han det uden Gjenstridighed og glödede af Iver for at gjöre det Onde godt, hvortil Bedrageri havde foranlediget ham. Han havde imidlertid god Dömmekraft og Forsigtighed; han var et godt Menneske og en god Munk, en ivrig Jesuit, men uden Fanatisme (?) og uden slavisk Væsen; han kjendte dem bedre, end han lod sig mærke med, og var iblandt dem som en af dem. Aldrig vilde han drive det til Forstyrrelse af Portroyal (?), ligesaalidt som indlade sig i Noget mod Cardinal Noailles, omendskjöndt denne havde opnaaet Alt, uden at la Chaise havde nogen Deel deri. Heller ikke vilde han indlade sig formeget i de chinesiske Anliggender, men begunstigede Erkebiskoppen af Cambray (Fenelon) saameget som muligt. Han havde altid Pater Quesnels N. T. paa sit Bord, og naar man forundrede sig derover, at han var saa fortrolig med denne Bog, svarede han, at han elskede det Gode og Rette, hvor han fandt det, og at han kjendte ingen fortræffeligere Bog, ingen, som gav rigere Belæring; at han fandt Alt deri, og at han, da han havde liden Tid til at læse Andagtsböger, foretrak den for alle.“ (S. *Reuchlin*, Gesch. von Port-Royal 2r B. S. 587).

Reuchlin bemærker imidlertid, (ssteds p. 592) at St. Simon feiler, naar han lader la Chaise „ikke ville drive det til det Yderste med Portroyals Forstyrrelse“, thi den 20 Mai 1708 forlangte Kongen Portroyal ophævet „som Kjætteriéts Rede“; la Chaise döde derimod först 20 Jan. 1709; at *la Chaise*,

ligste Kjætteri. Naar selv det attende Aarhundredes Franskmænd, opdragne i den katholske Religion, men dens afgjorte Fjender, have kunnet ansee Protestantismen for at undergrave Staternes Grundvold[1]), hvorledes skulde da Ludvig XIVs Skriftefader dömme om Anskuelser, der væsentligen vare de samme som de, fra hvilke Reformatorerne vare gaaede ud — ? P. *la Chaise* var ikke uden Fölelse for hiin fromme Stemning, der saa umiskjendeligen udtalede sig i den mystiske Theologie. Hans egen Orden skyldte jo tildeels den samme sværmeriske Inderlighed og Begeistring, hvori Fromheden her traadte frem, den Höiagtelse og Hengivenhed, som var bleven den saa rigeligen skjænket i Ordenens förste Dage, og som endnu bevaredes for den i mange Hjerter. Ja, vi finde endog *la Chaise* senere gjort mistænkelig som Qvietist paa Grund af den Tilböielighed, han nærede for Fenelon; og dog var allerede Fenelons i den ædlere Qvietismes Aand udkastede Maximes des Saints i *P. la Chaises* Öine en fordærvelig Bog[2]). Man kan da vel forestille sig, i hvilket Lys han maatte see Molinos's Aandelige Veiviser, som han desuden formodentlig först lærte at kjende samtidigen med de Rygter, der udbredte sig om dens fordærvelige Indflydelse.

---

der skildres som en Engel imod *le Tellier*, hans Efterfölger, synes blandt Andet som Adelsmand at have vundet saameget forud i St. Simons Dom, foruden hvad personlig Tilböielighed og Modbydelighed kunde bevirke til det forskjellige Skilderi, han har givet af de to nævnte Mænd &c.

Forresten fulgte det af *P. la Chaises* hele Stilling, at han blev angreben fra de meest forskjellige Sider, og man behöver blot at erindre sig, hvilke Bagtalelser der udbrede sig om indflydelsesrige Personer i vore Dage, for at kunne forstaae, hvilke Gemeenheder der udslyngedes mod Ludvig XIVs Skriftefader i en Tid, hvis Satire pleiede i Cynisme langt at overgaae, hvad man endog i vore Dage tillader sig. Mod *P. la Chaises* Opförsel lader der sig fremföre meget grundede Anklager, uden at man derfor med *Jordan* (*Die Jesuiten und der Jesuitismus*, Altona 1839, ein besonderer mit Zusätzen vermehrter Abdruck aus dem „*Staatslexicon*, herausg von *C. Rotteck* und *C. Welcker*“) behöver at fremstille *P. la Chaise* som en elendig og nederdrægtig Hykler, „*welcher die Hofdamen schändete* &c.“). Jordan henviser (S. 89) som Hjemmel for sin Skildring af la Chaise til *Wolf*, *Gesch. der Jesuiten*, II, S. 320 ff.; og Wolf atter til en anonym Forfatter af *Histoire du Pere la Chaise*, Cologne 1693—95. Men *Bayle*, Diction. Art. *Annat* (een af la Chaises Formænd som Ludvig XIVs Skriftefader) har efterviist, at denne saakaldte *Historie* er ikke andet end en Satire, fuld af plumpe Usandheder og Anachronismer, der havde vakt alle skikkelige Folks Uvillie. Hvortil hjælper det at fremstille historiske Personer efter saadanne Kilder? Kan man bedre forstaae, hvorledes *la Chaise* övede saa betydelig en Indflydelse paa et stort Riges Skjæbne, ved at tænke sig ham som et moralsk Afskum?

1) „Le Calvinisme devait nécessairement enfanter des guerres civiles et ébranler les fondemens des états.“
Voltaire, Siécle de Louis XIV. ch. 33.

2) *Bausset*, *Hist. de Fenelon*, II, p. 206.

VII.

Vi kunne saaledes ikke finde det besynderligt, at der i Aaret 1685 indlöb Ordre fra Hoffet i Versailles til Cardinal *d'Estrées*, der opholdt sig i Rom som extraordinair Ambassadeur, at han skulde gjöre Paven de meest indtrængende Forestillinger om, hvor betænkeligt og forargeligt det maatte være, at, medens Kongen af Frankrig opbōd Alt for at udrydde Kjætteriet i sine Stater, Hans Hellighed i sit eget Pallads underholdt en Mand, der forförte Menneskene til Ugudelighed eller i det Mindste til Ringeagt mod Religionens hellige Ceremonier og mod Kirkens Tjenere. Men derimod maa vistnok den Maade, hvorpaa Cardinal *d'Estrées* ved denne Leilighed skal have adlydt den Kongelige Ordre, i saa höi Grad vække Forundring, at man föler sig fristet til en Mængde Formodninger[1] om en anden

1) Saaledes kunde man blandt Andet tænke paa en Forvexling af de tvende Personer, Cardinal d'Estrées og hans Broder Franz Hannibal d'Estrées. Om den Sidste findes fölgende Artikel i *Gazette de France* blandt Efterretningerne fra *Rom, den 11te Febr. 1687:* „Messire François Hannibal Duc d'Estrées, Pair de France, *Ambassadeur Extraordinaire* de cette Couronne, mourut ici le 30 du mois dernier, d'une apoplexie, dont il avoit été surpris la nuit précédente. . . . . . Il est universellement regretté en cette ville, où depuis *quinse ans* il soûtenoit son caractere avec une conduite et une capacité, qui lui avoit merité l'estime particulière du Pape et de toute la cour de Rome et l'amour et la vénération du public, ainsi que le feu Marechal d'Estrées son pére, qui avoit exercé la même Ambassade avec beaucoup de dignité." Af denne Relation maa man altsaa slutte, at ikke *Cardinal d'Estrees*, men hans Broder i Aarene 1684 og 85 var fransk Ambassadeur i Rom. Alligevel fremstilles Cardinalen i den Beretning, som indeholdes i *Recueil de diverses pièces &c.*, og nævnes udtrykkelig som Kongen af Frankrigs Ambassadeur i Rom (p. 304 . . „le Roi donna ordre au Cardinal d'Estrées, son Ambassadeur à Rome, de poursuivre les Quiétistes à toute outrance"; slg. p. 306 „L'Ambassadeur se presenta donc devant ce Tribunal (l'Inquisition) avec les extraits des livres et divers papiers saisis de Molinos)." I det „engelske Brev" nævnes Cardinal d'Estrées ikke udtrykkelig som Ambassadeur; men det hedder dog om ham p. 48: „Ayant receu ordre de la cour de France de poursuivre Molinos à toute outrance." Ogsaa maa det erindres, at Cardinal d'Estrées virkelig i kongeligt Ærende var efter 1681 sendt til Rom, for at hævde Kongen af Frankrigs Rettigheder eller rettere hans Fordringer i Anledning af Striden om Regalet.

Tingenes Sammenhæng end den, der fremstilles i de os tilgjængelige historiske Kilder. Det er nemlig af det Foregaaende bekjendt, hvorledes Cardinal *d'Estrées* havde staaet i fortroligt Venskab med Molinos, og endog understöttet den religiöse Retning, for hvilken Molinos i hiin Tid gjaldt som det egentlige Hoved. Den samme Mand skal nu pludselig være fremstaaet som hans Anklager og have opoffret sin Ven for at bevare sig i sin Konges Gunst. „Dette var den almindelige Mening i Rom" — siger Forf. til *Lettres écrites de Rome touchant l'affaire de Molinos &c.;* og efter ham have alle de forskjellige Beretninger om denne Sag gjentaget, at *d'Estrées*, trods sin tidligere venskabelige Forbindelse med Molinos, er optraadt som dennes Anklager hos Paven, med Tilbud om at understötte sine Beskyldninger om Molinos's Kjætteri ved Breve fra Molinos og ved Oplysninger, hvilke hans tidligere fortrolige Omgang og Bekjendtskab med denne havde forskaffet ham.

Med Misfornöielse skal Paven have hört den franske Ambassadeurs Andragende og uden at svare ham et Ord henviist Sagen til Inqvisitionstribunalet[1]). D'Estrées — hedder det videre — henvendte sig nu til denne Domstol med den samme Anklage og samme Tilbud, idet han paapegede dunkle og tvetydige Steder i Molinos's Böger og Papirer, hvis sande og fordömmelige Mening skulde være Anklageren bekjendt, fordi Molinos i Fortrolighed havde aabenbaret ham den. Cardinalen tilstod selv, at han havde levet med Molinos under et Skin af et fortroligt Venskab, men tilföiede, at han havde gjort dette, fordi han strax bemærkede, at der var nogen skjult Hensigt i det Molinosistiske Væsen, hvis farlige Conseqventser han havde forudseet; for at komme ret til Kundskab om Sagen, havde han derfor ofte anstillet sig, som om han billigede, hvad han i sit Hjerte afskyede; i alt dette havde han kun handlet i Overeenstemmelse med den hellige Inqvisitions egne Regler, naar det gjældte om at skaffe tilfredsstillende Beviser mod en Kjætter; han havde maattet tövet saalænge med at angive Molinos, indtil han fik samlet en saa stor Mængde Beviser, at den Anklagede ikke skulde slippe derfra, saaledes som det tidligere var lykkedes ham[2]).

---

1) „Le Pape n'étoit guéres porté à faire le procés à Molinos et à ses sectateurs; soit qu'il eut de l'estime pour la personne de ce Docteur, qui passoit pour un Saint dans l'esprit de beaucoup de monde, soit q'uil eut quelque penchant pour ses sentimens; soit enfin, qu'il craignit que toutes ces accusations ne fussent que des prétextes pour accabler un homme qui n'avoit pas d'autres sentimens que ceux de Jansenius, qui sont, comme tout le monde sait, ceux du Saint Pere. En effet, il faut savoir que par ce que les Jesuites ont extrémement pressé cette affaire, plusieurs se sont imaginés, quoique faussement, que tout le crime de Molinos étoit de suivre l'opinion des Jansenistes. Cependant le Pape a été si fortement sollicité, qu'il a été obligé comme malgré lui d'ordonner au Tribunal de l'Inquisition de poursuivre les prévenus." *Hist. abr. de l'Eur.* II. p. 485.

2) S. Lettr. écrit. de Rome p. 48 sqq. Recueil p. 306 sqq. Weismann l. c. p. 534. Fölgende Beretning læses derom i *Köhlers Historische Münzbelustigung*, 2r Th. p. 340—41, men uden Angivelse af nogen

Denne Beretning synes i flere Henseender snarere at röbe den Forestilling, som dannede sig hos det Publicum, der var fjendtlig stemt mod Jesuiterne og Hierarchiet, end egentlig at svare til Virkeligheden. Den Nederdrægtighed, hvori d'Estrées Opförsel her viser sig, synes saa plump, at, om man endog nærer Mistvivl om d'Estrées Redelighed,

---

Kilde: „K. Ludvig XIV, der nichts lieber wollte als diesem Pabst (Innocentius XI) bey aller Gelegenheit wehe zu thun, befohl demnach dem Cardinal *d'Estrées* den Pabst dahin zu bewegen, dass *Molinos* wegen seiner so übel beschriebenen Lehrsätze möchte zur schärffsten Verantwortung unverzüglich gezogen werden. Dieser befolgte seines Königs Ordre aufs genaueste; und als der Pabst eben an einem Donnerstage die Congregation des Officii Inquisitionis hielte, so bat er den Pabst um Erlaubniz, ihm eine sehr wichtige Sache vorzubringen. Er fieng darauf an im Nahmen seines Königs vorzutragen, dass eine höchst gefährliche Ketzerey sich im Rom hervorthäte, welche der Christl. Religion den Untergang drohete; dabey aber wäre am allermeisten zu beklagen, dass in dem heiligen Collegio selbsten der Urheber davon patrocinirt würde, mithin würde es geschehen, dass wann der Pabst nicht sogleich, noch vor Endigung der Congregation, nach demselben würde greiffen lassen, so würde er auf erhaltene Nachricht sich so gleich unsichtbar machen, und die so ärgerliche Lehre anderwärts zum gänzlichen Ausbruch kommen, auf solche Weise aber könnte sie noch in der ersten Blüthe ersticket werden. Er hatte mit seiner Rede hauptsächlich auf den Cardinal *Azolini* gezielet und verwendete dahero auch kein Auge von ihm. Als nun der Pabst hierauf versicherte, dass er willig und bereit wäre, den so schädlichen Mann, so bald er wurde ihm angezeigt werden, in der Inqvisition Gefängniss bringen zu lassen, so nennete der Cardinal den *Molinos* und führte gegen ihn eine starke Anklage, mit Exaggerirung aller seiner Irthümer. Der Pabst brachte zwar dagegen allerhand zu dessen Entschuldigung vor, wie aber der Cardinal sich damit nicht wollte abweisen lassen, sondern ferner anführte, dass es der Kirche ein ewiger Vorwurff seyn würde, dass zu eben der Zeit, da sein König sich so eifrigst angelegen seyn liesse die Hugenotten in Franckreich auszurotten, der Pabst hingegen in seinem Angesicht eine neue Ketzerey aufkommen liesse, so entrüstete er sich endlich dergestalt darüber, dass er augenblicklich der Schergen Hauptmann kommen liess, und ihm bey Verlust seines Kopffes anbefahl, den *Molinos* so gleich zu arrestiren, und ins Gefängniss der Inquisition zu liefern. Der Pabst und die Cardinäle continuirten darauf, ohngeacht der grössten Sonnen-Hitze, noch ihre Session bis um zwey Uhr Nachmittags, da Bericht erstattet wurde, man habe den *Molinos* in seiner Behausung, unweit der Kirche S. Laurentii angetroffen und allbereit in sichere Verwahrung gebracht. Es geschahe dieses A. 1685 im Majo." (Denne forelöbige Arrest synes at være bleven omskiftet med en strængere i *Juli*).

Ved denne Leilighed fortælles der (ssteds S. 341), at Ingen blev mere vred ved Efterretningen om hvad der var foregaaet, end Dronning Christine. „Sie könnte sich nicht genug verwundern, wie eine so ansehnliche Congregation von so klugen Männern, in welcher der Pabst selbsten präsidirt, sich durch die sophistischen Reden des Hännflings-Kopffes, des Cardinal d'Estrées, hätte können so zu etwas überreden lassen. Der Pabst aber, dem Alles wieder gesagt wurde, sagte mehr nicht darauf als: *E. Donna*, Es ist eine Frau." (Dette Ord skal forresten ogsaa ved anden Leilighed være undsluppet Innocentius om Christina. S. *Schröckh*, 6r Th. p. 346). I *Archenholz's Memoires concernant Christine, Reine du Suede*, T. II p. 186 fortælles, at Christine sendte til Molinos i Fængslet Alt, hvad han behövede, fra sit Kjökken. Senere maa hun have forandret sin Tænkemaade. Thi hun siges, efter Molinos's Fordömmelse, at have i Nærværelse af sit Hof opbrændt en Mængde Breve, hvilke Molinos i en lang Række af Aar havde skrevet til hende (s. *Theatr*, *Europ*. T. XIII ed. 1687 p. 215). Formodentlig vilde hun derved give et iöinefaldende Beviis paa sin Iver for den katholske Kirke.

man dog vanskeligen kan forbinde en saadan Adfærd med den Anseelse, som denne Mand nöd[1]), og med de Former, som en Statsmand pleier at iagttage endog der, hvor hans Handlemaade strider mod Pligt og Samvittighed. Hvad der navnlig fortælles om d'Estrées egen Erklæring angaaende sin Opförsel röber formeget den Pragmatik, hvormed Mængden sædvanlig udfylder sin Uvidenhed om Sammenhængen i Begivenheder, hvortil den kun har meget ufuldstændig Kundskab, til at man tör fæste synderlig Lid dertil. Ogsaa har saavel Forfatteren til de ofte omtalte Breve fra Rom som Udgiveren af *Recueil* selv fundet den Cardinal d'Estrées tillagte Opförsel saa opsörende og uovereensstemmende med hans övrige Handlemaade, at den Förste ikke er tilböielig til at skjænke den ubetinget Tiltro[2]), den Anden kun kan forklare den af Tidsalderens almindelige Fordærvelse. Ingen af dem falder det ind, at Grunden til d'Estrées Optrædelse mod Molinos muligen kunde være, at denne Sidstnævnte virkelig var en Hykler og Bedrager, af hvis udvortes Fromhed og Sædelighed

1) Forfatteren til *Lettres écrites de Rome* indleder denne Deel af sin Fortælling med fölgende Ord: „Et ici il faut que j'ajoûte une chose, quoique ce soit avec beaucoup de repugnance; mais je manquerois à la parole que je vous ai donnée, de vous rendre un conte fidéle de tout ce que j'ai appris à Rome sur ce sujet, si je ne le faisois. Je ne pretends pas répondre de la verité du fait, car je vous dis seulement ce qui est crû à Rome et non ce que je crois moi-même, et je ne souhaite pas non plus que vous le croyez; car je sçai, que vous avés une si haute estime pour le Cardinal d'Estrées, que vous croirez difficilement ce qui sera à son desavantage." p. 48.

2) „Il n'est pas besoin que je vous assure, que tous les honnêtes gens, qui en sont persuadés, desapprouvent fort cette conduite. Je veux plutôt croire que la chose n'est pas veritable, quelques assurances que l'on pretende en avoir à Rome. Mais quoi qu'il soit assès difficile de concilier une maniére de procedé sembable avec les loix de la societé humaine et avec les regles de la vertu: le Zele pour la foy et contre l'Hérésie dissout à Rome tous les liens de la bonne foy et de l'humanité, qui sont regardées là comme des vertus communes, qui ne sont bonnes que pour les payens ou pour les hérètiques." *Lettr. écr. de Rome* p. 51. — „Le Roi donna ordre au Cardinal d'Estrées, son Ambassadeur à Rome, de poursuivre les Quietistès à toute outrance. Quel coup de foudre que cet ordre pour un sçavant Prélat, qui étoit intime ami de Molinos, qui avoit approuvé publiquement la doctrine des Contemplatifs, en faisant traduire en Italien le livre d'un Prétre François, (dette er — da herved maa menes *Malleval* — ucorrect; thi Malleval, der næsten fra Vuggen af var blind, kunde som saadan ikke være *Præst* —) qui va bien plus loin que le Docteur Espagnol, de se voir réduit a rompre les liens sacrés de l'amitié et de trahir ses sentimens, ou de desobeïr à son Prince! Je sçai bien que des Chretiens scrupuleux ne balanceroient pas long temps; qu'ils diroient qu'il vaut mieux obéïr à Dieu qu'aux hommes, qu'il n'est aucune consideration, qui puisse obliger un homme de bien à combattre les lumiéres de sa conscience et ce qu'il regarde comme la verité; que si le Cardinal eût écrit au Roi qu'aprés les engagemens, où il avoit été avec Molinos, il ne pouvoit pas agir honnêtement contre lui, ce Prince est trop raisonnable pour n'avoir pas reçu ses excuses, et que tout ce que ce Prélat avoit à craindre étoit d'être rappellé, comme il a été depuis. Mais *fuit hæc sapientia quondam, altri tempi, altri costumi*, presentement qu'on suit une autre morale, tout ce qui est utile pour un sujet et glorieux pour un Souverain est juste et légitime. C'est pourquoi le Cardinal se détermina à obéïr aux ordres du Roi et à denoncer Molinos." *Recueil*, p. 304 sq.

d'Estrées ligesaavel som saamange andre Personer i Begyndelsen var bleven skuffet, men hvis slette Tænkemaade han netop paa Grund af sin nærmere Forbindelse med ham tidligere end Andre havde opdaget, og at han maaskee selv havde opfordret den franske Konge til at forlange Molinos's Adfærd undersögt[1]). Om man imidlertid endogsaa finder denne Formodning uantagelig, deels fordi den fölgende Historie gjör det tvivlsomt, hvorvidt overhovedet den hele Anklage om Molinos's usædelige Liv har været grundet, deels fordi d'Estrées egen Anklage, saavidt man veed, indskrænkede sig til Molinos's kjætterske Lære: kunde der dog i d'Estrées Anklage muligen ligge et Beviis for, at medens Molinos i sine offentlige Skrifter havde indskrænket sig til at udtale sine fra den katholske Kirke afvigende Anskuelser under den mystiske Theologies sædvanlige Form, nærede han virkelig og havde i Fortrolighed udbredt friere Meninger, som gik langt ud over den Grændse, hvor d'Estrées og andre samtidige Yndere af den mystiske Theologie ansaae det for rigtigt at blive staaende. Dermed vilde endnu ikke d'Estrées Fremgangsmaade, saaledes som den ovenfor er bleven fremstillet, være retfærdiggjort. Men idet vi, som sagt, finde tilstrækkelig Anledning til at tvivle om Sandheden i Skildringen deraf, troe vi at finde en mere rimelig og med Menneskenes sædvanlige Tænkemaade mere overeensstemmende Forklaring af d'Estrées Anklage mod Molinos, dersom vi antage, at d'Estrées i Tidens Löb havde forandret sin Mening om Qvietismen[2]), deels ved at see de qvietistiske Anskuelser udbrede sig i langt större Omfang og til langt flere Klasser af Samfundet, end han havde ventet, deels ved at blive de Udskeielser vaer, hvortil de her og der gave Anledning[3]).

---

1) At *Leibnis* maa have betragtet Sagen saaledes, fremgaaer af hans allerede ovenfor S. 247 anförte Yttringer i hans Brev til Landgrev Ernst af Hessen-Rheinfels (25 Mai 1688): „Pour ce qui est *du Quietisme*, puisque les personnes les plus devotes et les plus éclairées de Rome ont été trompées par les Hypocrisies de Molinos, il y a peu d'équité de blamer le Pape, comme font les gens du Parlement de Paris pour ne s'en être pas aperçu plutôt &c."

2) Man erindre sig, hvor forskjelligt *Jurieu* bedömte Molinos's Guid. Spirit., efterat han havde nöiere prövet dette Skrift (s. Indl. S. 164, Anm. 1). I Pietismens Historie frembyder *B. Carpzovs* Opförsel mod *Spener* en Parallel til d'Estrées Adfærd mod Molinos. Carpzov, der i sin Tid havde overöst Spener med Lovtaler, forfulgte ham senere med den bittreste Polemik som „en Kirkefjende og *Spinosist*."

3) *Weismann* og andre af Qvietismens Forsvarere beraabe sig ved forskjellige Leiligheder temmelig dristigen som Beviis for Molinos's Uskyldighed paa den Omstændighed, at Molinos's Tilhængere udmærkede sig alle ved deres Sædelighed og gode Opförsel. „Quam parum probabile est, solum Molinosium, tam infelicem fuisse hæresiarcham, ut nullum plane discipulum γνήσιον sibique per omnia similem socium haberet et culpæ et poenæ" — siger *Weismann* l. c. p. 541. Men foruden Caracciolis ovenfor meddeelte Brev om forskjellige Qvietisters sværmeriske Adfærd og Optöier, foruden Domfældelsen over to af Molinos's Disciple, som afsvor og straffedes samtidigen med Molinos, meddeler selv *Weismann*, der deels löseligen berörer, deels forbigaaer disse Facta, Beretninger om forskjellige Personer af begge

Nu kom Ludvig XIVs af P. la Chaise og Erkebispen af Paris dicterede Ordre om at forfölge det nye Kjætteri. Det synes at være en noget naiv Forestilling, som Udgiveren af *Recueil &c.* har om Ludvig XIVs Höimodighed navnlig i et saadant Anliggende, naar han mener, at Cardinal d'Estrées burde have erklæret Kongen, at han paa Grund af sit tidligere Forhold til Molinos og Qvietismen ikke sömmeligen kunde optræde som Anklager mod disse, og at Kong Ludvig da „vilde have været altfor fornuftig til ikke at modtage denne Undskyldning og i det Höieste kaldt ham tilbage fra sin Post." Denne Forfatter synes ganske at have forglemt, hvad han selv nogle Linier ovenfor gjör opmærksom paa, at d'Estrées tidligere havde understöttet Qvietismens Udbredelse ved Oversættelser af Skrifter, som gik endnu videre i den angivne religiöse Retning end Molinos's. Om Ludvig XIV i et tidligere Tidspunkt af sit Liv kunde have havt Forstand og Villie nok til at lade en Undskyldning gjælde som den, hvortil Udgiveren af det omtalte Skrift mener, at d'Estrées burde have stöttet sin Vægring for at overtage Anklagen mod Molinos, maae vi lade staae ved sit Værd; men det er vist, at i den Periode af Ludvig XIVs Liv, som falder sammen med Undertrykkelsen af Protestantismen i Frankrig, med Jansenisternes Forfölgelse og med Anklagen mod Qvietisterne, sögte Kongen ved sin Iver for Kirkens Anseelse og Bevarelse af den katholske Rettroenhed ikke mindre at udsone sine Ungdoms Synder, end at befrie sig og sit Land fra de Stridigheder, hvortil de forskjellige Religionsanskuelser havde givet saa rig Anledning. Usædelighed kunde finde en Undskyldning i hans Öine; men Overbærelse med Kjætteriets Vildfarelse vilde, frygtede han, bringe Guds Straf over ham[1]. En Vægring fra d'Estrées Side mod den modtagne Befaling maatte vække en Mistanke, der blev saameget farligere i Cardinalens egne Öine, jo mere han maaskee selv var kommen

---

Kjön, som i de förste Aar af det 18de Aarhundrede bleve forfulgte i det Venetianske og paa Sicilien, paa Grund af Anklage om qvietistiske Kjætterier og dermed sammenhængende Uteerligheder. (*Memor.* eccl. p. 575—77). Det er rimeligt nok, at Qvietisternes Fjender have overdrevet og opdigtet Adskilligt; men ligesaa sandsynligt er det, at Sværmeriet her har baaret de sædvanlige Frugter hos adskillige forfængelige Personer af meer eller mindre ureen Tænkemaade. Man behöver forresten alene at læse Mdme *Gujons* Beretninger i hendes Selvbiographie (*Vie de Mdme J. M. B. de la Mothe-Gujon. Cologne* 1720. I—III Voll.) for at begribe, hvorledes det qvietistiske Sværmeri, selv hvor det var ophöiet over Mistanken om nogen usædelig Tænkemaade, kunde forstyrre kirkelige, borgerlige og huslige Forhold, foranledige Uorden, Strid, Misfornöielse — alt under Paaskud af og virkelig i Forbindelse med subjektiv Overbeviisning om at befinde sig i Stræben efter en höiere end almindelig Fuldkommenhed.

1) „Ingen i Verden" — beretter Hertuginden af Orleans s. *Raumer*, Br. VI 199 — „kunde være eenfoldigere i Religionen, end Kongen. Den gamle Tosse (Maintenon) og Pater la Chaise havde persuaderet ham, at al Synd, som Hans Majestæt havde begaaet med Montespan, vilde blive tilgivet, naar han plagede og forjog de Reformeerte, og at dette var Veien til Himlen".

til den Erkjendelse, at den gamle Overtro var bleven fortrængt ved et Sværmeri, som havde ikke mindre betænkelige Sider. Det er öiensynligt af den hele Vending, som Molinos's Sag tog, at mange netop af Qvietismens Velyndere iblandt de höiere geistlige og verdslige Stænder vare de förste, som drog sig tilbage, da Molinos's Lykke begyndte at vende sig, og d'Estrées sögte vel ligesom disse en Undskyldning for sin Opförsel i de farlige Overdrivelser, hvortil Molinos havde ladet sig henrive: Paradoxet var blevet billiget, saalænge det kun blev betragtet som polemisk Yttring mod den modsatte Yderlighed; men nu, da det skulde forsvare sig ligeoverfor Modstandere, af hvilke i det Mindste en stor Deel ikke havde givet sig blot i den Grad, hvorved Udæskningen var bleven stillet paa Spidsen, viste det sig anstödeligt og usandt. Der indtraf saaledes ved denne Leilighed langt fra noget Usædvanligt; tværtimod har Molinos's Skjæbne i denne Henseende Forbilleder i mange tidligere Mystikeres Historie. Det syttende Aarhundredes Statsmænd have desuden givet alt for mange Beviser paa, hvor almindelig den Overbeviisning var, at man, for at forekomme en betænkelig Forvirring i Stat eller Kirke, vel turde tillade sig Handlinger, der ikke ganske lod sig retfærdiggjöre for den sædvanlige Morals Domstol, til at man tör fritage en Mand for at have deelt denne Anskuelse, der, uagtet sin geistlige Stand, havde tilbragt den störste Deel af sin Tid med indviklede politiske Forhandlinger og endnu som Olding blev af Ludvig XIV medgiven Philip den Femte som Raadgiver, da denne Prinds skulde tage den spanske Throne i Besiddelse, med den Anbefaling: C'est l'homme le plus capable de mon royaume[1]).

I Anklagen mod Molinos var ogsaa *Petrucci* — M.'s „Timotheus," som man kaldte ham — indviklet. Begge blevo indstævnede for Inqvisitionen, men den Sidste lykkedes det saameget lettere at give tilfredsstillende Forklaring i Anledning af de Beskyldninger, der vare blevne fremförte mod ham, som de i sig selv vare mindre graverende, og Petruccis Lære overhovedet langt meer end Molinos's sluttede sig til den sædvanlige katholske Asketiks Form[2]).

Hvorledes det nu iövrigt end har forholdt sig med d'Estrées Deeltagelse og denne hele Side af de molinosistiske Anliggender, der blev dækket af en Taushed, som ogsaa har

1) *Ersch und Gruber, Encyclop. Art. d'Estrée.*

2) „Conceptus ejus" — siger *Jæger, Hist. eccl.* T. II p.73 om Petrucci — „multo magis distincti sunt quam Molinosii, quia per eruditionem magis limati." Petruccis Skrifter vare temmelig udförlige, men ogsaa temmelig kjedsommelige og fulde af Gjentagelser — ifölge Forf. til *Lettres écr. de Rome p. 31.* De lignede mere de almindelige pietistiske Tractater og vandt derfor ogsaa hos Pietistèrne i Tydskland stort Bifald. Slg. ovenfor S. 201 ff. Anmærkn. 3.

forhindret den senere Tid fra at kunne erfare noget Paalideligt derom[1]): saa er det vist, at til Alles Overraskelse blev Molinos i Mai 1685 sat i Fængsel af Inqvisitionen. Imidlertid blev han i Begyndelsen behandlet paa en Maade, der stadfæstede den Dom, som Innocentius XI havde fældet, at, om endog Molinos skulde findes at være falden i nogle Vildfarelser, maatte han dog ansees for at være en retskaffen Mand.

Man besidder blandt andre historiske Efterretninger om hiin Tids Begivenheder i Italien flere interessante Vidnesbyrd om Stemningen i dette Land i Anledning af Molinos's pludselige Fængsling. Et af disse findes i de Optegnelser, hvortil to Benedictinermunke, hvilke dengang opholdt sig i Rom for at afskrive mærkelige Documenter, helligede de faa Timer, der levnedes dem fra deres egentlige Arbeide. Den ene af disse har indlagt sig et Navn, som er tilstrækkeligt til at vække Opmærksomhed for hans Meddelelser, endog hvor disse indskrænke sig til en Dagbogs korte Notizer om de Rygter og Meninger, som hörtes i en Verden, hvis Handler og Intriguer Referenten kun synes at have skjænket en lærd Mands upartiske og historiske Interesse. Det er den berömte *Mabillon*. I hans og hans Reisefælles, *Germani*, Iter Italicum T. 1 p. 72 findes under Dat. Julii 1685 fölgende Beretning:

„*Michael Molinos*, en spansk Præst, er bleven arresteret efter den romerske Inqvisitions Befaling. Man har ham mistænkt for at lære en vildfarende Moral. Meningerne ere imidlertid meget deelte desangaaende, i det Nogle dömme saaledes, Andre anderledes derom. Hans Bog: *Aandelig Veiviser* er bleven trykt först paa Spansk, derefter paa Italiensk og har oplevet flere Oplag i Rom. Man har forfattet forskjellige Skrifter mod dette Værk, men de ere af Censorerne blevne satte paa Listen over de forbudne Böger. Saasnart man imidlertid i Spanien erfarede Forfatterens Fængsling, fordömte Inqvisitionen i dette Kongerige *den Aandelige Veiviser*. Dette vakte megen Vrede i Rom hos den romerske Inqvisition, der saae et andet Tribunal gribe ind i sine Rettigheder. Man troer derfor, at det ikke er formedelst den i Bogen indeholdte Lære, men formedelst de Breve, Forfatteren har skrevet til forskjellige Personer, eller maaskee formedelst falske Fortolkninger, som hans Disciple havde givet hans Meninger, at han er bleven sat i Fængsel, hvorfra han vanskeligen vil slippe ud.“ Udgiveren af *Recueil* &c. uddrager af disse Yttringer den Slutning, at Molinos's gode Rygte maa have været vel befæstet, siden selv de, der ikke vilde anklage Inqvisitionen for Uretfærdighed, hellere vilde antage nogle af hans

1) „Quoiqu' il en soit, de quelque maniére que l'affaire se soit passée à l'egard de cette particularité, qui regarde le cardinal, il est certain, que Molinos fut mis en prison par l'Inquisition au mois de Mai 1685.“ *Lettr. de Rome* p. 52. (*Bossuet* og *d'Avrigny* angive *18 Juli* som Dagen, da M. blev fængslet).

Tilhængeres misforstaaede Opfattelse af deres Lærers Meninger for at være Skyld i den Fremgangsmaade, man havde tilladt sig med ham, end ansee ham selv for skyldig.

Den samme fordeelagtige Mening om Molinos bevidnes ligeledes ved Yttringer i et Brev fra *Bossuet*, som dog ved denne Leilighed lægger sin egen Ugunst mod Molinos's Anseelse for Dagen ved et spottende Sideblik: „Vi vente“ — skriver den franske Biskop i et Brev til Mabillon dat. 12 Aug. 1685 — „paa Udfaldet af Molinos's Sag, som ikke lidet har maattet overraske alle Mennesker, og især dem, der have kjendt ham i Rom. Jeg kjender Nogle af disse, som ere saa begeistrede (zélés) for ham, at de ikke ville troe andet, end at alt det, der foretages mod ham, er Virkningen af een eller anden hemmelig Kabale og at han vil slippe derfra med Ære; men det lader ikke dertil efter det, som vi see (mais ce que nous voyons, n'a pas cet air).“

Ogsaa af Dr. *Burnets* ovenfor meddeelte Beretning (s. Indl. til nærværende Afhandling S. 167) kan man see, hvilke gunstige Forventninger Molinos's Disciple nærede, endnu nogen Tid efterat han var bleven sat i Fængsel. *Mabillon* og *Bossuet* synes imidlertid at have kjendt bedre til Sagernes Stilling, naar de varslede ilde om Molinos's Skjæbne; den Förste kjendte Munkene, den Anden var Statsmand og Prælat.

Inqvisitionen havde ved Molinos's Fængsling bemægtiget sig hans Papirer. Den udbredte Correspondance, hvori han stod, beviste Omfanget af hans Forbindelser[1]). Med Rette kunde han imidlertid paa hans Anklageres Bemærkning, at han stod i Forbindelse med hele Europa, svare, at derom handledes der jo ikke, men om hvorvidt der indeholdtes noget Ulovligt eller Forbryderisk i disse Papirer. Hvor langtfra dette kan have være Tilfældet, have Molinos's Venner sögt at bevise deraf, at, uagtet Inqvisitionen saa uformodentligen og uventet bemægtigede sig saa stor en Mængde af Inqvisitens Breve og Papirer, maae hans Dommere dog ikke have kunnet finde Noget deri, som kunde vidne imod ham, siden de endnu efter to Aar[2]) ikke havde faaet draget hans formeentlige Forbrydelser for Dagen.

---

1) *Lettres écrit. de Rome* S. 129: „On dit, que les Inquisiteurs ont apporté *de divers endroits* plus de *vingt mille lettres de Molinos*. Il avoit tant de correspondences, que quelques-uns assurent, que le jour qu'il fut arrété, le port des lettres, qu'il y avoit à la poste pour lui, se montoit à vingt écus.“ Slg. *Recueil de diverses pièces* p. 330. — *Weismann*, *Memorab. Ecclesiast.* II. p. 534: „Secuta est Anno 1685 subita Moliinosii captivitas, quum is nihil minus expectaret. Viginti mille epistolas *in ipsius scriniis* repertas fuisse tradunt. De magno earum numero certe non est, quod dubitemus.“ *Hist. abreg. de l'Europe.* III. p. 625: „On lui à trouvé trois à quatre mille pistoles et *douze à treize mille lettres*, par lesquelles on a connue le nombre et la qualité de ses Sectateurs.“

2) I *Gazette de France* fra Aaret 1687 under 6te Mai skrives fra Rom: „Les officiers de l'inquisition ont fait enlever cette semaine (altsaa to Aar efter Molinos's Fængsling) *tout se qui restoit* de meubles et de

Molinos forblev fængslet, uden at man i lang Tid hörte noget videre om hans Sag, efterat den havde tabt Nyhedens Interesse. Qvietismen syntes glemt. — Men det viste sig efterhaanden, at Molinos's Grundsætninger havde slaaet dybere Rödder, end formodentlig baade Venner og Fjender havde formodet.

VIII.

Ligesaa uformodet som to Aar tidligere udbröd i Aaret 1687 en ny Forfölgelse mod Qvietisterne. Den 9de Febr. 1687 bleve Grev *Vespiniani* og hans Gemalinde, Don *Paulo Rocchi*, Prinds Bargheses Skriftefader, med nogle af deres Tjenestefolk og en heel Mængde andre Personer indtil et Antal af 70, kastede i Fængsel. Blandt disse var der ikke Faa, som stode i Anseelse for deres Lærdom og deres Fromhed. Anklagen mod de Geistlige löd paa, at de havde tilsidesat Læsningen af deres Breviar, mod de Læge, at de havde næsten daglig communiceret uden at gaae til Skrifte; — med eet Ord, man beskyldte dem for at vise Foragt mod de udvortes religiöse Ceremonier og for udelukkende at hengive sig til Eensomhed og den indre Gudstjeneste (l'Oraison interieure). De Svar, som blandt Andre Grevinde *Vespiniani* gav i Forhörene, forbausede hendes Dommere og bragte dem i Forlegenhed. Hun sagde, at hun aldrig havde aabenbaret Maaden, hvorpaa hun holdt sin Andagt, uden for sin Skriftefader, og at det var umuligt, at man kunde have sin Underretning derom fra Andre, end fra ham; at dette Menneske fölgelig var en Skurk, som havde forraadt Skriftemaalets Hemmelighed; man havde saaledes selv anvendt det sikkreste Middel til at afvænne Folk fra Skriftemaalet, efterdi de Troende maatte vente at blive

papiers dans la maison du Docteur Molinos, ce qui fait croire, que son procèz sera bientôt terminé." En tvetydig Udlægning underligger ogsaa den Iver, hormed der i den pavelige Fordömmelsesbulle ikke blot forbydes Trykning og Udgivelse af Molinos's Haandskrifter, men ogsaa den blotte Besiddelse af disse, hvilke Enhver forpligtes til at udlevere til den geistlige Övrighed eller til Inqvisitionen, *for at disse strax kunne lade dem brænde.* Om Dronning Christines Lydighed mod denne Befaling s. ovenfor S. 292, Anm.

forraadte af dem, til hvilke de pligtmæssigen skulde betroe deres inderste Tanker. Hun erklærede, at herefter vilde hun kun aflægge Bekjendelse for Gud alene. Denne Dames bestemte og frimodige Yttringer rygtedes i Rom og bevægede Inqvisitionen — for at den ikke selv skulde give Anledning til at bringe Skriftemaalet i Miscredit — til at lösgive hende og hendes Mand, imod Löfte om, at de skulde fremstille sig for Inqvisitionens Tribunal, saa ofte det blev fordret. Ikke destomindre vedblev man forresten at tage de strængeste Forholdsregler, og i mindre end en Maaned bleve henved 200 Personer efter Inqvisitionens Befaling kastede i Fængsel, paa Grund af Mistanke om at hylde qvietistiske Grundsætninger.

En almindelig Forfærdelse udbredte sig i Rom. Man troede sig ikke sikker uden ved at stille sig paa Jesuiternes Side og give alle deres Anskuelser Bifald. Hvo skulde ogsaa turde ansee sig dækket mod Mistanke, eftersom Paven selv blev beskyldt for at ynde det nye Kjætteri — ? Det var et almindeligt Sagn, om hvis Sandhed der forresten er blevet stridt, ikke mindre end om saamange andre Kjendsgjerninger, der ere blevne fortalte ved denne Leilighed, at Inqvisitionen skal have sendt en Deputation til Innocentius XI, for at anstille Undersögelse desangaaende. Ikke i Egenskab som Christi Stadtholder og St. Petri Efterfölger, men som *Benedictus Odescalchi* skal Innocentius have været nödt til at afgive Erklæring om sin Tænkemaade. Han skal imidlertid have givet sine Examinatorer et saa tilfredsstillende Svar, at de ikke meer holdt ham mistænkt. Unægteligt var dette Skridt saa voveligt for hele Hierarchiets Anseelse, at man nok har kunnet være berettiget til at tvivle om dets historiske Sandhed[1]). Den engelske Brevskriver, hvem vi skylde de fleste af de over disse Begivenheder givne Oplysninger, fortæller imidlertid, at Rygtet om den angivne Hensigt af hiin Deputations Audients hos Paven var saa almindeligt, at det i Samtalen mellem Romere og protestantiske Fremmede, som dengang opholdt sig i deres Stad, gav Anledning til at dröfte Spörgsmaalet om, hvorledes Mistanken om Pavens Hæresie kunde forenes med Ærefrygten for hans Ufeilbarhed. Katholikerne — fortæller den engelske Referent — afgjorde da sædvanlig Spörgsmaalet enten ved Distinctionen mellem Paven som enkelt moralsk Person, der ligesom Andre kunde henfalde i Kjætteri, og Paven som Christenhedens Overhoved, der ikke som saadan kunde antages at billige

---

1) „Hanc ipsam traditionem (de inquisitione in ipsum Innocentium XI) repetit etiam *Maxim. Missonius in Itin. Ital.* p. 894, hac tamen addita circumstantia, inimicos Innocentii ista de eo spargere. Nec minus ex Nostratibus *D. Joh. Andr. Schmidt*, *Decad. Disput.* VI de *Quietismi Revolutione* p. 147 sq. Eandem inquisitionem ex ipsa Rom. ecclesia credidit Doctor Sorbonicus, *Grancolas*, in Refutatione sua Quietistarum. Sed is própterea reprehensus est a *Langleto du Fresnoy*, *Methodes pour etudier l'histoire*, I. p. 370 sq.“ *Weismann* l. c. p. 541.

(ex cathedra) noget Kjætteri, uden at man med det Samme maatte opgive Troen paa Christi Forjættelse om sin bestandige Omsorg for de Troendes Hjord; eller man endnu subtilere beviste, at i det Öieblik en Pave forfaldt til Kjætteri, havde han eo ipso ophört at være Pave, saa at, i Tilfælde af at han udgav en Bestemmelse til Gunst for en Hæresie, var det ikke mere Paven, men en Kjætter, der gjorde det[1]).

Der synes alligevel at være overveiende Grunde til at antage den hele Fortælling om Inqvisitionens Forhör over Innocentius XI for en Opdigtelse, hvori Had og Foragt mod denne Pave har givet sig Luft. Den Anseelse, som Innocentius tidligere havde erhvervet sig ved sin Fromhed og Sagtmodighed i Privatlivet, var det lykkedes hans Modstandere at svække. Romerne, der vare kjede af hans lange Regjeringstid og misfornöiede med hans Politik i verdslige Anliggender, laante Öre til Jesuiternes Bagtalelser, der sögte at gjöre hans Rettroenhed mistænkelig og hans Mangel paa Lærdom foragtelig. Vel kan man ikke, som *Weismann* o. A. have gjort, henvise til det Mod og den Standhaftighed, hvilken Innocentius viste ved andre Leiligheder, f. Ex. i Stridighederne med Ludvig XIV om Regalet og om Gesandternes Qvarteerfrihed, som Grund til at forkaste Meningen om, at Jesuiterne skulde have smigret sig med at kunne indjage denne Pave Frygt ved en Fremgangsmaade, som var uden Exempel. Thi i hine Anliggender fölte Innocentius sig styrket ved Bevidstheden om at staae paa Kirkens Ret og fandt Understöttelse hos mange af de frommeste Katholiker; medens der i Molinos's Sag handledes om Pavens Forsvar og Understöttelse af en Lære, som Modstanderne erklærede for at være fjendtlig mod Kirken og undergravende al Religion[2]). Innocentius, gammel, svag og sin Mangel paa theologisk

---

1) I Anledning af dette Forsög paa at bevise, hvorledes Paven altid forbliver ufeilbar, og at det er kun Privatmanden, som er i Vildfarelse, gjör Udg. af *Recueil de diverses pièces* &c. den rigtige Bemærkning, at saaledes bortfalder alligevel den hele Fordeel, som Læren om Pavens Ufeilbarhed skulde skjænke de Troende. Thi naar f. Ex. Pave Innocentius XI hvert Öieblik og ved hver Leilighed kunde blive Benedict Odescalchi og forfalde til Qvietisme, medens han ikke destomindre bevarede alle Pontificatets udvortes Kjendetegn, hvo kunde da sikkre sig for, at, naar den samme Innocentius XI fordömte Molinos, han da havde gjort det i Egenskab af Pave og ikke som en simpel Privatmand og större Kjætter end Qvietisterne? Der er da — vedbliver den ovennævnte Forfatter — intet andet Middel til at forvisse sig derom, end selv at underrette sig om Sagen, læse Fordömmelsesdecretet og undersöge Beviserne for samme. Saaledes bringes vi da tilbage til Undersögelsens Vei, og, dersom man maa vælge den, tjener Ufeilbarheds-Dogmet til Intet, eftersom man ikke kan kjende den sande Pave og den sande Ufeilbarhed, förend efterat man har undersögt Retfærdigheden af hans Buller og Domme.

2) Innocentii fromme og evangeliske Tænkemaade lod ham ved flere Leiligheder tage et Parti, der gjorde hans Rettroenhed mistænkelig i hans Fjenders Öine. Ligesom hans Yndest for Jansenisterne, saaledes paadrog hans Maadehold i at understötte den fanatiske Kong Jacob den 2dens Forsög paa at katho-

Lærdom bevidst, kunde her langt vanskeligere imödegaae den Modstand, der reiste sig mod ham. Men snarere tör man vel imod Rigtigheden af den omhandlede Beretning beraabe sig paa, at en Fremgangsmaade som den, der ved denne Leilighed tillægges Inqvisitionen, hvad enten den tilsigtede Hensigt blev opnaaet eller ikke, i lige Grad truede ikke blot Pavens, men hele det romersk-katholske Hierarchies Anseelse. Thi hvilken Forvirring vilde være bleven Fölgen, dersom Innocentius ikke havde tilfredsstillet Inqvisitorerne, og disse havde erklæret den romerske Kirkes Overhoved, fra hvem det hellige Tribunal selv udledede sin Autoritet, for en Kjætter? Det er derimod rimeligt, at Hensigten af den omtalte Deputation har gaaet ud paa at forestille Paven Nödvendigheden af at bringe Molinos's Sag til Afgjörelse. Den havde nu i to Aar været som overgiven til Forglemmelse, og netop denne Udsættelse havde understöttet Udbredelsen af de qvietistiske Grundsætninger. Man seer af de adspredte Efterretninger, som gjennem de offentlige Tidender ere blevne bevarede, at Molinos, som vægrede sig for at opfylde Fordringen om at afsværge sin Lære, skal have erklæret, at han fordömte alle dem, der havde fortolket den urigtigen og „som havde gjort store Misbrug af den[1]).“ Dette synes altsaa at forudsætte, at der virkelig var gjort Misbrug af Qvietismens Grundsætninger. Hvorvidt disse have strakt sig, og hvorvidt Molinos selv har gjort sig skyldig i saadanne, maa lades uafgjort; men man maa

---

lisere England ham Beskyldningen for Lunkenhed mod den Religion og Kirke, hvis fornemste Beskytter han skulde være. Man kan dömme om Stemningen mod ham af Titelen paa en Apologie, der udkom anonymt i Cölln 1689: Le Reproche *extravagant*, où l'on fait voir, qu'on ne peut sans folie reprocher au Pape la ruine de la Religion Catholique en Angleterre, og hvorom selv *Bayle* dömmer: que l'auteur n'a point raison de qualifier ainsi ce reproche. Slg. *Lafontaines* Beretning til Prindsen af Cont af fölgende bon mot:

Le Chevalier de Sillery
En parlant de ce Pape-cy
Souhaitoit pour la paix publique
Qu'il se fût rendu Catholique
Et le Roi *Jaques* Huguenot.

Lafontaine, *Oeuvres Posth.* p. 171.

2) *Gazette de France* 1687, Correspondentsartiklen fra Rom 8de Marts: „Le Docteur Molinos persiste à ne vouloir point abjurer la doctrine, contenue dans le livre, qu'il a publié, il y a quelques années, avec toutes les approbations necessaires. Mais il a declaré, qu'il condamnoit tous ceux, qui l'avoient mal interpreté et qui en avoient fait de grands abus.“ — *Hist. abr. de l'Europe* II. p. 486 (Mai 1687): „Pour le Docteur Molinos, il est encore en prison, où il a beaucoup souffert: on a voulu le contraindre d'abjurer ses sentimens; mais il n'a pas voulu le faire. Il a soutenu, au contraire, que son livre n'ayant été inprimé qu'avec l'approbation des Docteurs, on ne peut pas lui en faire une affaire; que, cependant, il condamnoit tous ceux qui avoient mal pris ses sentimens et qui en avoient tiré de mauvaises conséquences.“

antage, at de indtil Febr. 1687 erholdte Oplysninger, som Inqvisitionen vel har gjort sig al Umage for at samle deels af Molinos's Skrifter og Breve, deels andenstedsfra, ikke have indeholdt Vished om nogen ham graverende Kjendsgjerning. Man vilde da vel ikke, som ovenfor blev bemærket, have ladet hans Sag henligge i to Aar, medens man nu pludselig skred saa energisk ind.

To Dage efter denne Inqvisitionens Audients hos Paven, lod det hellige Officium ved sit förste Medlem, Cardinal *Cibo*, den 15de Febr. 1587, udsende et Circulaire til alle Prælaterne i Italien, for at underrette dem om, at der paa forskjellige Steder i deres Stifter havde dannet sig Broderskaber og Samfund, der bestod, nogle af Qvinder alene, andre af Mænd, atter andre af begge Kjön uden Forskjel. I disse optraadte nogle Personer, skjöndt uerfarne om den sande aandelige Vei, ad hvilken de Hellige havde vandret, som aandelige Veiledere (Directeurs spirituels), maaskee endog i ond Hensigt. Under Paaskud af at lære den indvortes og aandelige Gudstjeneste og at före de Troende til den höieste Fuldkommenhed, bibragte disse Folk, — hed det i Circulairet — eenfoldige Gemytter store og farlige Vildfarelser, som tilsidst endte i aabenbare Kjætterier og Skjændigheder, med uerstattelig Tab for de Sjæle, som af Iver for at tjene Gud betroede sig til deres Veiledning, saaledes som man vidste, at det havde været Tilfældet paa nogle Steder. Man befalede derfor vedkommende Geistlige nöie at undersöge[1]), hvorvidt der

1) Til denne Fremfærd leverer *Pietismens* omtrent samtidige Historie mange Paralleler. I Aaret 1690 forböd det Sachsiske Kirkeraad de Conventikler, som vare begyndte at holdes i Leipzig, „i hvilke efter hvad man havde erfaret, den hellige Skrift blev vilkaarligen udlagt, og alle Slags nye Ting foretagne, som vare uforenelige med rettroende Christendom", og truede for Fremtiden alle Deeltagere i saadanne med Fængselsstraf. Fra de Leipzigske Theologer og Præster indlöb senere formelige Denunciationer, ledsagede af *en Fortegnelse over de pietistiske Vildfarelser*, som en Borger skulde have hört i hine Forsamlinger og opdaget for sin Skriftefader. Denne Fortegnelse blev kort efter udgiven i Tryk og blev den egentlige Sæd til alle de ufordeelagtige Rygter, som udbredte sig til alle Sider om de Leipzigske Pietister. Der blev deri forekastet Pietisterne, at de lærte: Skriftestolen er kun en menneskelig Opfindelse; den hellige Nadvere giver ingen Syndsforladelse; Christi Blod renser förat, efterat Menneskene vandre i Lyset; naar man er gjenfödt, synder man ikke mere; ifölge det aandelige Præstedömme er det Enhver tilladt at lære &c. Paa höiere Befaling blev nye Undersögelser anstillede; man opdagede, at der virkelig i flere Huse vare blevne holdte Conventikler, hvor der var forefaldet nogle Uordener, og nogle Lægfolk havde yttret sig urigtigen og uforsigtigen om nogle Lærepunkter; men de Theologer, hvilke især betragtedes som Ophavsmænd til de pietistiske Bevægelser, *Anton*, *Franke*, *Schade* &c, kunde ikke overbevises om nogen vildfarende Lære eller om Deeltagelse i nogen Uorden. S. *Hossbach, Spener und seine Zeit, 1r Th. S. 326 ff.* I Aaret 1693 löd der fra alle Prædikestole i hele det sachsiske Land saa skingrende en Polemik mod Pietismen og det sig indsnegne Sværmeri, at der, uagtet den nye Churfyrste personlig nærede et gunstigt Sindelag mod Spener og hans Tilhængere, blev udstedt en Befaling til alle Superintendenter at indberette, om der i deres Inspectioner befandtes sværmeriske eller mistænkelige Folk, — „en Forholdsregel, hvis Udfald dog ikke svarede til deres Forventning, som havde foranlediget den", siger *Hossbach a. St.* 2r Th. S. o.

fandtes saadanne og lignende Forsamlinger, forskjellige fra dem, der havde bestaaet fra gammel Tid og besögtes af rettroende Christne, og da at forbyde og adsprede dem, samt at have vaagent Öie med, at Skriftefædrene fulgte den foreskrevne sædvanlige Fremgangsmaade i Behandlingen af deres Skriftebörn og ikke indlod sig paa nogen Særegenhed i Anviisning af Veien til christelig Fuldkommenhed. Medens man overlod Menighedens Overhyrder at opfylde disse Forskrifter med den Klogskab, som de maatte finde hensigtsmæssig, vilde man dog underrette dem om, at man ikke dermed vilde beröve sig Magt til at forfölge ad Rettens Vei dem, som fandtes skyldige i utilgivelige Vildfarelser. Imidlertid skulde der blive draget Omsorg for at oplyse denne Materie saaledes, at man kunde i sin Tid underrette Christenheden om de Vildfarelser, for hvilke den havde at vogte sig. Man udnævnte fremdeles Visitatorer til at undersöge Klostrene; og denne Undersögelse ledede til det Resultat, at de qvietistiske Grundsætninger havde vundet en Udbredelse, som man ikke havde forestillet sig. Man fandt rundtomkring Munke og Nonner, som havde forladt deres Rosenkrandse, Billeder, Reliqvier &c.; for udelukkende at hellige sig til den stille Andagt og Beskuelse. Paa Spörgsmaalet om, hvorfor de saaledes foragtede de vedtagne Bönner og Ceremonier, svarede de, at deres Skriftefædre havde lært dem, at disse Övelser kun vare for Begyndere paa Frelsens Vei; — at Verdensmenneskene, der ikke kjendte Religionens eiendommelige Værd og Skjönhed, kunde behöve slige udvortes Midler og foreskrevne Former, uden hvilke de ganske vilde forsömme al Gudsdyrkelse; men at det forholdt sig ganske anderledes med Personer, som vare i Sandhed fromme, og som havde gjort Fremskridt ad Fuldkommenheds Vei; thi disse bleve tværtimod ved de udvortes Övelser, ved Billederne og Ceremonierne forhindrede i deres Andagt; derfor burde man endog fjerne alle indre Billeder og Forestillinger, ikke tænke sig Gud under nogen Skikkelse, som menneskelig Indbildningskraft havde udtænkt, og som kun fordunklede Guds sande Væsen og Storhed; — man burde opgive al Raisonnement over Religionen og dens Mysterier, hvorved man kun udsatte det Hellige for Kjætternes og Atheisternes Spot, saaledes som Tilfældet var ved de fleste lærde Theologers falske Beviser og urimelige Forklaringer; — at paakalde Gud ved lydelige Bönner og Bönneformularer medförte Fare og Forhindring for Andagten og dens Inderlighed; — at foreskrive visse Bönner for de Fuldkomnere var at sætte Skranke for deres Kjærlighed; — det Sikkreste var, ligefrem og umiddelbart at henvende sig til Gud ved Kjærlighedens, Troens, Ydmyghedens og Hengivenhedens Fölelser; — det var Tegn paa en ufuldkommen eller lunken Tro, altid at trænge til Betragtninger over Skabningernes Fuldkommenhed, Guds Gjerningers Skjönhed, den kirkelige Cultus og de religiöse Övelser, thi alt dette brugte Gud kun til at lokke de Svage; de Stærke og Fuldkomne burde betragte Gud, saa at sige, Ansigt til Ansigt, og kun betragte de udvortes Gjenstande, under hvilke Gud skjuler sig, som i Forbigaaende; — den dunkle og uudviklede men ydmyge og kjærlighedsfulde Tro i Andagt og Taushed over-

beviste langt bedre om Mysteriernes Sandhed og om Nödvendigheden af at adlyde Guds Forskrifter, end Theologernes subtile Reflectioner; — forresten erklærede de, at denne Andagtsmethode hverken var ny eller sjelden, da alle Mystikere havde foredraget den, og den ligeledes fandtes i Molinos's og Petruccis Böger, som mange Gange vare trykte med den hellige Inqvisitions Approbation[1]).

Man maa tilstaae, at slige Forklaringer i det Hele ikke kunne andet, end vække alle Fornuftiges Sympathie, især naar man tager Hensyn til de Vildfarelser og Misbrug, imod hvilke de vare rettede. Det er imidlertid et Spörgsmaal, om man tör betragte dem som ganske authentiske og ikke snarere deri see en Fremstilling af Qvietismens Grundsætninger, saaledes som dens besindigere Venner vedkjendte sig dem, end saaledes som Molinos's begeistrede Tilhængere blandt hine Klosterfolk i Almindelighed opfattede og udtalede dem. Der fordölger sig forresten heller ikke i disse Yttringer en Tendents til at undervurdere den udvortes Gudsdyrkelse. Af den Maade, hvorpaa Molinos havde foredraget sine Anskuelser i *„den Aandelige Veiviser“* tör man vel slutte, at de Gemytter, som följte sig henrevne ved denne Bog, havde tilegnet sig med det Gode ogsaa Adskilligt af dens Indhold i misvisende Retning. Dette tör man vel ligeledes slutte af Inqvisitionens nærmest paafölgende Fremgangsmaade, dersom man ikke netop vil gaae ud fra den Forudsætning, at al Skyld udelukkende er at söge hos det ene af de Partier, som optræde i denne Strid. Ifölge den almindelige Fremstilling i de Kilder, hvilke vi have havt Leilighed til at benytte, lod Inqvisitionen, efterat have modtaget Visitatorernes Rapport, udgaae Befaling til, at man, uden at indlade sig paa at gjendrive Vedkommende eller gjöre dem Regnskab for den hellige Rets Fremgangsmaade, skulde fratage dem saavel de Böger, der vare udgivne af de ovennævnte Hoveder for Qvietisternes Sect, som alle andre af samme Art, samt paalægge dem at iagttage deres sædvanlige Andagtsövelser, under Straf af Poenitence, i Tilfælde af at de ikke efterkom denne Befaling. — Derefter fandt man det nödvendigt at offentliggjöre 19 Artikler, hvori de væsentligste af Qvietisternes Vildfarelser bleve fremsatte, ledsagede med Gjendrivelse af enhver Artikel[2]).

---

1) *Recueil* &c. p. 315—17. Slg. *Lettres de Rome* p. 58 sqq.

2) *Gazette de France* 1687 har under Correspondentsartiklen *Rome le 26 Février* fölgende Efterretning: „Le Cardinal Cibo au nom des Cardinaux de l'Inquisition a écrit une lettre Circulaire à tous les evêques d'Italie, pour les exhorter a prendre garde que, sous pretexte de Confreries et d'autres assemblées spirituelles il ne s'introduise plusieurs erreurs, dont on accuse les Quietistes. Cette lettre a été envoyée avec une liste de dix neuf propositions erronées. Le Tribunal de l'Inquisition continue ici de faire informer contre eux: et de livre du Docteur Molinos, qui est toujours prisonnier, a été mis par l'ordre du Pape entre les mains de quatre Qualificateurs pour l'examiner.“ (Altsaa först to Aar

Ligesom Qvietisternes Forsvarere i den förste Forholdsregel see en brutal Voldsgjerning til at undertrykke med Magt, hvad man mistvivlede om at kunne gjendrive med Grunde, saaledes fremstille de Bekjendtgjörelsen af de 19 Artikler som et Forsög paa at forberede Gemytterne paa den Dom, der var paatænkt mod Molinos, ved at fremstille dennes Lære i det hadefuldeste Lys[1]. At Inqvisitionen ikke har angivet, fra hvilke Skrifter de ovennævnte Artikler vare uddragne, dertil har man villet finde Grunden i dens Frygt for at blive overbeviist om Utroskab og Ondskabsfuldhed i deres Gjengivelse. Imidlertid lader Inqvisitionens Fremgangsmaade sig dog ogsaa see i et andet Lys.

Hvad först de 19 Artikler angaaer, da löde de saaledes:[2].

Art. 1.

„*Beskuelsen* eller *Hvilens Andagt* bestaaer i, at man stiller sig Guds Nærværelse for Öie ved en dunkel og kjærlighedsfuld Troesact og standser dermed, uden at gaae videre, og uden at tillade noget Raisonnement, noget Billede eller nogen Tanke at trænge ind i Sjælen, men forbliver fast og urokkelig i hiin Troesact. Dersom Nogen vilde gjentage denne aldeles rene og enkelte Troesact, vilde han synes ikke at have den skyldige Ærefrygt for Gud. Og denne Act er af saa stor Fortjeneste og Kraft, at den i sig indbefatter og langt overgaaer alle andre Dyders Fortjeneste tilsammen. Den varer hele Menneskets Livstid, dersom den ikke afbrydes ved nogen modsat Act. Derfor er det ikke nödvendigt at gjentage den."

Art. 2.

„Uden Beskuelse (contemplation), alene ved Hjælp af Eftertanke (Meditation) kan man ikke gjöre et eneste Skridt fremad til Fuldkommenhed."

---

efter Molinos's Fængsling blev Molinos's Bog paa Pavens Befaling atter overgiven til Inquisitionens Undersögelse). Under 8de Marts s. A. skrives fra Rom, hvorledes flere Personer af Anseelse ere blevne nödte til at möde for Inquisitionstribunalet og erklære, at de gjöre Afkald paa alle de Vildfarelser, som ville blive fordömte af Congregationen, og at de ville underkaste sig den Censur, som derom vil blive offentliggjort.

1) S. *Lettres écrit. de Rome* p. 69. *Recueil de diverses pièces &c.* p. 319.

2) De findes tilföiede som Tillæg til de oftomtalte Breve, skrevne fra Rom S. 76--126, tilligemed Gjendrivelsen af dem baade paa Italiensk og i fransk Oversættelse. De ere fremdeles meddeelte paa Fransk i de Bossuets Skrift *Instruction sur les états d'oraison* vedföiede *Actes de la condamnation des Quietistes*, p. IX—XIII; endelig paa Tydsk i Indledningen til den af *Arnold* udgivne Oversættelse af *Guid. Spirit.* S. 91—106; i *Theatr. Europ.* XIII &c.

Art. 3.

„Al Lærdom og Videnskab, selv i Theologien, er en Hindring for Beskuelsen. Derfor kunne de Lærde heller ikke dömme rigtigt om denne.“

Art. 4.

„Der er ingen fuldkommen Beskuelse uden af selve Guddommens Væsen. Mysterierne om Incarnationen, om vor Frelsers Liv og Död ere ikke Gjenstand for Beskuelsen; tværtimod forhindre de den. Derfor ere de Beskuende nödte til at fjerne sig derfra, saameget de kunne, eller ikke at tænke derpaa uden med Foragt[1]).“

Art. 5.

„De legemlig strænge Poenitentser ere ikke for de Beskuende. Tværtimod er det bedre at begynde Omvendelsen fra Contemplation af og ikke fra Renselse og Poenitents. De Beskuende bör undgaae og foragte alle Virkninger af en med Fölelse forbunden Andagt som f. Ex. Taarer, Hjertets Veemodighed og aandelig Törst, thi alt dette er til Hinder for Beskuelsen.“

Art. 6.[2])

„Den sande Beskuelse bör fæste Blikket alene paa Guds Væsen, uden at reflectere over Personerne i Guddommen og de guddommelige Egenskaber. En saaledes opfattet Troesact er mere fuldkommen og fortjenstlig, end den, der betragter Gud med hans guddommelige Attributer eller under Trinitetens Personer.“

Art. 7.

„I Beskuelsen forbliver Sjælen umiddelbart forbunden med Gud, saaaledes at den ikke behöver Ideer, Billeder eller nogen Slags Forestillinger.“

Art. 8.

„Alle Beskuende lide i Beskuelsens Act saa store Pinsler, at de overgaae selve Martyrernes Lidelser.“

---

1) . . . ou bien n'y penser qu'avec mépris. Saaledes findes Ordene „o solo considerarsi spregiatamente“ oversatte i *Lettres écr. de Rome;* hvorimod hos *Bossuet* hedder det: et ne les considerer qu'en fuyant.

2) Ved denne Artikel tilföier Forfatteren til Lettr. écr. de Rome: Cet article est veritable; il confirme le soupçon du Deisme. Om denne urigtige Opfattelse s. de tidligere (S. 57) anförte Bemærkninger.

Art. 9.

„Under Messeoffret og ved de Helliges Fester er det bedre at foretage en simpel Troesact og Beskuelse, end at agte paa Messeoffrets Mysterium og de Helliges Levnet."

Art 10.

„Læsningen af aandelige Böger, af Prædikener, Bön med Ord, Paakaldelse af de Hellige og andre saadanne Ting ere Hindringer for Beskuelsen, hvortil man ikke kan komme anderledes end ved den hvilende Bön (par la priére de Quictude), som ikke har nogen videre Forberedelse fornöden."

Art. 11.

„Bodens Sacrament för Communionen er ikke for dem, der befinde sig i Contemplationens, men alene for dem, der befinde sig i Meditationens Tilstand."

Art. 12.

„Meditationen seer ikke Gud med Troens Öine, men alene med Aandens naturlige Lys, i Aand og Sandhed; og derfor har den ingen Fortjeneste for Gud."

Art. 13.

„Ikke blot de indvortes Billeder i Sjælen, men ogsaa de udvortes, hvilke tilbedes af de Troende, ere skadelige for de Beskuende. Man bör flye dem og bortfjerne dem, for at de ikke skulle være Beskuelsen i Veien."

Art. 14.

„Den, som eengang har vendt sig til Beskuelsen, bör aldrig vende tilbage til Meditationen[1]; thi det vilde være at falde fra en bedre Tilstand i en værre."

---

1) Denne Paastand, der allerede, som vi saae, blev bestridt af *Segneri*, tillægges ikke blot Molinos her og i Decret Innoc. Propos. 23; men efter fölgende Yttring i et Brev fra Leibniz maa ogsaa *Spener* have henfört den til Molinos's Lære: „Puisque selon Mr. *Spener* Molinos a cela de particulier, qu'il n'y a point de retour de la contemplation à la meditation; je voudrois, qu'il expliquât la distinction, qu'il y a entre le supreme degré de la contemplation et celui de la meditation." Den tydske Philosoph tilföier endvidere fölgende rigtige Bemærkninger: „Cette contemplation revelée ne sçauroit éstre autre chose à mon avis qu'un regard bien clair de l'Estre infiniment parfait. Mais a moins d'une grace surnaturelle extraordinaire et d'un ravissement semblable à celuy de St. Paul — que Dieu ne donne pas à tous les Fidéles, et qui n'est pas necessaire à la veritable pieté — *je crois, que cette profonde con-*

Art. 15.

„Dersom urene og skjændige Tanker paatrænge sig Sjælen under Beskuelsen, skal man ikke gjöre sig Umage for at bortjage dem, eller tage sin Tilflugt til gode Tanker, men man skal glæde sig over den Pine, de gjöre os."

Art. 16.

„Ingen indre Act eller Affect, om den endog er bevirket i Kraft af Troen, er reen og behagelig for Gud, thi den fremgaaer af Egenkjærlighed, med mindre den er uvilkaarligen indgydt os af den Hellige Aand. Derfor bör de, der ere i Beskuelsens eller Bönnens Tilstand, forblive i Rolighed og vente den Hellige Aands Indskydelser."

Art. 17.

„Dersom de, der ere komne til Beskuelsens og den hvilende Böns Tilstand, höre til nogen religiös Orden, eller dersom de staae under deres Forældres eller andre Foresattes Autoritet, da ere de ikke forpligtede til at iagttage deres Forskrifter eller adlyde deres Foresatte, medens de ere i Beskuelsen, for at denne ikke skal afbrydes."

Art. 18.

„De Beskuende bör lösrive sig fra al Begjerlighed og Interesse; de bör forkaste og ringeagte alle af Gud forundte Gaver og aflægge enhver Tilböielighed selv for Dyden; og for bedre at komme til denne fuldkomne Fornægtelse af Alt og for bedre at kunne

---

templation est elle même le resultat d'une veritable meditation, qui se termine à la veue des beautés et perfections de Dieu, d'où l'amour souverain d'amitié ne manque pas de naistre. Or, il n'est pas possible aux hommes dans l'estat de cette vie, de ce maintenir toujours dans la vue simple et droite des grandes verités et des conclusions, sans y mesler la Meditation et sans se souvenir de premisses. Il n'y a que les premiers principes ou axiomes, dont on puisse connoitre la verité par une simple vue, sans aucune meditation. On me dira, que les Simples ne sont pas en estat de mediter, et ne laissent pas d'estre éclairés. Mais je reponds que les simples meditent autant qu'ils sont eclairés. On pourra être simple devant le Monde et sage devant Dieu. Mais supposé qu'il y ait des personnes trop simples pour pouvoir recevoir des clartés bien nettes dans leur entendement par des voyes ordinaires, Dieu se contentera de leur bonne volonté. Car c'est assez, que leur volonté se porte au veritable bien, c'est à dire à Dieu par l'ardeur d'un amour sincère." *(Rommel l. l. II 134).* — Forresten kunde vel Molinos have ved hiin Paastand tænkt det Samme, som *Goethe* ved sit Udsagn: *„Zur Ueberzeugung kann man zurückkehren, aber nicht zum Glauben."*

leve det indre Liv, bör de gjöre selv det, som strider mod Beskedenhed og Ærbarhed, forsaavidt det ikke er Noget, som udtrykkeligt er forbudt i nogel af de ti Bud[1]."

Art. 19.

„De Beskuende ere underkastede voldsomme Bevægelser, ved hvilke de miste deres frie Villie, saa at, om de endogsaa falde i de störste Synder i Henseende til den udvortes Handling, have de dog ikke begaaet nogen Synd indvortes. Derfor ere de heller ikke forbundne til at skrifte det, de have gjort. Dette bevises ved Jobs Exempel, som, uagtet han ikke blot havde sagt Ting, som vare meget fornærmelige mod Næsten, men ogsaa trodset mod Gud paa den ugudeligste Maade, dog ikke syndede i alt dette, fordi det skete ved Djævelens Voldsomhed. Skoletheologernes og Casuisternes Lærdom kan ikke bruges til at bedömme disse Voldsomheder. Men der behöves en overnaturlig Aand, som findes hos meget faa Personer; disse alene ere competente Dommere, thi de dömme ikke over det Indre efter det Udvortes, men tværtimod bedömme de det Udvortes efter det Indvortes[2]."

---

1) Det er bekjendt, hvorledes *Philip Neri* o. a. Mystikere have foretaget sig latterlige og upassende Ting, formodentlig for at öve sig i den Foragt og Spot, som de derved paadrog sig. Om Franciscanermunken *Jacobus de Benedictis*, sædvanlig kaldet *Jacoponus*, der almindelig ansees som Forfatter til Hymnen Stabat mater, fortælles der, hvorledes han, blandt andre saadanne Forsög paa at skaffe sig en dyb Ydmygelse, kom fuldkommen afklædt, med en Saddel paa Ryggen og en Tömme i Munden, löbende paa Hænder og Födder ind blandt det forsamlede Folk, der som lynslaaet ved et saadant Syn, stumt af Skræk, forlod Torvet. See *J. M. L. Hjort, Dies iræ, Stabat mater og nogle andre deels latinske, deels tydske Psalmer og Sange, oversatte, med oplysènde Anmærkninger.* Kbhvn 1849, S. 58. I Molinos's Aandelige Veiviser findes ikke hiint Raad eller Forskrift udtrykkeligen givet, men vel Yttringer som fölgende: „Stræb ikke efter at blive agtet af Menneskene, thi den incarnerede Gud har gjældt for afsindig og besat" (III, 97). „Den sande Ydmyge forbliver i sit Hjertes Ro, hvor han lider alle de Pröver, for hvilke Gud, Menneskene og Djævlene udsætte ham, idet han sætter sig ud over al Fornuft og Dom . . . (ssteds 98). Det er ikke nok at vide, hvor lidt man er værd, men man skal drive Ydmygheden saavidt, at man hemmelig önsker, at hele Verden veed det" (ssteds 100). „De sande Dydige önske at blive til en Fabel og Spot for Folket" (III, 93) &c.

1) Denne Paastand tillægges ogsaa Molinos i Innoc. Bulle Prop. 53. Af sidstnævnte Sted har man villet slutte, at denne Evne til at bedömme Andre var en særegen Gave, som Molinos havde tillagt sig selv. Men — ligesom vi vide, at ogsaa Mdme *Gujon* erklærede sig for at være i Besiddelse af denne Gave, saaledes synes den overhovedet at maatte betragtes som almindelig hos de „sande Qvietister" = de sande Vise; slg. *Guid. Spir.* III, 110: „De fleste Mennesker lade sig styre af den herskende Mening og dömme kun efter de falske Ideer, som deres Sandser og Indbildningskraft fremstille for dem; men den Vise dömmer ikke Noget uden efter den væsentlige Sandhed, som er blivende i ham, og som gjör, at han forstaaer, at han begriber, at han gjennemtrænger, at han oplöfter sig over Alt og over sig selv." (1 Cor. 2, 14: *'Ο δὲ πνευματικὸς ἀνακρίνει μὲν πάντα, αὐτὸς δὲ ὑπ' οὐδενὸς ἀνακρίνεται*).

Unægtelig lader det sig ikke ubetinget besvare med Ja eller Nei, naar der opkastes Spörgsmaalet, om Qvietisterne virkelig have lært, hvad der indeholdes i de ovenstaaende Artikler. Det vilde nemlig ikke være vanskeligt i Molinos's og andre Qvietisters og Mystikeres Skrifter at paapege Steder, hvor næsten ordret forekomme Yttringer som de anförte; men ligesaa vist er det, at de samme Sætninger i Sammenhæng med hine Skrifters övrige Text deels kunne, deels virkelig indeholde en anden Mening, end den, som er underlagt dem i den Gjendrivelse, der ledsagede de 19 Artikler[1]), eller som maa paatrænge sig Læseren, naar de henstilles uden al oplysende Forbindelse. Ikke destomindre er det ogsaa vist, at netop den paradoxe Form, hvori den religiöse og moralske Sandhed hos Mystikerne er indklædt, pleier som oftest meest at tiltale eenfoldige og ubefæstede Gemytter, der uden at agte paa den Sammenhæng og den Relation, hvori Paradoxet er fremsat, fastholde og forfölge dette langt udover den Grændse, som vel egentlig foresvævede den, der först udtalte det i denne Form. Naar da den geistlige Övrighed vilde advare imod qvietistiske Vildfarelser, som til hiin Tid udbredte sig i den katholske Kirke, var det ganske rigtigt at betegne de qvietistiske Lærdomme i den Form, hvori de af Kirken maatte ansees som Vildfarelser, uden at den behövede at tage Hensyn til, hvorvidt de virkelig fandtes i enkelte Skrifter, fra hvis Læsning de meentes at have deres Oprindelse og Næring. Den kirkelige Övrighed optraadte jo ikke her som en literair Recensent, af hvem man kan fordre, at han skal bevise, hvorvidt de i eet eller andet Skrift paapegede Urigtigheder virkelig findes i dette. Kirken angav til Veiledning for de Troende nogle Vildfarelser, der almindelig betegnedes som qvietistiske, og hvorom den vidste, at de virkelig udbredtes til den givne Tid; sin Advarsel mod disse ledsagede Inqvisitionen med en Gjendrivelse. Hvor maadeligt man end maa indrömme denne at være udfört[2]), kan den her valgte Fremgangsmaade i og for sig ikke være Gjenstand for Daddel. Tværtimod er der al Anledning til at troe, at blandt Molinos's mange Tilhængere gaves der ogsaa saadanne, hvis Opfattelse af hans og lignende Skribenters Yttringer betegnedes ganske rigtigt ved Fremstillingen i de 19 Artikler. Dette kunde altsaa forklare, hvorfor der i disse ikke blev henviist til de Skrifter, hvilke vel ikke uden Grund betragtedes som en væsentlig Kilde

1) „Qui examinera sans prevention les propositions qu'on leur attribuë, et aura quelque legére teinture de la Theologie Mystique, s'appercevra bientôt que ce sont des expressions prises à contre-sens, dont la plûpart sont vrayes, si on les entend *des avancez*, et fausses par rapport *aux commençans*."
Recueil &c. p. 38.

2) Det synes f. Ex. ikke at vidne om stor Bibelkundskab, naar der strax i Gjendrivelsen af Art. 1 paaberaabes Udsagn af Propheterne Elias, Micha og andre, og nu fremdeles bemærkes: „Af denne Grund er det ogsaa, at Theologerne have sagt efter *St. Augustinus: I Gud leve, röres og ere vi!*"

for de paapegede Vildfarelser, men hvilke dog hverken ganske eller udelukkende kunde betragtes som saadan, da disse ogsaa kunde grunde sig i forskjellige Qvietisters mundtlige Forklaringer og Fortolkninger af Molinos's og andre Skribenters misforstaaede og urigtigen gjengivne Ytringer.

At man ikke vilde indlade sig paa at gjendrive vedkommende Klosterfolk med udförligere Grunde, behövede vel heller ikke udelukkende at hidröre fra en raa Despotisme. I vore, „den frie Discussions", Tider turde man maaskee have gjort tilstrækkelige Erfaringer om, hvor unyttigt det Haab er, ved fornuftige Grunde at bringe Mennesker, hvis Forstand eengang for alle er misledet af deres Phantasie eller deres Fölelse, tilbage fra Vildfarelser, som tiltale deres Smag Allerede Apostelen gav den Regel, at man, efterat have paamindet een og to Gange saadanne Folk, skulde opgive det (Tit. 3, 10). Hvad der fortælles om en Mængde protestantiske Lægfolk paa Reformationens Tider, at de i de Forhör, hvilke de underkastedes, satte deres geistlige Dommere i Forlegenhed ved den Klarhed og Færdighed, hvormed de forsvarede deres Meninger og angrebe Modstandernes Lære, skal ogsaa have gjentaget sig i Forfölgelsen mod Qvietisterne[1]). Man behöver ikke at tvivle om Sandheden deraf, uden at Qvietisternes Sag just derfor ubetinget skulde ansees for den retfærdige. I mange Tilfælde var det vel kun en Fripostighed[2]), som bedre beviste Vedkommendes gode Overbeviisning, end just Overbeviisningens gode Beskaffenhed.

Man vil vistnok ikke kunne nægte, at den egentlige Kjærne i de qvietistiske Opvækkelser ligesom i den protestantiske Kirkes Pietisme var en i mange Henseender velbegrundet Utilfredshed med den herskende Kirkes Mangler og Ufuldkommenheder. En stor

---

1) „J'ai ouï dire à un Theologien de Rome, qu'ils ont de si fortes authorités pour la plupart de leurs principes, que jamais on ne les scauroit convaincre par la Theologie scholastique et à cause de cela il croyoit, qu'il falloit absolument les condamner par une sentence formelle où l'Authorité de l'eglise devoit être employée." *Lettr. de Rome* p. 129.

2) „On dit que les Inquisiteurs dans l'examen, qu'ils firent des personniers, trouverent des gens résolus, qui leur repondirent avec beaucoup de fermeté et qui firent paroitre qu'ils en scavoient plus qu'eux." *Recueil* &c. p. 321 sqq.

En oplysende Commentar om mange Qvietisters Forhold, naar de kaldtes til Regnskab for deres Lærdomme, vil man finde f. Ex. i *Mdme Gujons* Selvbiographie III p. 153 ff., hvor der fortælles hendes Forhandlinger med *Bossuet*, der opfordrede hende til at forsvare sine Paastande, medens hun selv idelig fordrede, at Bossuet skulde bedömme hende „ikke efter sin Förstand, men efter sit Hjerte." Hun gjentager stedse Erklæringen om sin Beredvillighed til at lade sig overbevise om sine Vildfarelser, men vedbliver dog med fortsat Haardnakkenhed at beraabe sig paa guddommelig Indgivelse som den sande Kilde til hendes ordrige Udgydelser. Meget naivt lyder blandt Andet fölgende Yttring: „J'esperois que le même Dieu, qui fit autrefois parler par une ânesse, pourroit faire parler une femme, *qui souvent ne sçavoit pas plus ce qu'elle disoit que l'ânesse de Baleam*" (anf. St. p. 156).

Deel af Qvietisternes formeentlige Paradoxier havde sin dybe Sandhed og var i fuldkommen Overeensstemmelse med ældre Mystikeres Lære, hvilke den katholske Kirke selv ærede, og blandt hvilke den endog talte nogle af sine Helgene. Ikke blot Qvietisternes senere Apologeter erklære den störste Deel af Molinos's Tilhængere for at have udmærket sig ved deres Fromhed og gode Sæder, men, som ovenfor er blevet oplyst, det var selv af Modstanderne erkjendt, hvorledes Qvietismen fra Begyndelsen af havde udbredt sig og fundet Bifald netop hos Personer, der nöd Agtelse og Anseelse ved deres höiere Dannelse og Interesse for religiöse Anliggender. Selv i Inqvisitionens ovenfor meddeelte Circulaire ligger en Anerkjendelse af, at de Personer, der ivrigst virkede for Udbredelsen af Qvietismens Grundsætninger, i Almindelighed tilskyndedes af en redelig, om ogsaa misledet Iver; thi, medens der gjöres opmærksom paa, i hvilken Vildfarelse og Fordærvelse hine selvkaldte Lærere ved deres egen Uvidenhed kunde bringe de Sjæle, som betroede sig til deres Veiledning, gives der kun som i Forbigaaende Vink om, at muligen endog deres Hensigt kunde være strafværdig (qui ont *peutêtre* de mauvais desseins, see ovenfor S. 151). Men paa den anden Side er det klart, at der i Qvietismen ikke blot laae Spiren til Vildfarelser og Sværmeri af den farligste Art, men at disse skadelige Virkninger allerede paa flere Steder vare komne til Udbrud. Ligesom i saamange tidligere Forsög paa at före Religionen tilbage fra Fortabelsen i en Mængde udvortes Former, hvis Betydning var gaaet tabt, til et nyt Liv i sand Gudsfrygt og Hellighed, saaledes viste sig ogsaa i Qvietismen den Tilböielighed, med Forkastelse af et herskesygt og trykkende Hierarchies vilkaarligen paalagte Skikke og Forskrifter at forbinde Opposition mod al udvortes Kirke og hellig Skik overhovedet. Gjennnem hele Middelalderen fremstiller sig i Kampen mellem Hierarchiet og de mod dette protesterende Secter det gjentagne Phænomen, at disse ved deres Opposition mod den katholske Cultus og Kirkevæsen ogsaa förtes til Opposition mod de Dogmer, som laae til Grund for samme. Den blinde og overtroiske Ærefrygt mod Kirkens Tjenere, dens Skikke og Helligdomme omskiftedes pludselig med Trods og Foragt for de kirkelige Foresatte, deres Lærdomme og Forskrifter. Istedenfor Underkastelse under de af Andre foreskrevne Love traadte en Selvraadighed, der i den guddommelige Aands umiddelbare Meddelelse meente at have den eneste Regel for det religiöse og sædelige Livs Udfoldelse. Forkastelsen og Ligegyldigheden for alt Udvortes og Jordisk förte snart til Oplösning af selve den historiske Christendom i en Allegorie af det indre Liv og havde ikke sjelden i sit Fölge en antinomistisk Retning, der förte til vilde sædelige Udsvævelser. De samme Forkeertheder og Udskeielser, hvilke bebreides Qvietisterne af deres Modstandere, fandtes efter de ældre mystiske Læreres Vidnesbyrd, hvilke Molinos og hans Tilhængere paaberaabte som deres Autoriteter, allerede i det fjortende Aarhundrede og tidligere hos endeel Personer, som havde hengivet sig til den mystiske Theologies Anskuelser. Det er selve *Ruysbrook*, *Tauler* og andre Mystikere, som oplöfte de samme Klager,

hvilke gjenlyde hos *Caraccioli*, *Bossuet* og mange andre Hierarchiets Repræsentanter idet 17de Aarhundrede „over Mennesker, som, hengivne til Lediggang, vende sig ind ad og med Forkastelse af alle Billeder rette deres Beskuelse paa Væsenet i dets udeelte Enkelthed og saaledes föle sig hellige og salige, ja iblandt hvilke Nogle endog holde sig selv for Gud; som ikke bekymre sig om Noget, om det er godt eller ondt, naar de blot kunne lösrive sig fra Skikkelser og Billeder og finde og besidde sig selv i deres Væsens Ro"; „hykleriske Mennesker, som foragte Gud og hans Naade og den hellige Kirke og dens Sacramenter og alle Dydsövelser og sige, at de före et over al anden Art ophöiet Liv, og at de have nedsænket sig i en Ro som den för deres Skabelse; at de have ingen Erkjendelse, ingen Kjærlighed, ingen Villie, ingen Begjering, ingen Dyder, men ere frie for Alt"; „eenfoldige Folk, som sidde roligen og örkeslöse paa eet Sted, hverken ville prise eller takke Gud, hverken ville erkjende eller elske ham, hverken bede eller begjere Noget; som mene allerede at besidde Alt, hvad de kunne bede om; som troe, at de ere frie for Alt og ophöiede over Alt, at de have vundet Alt, til hvis Opnaaelse Kirkens Indretninger og Cultus ere blevne grundede; som mene, at de ikke kunne gjöre noget videre Fremskridt i Dyd, men at de heller ikke kunne begaae nogen Synd, da de ere blevne saa villielöse og saa eens med Gud, at de ere blevne ganske til Intet; som paastaae, at Alt er dem tilladt, hvortil deres Lyst driver dem, efterdi de ere förte tilbage til Uskyldighedsstanden og ikke have nogen skreven Lov, ja, som endog mene, at de, for ikke at forstyrres i deres aandelige Ro, maae give efter for deres naturlige Lyster, naar disse blive noget heftige &c."[1]). — Som bekjendt fornyedes ved de Bevægelser, som Reformationen vakte i det 16de Aarhundrede, endeel af de samme Vildfarelser og de samme Optrin. Forestillingen derom havde dybt gravet sig i den katholske Kirkes Erindring og holdtes stedse vedlige ved den katholske Geistligheds Declamationer mod Protestanterne og andre Kjættere. Men netop heri laae ogsaa rig Anledning til at forvexle Virkeligheden med Indbildningen, at antage de Vildfarelser for allerede indtraadte, som dog kun vare de mulige Conseqventser af mange Lærdomme, som i sig selv vare sande og evangeliske, men som ved Misforstaaelse og ond Villie kunde slaae over i Vildfarelse og Synd, endelig, at betragte alle Personer, der billigede Oppositionen mod en udvortes Værkhellighed, for Religionens og Kirkens Fjender.

Den katholske Kirkes Styrere fandt sig ved Qvietismens Udbredelse i en særegen Forlegenhed. Det var lykkedes en Mand, der stod i megen Anseelse for sin Dyd og Retskaffenhed, ved sine Ord og Skrifter at vinde Indgang hos mange Mennesker for et dy-

1) S. *Neander*, Allg. Gesch. der ch. Religion und Kirche, 6r. B. 1852, S. 760 ff.

bere religiöst Liv og en Sædelighed af större Inderlighed, end den, der viste sig hos Fleerheden af den katholske Kirkes Bekjendere. Under den trykkende Fölelse af det herskende Kirkevæsens Ufuldkommenhed og de dermed sammenhængende Misbrug, havde endeel af den höieste romerske Clerus, med Indbegreb af selve Paven, hilset hans Bestræbelser for at fremme et nyt Opsving af den religiöse Tro med oprigtig Glæde og Begeistring. En kraftig Understöttelse fandt de vakte Bevægelser i Molinos's *Aandelige Veiviser*, der med utrolig Hastighed fandt Udbredelse i hele det sydlige Europas katholske Christenhed og blev en Yndlingslæsning for alle Opvakte. Som med saamange andre Böger, der i kort Tid opnaaede en vidtudstrakt Berömmelse, var det ogsaa Tilfældet med dette Skrift, at det vakte saa almindelig Opmærksomhed ikke saameget ved en eiendommelig Fortræffelighed, som derved, at det, under Benyttelse af ansete Forgjængeres Lærdomme, fremstillede disse i en Form, der fandt en Mængde Tilknytningspunkter i den herskende Stemning hos en stor Deel Samtidige. Under Synspunktet af et Skrift, der i et hjerteligt og tiltalende Sprog indeholdt fromme Phantasier, var Molinos's *Guida Spirituale* ved sin Udgivelse bleven anbefalet af mange höitstaaende Geistlige og Theologer. Tidens skjönne og dannede Aander fölte sig tiltrukne af dets dristige Paradoxer, medens et beskednere Publicum med dybere from Fölelse fandt en Tilfredsstillelse i dets indtrængende Salvelsesfuldhed, der dannede en stærk Modsætning til Indholdet af de sædvanlige aandlöse Opbyggelsesskrifter. Men ligesom den mere eller mindre directe Opposition, som indeholdes i Molinos's *Aandelige Veiviser* mod Hierarchiet og det udvortes Kirkevæsen, fandt Anklang hos Alle, der nærede et mindre gunstigt Sindelag mod den katholske Kirke og dens Tjenere, saaledes maatte dette Sindelag blive vakt og næret hos mange Læsere, for hvis Blik der aabnede sig Udsigter og Betragtninger, hvilke hidtil havde været dem aldeles skjulte. De fölte, at de ogsaa uden Benyttelse af alle de Midler, hvilke deres Geistlige havde indskjærpet dem som ubetinget nödvendige, kunde naae en Dyd, en Fuldkommenhed og Salighed, som fyldte deres Sjæl med Glæde og Tilfredshed. Det Unödvendige viser sig imidlertid snart som overflödigt og unyttigt, det Unyttige som byrdefuldt og skadeligt. Man havde begyndt med at unddrage sig fra disse og hine udvortes Ceremonier, og inden föie Tid kom man til den Anskuelse, at man kunde og burde opgive alt det af den udvortes Gudstjeneste, som ikke tilfredsstillede den subjektive Fölelse og Trang. Jo sikkrere man var om sin egen gode Hensigt, destomere var man overbeviist om, at kun Egennytte eller Herskesyge kunde være Grunden til Indsigelse og Daddel af den nye Andagt, man havde valgt sig. Vi finde i Mdme *Gujons* Selvbiographie[1]) en Yttring, som sætter os ind i den

1) T. III, p. 154.

hele Situation og kaster et klart Lys over Forholdet mellem Qvietisterne og det katholske Hierarchie. I Anledning af de Conferencer, som *Bossuet* havde med Mdme *Gujon*, fortæller Sidstnævnte, at Biskoppen af Meaux ikke blot vilde gjöre hende ansvarlig for Misforstaaelser og Vildfarelser, hvilke hun tillægger Andres urigtige Gjengivelse af hendes mundtlige og skriftlige Udladelser, men ogsaa overvældede hende med Fyrigheden i sine Raisonnements, „som altid kom tilbage til Troen paa Dogmet om *Kirken*, hvorom“ — siger hun — „det aldeles ikke var min Hensigt at disputere med ham, medens jeg derimod kun vilde sagtmodigen discutere om et Menneskes indre Erfaringer, der var Kirken fuldkommen underdanig og kun önskede at blive rigtigere underrettet, dersom der i hine skulde være Noget, som ikke stemmede overeens med Kirkens Forskrifter.“ Heri ligger det afgjörende Punkt, hvorfra Qvietismen, dens Værd og dens Skjæbne maa bedömmes. Molinos og hans Tilhængere vilde ikke bestride Kirkens Autoritet, vilde ikke lösrive sig fra den katholske Christenheds Samfund, men ikke destomindre lærte og nærede de Grundsætninger, som, dem selv for endeel ubevidst, maatte före til Oplösning ikke blot af det romersk-katholske, men af ethvert kirkeligt Samfund. Christendommens dobbelte Hensigt: at frelse, forsone, helliggjöre det enkelte Menneske og at stifte et omfattende religiöst Samfund, et Gudsrige, paa Jorden, er bleven anerkjendt baade af den katholske og den protestantiske Kirke, om endog af hver især med saa overveiende Retning mod den ene eller mod den anden Side, at i den bekjendte Schleiermacherske[1]) Formel: Katholicismen gjör den Enkeltes Forhold til Christus afhængig af hans Forhold til Kirken, Protestantismen derimod den Enkeltes Forhold til Kirken afhængig af hans Forhold til Christus, Modsætningen mellem begge Kirker kan ansees at være bragt til sit rette Udtryk, forsaavidt der indrömmes, at den i begge Kirker herskende Aand ikke tillader nogen af begge Synspunkter ganske at fortrænge den anden[2]). Naar nu imidlertid selve den protestantiske Kirkes Polemik mod *Pietismen* — hvor daddelværdig og fordömmelig man end maa indrömme Fremgangsmaaden at have været imod mange Pietister, der ved store Dyder havde fortjent en ganske anden Skjæbne — tör ansees berettiget med Hensyn til de oplösende og fordærvelige Virkninger for al kirkelig Samfundsorden, som i sin Tid udgik fra hiin religiöse Retning, og som udöve deres Indflydelse endnu i vore Dage[3]): da vil man ikke uden Ubil-

---

1) *Der Christliche Glaube*, 1r. Bd. S. 145 (2te Ausg.) § 24.

2) *Der Christliche Glaube*, 1r. Bd. § 24 S. 149.

3) En Artikel i *Niedners Zeitschr. f. hist. Theol. 1851, 3s H.: Johan Conrad Dippel und Antoinette Bourignon nach Leben und Lehre dargestellt*, indledes af dens Forfatter, *Klose*, med fölgende Bemærkning: „Wenn man den gegenwärtigen ungläubigen und anarchischen Zustand der christlichen Gemeinden in der evangelischen Kirche bis zu seinem Ursprung verfolgt, so gelangt man immer auf die Zeit der pietistischen Streitigkeiten.“

lighed kunne bebreide den katholske Kirkes Ledere at have betragtet *Qvietismen* med Bekymring og Uvillie og at have bestræbt sig for at undertrykke dens Udbredelse, omendskjöndt flere af dem ingenlunde miskjendte en virkelig og inderlig Fromheds Værd ligeoverfor en död og udvortes Værkhellighed og derfor endog i Begyndelsen havde skjænket Molinos's Virksomhed Bifald og Understöttelse. Medens det maa indrömmes, at der i Qvietismen ligesom i Pietismen rörte sig en sand Fornyelse af den evangeliske Aand i Modsætning til et dödt og stivnet Kirkevæsen, kan det heller ikke nægtes, at i Qvietismen fremtræder en eensidig og selvraadig Subjectivitet, forbunden med et Sværmeri, der endog lader Pietismen ligesaa langt tilbage efter sig, som den nærmer sig en gammel indisk Gymnosophistik med Fortabelsen af Menneskets eget Jeg i det abstracte Uendelige og Sjælens Hensynken i endelöse Drömmerier.

Alligevel kunde Qvietismen, saaledes som den fremtraadte i Virkeligheden have Ret til at gjöre de fordeelagtige Indtryk, den havde vakt hos mange Mennesker, gjældende for sig og at betragte de Misligheder, hvilke viste sig i dens Fölge, som enkeltstaaende og mindre betydelige. Der findes ikke synderlige Spor til, at de grove praktiske Vildfarelser og Forbrydelser, hvortil dens Anskuelser kunde give Anledning, virkelig have fundet Sted i noget större Omfang. En stor Deel af dens Tilhængere vare vundne for den ved den hjertelige og begeistrede Religiösitet, som den nye Lære aandede, uden at de skjænkede dens speculative Indhold nogen större Opmærksomhed, end Pave Innocentius og mange ligesindede Katholiker, der nærmest kun tilegnede sig den Side af Qvietismen, hvorved den dannede en Modsætning til en död og hyklerisk Værkhellighed. Dette bekræftes ogsaa ved den Omstændighed, at Inqvisitionens ovenomtalte Circulaire til de italienske Biskopper ikke gjorde stor Virkning[1]: mange vidste ikke, paa hvem det skulde anvendes, andre vare selv Molinos's Anskuelser hengivne. Der fortælles, at Innocentius XI skal have tilkjendegivet Cardinal Cibo sin Misfornöielse med den Fremgangsmaade, hvorpaa Inqvisitionen var slaaet ind, da derved vaktes en Opmærksomhed, og Gemytterne sattes i en Bevægelse, som kunde være undgaaet. Saaledes dömte imidlertid ikke Qvietismens Modstandere, navnlig Jesuiterne. Med den sikkre Fölelse, der er eiendommelig for ethvert religiöst Samfunds betydningsfuldeste og sandeste Repræsentanter, havde Jesuiterne fra Begyndelsen af Qvietismens Udbredelse anet det fjendtlige Princip, som herfra, under en i mange Henseender tilsyneladende stor Lighed med deres egen Ordens Lærdomme og Un-

1) *Lettr. écr. de Rome* p. 59.

derviisningsmaade[1]), truede den katholske Kirke. De beviste sig ogsaa ved denne Leilighed som dens hengivneste Sönner og paalideligste Vogtere. De lode sig ligesaa lidt blænde af det gunstige Lys, hvori Qvietismen viste sig for mange virkelig fromme og retskafne Katholiker, som standse ved de Angreb og den Modstand, der stilledes imod dem. Naar de i den förste Henseende erindrede sig Kirkefædrenes gamle Formaning[2]) om Farligheden netop af det Kjætteri, der understöttedes af en udvortes retskaffen Opförsel, da var i sidste Henseende Modstanden kun en ny Opfordring for dem til at gjöre den Kamp, de havde at bestaae, bekjendt for hele den katholske Christenhed. Man kan derfor ogsaa drage det i Tvivl, om det kun skyldtes en Tilfældighed[3]), at hiint Circulaire udsendtes paa Italiensk, medens Curien ved officielle Aktstykker ellers pleiede ved slige Leiligheder at betjene sig af det latinske Sprog. — Jesuiterne maatte med Sorg selv oplove, at enkelte af deres Ordensbrödre havde ladet sig henrive til Begeistring for den nye Lære og endog understöttet den med deres Anbefaling og Anseelse. Om *Esparza* er der talt i det Foregaaende (S. 132). Et endnu haardere Slag for dem var, at *Appiani*, der stod i Anseelse som den frommeste og lærdeste Jesuit i Rom, til Alles Forbauselse blev inddragen med i Anklagen for Qvietisme og fængslet af Inqvisitionen den förste Söndag i April. Man meente i Rom at kunne bemærke, hvorledes denne Begivenhed havde standset et Öieblik Jesuiternes heftige Forfölgelse mod Qvietismen[4]); men man erfarede snart, at Ordenen blev sin Charakteer tro og ikke lod sig bevæge til at forandre en Fremgangsmaade, hvortil alene Omsorg for Religionens og Kirkens Ære skulde være Motivet, og hvor derfor ingen Skaansel af personlige Grunde var tilladt. Over Appianis Skjæbne hviler det samme Slör som

---

1) Man sammenligne f. Ex. Jesuiternes Forskrifter om *Exercitia spiritualia* i *Instit. Societ. Jesu* (udtogsviis meddeelte hos *Jordan, Die Jesuiten und der Jesuitismus* S. 109—128) med Molinos's Anviisning i hans *Guid. Spirit.* og i de Fragmenter af Breve, som ere opbevarede i *Recueil de diverses pièces &c.* p. 255—60.

2) „Juxta mei quidem animi sensum multo nocentior est hæreticus bonæ vitæ et plus in doctrina sua habet auctoritatis eo, qui doctrinam conversatione maculat. Qui enim vitæ pessimæ est, non facile homines ad falsum dogma sollicitat nec potest per umbram sanctitatis audientium decipere simplicitatem.“ *Origines, Homil VII in Esech. p. 382. T. III de la Rue.*

3) „Quoique la lettre Circulaire eût dû être écrite en Latin, on la mit, je ne sçai par quelle raison, en Italien. On a trouvé fort étrange, qu'elle fût écrite en Langue vulgaire et on disoit que c'étoit une chose non seulement mal seante, mais qui rendroit aussi l'Affaire plus publique.“
Lettr. de Rome p. 57.

4) „On dit que depuis que le Pere Appiano, qui vivoit en odeur de Sainteté, a été arreté; ceux de sa Societé ont un peu diminué leurs chaudes poursuites, et ont parlé d'une maniere moins empressée des sentimens des Quietistes.“ *Hist. abr. de l'Europe, Mai 1687, T. II. p. 487.*

over Esparzas: Ingen erfarede Noget derom med Sikkerhed. Der udbredtes Rygter om, at han var bleven afsindig, at han havde afsvoret hemmeligen, at han var död i Fængslet[1]) &c.

Jo længere Tiden hengik, desto mere forögedes Gemytternes Spænding. Vi have i det Foregaaende nærmest henvendt Læsernes Opmærksomhed paa de store Principspörgsmaal, hvorom der i denne Strid handledes, og hvoraf det lader sig forklare, at Personer, der i lige Grad fortjente Agtelse for deres ædle og retskafne Tænkemaade, kunde stille sig i saa modsatte Rækker. Men til at forstaae historiske Begivenheder hörer det vistnok ogsaa at tage et væsentligt Hensyn til de lavere og voldsomme Lidenskaber, hvilke öve deres Indflydelse paa Menneskene selv i Kampen om de höieste og ædleste Anliggender; og, medens vi maae vedblive at hævde den ovenfor (S. 51) fremsatte Paastand, at i de religiöse og kirkelige Stridigheder af nogen större Betydning tör ikke Egennytte og Ærgjerrighed sættes som de fornemste Factorer, ville vi ingenlunde nægte den betydelige Andeel, som disse Tilskyndelser have havt ogsaa i Kampen for og mod *Qvietismen.* Naar Spörgsmaalet om Qvietismens Berettigelse fra een Side afhang af Betragtningen om det indbyrdes Forhold mellem den Enkeltes subjektive Fromhed og det udvortes Kirkesamfund, da viste dets Afgjörelse sig i Virkeligheden paa det Nöieste sammenvoxet med endeel aldeles reelle og particulaire Interesser. I denne Henseende kan Forfatteren til *Brevene fra Rom*[2]) have Ret i at henvise baade til den Fare, som i Almindelighed truede Hierarchiets Anseelse ved Udbredelsen af Molinos's Anskuelser, og til det Tab, som deraf snart maatte blive Fölgen for en uendelig Mængde katholske Geistlige og Munke, hvis Indflydelse og Indtægter beroede paa de almindelig herskende religiöse Anskuelser. Jo mere den största Deel af disse Mennesker vare berövede höiere Begeistring og Fölelse for deres Kald, desto tilböieligere vare de til at underlægge Molinos og hans Tilhængere de laveste Bevæggrunde, desto begjerligere vare de i at opsamle de ufordeelagtigste Rygter om disse og at fremstille deres Handlinger i det ugunstigste Lys. Fra Mennesker af denne Slags udgik altid baade i den katholske og den protestantiske Kirke de afskyeligste og meest

---

1) *Lettr. écr. de Rome* p. 123, *Recueil* p. 325.

2) „C'est une chose terrible que d'avoir tout le Corps de tous les differens Ordres des Moines ligué contre une seule personne; puisqu'on en conte jusq' à 500000, entre lesquels il y a 40000 Jesuites. Dans la seule ville de Naples on croit que le nombre des ecclesiastiques, tant reguliers que seculiers, se monte bien à 25000 Ainsi il y a bien de l'apparence que le poids d'un corps si puissant et si formidable l'emportera à la balance contre celui de Molinos, et que le Conseil de Caiphe pourra bien encore être suivi; sçavoir, *Qu'il vaut mieux qu'un seul Homme perisse, que si toute la Nation des Moines mourroit de faim*, ou qu'il y eût de la deminution dans leur trafic et dans leurs profits."
Lettr. écr. de Rome p. 69.

overdrevne Skildringer om Personer og Partier, der ved en virkelig religiös Iver og stræng Sædelighed vare deres naturlige Modstandere. Ligesom det var den Slags Folk der deels udbredte, deels selv troede om Jansenisterne i Frankrig, at Geistlige og Munke af dette Parti holdt skjændige Sammenkomster med Koner og Piger i Kirker og Privathuse; at det var Hensigten af „den jansenistiske Kabale," at ville omstyrte Troen paa Chrsti Naade, ved at nægte dens Almindelighed, at ville tilintetgjöre Messen, ved at dadle Hyppigheden af dens Höitideligholdelse, at ville afskaffe Skriftemaalets Sacrament, ved at indskjærpe den indre, hjertelige Bød; at ville afskuffe Nadveren, ved at knytte dens Nydelse ti Betingelser, som man ikke kunde opfylde &c.[1]); — ligesom det var Folk af lignende Tænkemaade, der iblandt Pietisternes protestantiske Modstandere samlede alt Hadefuldt, hvad de kunde erfare om de pietistiske Conventikler, tillagde Pietisterne og deres formeentlige Hovedmænd de meest oprörende Hensigter og Handlinger, fremstillede *Spener* som en hyklerisk og hovmodig Demagog &c.[2]); — saalédes gjenkjende vi den samme Slags Personer i en Mængde af Molinos's og Qvietismens Modstandere.

Paa den anden Side maa man heller ikke forestille sig, at alle Qvietismens Tilhængere viste sig i Praxis saa frie for Lidenskabelighed, som deres Navn og Principer skulde lade vente. Ikke blot anvendte de deres Indflydelse til at gjöre deres Modstandere, uden Forskjel, mistænkte som Mennesker, der af lav Misundelse og egennyttig Hensigt hadede og forfulgte Guds Hellige; men, som vi have hört (s. S. 132), var *Segneri* udsat endog for morderiske Efterstræbelser i Anledning af hans Polemik mod Molinos[3]). I fremmede Lande underholdt Qvietisterne Forbindelse med mange Personer, der ikke lod det mangle paa at understötte dem ved deres Deeltagelse, og fra hvilke der indlöb Trudselsbreve til Inqvisitionen om at hævne deres Troesfæller, dersom disse bleve ilde behandlede af den[4]). Der fortælles, at en af Molinos's Disciple havde den Dristighed at sige Inqvisitionen lige i

---

1) S *Reuchlin, Geschichte von Port-Royal,* II Th. Beil. XIII S. 684 ff.

2) S. *Hossbach, Spener und seine Zeit,* I Th. S. 147, II Th. S. 36. 344.

3) *(d'Avrigny) Memoires chronologiques* T. III, p. 322: „L'eblouissement étoit tel, que quelque monstrueuse que fût la doctrine de Molinos dans le fond, il étoit dangereux de l'attaquer. Le Pere Segneri, Jesuite celebre en Italie, ayant entrepris d'en decouvrir le venin dans un livre, qu'il publia sous e titre de *l'Accord de l'action et du repos dans l'Oraison*, peu s'en fallut qu'il ne lui en coûtât la vie. On le regarda comme un homme jaloux, aveuglé par une basse envie, qui faisoit calomnier un Saint. Son livre fut censuré, et on ne lui rendit justice que lorsque l'hypocrisie fut demasquée." Slg. *Weismann* a. 387.

4) *Recueil de diverses pièces,* p. 322.

Ansigtet, at de vare et Samfund af uretfærdige, grusomme og kjætterske Mennesker, og at sammenligne deres Fremgangsmaade mod Molinos med de jödiske Præsters mod Jesus Christus. Alligevel skal dette Menneske have reddet sig af Inqvisitionens Hænder blot ved at afsværge (en faisant seulement abjuration[1]). Dersom dette Træk er sandt, er det nærmest et af de sædvanlige Exempler paa visse Folks Ubesindighed, der meget stærkt udtale en ugunstig Dom over deres Modstandere, og som dog strax efter af Frygt kalde den tilbage. Men den store Overbærelse, som ved denne Leilighed skal være viist af Inqvisitionen, turde forresten tale mod Sandheden af denne Fortælling, hvis egentlige Betydning er den, at kunne gjælde som Vidnesbyrd om den Höiagtelse, hvori Molinos stod hos sine Tilhængere, og som vanskelig synes at kunne forenes med Sandheden af hine Forbrydelser, hvilke fjendtlige Rygter udbredte om ham, dersom ikke sværmeriske Sectererers Historie fra de ældste til de nyeste Tider havde indtil Forbauselse viist, hvilken Forblindelse kan betage Menneskene og lade dem ligesaa ubesindigen skjænke hykleriske Partiförere en ubetinget Tillid som lade dem dumdristig tillægge Modstanderne de fordömmeligste og nedrigste Hensigter.

Endnu nogen Tid ind i Aaret 1687 synes de stridende Partier at have holdt hinanden Ligevægten. Inqvisitionen vedblev at arrestere en Mængde Personer paa Grund af Mistanke om, at de hörte til Molinos's Tilhængere. Blandt dem, som frygtede denne Skjæbne, var Pavens egen Neveu, *Don Livio*, Hertug af Ceri. Af melancholsk Temperament, havde Don Livio altid foretrukket et stille og eensomt Liv. Dette i Forbindelse med hans Venskab for *Vespiniani* var tilstrækkelig til at lade ham gjælde for Qvietist. Han forlod derfor Rom og opholdt sig paa et Landgods ved Civita Vecchia, uden at modtage Pavens gjentagne Indbydelse om at vende tilbage, trods de Forsikkringer, som Innocentius skal have givet ham om, at der ikke skulde foretages Noget imod ham[2]). Der var endog et Parti af Cardinalerne, som gjorde Forslag til, at man paa Grund af Innocentii XIs Svagelighed, „der ikke tillod ham at varetage alle sit Embedes vigtige Forpligtelser," skulde udnævne en General-Vicar, som kunde udfylde hans Plads i Sygdomstilfælde; men et andet Parti modsatte sig dette Forslag, som i höi Grad vakte Pavens Vrede. da han erfarede det; og Innocentius lod sit Consistorium vide, at, om han endog var svag paa Legemet, havde han Aandskraft nok til ikke at behöve den paatænkte Hjælp[3]). Heller ikke lod Innocen-

1) *Lettr. écr. de Rome* p. 128.

2) *Lettr. écr. de Rome* p. 61 ff.

3) Hist. abr. de l'Europe, Février 1687. T. II p. 124.

tius sig afholde fra at meddele *Petrucci, Caraffa* og *Ciceri* Cardinalværdigheden, uagtet det var lykkedes i længere Tid at forhindre denne Udnævnelse paa Grund af, at de nævnte Geistlige vare mistænkte for at hylde qvietistiske Grundsætninger[1]). Ogsaa tör vi vel tilskrive det Innocentii egen Bestemmelse, at den særegne Congregation, som blev nedsat for at anstille visse hemmelige Undersögelser om de Qvietistiske Anliggender, kom til at bestaae af fire Cardinaler, blandt hvilke de to, *Assolini* og *Cassanata*, ansees for at höre til Molinos's Venner[2]). Men omendogsaa Pave Innocentius kunde opholde, kunde han dog ikke afvende det grusomme Slag, som han selv nödtes til at tilföie sin ulykkelige Client. Det havde været bedre for Molinos og hans Parti, dersom Paven og deres övrige höie Velyndere havde fra Begyndelsen af med mindre Enthusiasme viist deres Deeltagelse for en Lære, hvis Form og Fremstilling maatte nödvendig give Anledning til Forvirring og Mistydning. Det kan anstaae Oppositionen at tale aandrigt og paradox; af Regjeringen fordrer man derimod Besindighed og Retfærdighed. Miskjendelsen deraf bar ogsaa dengang sin Frugt. Det gik Innocentius XI som i vore Dage Pius IX: ædel Uvillie over et herskende Partis Misbrug lod dem med Begeistring træde over til den Side, hvor de paa Grund af deres Stilling ikke kunde tage Plads, og som de derfor igjen maatte forlade, ikke uden at före Ulykke over dem, hvis Sag de havde önsket Seir.

---

1) „La plûpart des gens croyent, que le Cardinal Petrucci, le Cardinal Caraffe et le Cardinal Ciceri, qui est Evêque de Como, craignent beaucoup une tempête de la part de l'Inquisition. Et on attribuoit le retardement que l'on apportoit à leur donner le Chapeau rouge aux plaintes, que l'on jugeoit avoir été faites contre eux par les Inquisiteurs. Cependant ils parurent à la fin en public et ils receurent le Chapeau." *Lettr. écr. de Rome* p. 61.

Under 8de Marts skrives fra Rom i *Gazette de France*: „Le Cardinal Petrucci est toujours ici *incognito* et ne fera son entrée que lorsqu'il en aura reçu l'ordre du Palais." Endelig fortælles under 1ste April, hvorledes Cardinal *Petrucci* den 31te Marts, og under 8de April, hvorledes Cardinal *Caraffa* den 1ste s. M. holdt deres höitidelige Indtog. „Le Cardinal Petrucci eut une longue audience du Pape le jour quil fit son entrée. Le Cardinal Caraffa, qui fit la sienne le premièr de ce mois, avec un cortège de plus de cent carosses remplis de Prélats et de Noblesse, alla aussitôt à l'audience de Sa Sainteté, où il-fut environ deux heures. Ils reçoivent presentement les visites des personnes les plus considerables de cette cour." Den egentlige Ceremonie, hvorved *Ciceri* og *Petrucci* i offentligt Consistorium modtog Cardinalhatten af Pavens Hænder, i Nærværelse af 32 Cardinaler, foregik den 22de Mai; *Caraffa* laae syg af Gigt og kunde ikke være tilstede.

2) I *Gazette de France* skrives fra Rom, 15de Marts: „Le Pape a établi une congregation particulière des Cardinaux *Cibo*, *Ottoboni*, *Assolini* et *Cassanata* pour examiner quelques affaires sécretes, qui ont rapport aux Quietistes."

IX.

At Qvietisme og Katholicisme kunne forenes med hinanden, var et Haab, hvortil man alene kunde hengive sig, saalænge Qvietismens mystiske Anskuelser indskrænkede sig til en engere Kreds, der besad Dannelse og Selvfornægtelse — eller ogsaa Letsindighed — nok til at glæde sig over den vundne indre Frihed, uden at ville gjöre denne gjældende udenfor sig. Men jo mere de qvietistiske Grundsætninger vandt Udbredelse hos den större Mængde, desto hurtigere maatte de Sammenstöd vise sig, der paadroge Molinos og hans Tilhængere Beskyldningen for Kjætteri og alle dermed forbundne Vildfarelser. Som det pleier at gaae, samlede Uveiret sig fornemmelig over den Mands Hoved, fra hvem de nye Bevægelser ansaaes först at have deres Udspring. At sætte sig ind i de theologiske Spörgsmaal, hvorom der her handledes, og ved Studium af Molinos's Skrifter at danne sig en selvstændig Dom over Forholdet mellem Molinos's Lære og de ældre af Kirken bifaldte Mystikeres Anskuelser, dertil havde naturligviis kun de færreste Mennesker Lyst og Leilighed[1]); men jo mere frastödende og afvigende fra den sædvanlige religiös-kirkelige Underviisning en stor Deel af Molinos's Paastande löd, desto naturligere forbandt sig hos Mængden med Rygtet om disse Forestillingen om, at ogsaa i det praktiske Liv maatte Meget, der ellers betragtedes i Almindelighed som Overtrædelse og Synd, kunne ansees for tilladeligt af den nye Hæresiarch. Molinos's Lære om Fristelser og Anfægtelser, mod hvilke man ikke skulde gjöre Modstand, men hvori man skulde see Tilskikkelser, som man kun i Ydmyghed havde at underkaste sig, om Ligegyldigheden af de udvortes Handlinger, naar

1) Om Molinos's *Guida Spirit.* maatte sagtens mange skjönne Aander dömme, ligesom Mdme Sevigné om *Mallevals Pratique facile pour élever l'ame à la Contemplation*, i Anledning af hvilket Skrift den aandrige Snakkerske yttrer for sin Datter i et Brev dat. 8 Jan. 1690: „Corbinelli m'a fait acheter un livre, où *mon fils ni moi n'entendons pas un mot.*"

kun Sjælens höiere Deel var reen og uanfægtet &c., kunde ikke andet end blive omtalt og fremstillet paa en Maade, som gav Rum for Mistanken om deraf afledede afskyelige Misbrug[1]. Lige i Modsætning til de Lovtaler, som i saa lang Tid vare oplöftede af Molinos's begeistrede Tilhængere, begyndte nu mere og mere Rygter at udbrede sig om hans personlige Opförsel, hvilke maatte gjöre ham selv til Gjenstand for almindelig Afsky og lade alle dem, der havde viist Yndest for hans Sag, rödme over deres Deeltagelse. Han sagdes at have benyttet den Fortrolighed, han nöd hos mange fornemme romerske Damer, til skjændig Forförelse og at have gjort sig skyldig i andre lignende Forbrydelser, under Foregivende af, at det udvortes Menneske kunde ved Djævelens Indflydelse begaae slette Handlinger, hvilke dog ikke kunde regnes for Synd, fordi det indvortes Menneske ikke havde givet sit Bifald dertil. Man kan have Grund til at tvivle og at benægte Sandheden af disse Rygters Indhold, efterat Molinos's Sag ligger afsluttet for os, — hvorom vi strax skulle udtale os nærmere; men man kan ikke nægte Muligheden af, at Inqvisitionen kunde paa Grund af disse Rygter være beföiet til at anstille criminel Undersögelse mod Molinos. Ifölge *Lettres écrites de Rome* p. 122[2]) blev der i Rom fortalt — hvad Udgiveren af *Recueil* &c. p. 325 angiver at være udbredt ved selve Inqvisitorerne — at der var bleven afhört fjorten Vidner, som alle skulle have bekræftet frygtelige Ting om Molinos, og af

---

1) **Hvorledes Forestillingen om det Mulige gik over til Troen paa dets Virkelighed, kunne vi af Mangel paa Efterretninger ved denne Leilighed ikke eftervise i det Enkelte; men fölgende Træk, som vi laane fra Mdme *Gujons* Biographie, kan tjene til at udfylde Mangelen af de Oplysninger, hvilke vi i den ovenfor nævnte som i andre Henseender savne om *Molinos:* „Un Curé de Paris fit un autre histoire bien épouvantable et bien ridicule.“ — fortæller Mdme Gujon, III, ch. XVIII p. 216 — „Il alla chez une personne des plus qualifiées; et parlant de moi il dit, que j'avois oté une femme à son mari, homme de qualité, et l'avois fait épouser à son curé. On le pressa fort de dire, comment cela se pouvoit faire; il assura toujours que rien n'étoit plus vrai. Ce Seigneur et sa femme n'en doutérent plus, et le dirent aussitôt à un de leurs amis qui alla les voir et qui me connoissoit. La chose lui parut d'abord incroyable; mais ils lui soutinrent si fortement que le Curé les en avoit assuré, qu'il eut la curiosité de s'en éclaircir, bien determiné à ne me voir de ses jours si la chose étoit. Il alla trouver ce Curé: il l'interrogea sur mon compte et le pressa fort. Enfin ce Curé dit, *que j'etois capable de cela et de pis encore.* Ce Mr. lui dit: *Mais, Monsieur, je ne vous demande pas de quoi elle est capable: vous ne la connoissez pas; mais je vous demande, s'il est vrai qu'elle ait fait cela? Il dit que non; mais que je pouvois faire pis.* Le Curé ne m'avoit jamais vûe; ainsi ce jugement étoit étonnant. Enfin il ce trouva, *qu'on dit* que c'etoit en Auvergne que cela étoit arrivé: je crois même qu'il dit qu'il y avoit quarante ans.“**

2) **„On dit, que les Inquisiteurs ont ouï la déposition de quatuorze témoins contre lui, qui le chargent tous horriblement, dont il y en a huit qui se sont presentés de leur propre mouvement, et six autres, dont on a tiré la verité par force — *ce qui donne plus d'authorité à leur temoignage*“, tilföier Forfatteren spydigt.**

hvilke otte skulle have fremstillet sig af egen Tilskyndelse, sex andre derimod være blevne piinligen inqvirerede. Der er ingen Grund til at drage Sandheden af denne Beretning i Tvivl. Bossuets Ord: „Rome a procédé dans cette affaire avec beaucoup de gravité et de prudence“, behöver man ikke at nægte Tiltro, hvormeget man end maa tvivle om, at der i Molinos's Sag er bleven viist *Retfærdighed*, efter dette Ords strængere Begreb.

Vistnok vilde man i vore Dage og med fuldeste Ret protestere mod Retfærdigheden af en Procedure, hvis Resultat stöttede sig til nogle ulykkelige Menneskers Udsagn, som afvristedes dem ved Hjælp af Marterinstrumenter, hvilke den sindrigste Grusomhed havde opfundet. Men man maa erindre, at Beskyldningen for Grusomhed og Uretfærdighed i denne Henseende træffer ikke Molinos's Dommere mere end de fleste af deres Samtidige, som deelte Anskuelsen om det Tilladelige og Hensigtsmæssige af en saa oprörende Fremgangsmaade ved Leiligheder som den omhandlede. Naar frivillige Vidner havde af sig selv aflagt (vi vide ikke, hvilke) Bekjendelser om den Anklagedes Skyld, kunde der for Datidens Retsbevidsthed have været tilstrækkelig Anledning til at anvende piinlig Undersögelse mod dem, der vare mistænkte for Deeltagelse i den Anklagedes Bröde, og som nægtede frivilligen at aflægge ugunstige Vidnesbyrd mod sig selv og ham. Tilstaaelser i denne Retning maatte være Molinos's Modstandere af den yderste Vigtighed. Spörgsmaalet om hans *Læres* theoretiske Værd var en Gjenstand, der underlaae saa stor en Meningsforskjellighed, at tidligere Anklager endog af selve Inqvisitionen vare blevne tilbageviste; og, om der ogsaa nu, paa Grund af de forandrede Forhold, var större Udsigt end forhen til at bevirke en Fordömmelse over en Mængde Sætninger, som fandtes i Molinos's Skrifter, vilde dette formodentlig kun give Anledning til en ny Række Controverser i Lighed med de jansenistiske, uden at der i Hovedsagen blev vundet, hvad man tilsigtede, Qvietismens Undertrykkelse. Dersom det derimod kunde betragtes som afgjort, at Molinos havde anvendt sin omtvistede Lære til at fremme moralsk nedrige Hensigter og aabenbare Forbrydelser, lod der sig forudsee en Virkning, som snart maatte ende med Qvietisternes fuldstændige Nederlag.

Ikkedestomindre, hvormeget vi end allevegne fra höre det gjentages af katholske Skribenter, at Molinos skal være bleven ved sine egne og Andres Vidnesbyrd overbeviist om de grueligste Forbrydelser; hvor kjækt der end paastaaes, at selve Protestanterne ere ved denne Proces blevne bragte til at erkjende Molinos skyldig[1]): — kan dog Indtrykket

1) „Les Protestans eux mêmes conveniennent aujour d'hui que l'accusé étoit coupable.“ *Memoires Chronologiques III* p. 323. Selv senere Qvietister sögte at fralægge sig al Forbindelse med Molinos og hans Skrifter, for at afvende fra sig den almindelige Ugunst, som forbandt sig med dette Navn. Mdme

af de paaberaabte Bekjendelser ikke have været saa afgjörende, som man efter hine Forsikkringer skulde have formodet, paa selve Dommerne. I andet Tilfælde vilde man vel neppe i Inqvisitionens Decret af 28de August 1687, som fordömte Molinos, og i den pavelige Bulle af 20de Nvbr. s. A., som bekræftede Fordömmelsen, have indskrænket sig til at betegne Molinos's Bröde som den, der havde bestaaet i *„mundtlig og skriftlig at have foredraget ugudelige Lærdomme, som han endog selv havde udövet (docuisse et in praxim deduxisse)*, *og ved hvilke han under Paaskud af den saakaldte tause Bön (prætextu orationis quietis) havde afdraget de Troende fra den sande christelige Religion og Fromhed til store og skjændige Vildfarelser"*. Ligesaa besynderligt vilde det have været, om Inqvisitionen, hvis frygtelige Strænghed udbredte Skræk vidt og bredt om sig, netop ved denne Leilighed, hvor det gjældte en saa farlig Modstander, skulde, med Visheden om at Molinos var skyldig i saa uhyre Forbrydelser som dem, hvilke Rygtet og de afhörte Vidners Forklaring tillagde ham, have tilkjendt ham en Straf, der i Forhold til de fremförte og ved Vidnerne bekræftede Beskyldninger, maatte vække Alles Forbauselse ved sin Mildhed, og som forbittrede det ved den offentlige Oplæsning af Procesacterne ophidsede Folk i den Grad, at det truede med selv at öve Retfærdighed og lade den Anklagede lide den Straf, som Dommernes Skaansel syntes at have unddraget ham[1]). Fremdeles er det mærkeligt, hvorledes under de store Ophævelser over Molinos's formeentlige „Skjændigheder" og de gjentagne stærke Udtryk om hans „Forbrydelser" det dog aldrig kommer til nogen bestemt Udtalelse af concrete Kjendsgjerninger, som kunne berettige til en saadan Betegnelse af hans Handlinger. Hans Proces blev offentlig oplæst den Dag, da hans Dom blev kundgjort, og om Vidtlöftigheden af de dertil hörende Vidnedepositioner og andre Actstykker underrettes vi deels ved Öievidners Fortælling om at Oplæsningen varede i flere Timer og derfor blev udfört af flere Personer, deels ved *Renaudots* Beskrivelse af hine Acters Omfang (s. ovenfor Indledning, S. 6). Men hvad vi erfare af disse Acters Indhold er, at Molinos, foruden at han skulde have havt *mistænkelig* (!) Omgang med to Fruentimmer, havde tilladt sig Handlinger, der kun fra katholsk og tildeels bigot-katholsk Standpunkt kunne betegnes som „Forbrydelser": han havde ikke holdt Faste; han havde ikke skriftet i 22 (— efter andre Beretninger, i 12 —) Aar; han havde givet en Kone sin Skjorte, som han havde bragt med fra Spanien, og sagt, at man efter hans Död vilde

---

Gujon siger om sine Modstandere (*Vie de Mdme Gujon* T. III. ch. 3. p. 37): „Ils firent entendre à Sa Majesté, qui j'etois hérétique, que j'avois grand commerce avec Molinos par lettres, *moi, qui ne savois pas qu'il y eût un Molinos au monde avant que la gazette me l'eût appris.*"

1) S. nedenfor Fortællingen om Udförelsen af Molinos's Straf.

betragte den som en Reliqvie; han havde med Fornöielse hört de Anagrammer, man havde gjort om hans Navn[1]).

Men hvorledes skulle vi forene de herved vakte Forestillinger om Molinos's Skyld med *Renaudots* og *Bossuets* ovenfor (i Indledningen S. 6 ff.) meddeelte Erklæringer? Disse Mænd, udmærkede ved Lærdom og Skarpsindighed, havde dog selv læst de Acter, hvorom vi Andre ikkun kunne tale efter fremmede Beretninger, med Undtagelse af Fordömmelsesdecreterne. Det vilde vistnok kun være en dumdristig og ugrundet Beskyldning, at disse Mænd, af hvilke den ene, *Renaudot*, kun leilighedsviis erklærer sig i et aldeles privat Brev om denne Sag, skulde have yttret sig, saaledes som de have, uden at de virkelig havde forefundet vidtlöftige og gjentagne Depositioner af de afhörte Vidner om forskjellige grove utilladelige Handlinger, hvori Molinos skulde have gjort sig skyldig. Men hvo kan oversee, hvorledes det Indtryk, som man modtager fra Læsningen af indviklede juridiske Forhandlinger, væsentligen beroer paa det Sindelag, som Læseren medbringer? Molinos's Dommere, af hvilke flere maae antages at have været gunstigere stemte mod den Anklagede, om de endogsaa ved Omstændighedernes Magt vare bragte til en anden Anskuelse af Qvietismen, end de tidligere havde havt, kunde dog vel neppe være ganske uberörte af Forestillingen om, at de afgivne Vidnesbyrd og formodentlig de meest graverende tildeels vare fremtvungne under Torturens Qvaler, tildeels hidrörte fra den Anklagedes personlige Fjender. *Renaudot* og *Bossuet* derimod læste disse Vidnesbyrd, affattede i den sædvanlige juridiske Stiil og Form, under ganske andre Indtryk. Sandsynligviis have begge disse Mænd — om den Sidstnævnte vide vi det med Vished — læst disse Acter med overveiende Tilböielighed til at finde den Anklagede skyldig. Ikke blot var dengang, da Bossuet fik disse Papirer ihænde, Molinos's Sag afgjort, og at tvivle om Retfærdigheden af dens Afgjörelse var at tvivle om Pavens og alle Cardinalernes Retfærdighed; men efter Alt, hvad vi kjende til Bossuets Characteer, saaledes som den klart lægger sig for Dagen i en Mængde historiske Kjendsgjerninger, tör vi vel, uden at træde denne store Mands Rygte nærmere, end Sandheden byder, tiltroe ham, at han i en Sag som Molinos's og Qvietisternes har fundet mange Vidnesbyrd og Beviser, der skulde godtgjöre Molinos's Skyld, fuldkommen tilstrækkelige, hvilke derimod ikke i samme Grad vare overbevisende for dem, der bedömte dette Anliggende med större Rolighed og gunstigere Stemning mod den Anklagede.

Pave Innocentius og de Cardinaler, til hvis Undersögelse Sagen var overgiven,

---

1) Efter en Beretning af Cardinal *Spada*: Dell' Abjura fatta li 3 e 4 Septembre 1687 nella Minerva di Mich. Molinos &c. s. *le Bret, Magazin zum Gebrauch der Staaten- und Kirchengesch*, 4r. Th. S. 124 ff.

synes i det Mindste ikke saa hurtigen at være komne til Enighed i Betragtningen af Molinos's Skyld. Fra Marts og April af gjennem hele Sommeren 1687 findes i Datidens Aviser og offentlige Beretninger næsten i enhver Correspondentsartikel fra Rom[1]) Efterretning om, hvorledes Congregationen til Undersögelse af Molinos's og Qvietisternes Sag flere Gange om Ugen, stundom dagligen, havde holdt Möde; hvorledes nye Arrestationer vare foretagne og Forhör afholdte over Personer, som vare mistænkte for at hylde Molinos's Grundsætninger eller at have staaet i Forbindelse med ham; hvorledes nye Anordninger om de Geistliges Forhold ved at höre Skriftemaal vare udgaaede; nye Consultores tilforordnede dem, som tidligere vare udnævnte i Molinos's Proces; hvorledes ved flere af Inqvisitionens Möder over dette Anliggende Paven selv havde været tilstede — hvad ogsaa Innocentius bekræfter i sin Bulle af 20de Nvbr. —; men jo nærmere Sagen föres sin Afslutning, desto mere vendes Opmærksomheden udelukkende hen mod Molinos's *Lære*[2]).

Hvad nu navnlig Beskyldningen angaaer om at Molinos skulde have staaet i utilladeligt Forhold til Qvinder, hvis Hengivenhed han havde misbrugt, da er det bekjendt, at den samme Anklage i alle Tidsaldere har forfulgt en Mængde af de Personer, der vakte

---

1) Slg. *Gazette de France,* 3die Juli 1687: „La congregation de l'Inquisition continue de s'assembler quatre fois la semaine à la Minerve sur les affaires des Quietistes, dont plusieurs ont encore été arretez en divers endroits.“ Under 17de Juni omtales et Circulaire til alle Biskopper i Italien om at forbyde de Geistlige at holde Skriftemaal andensteds end i Kirken, undtagen i Sygdomstilfælde; (slg. *Hist. abr. de l'Europe, Août 1687, T. III p. 125*). Under 24de Juni berettes, at fire nye Consultores ere blevne tilforordnede de tidligere angaaende Sagen med Qvietisterne; slg. *Hist abr* l. l.: „L'affaire des Quietistes continue à occuper la cour de Rome pour le moins autant que celle des Franchises. La Congregation de l'Inquisition s'assemble tous les jours pour ce sujet, et on vient d'y ajouter encore quatre nouveaux Consulteurs, afin de ne rien faire que de bien à propos. On a fait courir le bruit que le Docteur Molinos, chef de cette Secte, avoit été condamné à être brulé tout vif: mais quelque severe que soit le tribunal de l'Inquisition on a de la peine à croire cette nouvelle.“ — *Gazette de France* 1ste Juli: Cardinalerne Ottoboni og Cassanata ere blevne sendte til Paven, for at underrette ham om hvad der foregaaer i den qvietistiske Sag. 8de Juli: „La congregation de l'Inquisition s'est assemblée cinq fois cette semaine sur l'affaire de Quietistes, et elle se tint le 3me *en presence du Pape.* On y fit la lecture du procez de Docteur Molinos. Plusieurs personnes ont été encore arretés en divers endroits comme Quietistes. 29de Juli: Paven overværede (fjerde Gang) Inqvisitionens Möde; 5te August ligeledes; 12te August ligeledes &c.

2) *Gazette de France*, le XXII Juillet: „Le 12 de ce mois *le Pape* assista pour la troisième fois à la congregation de l'Inquisition sur l'affaire des Quietistes. On dit, qu'il y fut ordonné, *que le Docteur Molinos feroit publiquement abjuration de 236 propositions*, tirées de ses livres, de ses lettres ou *des interrogatoires de ceux*, qui ont été arretèz comme Quietistes. Que cette abjuration se feroit dans l'eglise de la Minerve ou dans celle de S. Pierre: qu'ensuite, il seroit ramené en prison pour y demeurer la reste de ses jours; et que, s'il refusoit de le faire, il seroit condamné comme Hérétique et abandonné au bras seculier.“ Slg. *Hist. abreg. de l'Eur. Sept. 1687, T III p. 245.*

nogen særdeles Opmærksomhed ved de Fordringer paa en större religiös-sædelig Fuldkommenhed, som de deels opstillede ved deres Lære, deels i Almindelighed bleve ansete for at virkeliggjöre ved deres Exempel. Medens det har viist sig, at denne Anklage i mange Tilfælde har været grundet, er det ligesaa vist, at den i mange Tilfælde er bleven fremkaldt ved meget uskyldige Anledninger og har havt sit Udspring snart fra Misforstaaelse, snart fra forsætlig Ondskab eller letsindig Bedömmelse af Menneskers Opförsel, hvis Lære og strænge Sædelighed var til Beskjæmmelse for dem, der ikkun ved Nedrivelse af Andres Anseelse for Fromhed og Dyd troede at kunne finde en Undskyldning eller Retfærdiggjörelse for deres egen Skröbelighed og Usædelighed. Netop i Mystikernes hele Retning og Væsen laae der saamegen Anledning til at antage Muligheden af, at deres overspændte Anskuelser om menneskelig Fuldkommenhed kunde drage sædelige Fald med sig, hvilke netop stod i den störste Modsigelse med deres exalterede Spiritualisme (*Qui veut faire l'ange fait la bête* — siger et fransk Ordsprog), til at Mængden ikke skulde være tilböielig til ved den ringeste Formodning om et saadant Forhold at finde denne Mistanke fuldt og fast bestyrket. Men naar Beskyldninger af den ovennævnte Art kunde træffe selv Mystikere, hvis strænge Askese og skrækkelige legemlige Mishandling syntes at sikkre dem for Mistanke i denne Retning[1]), hvor meget lettere maatte de da finde Anledning og Tiltro med Hensyn til mystiske Lærere, der som Molinos lode haant om disse udvortes Selvpinsler og derimod lagde den störste Vægt paa de indvortes, aandelige Lidelser, paa det Martyrium, som alene blev oplevet i Sjælen? Hertil kom nu desuden den Omstændighed, at Molinos, langt fra at være omgiven af hiin Glands, som frivillig Armod, strænge asketiske Övelser odsl. pleiede at udbrede om de Personer, der hos Katholikerne stod i Ry for Hellighed, havde vundet den samme Anseelse, uden at han havde fornægtet de Sædvaner, hvortil hans Födsel og udvortes Vilkaar gav ham Adkomst. Til sin Forundring hörte Mængden, at ved hans Fængsling havde man fundet hans Huus indrettet og udstyret som andre velhavende Folks[2]). Den Dag, da han offentlig fremstilledes for Folket for at höre sin Dom, saae man istedenfor en af de Skikkelser, hvorunder Phantasien pleier at udmale sine From-

1) Saaledes var f. Ex. *Suso*, om hvis Selvpinsler, som Molinos har sagt, man ikke engang kan læse, uden at gyse derover (s. ovenfor S. 61 og den tilhörende Anmærkning), oftere udsat for hiin Beskyldning paa Grund af sit Forhold til forskjellige Fruentimmere. „Um ihren Seelen zu helfen“ — hedder det i hans Biographie — „wagte er oft seine zeitliche Ehre daran, und liess darauf fallen von böser Zungen Rede, was da fallen mochte.“ See *Schmidt*, *Der Mystiker Heinrich Suso. Stud. u. Krit* 1843, 4s H. S. 858.

2) „Il avoit tout ce qu'on peut desirer tant en argent qu'en autres choses. On lui a trouvé trois à quatre-mille pistoles. *Hist. abr. de l'Europe, Dcbre 1687*, *T. III p. 625.* Slg. ovenfor S. 173 i nærværende Skrift, Anm. 2.

heds- og Helligheds-Idealer, i den udskregne Helgen en liden tyk Mand, under Middelhöide, med et Ansigt, hvori ingen Sorg eller Sönderknuselse havde gravet sine Rynker[1]. Selv paa den Dag, der var bestemt til hans offentlige Beskjæmmelse, havde Molinos ikke forsmaaet at vise en vis Omhu for sit Ydre og sin Klædedragt[2]. Ingen mörk Melancholie, men Venlighed og blid Munterhed syntes at være det Udtryk, hans Miner og Tale bevarede paa denne qvalfulde Dag[3]. Der gaaer umiskjendeligt gjennem de Öienvidners Beretninger, hvilke vi besidde om Molinos's Fremtrædelse paa hans Domsdag, en blandet Fölelse; det er, som om det uvilkaarlige Indtryk af Höiagtelse for en sjelden Charakteers store sædelige Höihed havde kjæmpet med Frygten for at lade sig overrumple af en forhærdet Synders Uforskammethed og hykkelske Rolighed. Vi kunne let forstaae, hvorledes en Mand af en saadan Personlighed, naar han eengang var bleven Gjenstand for fjendtligsindet Iagttagelse og Efterspeidelse, maa i sit foregaaende Liv have kunnet vække Forargelse ved mange Handlinger, som netop vare et Udtryk for en ædel og frisindet Tænkemaade, hvis Værd ikke kunde fattes af Mennesker, der ved Fordomme og ureent Sindelag stode langt under ham. Man tænke blot paa, hvorledes Luther og hans ædleste Medreformatorer, hvorledes Apostlerne og deres Mester bleve bedömte af dem, der ikke vilde og kunde forstaae deres Hensigt! Til Molinos's Retfærdiggjörelse for de ham tillagte „Forbrydelser og Skjændigheder“ kan ogsaa den Omstændighed anföres, at ligesaa stor den almindelige Forundring var over de didhörende Rygter, som först opkom efter hans Fængsling, ligesaa stor Taushed herskede der efter hans Domfældelse om Kjendsgjerninger, som i nogen Maade kunde understötte hine Rygter[4], naar undtages de for Inqvisitionstribunalet aflagte Bekjendelser. Men hvilken

---

1) „Ce Docteur est d'Arragon, il est prêtre, âgé de soixante ans (ifölge Arnolds ovenanförte (S. 20), paa en Meddelelse af Molinos's egen Söstersön grundet, Beretning, kan Molinos, da han blev dömt, kun have været 47 Aar gammel; men næsten alle andre Beretninger angive ham for en Mand paa 60 til 65 Aar), d'une taille moins que mediocre, et d'un visage qui marque de la gaieté. Il est fort gras, ce que ses ennemis attribuent à la vie sensuelle qu'il a menée. Il y avoit vingt-deux (?) ans, qu'il répandoit sa doctrine à Rome, où il étoit estimé et reveré de tout le monde et tenu même pour un grand Saint. Il avoit si bien l'art de persuader, qu'il gagnoit presque tous ceux qui vouloient l'écouter.“
Hist. abreg. de l'Europe, a. St.

2) „Molinos étoit fort proprement vêtu, la barbe faite de nouveau, en ses habits Sacerdotaux, avec un visage gay, qui avoit, à ce que disoient ses ennemies, tous les charmes necessaires pour le recommander au beau sexe.“ *Lettr. écrit. de Rome*, p. 127.

3) S. nedenfor Fortællingen om Udförelsen af hans Dom.

4) „Pour ce qui est des Scandales de la vie de Molinos“ — siger Forfatteren til *Lettr. écrit. de Rome* p. 125 — „je ne sçais que j'en dois croire: Il y a plusieurs Personnes qui ne les veulent pas croire et qui disent, que ce ne sont que des impostures inventées pour le rendre odieux. Car, dit-on, si elles avoient été

Betydning man vil kunne tillægge disse ubekjendte, under Torturens Qvaler aftvungne, forsætligen og uforsætligen mistydede Udsagn, det vil man kunne bedömme efter lignende Retsforhandlinger mod Personer, der ligesom Molinos vare Gjenstand for religiöse og politiske Partiers Had, og hvortil der er forundt os en nöiere Kundskab. Man læse *Jeanne d'Arcs*[1]), *Savonarolas*[2]) og saamange andre lignende Martyrers Proces; man betænke deres Gjenkaldelse og dog atter fornyede Bekræftelse[3]) paa de Beskyldninger, for hvilke de anklagede sig selv; den ugunstige Fortolkning af mange tvetydige Svar, som man aftvang dem; de stærke og æreskjænderske Betegnelser af de Anklagedes Bröde[4]); — og

---

veritables et bien prouvées, la Censure auroit été plus severe; car d'être condamné à dire son *Credo* et la quatriéme parti de son Chapelet tous les jours, ce sont des punitions bien douces, s'il est coupable de tant de crimes, et s'il est un Hypocrite si abominable, comme l'on debite." Slg. *Recueil &c.* p. 327.

1) S. *K. Hase*, *Neue Propheten. Drei historisch-politische Kirchenbilder. Leipzig* 1851.

2) Foruden *Hases* ovennævnte Skrift S. 99—144 og S. 304—351 s. *Rudelbach*, *Hieronymus Savonarola und seine Zeit*, *Hamburg* 1835. Ligesom Molinos blev ogsaa Savonarola (s. *Burchardi Diarium Curiæ Romanæ*) beskyldt for kjödelig Utugt og for i tyve Aar ikke at have skriftet nogen Dödssynd. *S. Rudelbach* S. 258. I de Apostoliske Commissarier *Turrianos og Francesco Romolinos* Beretning til Pave Alexander VI, skreven paa Savonarolas Henrettelsesdag, hedder det: „Fr. Hieronymus fassus est, se per XIV annos nunquam vere, sed apparenter fuisse confessum, nec peccata sua, uti decet Christianos, enarrasse, et nihilominus, imo tanto magis rem divinam celebrasse." (Slg. *Hist. abr. de l'Europe*, *III p. 625* om Molinos: „Il a avoué, qu'il y avoit 12 ans qu'il ne s'étoit confessé, et il ne laissoit pas de dire la Messe.")

3) „In der Untersuchung und wiederholten Tortur vor der päpstlichen Commission hat Savonarola behauptet, dass er vieles ausgesagt habe nur durch den Schrecken der Folter, auf der *seines Geistes er nicht mächtig sei.*" *Hase*, a. St. 142.

4) I Turrianos og Romolinos ovennævnte Beretning betegnes Savonarola som „*omnipedum nequissimus, adeo erat omni scelere, omnibus vitiis inquinatus*, et si quid bonitatis in eo apparebat, illo se uti quodam fuco extrinsecus obliniebat *seque* ad decipiendum componebat." Efter en Beretning om, at Savonarola havde erklæret for sine Tilhörere: „Dersom jeg lyver, da lyver ogsaa Du, Korsfæstede! som har befalet mig at sige dette", (hvilke Ord henförtes til Savonarolas Bekræftelse af hans selvopfundne Spaadomme, medens Savonarola havde henfört dem til sin Gjentagelse af Herrens egne Forudsigelser) hedder det: „*Et hæc et alia multa tanta scelera tantaque flagitia in homine invenimus, ut ea non solum ad scribendum manus reformidet, sed animus a cogitando abhorreat.*" S. *Rudelbach* a. St. *Beilagen und Urkunden* Nr. XVIII. Slg. den Florentinske Signorias Dom: „Visis processibus et confessionibus Hieronymi de Ferraria, Sylvestri Florentini et Dominici Pesciensis, Fratrum Ordinis Prædicatorum, diligenterque examinatis et perpensis *flagitiis nefandis in* eisdem contentis &c." *Rudelbach* a. St. Nr. XVII.

Hvorledes det forresten forholdt sig med selve Molinos's Forhöring, er, som saameget Andet i denne Historie, uklart. Ifölge *Hist. abr. de l'Europe* T. II p. 486 er han bleven meget haardt behandlet og piinligt inqvireret; dog angives Hensigten dermed kun at have været, at bevæge ham til at afsværge

man vil vistnok gjöre Afkald paa ethvert Beviis, som kan hentes fra de ovenanförte Bekjendelser! Vel vide vi, at det syttende Aarhundrede ikke aldeles kan stilles lige med det femtende Aarhundrede, og at Pave Innocentius XI var en anden Mand end Alexander VI; men i hiint som i dette Aarhundrede var Hadet mod religiöse og kirkelige Modstandere ligestort[1]), og Forfalskninger af skriftlige og mundtlige Vidnesbyrd have til enhver Tid kunnet indsnige sig ved Personers Hjælp, der af de nedrigste Bevæggrunde vare istand til at foretage sig Handlinger, som deres Patroner havde formegen Samvittighed eller formegen Undseelse til selv at begaae, men hvis Frugter de dog med Glæde benyttede. Saameget synes vist, at de i Molinos's Sag afgivne Vidnesbyrd om den Anklagedes Forbrydelser neppe have (i Ordets juridiske Forstand) været tilstrækkeligen overbevisende for alle hans Dommere, siden der ved hans Domfældelse dog kun blev lagt saa ringe Vægt derpaa, om de endogsaa have bidraget til at ryste mange af hans höie Velynderes Tillid til hans Uskyldighed. Man paastaaer i det Mindste om Innocentius XI, at han kun i Betragtning af Beviserne for Molinos's forargelige Liv skal have været at bevæge til at underskrive hans Fordömmelse[2]). Dette er alligevel dog kun en Formodning, skjöndt Anklagen mod Molinos i

---

sine Meninger og at nævne de Personer, som vare hans Disciple („Pour le Docteur Molinos" — hedder det a. St. *Le mois deMai 1687* — „il est encore en prison où il a beaucoup souffert; on a voulu le contraindre d'abjurer ses sentimens; mais il n'a pas voulu le faire . . . On l'a mis en question et on luy a fait nommer plusieurs de ses Disciples par la force des tourmens„). Ogsaa *d'Avrigny*, med hvor stor Bitterhed han end yttrer sig om Molinos's fordömmelige Grundsætninger, indskrænker sig til fölgende Beretning: „Son procés fut instruit avec beaucoup de soin; il avoüa encore plus *d'erreurs*, qu'on ne lui en attribuoit"; uden at der tales om, at Molinos selv har tilstaaet Forbrydelser og Misgjerninger, i disse Ords sædvanlige Betydning. S. *Mem. Chronol.* III p. 323.

1) Hvilke ubillige og oprörende Forestillinger man i det 17de Aarhundrede nærede og ikke engang undsaae sig for at udtale om Anderledestænkende i religiöse Materier, derpaa kunne flere i det nærværende Skrift tidligere anförte Meddelelser tjene til Oplysning. (See S. 13, 104, 129, 137 &c.)

Med Rette bemærker en nyere Historieskriver: „Kaum würden wir an die übermässige, ungeheure Ungeduldsamkeit früherer Zeiten glauben, wenn nicht die politische Ungeduldsamkeit der neuesten Zeiten ein furchtbares Gegenstück zu der damaligen religiösen zeigte."

Raumer, Gesch. der Hohenstaufen, 6r B. S. 382.

2) *Lettr. écr. de Rome* p. 124 sqq. „On sçavoit que le Pape favorisoit secretement Molinos et avoit eu tant de peine à donner son consentement à sa condamnation que l'on assuroit qu'il n'y avoit jamais consenti, qu' aprez avoir été informé par le Cardinal (— dermed menes Cardinal *d'Estrées*, men det er et Spörgsmaal, om d'Estrées Anklage gik videre end blot mod Molinos's *kjætterske Lærdomme og Bestræbelser for at udbrede disse;* s. de ovenfor under Nr. VII givne Oplysninger; slg. den engelske Brevskrivers egne Yttringer (p. 50) om d'Estrées Tilbud, da han optraadte som Anklager mod Molinos: „*que lui même pourroit prouver contre Molinos plus de choses qu'il n'en falloit pour le convaincre d'Heresie*" —) des scandales de la Vie de Molinos, qui avoient été prouvez. C'étoit à la verité une chose

denne Retning vel kan være bleven anlagt netop i Haab om derved snarest at kunne gjöre Indtryk paa Innocentius.

Langt mere end den Anklagedes egne formeentlige Forbrydelser, der dog mere maatte have skadet, end fremmet hans Anseelse, dersom de virkelig havde fundet Sted i noget större Omfang, maatte imidlertid den Omstændighed tildrage sig Pavens og det hele romersk-katholske Hierarchies Opmærksomhed, at man ved den fortsatte Undersögelse overbeviste sig meer og meer om den store Udbredelse, som Qvietismen havde vundet[1]. En uhyre Mængde Mennesker af begge Kjön, af enhver Alder og af de forskjelligste Stænder vare blevne indtagne for Molinos's Lære om Beskuelsen og den indvortes Andagt. Til sin Forfærdelse saae den romerske Kirkes Styrere Protestantismens Grundsætninger at bryde frem fra den katholske Christenheds egen Hovedstad, fra selve Vaticanets Helligdom, og at udbrede sig over hele Italien og endog udenfor dette Lands Grændser. I Begyndelsen dækkede ved Tilsluttelse til den af Kirken billigede mystiske Theologie, traadte de nye og friere Anskuelser stedse dristigere frem, men tillige i mange Tilfælde under en Form, som selv den protestantiske Kirke, efterat dens förste voldsomme og vilde Strömninger vare ledede indenfor Grændserne af et sikkrere og dybere Flodleie, vilde have forkastet. Hvor utilböielig Innocentius XI havde været til at ville see nogen Hæresie i Molinos's og Qvietisternes Lærdomme, meer og meer paanödtes dog saavel ham som andre af Qvietismens höiere Velyndere den Erkjendelse, at ved en fortsat Begunstigelse af den

---

que le Pape étoit capable d'entendre; car pour les points de Doctrine on dit qu'ils sont au dessus de sa Spheré. Slg. *Recueil* &c. p. 326: Det hele Pave Innocentius fjendtligsindede Parti udbredte: „Qu'aprés toutes les preuves, qu'on avoit ramassées contre Molinos, en conséquence desquelles on l'avoit arrêté, le Pape n'avoit pas laissé de le favoriser secretement; qu'on avoit eu toutes les peines du monde de le faire consentir à sa comdamnation; et que rien n'avoit pû l'y déterminer que les informations, qu'on avoit faites de l'impureté de sa vie, s'étant excusé jusqu'alors sur ce qu'il n'entendoit pas la matiére, et qu'il ne voyoit pas dans les Livres et les Ecrits de Molinos les hérésies, que les autres y remarquoient. Pour ce qui regarde — vedbliver Udgiveren — la vie scandaleuse de ce Docteur il y en a qui en doutent dans Rome même, et qui ne comprennent pas comment un homme, qui a vécu d'une maniére si exemplaire et si retirée, et qui a passé si long temps pour Saint, a pû commettre tant d'abominations. On sçait assez de quelles impostures le Clergè Romain est capable pour rendre un homme odieux, principalement, lorsqu'il n'y a point d'autre moyen de le perdre."

1 *Hist. abreg. de l'Eur.* Mai 1687 T. II p. 488: „Il y a peu de Villes en Italie, où il n'y ait un bon nombre de Quietistes, et on assure que dans la seule Ville de Naples il y en a prés de vingt-mille." (slg. *Burnets* Relation i Indledningen til nærværende Skrift S. 14) Juni 1687, T. II p. 604 sq. „On est surpris à Rome du progrez que la Secte de Molinos a fait dans si peu de tems. Non seulement il y a peu de Ville où il n'ait des Disciples: Il y a même tres-peu de communauté Religieuse tant d'hommes que de femmes où l'on ne découvre quelcun de ses sectateurs."

omtvistede Lære havde de aabnet Dören for de samme Vildfarelser, som vare blevne fordömte af Clemens V (1311) hos Beguarder og Beguiner, af Johan XXII (1330) hos den frie Aands Brödre og af andre Paver hos andre Secter. Pave Innocentii Fjender, Jesuiterne og det franske Parti, alle de, som formedelst deres Angreb paa Qvietismen vare blevne behandlede med Ugunst og Tilsidesættelse af Kirkens Overhoved, benyttede sig af den givne Leilighed til med store Overdrivelser at skildre de Farer, der truede Kirken, i den Hensigt derved at gjöre Paven end mere forhadt og mistænkt. Innocentius blev sat i den Nödvendighed at vise sin Uskyldighed ved at overlade det anklagede Parti og navnlig dets Hoved til Inqvisitionens Strænghed[1]).

Molinos's Sag var uundgaaeligen fortabt. Det frygtelige Ord „*Kjætter*“ truede med at blive udtalt af Paven over Roms Helgen. Neppe udbredte Rygtet sig om, at Sagen i ethvert Tilfælde vilde endes med Molinos's Fordömmelse — man talte om 236 Sætninger, uddragne af hans Skrifter eller ved andre Vidnesbyrd henförte til Molinos, hvilke skulde træffes af den pavelige Banstraale[2]); man hörte endog, at Molinos selv skulde dömmes til at döe paa Baalet[3]) — förend en stor Mængde Mennesker pludselig omstemtes og omskiftede deres Höiagtelse og Hengivenhed for Molinos med en Ligegyldighed eller en Mistænkelighed, hvori Frygten for at træffes af Inqvisitionens Forfölgelse havde væsentlig Deel.

Men endnu holdt Molinos's Standhaftighed Haabet og Begeistringen levende i mange ham hengivne, trofaste Hjerter. I to Aar havde han bestandigen vægret sig ved at afsværge sin Lære, hvortil man ved Fængsel, Tortur og Trudsel om at overgive ham til den verdslige Övrighed for at straffes med Döden paa Baalet sögte at bevæge ham. Da hörtes der i August Maaned 1687 Rygtet om, at Molinos's Proces var fört til Ende, at han var bleven overbeviist og havde erkjendt sig skyldig i Kjætterier og Misgjerninger, men at han vilde afsværge de förste, og paa Grund af sin Anger var bleven benaadet med Livet, men dömt til stedsevarigt Fængsel. Saasnart dette blev hört, sank hans Tilhængeres Mod, medens hans Fjender jublede, og Mængden, hvem Qvietisternes Sect ved sit besynderlige og alvorlige Væsen var saa ofte faldet til Besvær, tog saameget hellere Parti mod den Anklagede, som den altid er mistænkelig mod hvad der hæver sig over dens egen indskrænkede For-

1) „Le Pape pousse ces Sectaires (les Quietistes) avec la derniere vigueur et ne prétend pas de leur faire aucune grace: on dit, qu'il n'en use ainsi que pour faire cesser les bruits qu'on a fait courir depuis long tems, qu'il n'etait pas ennemi des nouveautez.“
Hist. abreg. de l'Europe T. III p. 245, Sept. 1687.

2) S. foran S. 328, slg. *Hist. de lEurope* T. III p. 245.

3) *Hist. de l'Europe* T. III p. 125.

dringer til Fromhed og Dyd. Hvad Rygtet havde udsagt, stadfæstede sig. Ved Inqvisitionens Decret af 28de Aug. 1687 erklæredes *Michael Molinos* for et Fordærvelsens Barn, der havde lært, udbredt og udövet ugudelige Lærdomme; og 68 Sætninger, som deels skulde være uddragne af Molinos's Böger og Breve, deels ved Retsforhandlingerne og ved hans egen Tilstaaelse godtgjorte som mundtligen og skriftligen lærte og troede af ham, erklæredes for „kjætterske, gudsbespottende, stödende fromme Ören, dumdristige, svækkende og nedbrydende al christelig Tugt, oprörske“; det blev forbudt at læse og endog blot at gjemme hos *sig* Molinos's Böger og Haandskrifter, som alle skulde udleveres til at brændes; Enhver, der vovede at handle anderledes, skulde straffes med Ban, hvorfra ingen ringere Autoritet end selve Paven kunde löse[1]. Ved en Bulle af 28de Nvbr. s. A., som offentliggjordes og opsloges paa forskjellige Steder i Rom 19de Febr. 1688, bekræftede Pave Innocentius XI Molinos's Fordömmelse. Den 3die September 1687 afsvor Molinos offentligen sine Vildfarelser, modtog Kirkens Absolution og overgaves derefter til eensomt Fængsel for Livstid.

Der fortælles, at Hieronymus Savonarola, da han, efterat være bleven spændt syv Gange i een Uge paa Pinebænken, havde underskrevet den Bekjendelse, hvorpaa hans Dödsdom blev stöttet, sagde til *sine* Brödre af Dominicanerordenen: „Beder for mig inderligen til Gud, hvis prophetiske Aand ganske har forladt mig!“ Een af Brödrene spurgte ham, om den Bekjendelse, han havde underskrevet, var sand. Savonarola svarede Intet. Da udbröd Munken: „Efter dit Ord har jeg troet, efter dit Ord hörer jeg op at troe (*ex ore Tuo credidi, et ex ore Tuo discredo*[2])“. Det samme Spörgsmaal er blevet rettet til Molinos fra Samtid og Eftertid. Heller ikke han har svaret, men hans Hemmelighed er fulgt med ham i Graven. Dog, den Forargelse, som Savonarolas Taushed fremkaldte, blev snart udslettet ved hans Död paa Baalet: af de Flammer, som fortærede hans jordiske Levninger, antændtes en Straalekrands, som omgiver hans Navn i Historien. Thi denne Död

1) I Innocentii XIIs Bulle af 12te Marts 1699, hvorved Fenelons Bog *Maximes des Saints* blev fordömt, opregnes 23 Sætninger (hvoriblandt flere af lignende Indhold med dem, som vare fordömte hos Molinos af Innocentius XI), uddragne af hiint Værk, hvilke betegnes som „dumdristige, forargelige, ildelydende, stödende fromme Ören, farlige i Praxis og endog vildfarende (derimod er ikke Censuren „*kjættersk*“ anvendt). Heller ikke tales der om *Opbrændelse* af Fenelons Skrift, men kun befales dets ufortövede Udlevering til vedkommende Geistlige og Inqvisitorer.

2) S. *Rudelbach* a. St. S. 211. *Hase* a. St. S. 140.

blev af Verden taget for en Erklæring, hvorved han bevidnede sin Uskyld; og dog havde Savanorola intet Valg: politiske Grunde fordrede hans Död ubetinget[1]. Molinos derimod havde Valget — saa syntes det i Mindste — mellem Döden paa Baalet (der vilde have omgivet hans Minde med en Martyrglorie, lig den, som omstraaler Alexander VIs Modstander) og et evigt Fængsel, kjöbt med en Underkastelse, der i Verdens Öine maatte retfærdiggjöre hans Anklagere og drage Beskjæmmelse over ham selv[2].

Hvad var Grunden til at Molinos valgte det Sidste? Var det legemlig og aandelig Svækkelse paa Grund af de udstandne Lidelser, som havde gjort ham slöv og ligegyldig indtil Forglemmelse af ethvert Hensyn mod Sandhedens og Ærens Stemme? Hans Optrædelse og Forhold paa hans Domsdag modsiger denne Formodning[3]. Var det Frygten for at udholde nogle Öieblikkes voldsomme legemlige Smerter, der bestemte ham til at foretrække et livsvarigt og eensomt Fængsels Qvaler? Denne Formodning er fremsat af Personer, der iövrigt vise sig velvilligen stemte mod Molinos, skjöndt med tilföiet Bebreidelse for den Svaghed, at han offentligen har afsvoret Meninger, om hvis Urigtighed han dog ikke var overbeviist[4]. Var det virkelig Erkjendelse af sine Vildfarelser og Anger over sin Skyld — saaledes som hans Dommere have udtalt det[5], og som det er blevet gjentaget af katholske

---

1) „Han skal döe, hvorledes det end gaaer!" vare de förste Ord, som man hörte af den pavelige Commissarius *Romolino*, da han ankom til Florenz og steg af Hesten. *Rudelbach* a. St. S. 267.

2) „Dés que la condamnation de Molinos fut resolue et que le bruit s'en fut répandu dans la Ville, le peuple Romain fit bien voir qu'il n'étoit pas devenu meilleur depuis le temps de Juvenal, et que le Christianisme ne lui avoit pas appris à juger charitablement de son prochain.

Tuba Remi sequitur fortunam ut semper, et odit Damnatos.

D'un million personnes qu'on croyoit engagez dans les sentimens des Quietistes, il ne s'en trouva point qui osât ouvrir la bouche en faveur du Chef de ce parti. Le même Molinos, qui a vecu [plus de], vingt ans dans Rome en reputation d'un Saint personnage, passe presentement pour un des plus méchans hommes de son siécle. On le considére non seulement comme un Hérétique convaincu, condamné et qui a eu la lâcheté de faire abjuration, mais encore comme un hypocrite et un franc Athée &c."

Recueil &c. p. 323 sq., slg. *Lettr. de Rome* p. 121.

3) Dersom Beretningen om Molinos's piinlige Forhör (s. S. 179 Anm. 4) er sand, hvorom man i Betragtning af alle Omstændigheder neppe kan tvivle, maa dette Forhör være afholdt flere Maaneder för hans Domfældelse; thi hans Udvortes paa den Dag, da han offentligen afsvor (s. foran S. 330 Anm. 1. 2.), kan dog ikke passe paa en Mand, der efter to Aars Fangenskab nylig har udstaaet Torturen paa Pinebænken.

4) *Hist. abreg. de l'Europe*, T. III p. 626. „La Bourignon et Mr. Poiret son illustre disciple et qui lui fait tant d'honneur n'auroient pas été capables d'une si grande foiblesse."

5) ... Michaelem de Molinos tanquam reum convictum et confessum respective et uti hæreticum formalem *licet poenitentem* in poenam arcti et perpetui carceris . . damnavimus.

Bulla Innoc. XI, 20 Nvbr. 1688.

Skribenter[1]) — der bevægede Molinos til at fremstille sig for Samtid og Efterverden som en Synder, hvem Retfærdighedens Arm havde naaet, som og derfor med Hengivenhed led sin Straf, hvilken kun Dommernes Naade formildede? Katholiker have fortalt, at Molinos för sin Död modtog Sacramenterne og döde med mange Kjendetegn paa Anger[2]). Overbeviisningen om denne Angers Oprigtighed modsiges imidlertid ved den Indskrift, der blev sat paa hans Grav i Dominicanerklostret San Pedro Montorio's Kirke[3]): *„Her ligger den store Kjætter, Dr. Molinos."* (*QVI E IL CORPO DEL D. D. MOLINOS IL GRAN HERIT.*) Thi efter den katholske Kirkes Lære er kun den en Kjætter, som med gjenstridig Villie holder en Vildfarelse fast, hvilken Kirken har fordömt, og som modsætter sig Kirkens Dom[4])

Ikke destomindre turde den katholske Betragtning af Molinos's Handlemaade være Sandheden nærmest, skjöndt ikke ganske i den Forstand, hvori den almindeligen er bleven gjort gjældende. — En Mands enkelte Handling, især af den Betydning, som Tilfældet er med Molinos's Afsværgelse, maa bedömmes i Sammenhæng med hans hele Liv og de Anskuelser, hvis Forsvar og Udbredelse detto har været helliget. Alt hvad vi vide om Molinos forinden hans Fængsling og Dom, staaer i ligesaa stor Strid med Antagelsen af, at han var et lavt og nedrigt Menneske, som det er klart, hvorledes han paa Grund af sin hele Retning og Stræben maatte fra mange Sider paadrage sig Forfölgelse og de hadefuldeste Beskyldninger. Levende og begeistret Fölelse for de religiöse Anskuelser, hvortil han var fört navnlig ved Studiet af den mystiske Theologie, forbandt sig hos ham med inderlig Medlidenhed over den jammerlige religiöse og sædelige Tilstand, hvori han saae den störste Deel af den katholske Kirkes Tilhængere at befinde sig. Ved det Held og den Indgang, han som Sjælesörger og aandelig Raadgiver fandt hos mange Mennesker, vaktes hans Haab om at kunne i videre Kreds fremkalde et Sindelag og udbrede en Tænkemaade, som stille og uformærkt, men sikkert maatte af sig selv hidföre de Forbedringer, hvortil der föltes

1) „On dit, que Molinos *se repentit* veritablement et c'est peutêtre dans cette vue, qu'on ne le fit point mourir, afin que ceux qu'il avoit attirés à son parti, se desabussasent en apprenant sa conversion." *Moreri*, Art. Molinos. *„Le repentir*, qu'il fit paroître, joint aux prieres de ces amis, fut cause qu'on ne le condamna qu'á une prison perpetuelle." *Memoires chronol.* III p. 323. „Aprés avoir reconnu et detesté ses erreurs et demandé pardon de ses excés, en consideration *de sa repentance* on l'a seulement condamné à la prison perpetuelle et à des penitences particulieres." *Bossuet, Actes* p. XIII.

2) „Pendant qu'on achevait l'impression (des Actes de la Condamn. des Quietistes) on a appris la mort de Molinos arrivée dans le prison de 29 de Decembre dernier, après avoir reçu tous ses sacremens avec beaucoup de marques de repentance." *Bossuet, Instruct. des états dOraison* 1697.

3) *Arnold, Umständl. Nachr.* S. 119.

4) *Devoti* Instit. canon. IV p. 41—42. S. *Clausen, Den Augsburgske Confession*, Kbhvn. 1851. p. 238, Anm.

saa stor Trang. Medens han i disse Bestræbelser begunstigedes af mange ædle og veltænkende Katholiker, maatte han frygte den Modstand, som den katholske Kirke, i sin Skræk og Afsky for det protestantiske Kjætteri, ved sine Institutioner paa mange Maader lagde ethvert Reformationsforsög iveien[1]). Som den hensigtsmæssigste Form til at virke for sine reformatoriske Planer, uden strax at paadrage sig Had og Mistanke som en Fjende af Religion og Kirke, maatte han imidlertid ansee Tilslutningen til hiin mystiske Theologie, der havde skjænket hans eget Hjerte saa stór en Tilfredsstillelse, og som ikke var ubekjendt for en Mængde af de Personer, paa hvilke han förstog nærmest sögte at virke. Hvorledes det virkelig lykkedes ham paa denne Maade at aabne Udsigt til en ny Oplivelse af det religiöse Liv i den katholske Kirke, men hvilke Misligheder der tillige umiddelbart knyttede sig til denne Bestræbelse, saasnart de friere Anskuelser udbredte sig i videre Omfang, det vil den nærværende Fremstilling af Molinos's Virksomhed og Skjæbne have oplyst i det Foregaaende. Molinos saae sig ikke blot angreben af et fjendtligt Parti, for hvis Efterstræbelser han havde Anelse om tidligere eller sildigere at maatte ligge under; men, hvad han i en ædel Begeistrings Fyrighed neppe havde tænkt paa, han saae sin Lære misforstaaet og misbrugt af endeel Mennesker, der beraabte sig paa hans Autoritet, til Undskyldning og Forsvar for Vildfarelser, hvilke unægteligen ligesaalidt kunde forenes med christelig Religion og Sædelighed som med nogen kirkelig Orden og Forskrift. Sin Lære overhovedet kunde og vilde Molinos ikke afsværge eller fordömme, men vel maatte han indrömme, at endeel af de Paastande, der bleve lagte ham til Last, ikkun havde deres Berettigelse og Forsvar ligeoverfor modsatte Vildfarelser, og at deres Sandhed var fremstillet under en Form, der gav ikke mindre Eenfoldigheden end den onde Villie Leilighed

1) At Molinos var sig den Hensigt bevidst, at ville fremme en Reformation af den katholske Kirke, men at han tillige kjendte de dermed forbundne Farer, er klart foruden af mange andre Omstændigheder ogsaa af hans egne Yttringer. Saaledes skriver han i et Brev til *Petrucci*, (fra A. 1676): „Deres Höiærværdighed veed, hvor rig og mangfoldig Anledning til Forurolígelse det Kald er, hvortil en guddommelig Tilskikkelse har bestemt mig, men den samme Guds miskundelige Haand bevarer mig ikke destomindre, til Aabenbarelse af sin större Ære, altid i en stor Sindets Rolighed.“ — Han skal have forudsagt sine Tilhængere, at han engang vilde blive fængslet af Inqvisitionen og lide Martyrdöden. Slg. *Hist. abr. de l'Eur.* III p. 623: „On nous a appris les raisons, que le Tribunal de l'Inquisition a eües de ne lui faire pas souffrir de plus rudes peines. C'est qu'on a decouvert qu'il avoit prédit à ses Sectateurs, qu'il devoit étre prisonnier du Saint Office, et y souffrir le Martire. Si donc on l'avoit fait mourir, ses Partisans auroient pû dire quil seroit mort Martir et le prendre pour un Prophete. Mais je ne sais s'ils n'auront pas raison de dire la même chose, bien qu'il n'ait été condamné qu'à une prison perpetuelle: car n'est ce pas une espece de Martire de mourir dans les prisons de l'Inquisition, et combien y a t'il de gens, qui prefereroient le feu à ce genre de mort si lent et si terrible?“

til at miskjende deres Hensigt. Af de adspredte Rygter og Yttringer[1]), som vi endnu ere istand til at samle, kunne vi slutte os til, at först efter mange Forhandlinger kom hans Dommere til Enighed om de 68 Sætninger, hvis Afsværgelse man forlangte af Molinos. De ere uddragne ikke blot af hans trykte Böger og Breve, men ogsaa optagne efter de afgivne Vidneforhör. Til den sidste Klasse turde vel nogle af de Sætninger höre, hvis Indhold er saa anstödeligt[2]), at neppe noget Menneske, der ikke strax vilde forraade sig som en skjændig Forförer, kan antages at have skriftligen optegnet dem i denne Form til Lære og Forskrift[3]), medens de derimod vel kunne siges at frembyde sig som Conseqventser af Molinos's Lære, saaledes som denne blev udlagt af Qvietisternes Modstandere eller af dens sletsindede Tilhængere. Endeel andre af de Sætninger, som den pavelige Fordömmelse træffer, kunne virkelig være uddragne af Molinos's Skrifter og indeholde deels overdrevne og misforstaaelige Yttringer om Naade, Prædestination og guddommelig Indskydelse, deels fuldkommen evangeliske Paastande[4]), deels saadanne, om hvilke der gjælder det Samme, hvad der er blevet bemærket om de ovenfor omhandlede XIX Artikler, at de, anvendte i en vis Relation, ere sande, i en anden usande; — men tilsammen ere de alle af den Beskaffenhed, at en romersk Katholik, der ikke vilde bryde Samfundet med sin Kirke, ikke blot kunde, men maatte afsværge dem i den Forstand, hvori denne Kirkes officielle Autoriteter opfattede og fordömte dem, paa Grund af den Misbrug, som var gjort eller kunde gjöres deraf. At overtage Martyrdöden for disse Sætninger, saaledes som de her ere fremstillede, vilde være mere betænkeligt for en samvittighedsfuld Mand end at forkaste det hele besynderlige System, som de danne ved at stilles sammen, udrevne af al Sammenhæng og al Forbindelse, som skulde tilföie de nödvendige Oplysninger og Indskrænkninger, for at dets Indhold kunde forsvares og undskyldes. Man tænke sig et kort Indbegreb af Luthers

1) Foruden hvad der er fortalt foran S. 175 flg. S. 176 Anm. 2, bemærke man fölgende Yttring i Bossuets korte Referat under Overskriften *Condamnation de Molinos* i *Actes de la Cond. des Quietistes* p. XIII: „Son procés a été instruit avec beaucoup de maturité: et enfin, *aprés estre demeuré d'accord des principaux chefs d'accusation* portez contre luy, aprés avoir reconnu et détesté ses erreurs et demandé pardon de ses excés &c." s. Anm. 1 S. 337.

2) S. Bulla Innocentii. Propos. 41, 42, 47 &c.

3) „Quelques corrompus que soient les hommes" — siger Udg. af Hist. abr. de l'Europe T. III p. 625 — „ils aiment pourtant la sainteté et la bonne vie, et il faut la leur prêcher, si on veut les avoir pour disciples."

4) F. Ex. Propos. 36, 38 &c.

Kraftyttringer, saaledes som vi finde disse sammenstillede hos mange katholske Skribenter[1]), og man dömme om det Indtryk, som et saadant Udtog vilde gjöre paa Mængden ikke blot af den katholske, men af den lutherske Kirkes Bekjendere! Luther selv blev det imidlertid forundt at kunne overvinde og fortrænge et saadant Indtryk, idet han, belært af Erfaring, snart directe, snart indirecte i sine senere Taler og Skrifter tilbagekaldte en Mængde af disse vovelige Paastande ved en udförligere og grundigere Udvikling, ved Begrændsninger og Indskrænkninger, som förte Tanken tilbage til dens rigtigere Udtryk[2]). For Molinos, som — saavidt menneskelig Blik kunde række — saae sin Skjæbne afgjort, for ham var al Udsigt afskaaren til at kunne nærmere oplyse og berigtige sin Lære. Han kunde kun offentligen afsværge Sætninger, hvis Indhold han ikke vedkjendte sig efter den Fortolkning, som de ved forsætlig eller uforsætlig Misforstaaelse vare blevne underkastede. Dersom Molinos har valgt det Urette ved at underkaste sig den pavelige Dom, da ligger Skylden i hans theologiske Anskuelse, ikke deri, at han er bleven denne utro. Hans Skjæbne var i den egentligste Forstand *tragisk*, forsaavidt vi derved forstaae en Stilling, hvor ingen Viisdom eller Klogskab kan afvende det Uundgaaelige, hvorhen Omstændighederne og egen Natur have fört og drevet et Menneske, og hvori de holde ham fast, uden at vise ham anden Udvei end Resignation. Hvad Molinos efter *sin* Indsigt ansaae som det Rigtigste og Hensigtsmæssigste for sin Reformationsplan, det havde han gjort: han havde ikke udvortes fra ved Omvæltning af bestaaende Forhold villet forandre og omdanne det Indre, men han havde sögt at vække et Sindelag og en Tænkemaade, der efterhaanden maatte fremkalde Forbedringer i det Udvortes; han var ikke optraadt som en dristig og letsindig Demagog, men havde begyndt med at henvende sig til de meest Oplyste og Dannede i det Troessamfund, hvortil han hörte; han havde benyttet den Form, som under den katholske Kirkes daværende Forhold syntes den eneste, der kunde love hans Bestræbelser en heldig Fremgang; han havde i sit Væsen og Opförsel iagttaget en Besindighed, som i Forening med

1) Man eftersee f. Ex. de Citater af Luthers Skrifter, som ere meddeelte i *Dr. Riffels Christl. Kirchengeschichte der neuesten Zeit &c.*, 1r u. 2r B. Maynz 1841 og 42; — og man vil indrömme, at hvad en Heidelberger Professor blandt Luthers Samtidige yttrede med Hensyn til saadanne Udladelser: *Si rustici hæc audirent, certe lapidibus nos obruerent et interficerent!* — endnu vilde gjælde i vor Tid.

2) „Es ist ja aber allgemein in der Kirche anerkannt, dass der frühere *Luther* manches Unlutherisches gesagt hat, dass der einseitige Gegensatz gegen das Pabstthum ihn in der ersten Zeit der Reformation mannigfach zu Behauptungen fortriss, die aus der Scylla in die Charybdis führten, dass man Luthers wahre Ansicht nur dann hat, wenn seine Überzeugungen durch die Feuerprobe des Kampfes mit dem andern Extrem, dem aufrürischen Geist des Bauernkriegs, der wiedertäuferischen Bewegung und andern destructiven Richtungen, hindurchgegangen sind." *Evangel. Kirchenz.* Jan. 1852, No. 2.

tilsvarende Ord og Formaninger maatte kunne tjene til at vise, i hvilken Forstand han vilde have de Paastande og Overdrivelser forstaaede, hvis nærmeste Hensigt skulde gaae ud paa at ryste de slöve og forvænte Gemytter af deres aandelige Slummer og Slaphed. Alt dette havde alligevel ikke kunnet forhindre, at det tilsigtede Maal blev forfeilet. Uden menneskelig Skyld var dog ikke dette Uheld. Hvorvidt *den Aandelige Veiviser's* aandrige, men misforstaaelige Paradoxer skyldes en ubevidst Forfængelighed eller en hemmelig Frygtsomhed hos dens Forfatter, kan ingen menneskelig Dommer afgjöre. Det er af mange Omstændigheder klart, at Molinos ikke deelte det Sværmeri, hvortil flere af hans Tilhængere syntes at have ladet sig forlede ved deres Lærers Hyperboler; men hans Fjenders Ondskab og hans Tilhængeres Taabelighed aabnede först hans Öine for det Farlige i Brugen af disse. Efter *sin* Tænkemaade maatte Molinos see i den Skjæbne, der mödte ham, en Guds Finger, der manede om, at han ikke var kaldet til at gjennemföre det Værk, der havde foresvævet hans Tanke; — og, objektivt betragtet, maa denne Betragtning ogsaa gjælde for den rigtige. Vi behöve ikke her at gjentage, hvad den hele foregaaende Fremstilling har maattet oplyse, at Qvietismen, hvor roesværdig den var i sin Idee, hvor naturlig i sin Oprindelse og hvor berettiget ligeoverfor den herskende Kirkes Död og Fordærvelse, dog blot kunde være et Ferment, men ikke var istand til at bringe nogen sund og glædelig Udvikling. Ligeledes vil Læseren af det Foregaaende let kunne finde de Antydninger, hvortil vi stötte den Formodning, at Molinos i virkelig Ydmyghed har meent at maatte böie sig under den Skjæbne, der gik over hans Hoved; kun, at vi tillige erindre, hvorledes den sande Mystikers Anger og Hengivelse, for at være fuldkommen efter Molinos's Anviisning, maatte afföre sig hiin Fölelsens Heftighed, hvori kun den ugjenfödte Natur afspeilede sig (slg. Afsnittet III).

Der fortælles, at en eneste Gang blev der tilstaaet Molinos i hans Fængsel et Besög af hans Ven, Cardinal *Petrucci*; de havde en lang og fortrolig Samtale; men Ingen har erfaret dens Indhold[1]). Vi besidde derimod et Brev fra Molinos til Petrucci[2]), rigtignok fra et tidligere Tidspunkt (1676). Skulde man tage Feil i at antage, at det har været Betragtninger af den Art, som indeholdes i dette Brev, der ere blevne dröftede og anvendte paa den Skjæbne, som havde truffet dem begge[3]), hver paa sin Maade — ? Ved oftere at for-

---

1) „Le Cardinal Petrucci est toujours dans les bonnes graces du Pape, et eût la permission il n'y a pas long-tems d'aller voir Molinos, avec qui il eut en particulier une longue conversation, mais dont on ne sçait ni le sujet ni le succés." *Lettr. écrit. de Rome*, dat. 15 Febr. 1687.

2) Det er meddeelt i Arnolds tydske Oversættelse af Guid. Spir. og skal findes paa Italiensk i Petrucci's Opera, Part. II. lib. 1. ep. 1.

3) Baade för og efter Molinos's Fordömmelse blev Petrucci gjentagne Gange forfulgt og anklaget for Inqvisitionen (s. *Lettr. écrit. de Rome* p. 122. *Hist. abr. de l'Eur.* III p. 609 ff.). At han ikke kom

dybe sig i Læsningen af dette Skrift, som med Rette kunde kaldes *„en from Sjæls Bekjendelser“*, og hvori Molinos har affört sig den mystiske Theologies sædvanlige Phraseologie og dens rhetoriske Flitterstads, er det, at den, der har meddeelt nærværende Fremstilling af Molinos's Historie, har vundet det Synspunkt om denne Mystikers Charakteer og Skjæbne, som han her har sögt at gjöre gjældende; og jo mindre han, som det maa fremgaae af det Foregaaende, ubetinget har fölt sig tiltalt af Qvietismen og dens Tilhængere i Almindelighed, desto mere troer han at kunne stole paa Rigtigheden af det fordeelagtige Indtryk, som han uvilkaarligen har modtaget af Molinos's Personlighed ved at tage alle de Momenter i Betragtning, som det har været ham muligt at samle om denne gaadefulde Mand. — Hiint Brevs Hensigt er at meddele Oplysning om „de Midler, hvilke den uskabte Kjærlghed, der ikke vil nogen Synders Död, men at han skal omvende sig og leve, har brugt til at före Brevskriveren fra Syndens Elendighed til den Hjertets Rolighed og Stilhed, som han nyder, og for hvilken han alene takker den guddommelige Barmhjertighed“... „Een af de Grundregler, som tjene til at holde min Sjæl i indvortes stadig Fred“, — siger Forfatteren — „er den: *Jeg maa ikke nære Tilböielighed til dette eller hiint enkelte Gode, men kun til det Gode, som er det höieste af alle; og jeg maa staae beredt alene til det, som hiint höieste Gode giver og fordrer af mig.* Det er faa Ord, men de indeholde Meget. Deraf fölger, at jeg vel altid stræber at sysselsætte mig med noget Nyttigt, men derfor *ogsaa tillige altid er beredt til at være ubekymret om denne eller en anden nyttig og god Ting, dersom Gud Herren tilskikker det saaledes, at jeg ikke kan opnaae dem, eller at det Efterstræbte ikke vil lykkes for mig.* Jeg tænker saaledes: Jeg begjerer ikke Andet af Gud, end hvad han vil give mig; og jeg vil ikke give ham Andet, end hvad han fordrer af mig. Alt hvad der er umuligt, det fordrer Gud ikke; thi, dersom han vilde have det, vilde han, den Almægtige, give mig Evnen dertil. *Idet jeg saaledes ikke binder mig til nogensomhelst fornuftig eller sandselig Ting, overvinder jeg med Lethed Alt, hvad der gaaer mig imod, og omtumles ikke af de sædvanlige Storme: Glæde og Smerte over nærværende, Frygt og Haab for fremtidige Tilfælde.* Jeg betragter, hvorledes alt Timeligt kun varer et Öieblik og er uforligneligt ringe mod min Sjæls Evighed, imod den helliggjörende Naade, som jeg

---

til at dele Molinos's Skjæbne, blev almindeligen tilskrevet Hierarchiets Ulyst til at compromittere Cardinalværdigheden, en Betragtning, som vel ogsaa ligger til Grund for den bekjendte Pasqvinade:

Crimine sunt similes ambo, verum impari sorte:
Ostrum Petruccius, vincla Molinos habet.

Men i Virkeligheden forholdt dét sig, som vi ovenfor have antydet (s. S. 144 Anm.) saaledes, at Petrucci, mindre aandrig og ildfuld end Molinos, havde foredraget den samme Lære paa en fra det sædvanlige asketiske Foredrag mindre afvigende Maade.

venter af vor Herre Jesu Christi Barmhjertighed, og mod den Herlighed, der forestaaer. — Jeg finder, *at der er Intet, som kan skade mig, naar ikke min Villie er Aarsag i, at jeg lider Skade.* Thi da Synden ene og alene er det sande Onde, og jeg ikke ved Noget i Verden uden ved min egen Villie kan bringes til at synde, saa kan heller Intet i Verden, uden min Villie, gjöre mig noget virkelig Ondt. Tvertimod finder jeg, at, naar jeg kun betragter det fra den rette Side, maa Alt tjene og befordre en stedse större Kjærlighed til min dyrebare Frelser.... Et Blik paa ham, der hang fuld af Smerter og Saar paa Korset, er nok til at qvæge og vække min Aand under alle timelige Smerter og Forsmædelser. Under de saavel udvortes som indvortes Anfægtelser, Plager, Forfölgelser, under hvilke jeg stundom maa lide, pleier jeg ofte at gjentage det Suk, Eders Höiærværdighed har lært mig:

„Har, Jesus! jeg kun Dig,
Hvad spörg' jeg da om mig?"

Derhos overveier jeg ogsaa min egen Uvidenhed om de Veie og Midler, ad hvilke Gud förer os til Fuldkommenhed. Fordi jeg veed, at Gud er den höieste Kjærlighed og Viisdom, saa overgiver jeg mig til ham som den, der veed bedre, end jeg selv, hvad der er til mit Gavn; og fordi jeg elsker ham mere, end jeg elsker mig selv, saa vil ogsaa hans gode Aand, naar jeg kun ikke gjör Modstand, före mig paa den rette Bane. Desuden veed jeg, at Gud elsker sig selv med uendelig Kjærlighed og for sin egen Skyld gjör Alt og benytter alle Tilskikkelser til sin Ære. Naar jeg da nu elsker Guds Velbehag og Forherligelse mere end mig selv, saa glæder jeg mig altid over hans Tilskikkelser og Förelser med mig, om det endogsaa stundom falder tungt for min *Sandselighed.* Men hvad gjör det? Guds Kraft er mægtig i den Svage. — Jeg kan vel sige, at jeg aldrig er ledig, men jeg arbeider stedse med det Sindelag, at, dersom jeg maa afbryde min Virksomhed, gjör jeg det med den samme Tilfredshed, hvormed jeg igjen begynder derpaa, dersom dette forundes mig. *Jeg tænker, at Udfaldet af enhver Bestræbelse alene staaer i Guds Haand, hvis Viisdom regjerer Alt.* Os tilkommer det vel at anvende alle de Kræfter og Midler, som Gud har forundt os, for at naae en god Hensigt; *men tillige maae vi være beredte paa at være tilfredse, dersom vort gode Forsæt dog ikke lykkes. Hvor godt Noget end synes os, kunne vi dog ikke være sikkre paa, om Guds, vor Herres, Ære derved vil blive fremmet...* Jeg tænker ofte ved mig selv, hvorledes alle Sjæles Salighed var det höieste og sidste Öiemed af Christi Lidelse; men, uagtet han saae, at efter saa bittre og store Lidelser saamange Sjæle dog vilde gaae fortabt, blev han ikke urolig derover, men underkastede sig sin evige Faders Villie, der veed at bringe sin höie Ære til Erkjendelse ikke mindre ved de Ugudeliges Straf end ved de Frommes Belönning. Naar jeg seer de Synder, der begaaes i Verden, da er det Gud bekjendt, som skuer i mit Hjertes Grund, hvor ondt Synet deraf gjör mig; men jeg tillader ikke, at mit Sind forurolige derved; thi jeg veed,

at Gud vilde ikke tillade dem, dersom det ikke var, at ogsaa de maae tjene engang til hans Ære. Jeg vil ikke blive træt af at stride mod Synder og Laster og af at hjælpe til at udrydde dem; men jeg har lært, at dertil udfordres Dyd og Fuldkommenhed, ikke Vrede og Lidenskab. Mine egne Synder og mine gjentagne Feil og Skröbeligheder tillader jeg heller ikke at forurolige mig; thi jeg tænker paa den hellige Bernhards Ord: Justus super Domini manu cadit, et miro quodam modo ipsum ei peccatum in justitiam cooperatur: scimus enim, quod diligentibus Deum omnia cooperentur in bonum. Nonne cooperentur nobis illi casus in bonum, unde et humiliores efficimur et cautiores? Naar jeg seer, at jeg har feilet, hvad gjör jeg saa? Jeg gaaer hen og ydmyger mig for Gud, beder ham om Tilgivelse, söger ikke at fortie mine Synder, men at forbedre mig, *tillægger mig selv Skylden og ikke tillige Andre, og stræber efter at vandre desto forsigtigere i Fremtiden;* men iövrigt taler jeg min Sjæl tilrette og fornyer mit Forsæt om stedse inderligere og fyrigere at elske den Herre Jesus Christus ... Det sömmer sig for mig at herske over de Ting, som ere ringere end jeg; men det sömmer sig for Gud at herske over mig, der er langt ringere end min Gud ... Hernede finder jeg hverken Syssel eller Person eller Sted eller nogen Skabning, som skal binde min Aand. Paa den anden Side finder jeg heller ingen Grund til at lösrive mig fra de Forhold og Indskrænkninger, hvorunder Gud nu engang har bestemt min Virksomhed ... Fordi jeg erkjender, at min hele Retfærdiggjörelse beroer paa Guds Barmhjertighed og paa Jesu Christi Fortjeneste, der for min Skyld er bleven Menneske og korsfæstet, og paa min Standhaftighed indtil Enden i at holde hans Ord og underkaste mig hans Naade ved den hellige Aand, *saa binder jeg mig ikke meget til Causæ secundæ eller Hjælpemidlerne for min Salighed.* Dersom disse Hjælpemidler forundes mig, da antager jeg dem med Glæde og benytter dem; men, dersom Gud f. Ex. unddrager mig den gjentagne Brug af det hellige Sacrament eller den Tröst og Liflighed, som man venter af Bönnen, da er min Tro, at Gud dog er mægtig nok til ogsaa uden disse Midler at skjænke mig alt Godt.... Det er et kort Begreb af min Herre Jesu Liv: At gjöre saameget Godt man kan, uden at vente nogen Tak, og aldrig at gjöre Nogen Ondt, men at være veltilfreds under Lidelse for Guds Skyld. Derfor overveier jeg ogsaa en Lærers Ord, som har sagt: *Det er ikke Guds Villie, at en Sjæl skal falde i Kummer og Uro; skeer dette, da kommer det af Mangel paa Dyd; thi en fuldkommen Sjæl glæder sig over de samme Tilskikkelser, over hvilke en ufuldkommen bedröver sig.*"

For at bedömme Molinos rigtigen, maae vi stille os paa en katholsk Christens og endnu nærmere, en katholsk-mystisk Christens Standpunkt. Hvilken Höiagtelse yder den katholske Kirke *Fenelon* for hans ydmyge Underkastelse under Kirkens Dom; — men, dersom den antydede Opfattelse af Molinos's Handlemaade er den rigtige, hvilken Sammenligning kan der da findes mellem det Offer, som Erkebiskoppen af Cambray, og det, som Qvietisternes Hoved har bragt!!

Om Udförelsen af Dommen over Molinos har man flere Beretninger af Öienvidner, men derfor ere de dog hverken fuldkommen overeensstemmende eller udbrede noget större Lys over Sagens egentlige Væsen. Ikkun deri stemme de overeens, at Molinos viste en Fatning, som man ikke havde ventet hos en Mand, der var anklaget for store Forbrydelser, og at han ikke forraadte nogen saadan Anger over sine Kjætterier, som Mængden havde troet og haabet.

Nogle Dage för Afsværgelsen var der opslaaet et Edict paa forskjellige offentlige Pladser i Rom, hvorved Pave Innocentius tilsagde de Personer Aflad for femten Aar, som indfandt sig til denne Ceremonie. Man havde oprettet i Kirken Minerva en Mængde Tribuner, een for Cardinalerne, een for Prælaterne og Inqvisitionsdommerne, een for den Anklagede, og endnu mange andre for Fyrsterne og Dommerne. Alle Capeller og Vinduer vare optagne af Mennesker foruden dem, som fyldte Kirken. Molinos blev fra sit Fængsel kjört derhen under Ledsagelse af en Munk, i en aaben Vogn, omgiven af Sbirrer. Molinos var iffört sine Præsteklæder[1]).

I hans Aasyn bemærkedes ingen Spor af Sorg og Græmmelse; han forekom tvært-imod dem, der saae ham, at have en glad og tilfreds Mine. Da han var ankommen til Kirken, maatte han vente i et Slags Gallerie, indtil hans Dommere kom, og her havde flere Personer Leilighed til at see og höre ham. Han betragtede sine Omgivelser med Frimodighed og gjengjældte artigt og venligt de Hilsener, hvilke han modtog. Alt, hvad man hörte ham sige, var imidlertid, „at de Tilstedeværende i ham saae en Mand, der var ilde omtalt, men nu gjorde Poenitents (Vedete un' huomo infamato mà pentito)." Derpaa blev han fört ind i et Sakristie, hvor han begjerede Chocolade med Citronsaft, som man gav ham. Her skulde han nyde sit sidste Middagsmaaltid; og medens vi maae savne saamange andre vigtige Oplysninger, erfare vi derimod af Cardinal *Spadas* Beretning: *Dell' Abjura fatta li 3 e 4 Settembre 1687, nella Minerva di Michele Molinos e delli due fratrelli Leoni*[2]), at Molinos „spiste en Suppe, en Due, fire *Beccafichi* og drak omtrent tre Gange." — Folkets Tillöb var saa stærkt, at Schweizergarden blev sprængt og mange Personer saarede. Man maatte hente flere Soldater til at besætte Kirkens Indgange. Klokken 20 ankom Generalerne for de forskjellige Munkeordener, den spanske Gesandt, Connetablen

---

1) Det hele Optog blev fremstillet i et stort Kobberstik, som udkom i den Tid. S. *Arnold*, Umständlichere Nachricht S. 116.

2) *Le Bret*, Magazin zum Gebrauch der Staaten- und Kirchengeschichte, 4r Th. S. 124 ff.

Colonna, de fleste Fyrster og Fyrstinder, 23 Cardinaler[1]. Endelig blev Molinos fört frem, baaren som i Triumph paa en Stol, hvilken Sbirrerne havde löftet paa deres Skuldre. Da han var bleven bragt til den for ham bestemte Plads, bukkede han meget ærbödigt for Cardinalerne. Man saae ham da iffört en saakaldet Poenitentsklædning[2], holdende i de bundne Hænder et brændende Voxlys. Nu blev den hele Proces og Dommen höit forelæst af fire (efter Andre: af to) Dominicanermunke, som derved aflöste hinanden, da dene Oplæsning varede et Par Timer. Ved flere Steder under Processens Oplæsning udbröde nogle af Tilhörerne ligesom i Harme og Forbittrelse over de Forbrydelser, Molinos ifölge Procesacterne skulde have begaaet, i Raabet: *„Til Baalet! Til Baalet“*. Molinos's Tilhængere paastod imidlertid, at disse Stemmer havde været kjöbte dertil. Derpaa blev hans Dom oplæst for ham. Den löd paa, at han for stedse skulde indesluttes i et snævert Fængsel, skulde daglig bede to Gange Rosenkrandsen, eengang fremsige det apostoliske Symbolum, tre Gange om Ugen faste, fire Gange om Aaret, ved de store Festdage, aflægge Skriftemaal, og modtage Nadveren, saa ofte hans Skriftefader fandt det hensigtsmæssigt[3].

---

1) „Tout le College de Cardinaux s'y trouva à la reserve de ceux, qui etoient incommodés, et du Cardinal *Petrucci*, qui est accusé d'être dans les sentiments de Molinos. Toutes les autres Personnes distingvées y assisterent aussi, si on en excepte *le Pape* et *la Reine du Suede*.“
Hist. abreg. de l'Europe, Oct. 1687, T. III p. 363.

2) Efter andre Beretninger blev Molinos, först efterat have afsvoret, iført denne Dragt. S. foran S. 43 Anmærkning 1.

3) Saaledes angives Dommen med meer eller mindre Overeensstemmelse, *Hist. abr. de l'Europe* T. III p. 365, 621 ff, *Weismann*, *Mem eccl.* II p. 536. *Arnold*, *Umständl. Nachricht.* S. 116. *Schröckh*, *Kircheng. seit der Reform.* 7r. Th. S. 455. *Henke*, *Kirchengesch*, 4r. Th. S. 182. *Hagenbach*, *Vorles. über Wesen und Gesch. der Reformation*, 4r Th. S. 392 &c.; slg. *Lettr. écrit. de Rome* p. 125; *Recueil* p. 327; men i *Innocentii XIs Bulle* af 20 Novbr. 1687 hedder det blot: Tandem, ut prædictus Michael de Molinos ob hæreses, errores et turpia facta prædicta debitis poenis in aliorum exemplum et ipsius emendationem plecteretur.... dictum Michaelem de Molinos tanquam reum convictum et confessum respective et uti hæreticum formalem licet poenitentem *in poenam arcti et perpetui carceris et ad peragendas alias poenitentias salutares*, prævia tamen abjuratione de formali per ipsum emittenda, servato juris ordine damnavimus. Hvorfra de ovennævnte protestantiske Skribenter have den nöiagtige, men dog indbyrdes uovereensstemmende Angivelse om Poenitentsstraffen, meddele de ikke. Hvad det sidste Punkt om Communionen angaaer — hvilket forbigaaes ganske hos endeel af de ovennævnte Referenter — da har jeg givet Bestemmelsen i den Form, hvori den maa have lydt, dersom Beretningen iövrigt er sand; thi naar det hedder (som hos *Arnold* og *Henke*): „so offt es seinem Beichtvater beliebte“ eller: (som hos *Schröckh*): „so oft als es sein Beichtvater vor gut befinden möchte“ eller (som hos *Hagenbach*): „und er sollte so oft das Abendmahl empfangen, als es sein Beichtvater verlangen würde“ — da synes dette at forudsætte Nadverens Nydelse som en Handling, der antoges at have været Molinos imod paa samme Maade som Fremsigelse af Bönner, Overholdelse af Faste, Aflæggelse af Skriftemaal; men, om man endog kan have Ret i med Hagenbach at betragte den Poenitents, hvortil Moli-

Efter Oplæsningen knælede Molinos ned og afsvor sit Kjætteri, hvilket en Notarius optog til Protocols. Efterat Molinos havde underskrevet dette Document, meddeelte den pavelige Commissarius ham Absolution. Man förte ham nu til Sakristiet, og derefter Kl. 1 om Aftenen tilbage til hans Fængsel. En Mængde Folk fulgte med. Molinos bad om Tilladelse til at sige et Par Ord til disse, men det blev afslaaet. Under Skriget: *Al fiume, al fuoco!* (*i Floden, i Ilden!*) trængte Pöbelen saa stærkt ind paa ham, at Vagten med Nöd forhindrede den Ulykkelige fra at blive reven ihjel. Molinos havde indtil dette Öieblik beholdt sin Fatning; nu blev han et Öieblik bleg, af Frygt for at gribes og myrdes af de Rasende. Men han gjenvandt snart sit Mod og sagde til sin Ledsager i Anledning af Skriget, hvormed Mængden forfulgte ham: „*Man maa holde dem det tilgode; thi de have idag havt Fridag!*“ Endelig stod han ved Indgangen af den Celle, der for stedse skulde adskille ham fra Verden, og tog Afsked fra den Munk, som havde ledsaget ham, med de Ord: „*Lev vel, min Fader! Vi sees igjen paa Dommens Dag, og da vil det vise sig, om Sandheden har været paa min eller paa Edèrs Side!*“[1]) Da steg han ind i den lille mörke Hvælving, der var bestemt til hans Fængsel, og som han spögende kaldte sit „Cabinet“. Hvor længe han fristede sit Liv her, og hvorledes han endte sine Dage, forblev som saameget Andet en Hemmelighed. I Aaret 1693 skal man af „Stats-Maximer“ — siger *Arnold* a. St. S. 118 — „have udbredt Rygtet om hans Död. Men siden blev der dog i de offentlige Tidender skrevet, at han först var död d. 28de Decbr. 1697[2]).“ Han skal have ligget tre Maaneder syg, og de derved stedfundne hyppige Brækninger gave Nogle Anledning til Formodningen om, at han skulde være bleven forgivet. Hans Lig blev begravet i det samme Dominicanerkloster, San Pedro Montorio, hvor han holdtes fangen, og paa hans Grav satte man den korte Indskrift, om hvis besynderlige Uovereensstemmelse med det katholske Hierarchies Paastand om Molinos's Anger vi ovenfor (S. 185) have talet.

---

nos blev dömt, som en Slags „*allopathisk Cuur, idet han netop maatte gjöre det Modsatte af det, han havde lært*“, da kunde *Communionen* ikke betragtes under dette Synspunkt, efterdi Molinos jo selv havde anbefalet den daglige Communion som en Velsignelse, i hvis Nydelse Ingen maatte forhindres, som önskede den; ikke at tale om, at selv Inqvisitionen tör man dog ikke tillægge en saa stor og oprörende Urimelighed, i Strid med hele den romersk-katholske Anskuelse, at betragte *Deeltagelse i Nadveren* som en Straf.

1) *Lettr. écrit. de Rome* p. 126 ff. *Recueil* &c. p. 328 sq. *Le Bret* a. St. p. 124. *Arnold* a. St. S. 116 *Gazette de France* 1687. *Histoire abreg. de l'Europe* T. III (Mois d'Octobre) p. 313 ff. (Mois de Decembre) p. 620.

2) I *Bossuets* Beretning (s. Indledning til nærværende Afhandling S. 9) sættes hans Dödsdag til *29de December* 1696; *d'Avrigny*, *Memoires chronologiques*, p. 323 angiver derimod den 28de November 1692 som Molinos's Dödsdag.

Dagen efter Molinos's Afsværgelse undergik to af hans Tilhængere den samme Udstilling i Minervakirken. Det var to Brödre fra Meiland ved Navn *Leoni*. Den ældste var Præst og Skriftefader i et Nonnekloster, den anden Skrædder. Ogsaa ved denne Handling viste sig en stor Mængde Personer, dog færre Damer. Af simple Folk var Kirken derimod endnu fuldere end forrige Dag. Af Cardinalerne kom dennegang kun 14. *Antonio Maria Leoni* var 39 Aar gammel. Der blev foreholdt ham, at han havde sagt, at han ikke vilde bytte sin Samvittighed med Guds, at man snart maatte reformere Kirken, at der vilde komme en ny Pave, som skulde hedde Deus Deorum. I 12 Aar havde dette Menneske ikke skriftet, og paa Faste satte han ingen stor Priis. I Begyndelsen erklærede han, at han vilde hellere döe end afsværge. Hans Straf blev den samme som Molinos's. Ogsaa ved hans Domfældelse raabte Mængden: al fuoco!

Efter ham blev hans Broder, *Simon Leoni*, fört frem, en 60aarig Mand med iisgraae Haar, ifört Præsteklædning. Man sagde, at han havde foregivet himmelske Aabenbaringer. Han blev dömt til 10 Aars Fængsel[1]).

Qvietismens Fjender opnaaede imidlertid ikke ved Molinos's Fordömmelse den Hensigt, strax at undertrykke det nye Kjætteri. Endnu i lang Tid var Inqvisitionen nödt til dagligen at fængsle en Mængde Personer, som bleve anklagede for at ynde Molinos's Anskuelser. Mange angave sig selv og underkastede sig den Bod, som Inqvisitorerne foreskreve dem. Jo mildere Inqvisitionens Fremgangsmaade ved denne Leilighed viste sig[2]), desto mere bestyrkes Formodningen om, at Rygtet om hine grove Misgjerninger, hvorved Molinos's Navn blev saa forhadt, kun havde sit Udspring fra det samme Fjendskab, der vidste at benytte de derpaa grundede Beskyldninger til at vække endnu större Afsky mod den farlige Kjætter.

---

1) *Le Bret* a. St. S. 126. *Gazette de France* a. St. *Theatr. Europ.* T. XIII ad 1687.

2) *Lettr. écrit. de Rome* p. 128. *Recueil &c.* p. 325.

Bilag

til

Afhandlingen om Michael Molinos's Lære og Skjæbne.

De 68 Sætninger, som fordömtes ved *Inqvisitionens Decret af 28 Aug. 1687* og ved *Innocentii XIs Bulle af 20 Nobr. s. A.*, findes meddeelte i *Actes de la Condamnation des Quietistes*, der som Bilag ledsagede *Bossuets Instruction sur les éstats d'Oraison, Paris 1697*, paa Latin og Fransk; i *Du Plessis d'Argentré's Collect. Iudicior. de novis erroribus T. III p. 357 sqq. paa Latin;* i *A. H. Franckes* latinske Oversættelse af Molinos's Aandelige Veiviser, Leipzig 1687, paa Latin og Italiensk; i *Jägers Histor. eccl. et polit. Sæc. XVII. Decenn. IX p. 37 ff.* paa Latin; i *Joh. Fr. Mayers* Dissertationes Selectæ (Dissert X. p. 351—363) paa Latin; i *Arnolds Umständlichere Nachricht.* &c., forudskikket den tydske Oversættelse af Guida Spirit. (slg. Arnolds Kirchen- und Ketzerhistorie Th. III Cap. 17), S. 100—113 paa Tydsk; &c.

Den latinske Text hos *Bossuet* og *du Plessis d'Argentré* er ikke ganske den samme som hos *Francke, Mayer* o. A. og paa enkelte Steder findes endog Meningen af den italienske Text gjengiven noget forskjelligt. Uagtet *Arnold* indleder den tydske Oversættelse af de 68 Sætninger med de Ord: „Und diese lauten von Wort zu Wort also," har han dog tildeels forkortet, tildeels ikke gjengivet den italienske Text saaledes, som den findes hos de andre Referenter. I dansk Oversættelse lyde de 68 Sætninger saaledes:

I.

Det er nödvendigt at tilintetgjöre alle sine Kræfter, og deri bestaaer den indre Vei[1].

---

1) Arnold oversætter: *„Denn das ist das ewige Leben."*

II.

At ville selv virke er en Synd mod Gud, da han vil være den Virkende. Derfor er det nödvendigt at fortabe sig i ham og derefter forblive som et dödt Legeme.

III.

Önsker om at virke Noget ere Hindringer for Fuldkommenhed.

IV.

Den naturlige Virksomhed strider imod Naaden og forhindrer Guds Virksomhed og den sande Fuldkommenhed; thi Gud vil virke i os uden os.

V.

Sjælen *tilintetgjör* sig ved at undlade at virke og vender tilbage til sit Princip og sit Udspring, som er det guddommelige Væsen, hvor den forbliver omdannet og eens med Gud (deificata. *Fr. M.* divinisata. *B.*), og da forbliver Gud i sig selv; thi de ere da ikke mere To, som ere forenede, men Een, og saaledes lever og hersker Gud i os.

VI.

Den indre Vei er den, hvor man hverken föler Lys eller Kjærlighed eller Hengivenhed, og hvor man ikke har nödigt at kjende Gud; — og da gaaer det vel.

VII.

Sjælen maa hverken tænke paa Belönning eller Straf, hverken paa Paradis eller Helvede, hverken paa Död eller Evighed.

VIII.

Man bör ikke begjere at vide, om man vandrer efter Guds Villie eller ikke, om man hengiver sig deri eller ikke, og det er ikke nödvendigt at kjende sin Tilstand eller sit eget Intet, men kun at forholde sig som et dödt Legeme.

IX.

Sjælen maa hverken tænke paa sig selv eller paa Gud eller paa Nogetsomhelst, og paa den indre Vei er enhver Overveielse skadelig, ogsaa den, der angaaer vore egne Handlinger og vore egne Feil.

X.

Dersom man forarger Nogen ved sine Feil, er det ikke fornödent at agte derpaa, naar man kun ikke havde til Hensigt, at forarge. Og det er en Guds Naade, ikke at kunne reflectere over sine egne Feil.

XI.

Det er ikke nödvendigt at agte paa de Tvivl, som opstaae, om man vandrer rigtigen eller ikke.

XII.

Den, som har overgivet sig til Gud, maa ikke bekymre sig om Noget, hverken om Himmel eller om Helvede, hverken önske sig egen Fuldkommenhed eller Dyder eller Salighed, men endog bortkaste Haabet om denne.

XIII.

Naar man har overgivet sig til Gud, bör der overlades Denne Omsorg for alt Vort, og tillades, at han i os fuldkommer sin Villie uden os.

XIV.

Den, som har givet sig hen i Guds Villie, for ham sömmer det sig ikke at bede Gud om Noget, efterdi Bön er en Ufuldkommenhed; thi det er en Handling efter egen Villie og er det Samme som at ville, at den guddommelige Villie skal rette sig efter vor, og ikke vor efter den. Evangeliets Ord: „Beder og I skulle faae!“ er ikke sagt af Christus til de Sjæle, som vandre den indre Vei; thi saadanne ville ingen Villie have, og de ere komne saavidt, at de ikke kunne bede Gud om Noget.

XV.

Ligesom man ikke bör bede Gud om Noget, saaledes skal man heller ikke takke ham for Noget, fordi baade hiint og dette er en Handling af den egne Villie.

XVI.

Man skal ikke begjere Forladelse for sine Synder. Thi det er bedre at tilfredsstille den guddommelige Retfærdighed, end at begjere den guddommelige Barmhjertighed, eftersom hiint kommer af reen Kjærlighed til Gud, dette af Kjærlighed til sig selv; det er hverken Gud behageligt eller fortjenstligt, thi det er ikke andet, end at ville flye Korset.

XVII.

Naar man har overgivet Gud sin Villie og Omsorgen for sin Sjæl, skal man ikke videre bryde sig om Fristelser, ligesom der heller ikke behöves nogen anden Modstand end den negative. Om endog Naturen föler dem, maa man lade dem raade, fordi det nu er Natur.

XVIII.

Den, der i Bönnen bruger Billeder, Figurer, Forestillinger, tilbeder ikke Gud i Aand og Sandhed.

XIX.

Den, der elsker Gud, saaledes som Fornuften fremstiller ham eller som Forstanden fatter ham, elsker ikke den sande Gud.

XX.

Det er Uvidenhed at sige, at i Bönnen maa man nödvendigen understöttes af Tænkning, naar Gud ikke taler til Sjælen. Gud taler aldrig: hans Talen er Virken, og han virker stedse i Sjælen, naar denne ikke forhindrer ham ved sine Reflectioner og Tanker og Virksomhed.

XXI.

I Bönnen er det nödvendigt at blive staaende ved en almindelig og dunkel Tro, med Rolighed og Forglemmelse af enhver anden enkelt og distinct Tanke om Guds Egenskaber og om Triniteten, og saaledes stille sig for Guds Aasyn til at tilbede, tjene og elske ham, men uden Frembringelse af Handlinger; thi disse tilfredsstille ikke Gud.

XXII.

Den troende Erkjendelse fremgaaer ikke fra Skabningen, men er en af Gud given Kundskab, som Skabningen hverken veed, at den har, eller siden efter veed, at den har havt. Det Samme gjælder om Kjærligheden.

XXIII[1]).

Mystikerne adskille med St. Bernhard fire Trin: Læsning (lectio), Eftertanke (meditatio), Bön (oratio) og den indgydte Beskuelse (contemplatio infusa). Den, som stedse bliver i den förste, gaaer aldrig over til den anden. Hvo som stedse er i den anden, kommer aldrig til den tredie, hvilken er den erhvervede Beskuelse (contemplatio acquisita), hvori man maa forblive sit hele Liv, med mindre Gud imod Forventning hæver Sjælen til den indgydte Beskuelse; og, naar den ophörer, bör Sjælen vende tilbage til det tredie Trin og forblive der, men ikke mere gaae over til den anden eller til den förste.

XXIV.

Hvormange urene Tanker der end opstaae under Bönnen, ogsaa imod Gud og de Hellige, imod Troen og Sacramenterne, naar de blot ikke næres med Forsæt, de maae bæres

---

1) Hos *Arnold* lyder denne Artikel saaledes: „Die Mystici stellen mit S. Bernhardo vier Graden, von Lesung, Überdenkung, Gebet und einfliessenden Beschauung, Man kann aber, weil Gott das vierte in diesem Leben nicht zulässt, nicht ferner als zu dem dritten kommen.“ (?)

med Rolighed og Resignation; de forhindre ikke Troens Bön, tværtimod gjöre de den fuldkomnere, fordi Sjælen bliver derved mere resigneret i den guddommelige Villie.

XXV.

Omendog Nogen overvældes af Sövnen, beder han dog og forbliver i Beskuelsen, fordi Bön og Resignation, Resignation og Bön ere Eet og det Samme, og saalænge Resignationen fortsættes, fortsættes ogsaa Bönnen.

XXVI.

De tre Veie, den rensende (purgativa), den oplysende (illuminativa) og den forenende (unitiva) ere unyttig Snak, da der kun er een Vei, nemlig den indre.

XXVII.

Hvo som finder Behag i og udöver udvortes Andagt (devotionem sensibilem), finder ikke Behag i og söger ikke Gud, men sig selv; og den, som vandrer den indvortes Vei, handler ilde, naar han længes og stræber at finde den paa hellige Steder og til hellige Tider.

XXVIII.

Lede til aandelige Övelser er god, thi saaledes renses Selvkjærligheden.

XXIX.

Naar Sjælen i sit Indre begynder at kjedes ved Samtaler om Gud og Dyd og forbliver kold derved, er det et godt Tegn.

XXX.

Al Fölelse er noget Ureent paa den aandelige Vei.

XXXI.

Ingen, som mediterer, över de sande indre Dyder, thi de have Intet, hvorved de kunne mærkes og föles. Det er nödvendigt at opgive Dyderne[1]).

XXXII.

Hverken för eller efter Communionen have de indvortes Sjæle nogen anden Forberedelse eller Taksigelse fornöden, end at forblive i deres sædvanlige lidende Hengiven-

1) Arnold: „Man muss die *Tugend* verlieren."

hed (in solita resignatione passiva). Thi i den er Kjærlighed, som gjör mere Fyldest, end alle mulige Dyder, som öves paa den sædvanlige Vei. Dersom der under selve Communionen opstaae Fölelser af Sönderknuselse, Begjering, Taknemlighed, bör de undertrykkes, saa ofte det ikke kjendes, at de ere Guds særegne Indvirkninger; thi ellers ere de den endnu ikke uddöde Naturs Indvirkninger.

XXXIII.

Den Sjæl, der vandrer den indre Vei, handler ilde, dersom den paa Festdage vil gjöre noget særegent Forsög paa at vække fromme Fölelser, eftersom alle Dage ere lige for den indre Sjæl; ligeledes ere alle Steder lige hellige for en saadan Sjæl.

XXXIV.

At takke Gud med Mund og Tunge passer sig ikke for de indre Sjæle; thi de bör være rolige og paa ingen Maade forhindre Gud, som virker i dem, og jo mere de hengive sig i Gud, destomere fornemme de, at de ikke kunne bede Fader Vor.

XXXV.

De Sjæle, som vandre den indre Vei, skulle ikke foretage sig Handlinger, om ogsaa dydige, af eget Valg; thi ellers vilde de ikke være döde; ikke heller skulle de öve nogen Kjærlighedshandling mod den hellige Jomfru, de Hellige, mod Christi Menneskehed; thi da disse ere udvortes Objekter (objecta sensibilia), er Kjærligheden mod dem ligedan.

XXXVI.

Ingen Skabning, ei heller den hellige Jomfru eller de Hellige bör indtage Pladsen i vort Hjerte; thi Gud vil ene eie og indtage det.

XXXVII.

Naar Sjælen anfægtes selv af de voldsomste Fristelser, bör den ikke öve nogen enkelt Dyds Handling af modsat Natur, men holde sig i den ovennævnte Kjærlighed og Resignation.

XXXVIII.

Det frivilligt overtagne Kors er besværligt til ingen Nytte, og derfor skal man lade det fare.

XXXIX.

De helligste Gjerninger og Bodsövelser, som Helgenerne have udfört, ere ikke tilstrækkelige til at befrie Sjælen, endog fra en eneste Anfægtelse.

XL.

Den hellige Jomfru har aldrig udfört nogen udvortes Gjerning, og var dog den helligste blandt de Hellige. Altsaa kan man komme til Hellighed uden udvortes Gjerning.

XLI.

For at ydmyge os og före os til sand Forvandling tillader Gud i nogle fuldkomne Sjæle, omendskjöndt de ikke ere legemligen besatte, at Djævelen över sin Magt i deres Legeme og bevirker, at de begaae visse kjödelige Gjerninger, omendskjöndt de ere i vaagende Tilstand og ved Bevidsthed, idet han physisk bevæger deres Hænder og andre Lemmer, imod disse Sjæles Villie. Det Samme gjælder ogsaa om andre Handlinger, der i sig selv ere syndige, men dog i dette Tilfælde ikke ere Synd, da Samtykke ikke er tilstede.

XLII.

Der kan gives Tilfælde, hvor hine heftige Bevægelser, som tilskynde til kjödelige Handlinger, ved een og samme Tid findes hos to Personer, en Mand og en Qvinde, og at deraf fölger Handling fra begge Sider.

XLIII.

I gamle Dage gjorde Gud Helgener ved Hjælp af Tyranner, nutildags ved Hjælp af Djævlene, som ved at bevirke slige heftige Affekter hos dem, bringe dem til at blive ydmygere, at tilintetgjöre sig og hengive sig saameget inderligere til Gud.

XLIV.

Job spottede Gud og syndede dog ikke med sine Læber; thi det skete ved Djævelens voldsomme Indvirkning.

XLV.

St. Paulus led paa sit Legeme saadanne voldsomme Indvirkninger af Djævelen. Derfor skrev han: Ikke det Gode, som jeg vil, gjör jeg, men det Onde, som jeg ikke vil.

XLVI.

Disse voldsomme Anfægtelser ere det hensigtsmæssigste Middel til at döde Sjælen og til at bevirke, at den gaaer over til den sande Forvandling og Eenhed med Gud; og der gives ingen anden Vei; denne er den letteste og sikkreste.

XLVII.

Under Anfaldet af hine Anfægtelser maa man lade Satan gjöre, hvad han vil, uden selv at anvende nogen Anstrængelse; men man skal blive i sit Intet, og omendogsaa alskens ukydske Bevægelser foregaaae, behöver man ikke derfor at foruroliges eller give Skrupler,

Frygt og Tvivl noget Rum; thi Sjælen gaaer ud derfra mere oplyst, mere styrket og reen, og erhverver sig en hellig Frihed. Fremfor Alt behöves ikke noget Skriftemaal, og der handles helligst, naar man ikke skrifter Sligt. Thi saaledes overvindes Djævelen, og Fredens Skat erhverves.

XLVIII.

Satan, som indgiver saadanne Anfægtelser, giver siden efter at forstaae, at der er begaaet store Feil, for at han kan gjöre Sjælen urolig, at den ikke skal skride frem paa den indre Vei. For at svække hans Kræfter er det derfor bedre, ikke at skrifte disse Synder, efterdi de ikke ere Synder, ikke engang tilgivelige Synder.

XLIX.

Ved Djævelens Indvirkning bedrev Job udvortes urene Handlinger til samme Tid, som han oplöftede rene Bönner til Gud, s. Job 16.

L.

David, Jeremias og mange hellige Propheter maatte taale lignende voldsomme Tilskyndelser til at udföre udvortes urene Handlinger.

LI.

I den hellige Skrift er der mange Exempler paa saadanne heftige Tilskyndelser til udvortes syndige Handlinger; f. Ex. Samson, der paa denne Maade dræbte sig selv tilligemed Philisterne, tog en fremmed Qvinde til Hustru, bedrev Utugt med Dalila, hvilket altsammen ellers var forbudt og vilde have været Synd; — Judith, som löi for Holophernes; — Elisa, som forbandede Drengene; — Elias, som ved Ild dræbte to Hövedsmænd med deres Skarer. Om saadan Anfægtelse umiddelbart kom fra Gud eller ved Djævelen som Mellemmand, saaledes som det pleier at skee ved andre Sjæle, lades uafgjort.

LII.

Naar hine voldsomme Anfægtelser opkomme, uden at de formörke Menneskets (höiere) Bevidsthed, kan Sjælen forene sig med Gud og forener sig virkelig stedse mere.

LIII.

For i Praxis at vide, om en vis Virksomhed hos andre Personer er fremkaldt imod deres Villie, er dette den Regel, jeg fölger: Vedkommendes Forsikkring, at de ikke have indvilliget i slige voldsomme Tilskyndelser, er mig ikke tilstrækkelig; heller ikke, at de ved Eed kunne forsikkre dette; heller ikke seer jeg paa, om det er Personer, som allerede gjöre Fremskridt paa den indre Vei; men jeg undersöger Sagen ved et indre Lys,

som er höiere, end menneskelig og theologisk Kundskab, og det giver mig en indre Sikkerhed for, hvorvidt en saadan Virksomhed er en Fölge af fremmed Vold. Om dette Lys er jeg vis paa, at det kommer fra Gud, fordi det gives mig i Forening med en fra Gud udgaaende Vished derom, som ikke tilsteder mig den ringeste Skygge af Tvivl[1]).

LIV.

De Aandeligsindede, som vandre den sædvanlige Vei, ville i Dödens Stund see sig bedragne og beladte med alle de Lidenskaber, som maae renses i den anden Verden.

LV.

Ved denne indre Vei kommer man, om endog ved mange Lidelser til en saadan Renselse og Dödgjörelse af alle Sindsbevægelser og Lidenskaber, at man ikke meer, aldeles ikke meer föler Noget og ikke foruroliges ved Noget, men er ligesom et dödt Legeme, og Sjælen lader sig ikke meer sætte i Bevægelse.

LVI.

Saalænge Egenkjærligheden varer, forblive ogsaa to Love og to Villier, een Sjælens, en anden Egenkjærlighedens. Men naar denne sidste er udrenset og död, saaledes som det skeer ved den indre Vei, da er der ikke mere to Love og to Villier.

LVII.

Ved den erhvervede (modsat: den indgydte) Beskuelse kommer man til den Tilstand, hvor man ikke meer begaaer Synder, ikke engang tilgivelige[2]).

LVIII.

Man kommer til en saadan Tilstand ved ikke mere at reflectere over sine egne Handlinger, thi af Reflection födes Synder.

---

1) Om den her fremsatte Paastand, som ogsaa findes i Art. XIX, see de ved denne anförte Bemærkninger.

2) Spörgsmaalet om de gjenfödte og oplyste Christnes Fuldkommenhed og Opfyldelsen af Loven udgjorde ogsaa i de pietistiske Controverser et Hovedpunkt. De Orthodoxe paastode, at Pietisterne lærte: at en sand Christen maa kunne være uden al Synd og kunne naae en Fuldkommenhed, ved hvilken han ikke behöver Syndstilgivelse, at en Christen fuldkommen kan tilintetgjöre den gamle Adam hos sig og komme til en Tilstand, hvor ingen onde Lyster mere röre sig i ham, at en Christen fuldkommen kan opfylde Guds Lov &c. Alligevel findes saadanne Yttringer dog ikke hos Spener og hans nærmeste Tilhængere, Francke og Andre, men maaskee nok hos Petersen, Dippel &c.

Hossbach, Spener und seine Zeit, II S. 234.

LIX.

Den indre Vei har Intet at gjöre med Skriftemaal, Skriftefædre, Samvittighedsspörgsmaal, Theologie og Philosophie.

LX.

For de videre komne Sjæle, som begynde at döe bort fra Reflectioner eller ogsaa ere komne saavidt, at de ere döde bort derfra, gjör Gud det undertiden umuligt at aflægge Skriftemaal, og han selv erstatter det ved en dobbelt saa stor beskyttende Naade, som de vilde have faaet af Sacramentet; og derfor er det ikke raadeligt for saadanne Sjæle i saadant Tilfælde at gaae til Bodens Sacrament, fordi de ikke formaae det.

LXI.

Naar Sjælen er kommen til den mystiske Död, kan den ikke meer ville Andet, end det, som Gud vil, thi den har ingen Villie meer, og Gud har borttaget den.

LXII.

Ad den indre Vei kommer man saavidt, at Mennesket stedse ubevægelig nyder en uforstyrrelig Fred.

LXIII.

Ad den indre Vei kommer man til Sandsernes Död; ja det er et Tegn paa, at En er död den mystiske Död, naar de udvortes Sandser ikke mere fremstille de sandselige Gjenstande, men det er, som om disse ikke vare tilstede.

LXIV.

Theologen har mindre Anlæg, end den Ulærde til at blive contemplativ. Först fordi han ikke har saa reen en Tro; for det Andet, fordi han ikke er saa ydmyg; for det Tredie, fordi han ikke er saa ivrig bekymret for sin Frelse; for det Fjerde, fordi han har Hovedet fuldt af Tanker, Phantasier, Meninger og Speculationer og kan ikke komme ind i hiint indre Lys[1].

LXV.

Sine Foresatte skal man adlyde i de udvortes Anliggender, og Omfanget af de Geistliges Lydighedslöfte udstrækker sig blot til det Udvortes; anderledes forholder det sig med det Indre, hvor alene Gud og Föreren (hodegus) trænge ind.

---

1) Iblandt de 283 Vildfarelser, som det Wittenbergske Facultet forekastede *Spener* (s. *Hossbach*, II p. 57 f.), var ogsaa den, at han havde frakjendt de lutherske Lærere, især de academiske, den sande Theologie og kun tilstaaet dem en Philosophie over hellige Ting.

LXVI.

Det er en ny og latterlig Lære i Guds Kirke, at Sjælen i Henseende til det Indvortes skal styres ved Biskoppen, og at, (först?) dersom han ikke kan det, skal Sjælen gaae fra ham med sin Samvittighedsraad (cum suo Directore)[1]). Jeg siger *ny;* thi hverken Skriften eller Concilierne eller Canones eller Bullerne eller de Hellige eller Skribenterne have nogensinde lært eller kunnet lære dette. Thi *„Om det Skjulte dömmer Kirken ikke“*, og Sjælen har Ret til at vælge den, som behager den.

LXVII.

At sige, at man er forbunden til at aabenbare sit Indre for de Foresattes udvortes Tribunal, og at det er Synd ikke at gjöre det — er et aabenbart Bedrageri; thi Kirken dömmer ikke om det Skjulte, og man bliver uretfærdig mod sin egen Sjæl ved disse Vildfarelser og Bedragerier.

LXVIII.

Der er ikke nogen Autoritet eller Domstol i Verden, som har Ret til at befale, at Skriftefaderens Breve angaaende Sjælens indre Anliggender aabenbares; og derfor bör man lægge Mærke til, at dette er kun et Paafund af Djævelen.

---

1) Saaledes efter Texten: ut anima ab eo abscedat cum suo Directore. Men Bossuet har fölgende Text: anima ipsum cum suo directore adeat, og oversætter: que les ames doivent se presenter à lui avec leurs directeurs. (?) I den italienske Text staaer: che vada l'anima da lui col suo direttore.

Rettelser.

Side 10 Linie 16: theoretisk, læs: theologisk
— 97 Anm. 1 Linie: 2 dem, læs: den
— 109 Linie 14: Tolerants, læs: Intolerants.

